

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK VE SİGORTACILIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YABANCI SERMAYENİN
TARİHSEL KÖKENLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf BOZNA

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mert TÜRK

TOKAT-2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mert TÜRK danışmanlığında hazırlamış olduğum “Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermayenin Tarihsel Kökenleri” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../2025

Yusuf BOZNA

JÜRİ KABUL VE ONAY

Yusuf BOZNA tarafından hazırlanan “**Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermayenin Tarihsel Kökenleri**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı (25.08.2025) tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bankacılık ve Sigortacılık Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan) : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mert TÜRK

.....

Üye: Doç. Dr. Hayrettin TÜLEYKAN

.....

Üye:Dr. Öğr. Üyesi Ali Kemal Ceylan

.....

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi, birikim ve yönlendirmeleriyle bana rehberlik eden, sabır ve anlayışıyla her zaman destek olan sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mert TÜRK' e sonsuz teşekkürlerimi arz ederim. Tez sürecinde bana, her daim sabır, anlayış ve sevgiyle yaklaşan ve desteğini bir an olsun esirgemeyen sevgili eşim Birsen BOZNA' ya ve varlıklarıyla bana güç veren canım çocuklarım Mustafa BOZNA ve Enver BOZNA' ya şükranlarımı sunuyorum. Onların varlığı, bu süreci benim için daha anlamlı ve katlanabilir kıldı. Ayrıca her koşulda yanımda duran, hayatım boyunca bana destek olan canım annem Hatice BOZNA' ya sonsuz teşekkür ediyorum. Yaşamım boyunca bana örnek olan, dürüstlüğü, çalışkanlığı ve azmiyle hayatıma yön veren rahmetli babam Mustafa BOZNA' yı saygı ve rahmetle anıyorum. Tez sürecinde katkıda bulunan tüm hocalarıma, arkadaşlarıma ve emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Yusuf BOZNA

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YABANCI SERMAYENİN TARİHSEL KÖKENLERİ

Bozna, Yusuf

Yüksek Lisans, Bankacılık ve Sigortacılık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mert Türk

Ağustos 2025, xii + 158 Sayfa

Türk bankacılık sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze uzanan bir süreçte, yabancı sermaye etkisi altında şekillenmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin finansal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yabancı bankaların ülkede faaliyet göstermesiyle başlamıştır. Özellikle 19. yüzyılda artan borçlanma, Düyûn-ı Umumiye İdaresi'nin kurulması ve Osmanlı Bankası gibi yabancı sermaye odaklı bankaların güçlenmesi, bankacılık sektöründeki yabancı etkisinin temellerini atmıştır. Bu konu, hem Türkiye'nin ekonomik bağımsızlık sürecini anlamak hem de bankacılık sektöründe yabancı sermayenin rolünü değerlendirmek açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma, Türk bankacılık sistemindeki yabancı sermayenin tarihsel kökenlerini analiz etmek için tarihsel belge analizi ve literatür taraması yöntemlerini kullanmaktadır. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan süreçteki bankacılık gelişmeleri, ekonomik raporlar, resmî belgeler ve akademik yayınlar incelenmiştir. Ayrıca yabancı sermayenin sektördeki etkilerini anlamak için, bankacılık sisteminin yapısına ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Araştırma, Osmanlı döneminde yabancı sermayeli bankaların, yerli sermaye eksikliği nedeniyle ekonomide büyük bir rol oynadığını göstermiştir. 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası, devletin finansal kontrolünde önemli bir araç olmuş ve yabancı ülkelerin ekonomik nüfuzunu artırmıştır. Cumhuriyet döneminde ise bankacılık sektörü millileştirme politikalarıyla yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştır. Ancak 1980'lerde başlayan liberalizasyon politikalarıyla yabancı sermaye, Türk bankacılık sektörüne tekrar dâhil olmuştur. Günümüzde yabancı bankaların Türk bankacılık sistemindeki varlığı, hem sermaye artışı hem de teknoloji transferi açısından olumlu görülmeyle birlikte, ekonomik bağımsızlık ve kriz anlarında dışa bağımlılık gibi riskler

oluşturmaktadır. Türk bankacılık sistemindeki yabancı sermayenin tarihsel kökenleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun finansal ihtiyaçlarından doğmuş ve günümüze kadar devam eden bir süreci temsil etmektedir. Yabancı sermaye, yerel bankacılık sektörünü güçlendirme potansiyeline sahip olsa da, bağımlılık oluşturma riski taşımaktadır. Tarihsel süreç, bağımsız bir ekonomik yapı inşa etmek için yerel sermaye ve ulusal politikaların önemini vurgulamaktadır. Türkiye, bankacılık sektöründe yabancı sermayenin etkilerini dengelemek ve ekonomik bağımsızlığını korumak için daha stratejik bir yaklaşım benimsemelidir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Yabancı Sermaye, Türk Bankacılık Sistemi ve Yapısı.

ABSTRACT

HISTORICAL ORIGINS OF FOREIGN CAPITAL IN THE TURKISH BANKING SYSTEM

Bozna, Yusuf

Master's Thesis, Department of Banking and Insurance

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mert Türk

August 2025, xii + 158 pages

The Turkish banking system has been shaped by the influence of foreign capital from the Ottoman Empire to the present day. This influence began with the operation of foreign banks in the country to meet the financial needs of the Ottoman state. In particular, the increasing debt in the 19th century, the establishment of the Ottoman Public Debt Administration (Düyûn-ı Umumiye), and the rise of foreign-capitalized banks such as the Ottoman Bank laid the foundations for foreign influence in the banking sector. This topic is significant for understanding Turkey's journey toward economic independence and evaluating the role of foreign capital in the banking sector. This study employs historical document analysis and literature review methods to examine the historical roots of foreign capital in the Turkish banking system. The developments in banking during the Ottoman period and the early years of the Republic are analyzed using economic reports, official documents, and academic publications. Additionally, data on the structure of the banking system have been evaluated to understand the impacts of foreign capital on the sector. Research has shown that during the Ottoman period, foreign-capital banks played a major role in the economy due to the lack of domestic capital. The Ottoman Bank, established in 1856, became a significant instrument of financial control for the state and enhanced the economic influence of foreign nations. During the Republican era, efforts were made to restructure the banking sector through nationalization policies. However, with the liberalization policies initiated in the 1980s, foreign capital re-entered the Turkish banking sector. Today, the presence of foreign banks in the Turkish banking system is seen as beneficial for capital inflow and technology transfer, yet it also poses risks such as dependency in times of economic crises and challenges to economic sovereignty. The historical roots of foreign capital in the Turkish banking system originated from the financial needs of the Ottoman Empire and have persisted to this day. While foreign

capital has the potential to strengthen the local banking sector, it carries the risk of creating dependency. The historical process underscores the importance of local capital and national policies in building an independent economic structure. Turkey must adopt a more strategic approach to balance the effects of foreign capital in the banking sector and safeguard its economic independence.

Keywords: Banking, Foreign Capital, Turkish Banking System and Structure

İÇİNDEKİLER

Etik Sözleşme.....	ii
Jüri Kabul ve Onay.....	iii
Teşekkür	iv
Özet	v
Abstract.....	vi
İçindekiler.....	ix
Tablolar Listesi	xiii
Kısaltmalar	xiv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BANKACILIK KAVRAMSAL ve TARİHSEL TEMELLERİ	
1.1. Banka Kavramı ve İşlevleri	6
1.2. Bankacılığın Dünyada Tarihsel Gelişimi.....	10
1.3. Bankaların Ortaya Çıkış Nedenleri.....	15
1.4. Bankaların Çalışma Prensipleri	16
1.5. Banka Türleri	18
1.5.1. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar	20
1.5.1.1. Kamu Sermayeli Bankalar	21
1.5.1.2. Özel Sermayeli Bankalar	22
1.5.1.3. Yabancı Bankalar.....	23
1.5.2. Kapsamlarına Göre Bankalar	25
1.5.2.1. Özel Bankacılık.....	25
1.5.2.2. Perakende Bankacılık	25
1.5.2.3. Toptancı Bankacılık.....	27
1.5.2.4. Holding Bankacılığı.....	28

1.5.2.5. Uluslararası Bankacılık	29
1.5.2.6. Evrensel Bankacılık	30
1.5.2.7. Kıyı Bankacılığı	31
1.5.3. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar	32
1.5.3.1. Merkez Bankaları	33
1.5.3.2. Yatırım Bankacılığı	34
1.5.3.3. Ticari Bankalar	34
1.5.3.4. Katılım Bankalar	35
1.5.3.5. Kalkınma Bankacılığı	37
1.6. Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	38
1.6.1. 1923-1944 Ulusal Bankacılık Dönemi	39
1.6.2. 1945- 1960 Özel Bankacılık Dönemi	41
1.6.3. 1961-1979 Bankacılıkta Planlı Dönemi	43
1.6.4. 1980-2000 Yılları Arası Bankacılık Sistemi	46
1.6.5. 2000 Sonrası Yeniden Yapılandırma Dönemi	53
1.7. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı ve Sorunları	60
1.7.1. Türk Bankacılık Sisteminin Kurumsal Yapısı	61
1.7.2. Türk Bankacılık Sisteminin Piyasa Yapısı	62
1.7.3. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısal Sorunları	64
1.7.4. Mali Sistemdeki Sağlıksız Yapının Nedenleri	65
1.7.5. Makroekonomik İstikrarsızlık	67
1.7.6. Yüksek Kamu Kesimi Açıkları	69
1.7.7. Kamu Bankalarının Sistemi Çarpıtıcı Etkileri	70
1.7.8. Risk Algılama ve Yönetiminin Zayıflaması	71

BÖLÜM 2: BANKACILIKTA YABANCI SERMAYE ve ULUSLARARASI DENEYİMLER

2.1. Yabancı Sermaye Kavramı ve Teorik Çerçeve.....	74
2.2. Finansal Serbestleşme ve Yabancı Bankaların Küresel Girişi.....	78
2.2.1. Hedef Ülkelerin Yabancı Banka Girişlerinden Beklentileri	80
2.2.2. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler ve Beklentileri	82
2.3. AB ve IMF Programına Tabi Ülkelerde Yabancı Sermaye Deneyimi	83
2.3.1. IMF ye Bağlı Ülkelerdeki Bankalarda Yabancı Sermaye Oranı	84
2.4. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Sermaye Örnekleri	85
2.4.1. Brezilya.....	87
2.4.2. Arjantin	89
2.4.3. Meksika.....	90
2.4.4. Malezya.....	92

BÖLÜM 3: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE

3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yabancı Sermaye	95
3.2. 1923-1980 Döneminde Yabancı Bankalar ve Yatırımlar	102
3.3. 1980 Sonrası Finansal Liberalizasyon ve Yabancı Sermaye	104
3.3.1. Dünya'daki Finansal Liberalizasyon Süreci.....	105
3.3.2. Türkiye'de Finansal Liberalizasyon Süreci.....	107
3.3.3. 1980-2000 Arası Yabancı Bankalar ve Yabancı Sermaye Girişi	109
3.4. 2000 Sonrası Yabancı Sermaye Hareketleri	111
3.5. Türkiye'de Yabancı Sermaye ve Yasal Düzenlemeler	115
3.6. Yabancı Sermayenin Türkiye Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	117

3.6.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri	117
3.6.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri.....	119
3.6.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri.....	120
3.6.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri	121
3.7. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Ortaklıkları	123
3.7.1. BNP Paribas-TEB Ortaklığı.....	126
3.7.2. Fortis Grubu - Dışbank Ortaklığı.....	128
3.7.2.1. Fortis Grubunun Tarihçesi	129
3.7.3. Yapı Kredi Bankası'nın KoçUniCredito Tarafından Satın Alınması	130
3.7.4. Garanti Bankası-GE Consumer Finance Ortaklığı	132
3.7.5. Finansbank-National Bank of Greece Anlaşması.....	134
3.8. Basel Kriterleri ve Yabancı Sermaye Artışı	134
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	137
KAYNAKLAR	139
ÖZGEÇMİŞ	159

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No.....	Sayfa
Tablo 1.1. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka ve Şube Sayısı (1960-1980).....	45
Tablo 1.2. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka ve Şube Sayısı (1981-2000).....	48
Tablo 1.3. Bankacılık Sektörüne İlişkin Göstergeler/Toplam Aktifler (1986-1990)	50
Tablo 1.4. Bankacılık Sektörüne İlişkin Göstergeler/Toplam Aktifler (1991-2000)	51
Tablo 1.5. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları (2001-2004).....	54
Tablo 1.6. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları (2005-2008).....	56
Tablo 1.7. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları (2009-2014).....	58
Tablo 3.1. Yabancı Sermaye İle Kurulan Bankalar	101
Tablo 3.2. Osmanlı Devletinde Şube Açarak Faaliyette Bulunan Yabancı Bankalar .	101
Tablo 3.3. Türk Bankacılık Sektöründe 2000-2014 Yılları Arası Yapılan Yatırımlar.	113
Tablo 3.4. Yeni Satın Alma ve Ortaklık Yapılan Bankalardaki Şube ve Personel Sayıları	125

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BYYP	Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı
FED	Federal Reserve System (Amerikan Merkez Bankası)
FDI	Foreign Direct Investment (Doğrudan Yabancı Yatırımlar)
GSMH	Gayri Safi Millî Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
ÇUS	Çok Uluslu Şirket
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPKK	Türk Parasının Kıymetini Koruma
TBMM	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Katılım Bankalar Birliği

GİRİŞ

Araştırmanın Problem Alanı ve Sorunsalı

Türk bankacılık sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri olan 19. yy.dan Cumhuriyet'e ve günümüze kadar geçen sürede önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşümde yabancı sermayenin etkisi, ekonomik ve politik dinamiklerle doğrudan ilişkili olarak belirleyici bir rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde dış borçlanma ve mali bağımlılık politikaları sonucunda yabancı sermayeli bankalar finansal sistemde hâkimiyet kurmuş, Tanzimat dönemi ile başlayan modernleşme çabaları bu süreci hızlandırmıştır (Ayaydın ve Berberoğlu, 2010).

Cumhuriyet'in ilanından sonra ekonomik bağımsızlık hedefi doğrultusunda millî bankacılık politikalarına ağırlık verilmiş, ancak özellikle 1980 sonrası serbest piyasa ekonomisine geçiş ve küreselleşme süreci ile birlikte yabancı sermaye yeniden güç kazanmıştır (Ataman-Erdönmez, 2004). 2010'lardan bugüne, Türk bankacılık sistemindeki yabancı sermaye yoğunluğu, yerli sermaye üzerindeki etkileri, finansal istikrar ve bağımsızlık konularında çeşitli tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Araştırmanın problem alanı, Türk bankacılık sisteminin tarihsel gelişiminde yabancı sermayenin oynadığı rolü anlamak ve günümüzdeki yabancı sermaye etkilerini tarihsel bağlamda değerlendirmektir. Araştırmanın temel soruları şu şekilde özetlenebilir:

- ✓ Osmanlı İmparatorluğu döneminde yabancı sermayeli bankaların kuruluşu ve faaliyetleri ekonomiyi nasıl şekillendirmiştir?
- ✓ Cumhuriyet dönemindeki bankacılık politikaları, yabancı sermaye ile nasıl bir ilişki içinde olmuştur?
- ✓ 1980 sonrası küreselleşme ve finansal serbestleşme, Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayenin rolünü nasıl değiştirmiştir?
- ✓ Yabancı sermaye yatırımları, yerli bankacılık sermayesi üzerinde olumlu ve olumsuz hangi etkileri ortaya çıkarmıştır?
- ✓ Günümüzde Türk bankacılık sistemindeki yabancı sermaye oranı ve etkileri, tarihsel bir perspektifle nasıl değerlendirilebilir?

Bu sorular, hem tarihsel süreçlerin derinlemesine incelenmesi hem de güncel durumun değerlendirilmesi açısından çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Konu ve Kapsamı

Bu çalışma, Türk bankacılık sisteminde yabancı sermayenin tarihsel kökenlerini ve günümüze kadar uzanan etkilerini incelemek amacıyla, kalitatif bir araştırma yaklaşımı benimsemektedir. Çalışmanın yöntemi, tarihsel süreçlerin açıklanmasına ve yorumlanmasına olanak tanıyan kapsamlı literatür taraması üzerine kurulmuştur.

Araştırma kapsamında, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak Cumhuriyet'in ilk yılları, 1980 sonrası liberalizasyon süreci ve 2000 sonrası yeniden yapılanma dönemi olmak üzere dört ana dönem ele alınmıştır. Bu dönemlerin her biri için bankacılık sektörü ile ilgili ekonomik raporlar, resmî belgeler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yayımlanan istatistiksel veriler ile akademik çalışmalar kullanılmıştır.

Çalışmanın temel veri kaynakları arasında: -İlgili birincil belgeler (tarihsel arşiv belgeleri, resmî raporlar), -İkincil kaynaklar (akademik kitaplar, makaleler ve tezler), -Türkiye Bankalar Birliği ve TCMB tarafından yayımlanan sektör raporları ve istatistiksel bültenler bulunmaktadır.

Literatür taraması, konunun kuramsal çerçevesini oluşturmak ve yabancı sermayenin bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini tarihsel bağlamda değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Tarihsel belge analizi yöntemi sayesinde bankacılığın evrimi, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki yabancı sermaye hareketleri, liberalizasyonun etkileri gibi süreçler karşılaştırmalı bir perspektiften değerlendirilmiştir.

Bu yöntemsel yaklaşım, çalışmanın hem tarihsel derinliği olan bir analiz ortaya koymasına hem de günümüz Türk bankacılık sistemi üzerindeki yabancı sermaye etkilerinin tarihsel süreklilik içinde anlaşılmasına olanak sağlamıştır.

Araştırmanın Önemi

Türk bankacılık sistemi, ekonomik büyüme, finansal istikrar ve uluslararası entegrasyon açısından stratejik bir öneme sahiptir. Yabancı sermaye, sektöre finansal kaynak sağlaması, teknolojik bilgi akışı ve uluslararası bağlantılar açısından katkı

sunarken; bağımlılık, dış müdahalelere açıklık ve ekonomik kontrol kaybı gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirebilir (Altay, 2006). Bu araştırma, Türk bankacılık sisteminde yabancı sermayenin tarihsel süreçteki etkilerini inceleyerek literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Yabancı sermayenin etkileri genellikle güncel analizlerle ele alınırken, bu araştırma geçmişten günümüze uzanan bir çerçeveye sunacaktır. Türk finans sisteminin bağımsızlığı açısından yabancı sermayenin etkileri analiz edilecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türk bankacılık sisteminde yabancı sermayenin tarihsel kökenlerini ve bu sermayenin sektörel yapı üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemektir. Ayrıca, günümüzdeki yabancı sermaye yatırımlarının geçmişle bağlantısını kurarak, geleceğe yönelik politika önerileri geliştirmek hedeflenmektedir. Araştırmanın özel amaçları şunlardır:

- ✓ Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren yabancı sermayenin Türk bankacılık sistemi üzerindeki etkilerini analiz etmek.
- ✓ Cumhuriyet dönemi boyunca yerli sermayeyi destekleme politikalarının yabancı sermaye ile etkileşimini incelemek.
- ✓ 1980 sonrası serbestleşme politikalarının bankacılık sektöründe yabancı sermaye girişlerine olan etkilerini değerlendirmek.
- ✓ 2000 sonrası dönemdeki birleşme ve satın alma süreçlerinin yabancı sermaye açısından sonuçlarını ele almak.
- ✓ Tarihsel verilerden hareketle günümüz Türk bankacılık sistemi için dengeli bir yabancı sermaye stratejisi önerisi geliştirmek.

Bu amaç doğrultusunda yapılacak analizler, Türk bankacılık sisteminin daha sürdürülebilir ve bağımsız bir yapıya kavuşması için gerekli olan adımları belirlemek açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

Tezin Planı

Bu tez çalışması temelde 3 ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde bankacılık kavramı ve tarihsel kökenleri üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede; banka ve bankacılığın tanımı ve işlevi, dünyada bankaların

ortaya çıkış tarihi, bankaların ortaya çıkış nedenleri, bankaların çalışma prensibi, banka türleri detaylıca incelenecektir. Banka türleri arasında yer alan mülkiyet yapılarına göre bankalar (kamu sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve yabancı bankalar), kapsamlarına göre bankalar (özel bankacılık, perakende bankacılık, toptancı bankacılık holding bankacılığı, uluslararası bankacılık, evrensel bankacılık ve kıyı bankacılığı) ve faaliyet alanlarına göre bankalar (merkez bankaları, yatırım bankacılığı, ticari bankalar, katılım Bankalar ve kalkınma Bankacılığı) ele alınacaktır. Sonrasında Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi 1980 öncesi ve 1980 sonrası şeklinde ikiye ayrılarak detaylıca incelenecektir. Bu bağlamda; 1980 öncesi bankacılık sektörü ise kendi içinde 1923-1944 ulusal bankacılık dönemi, 1945-1960 özel bankacılık dönemi ve 1961-1979 bankacılıkta planlı dönemi olmak üzere üç dönem olarak ayrılarak incelenmiştir. 1980 sonrası bankacılık sektörünün gelişimi ise kendi içinde ikiye ayrılarak 1980-2000 yılları arası bankacılık sistemi ve 2000 sonrası yeniden yapılandırma dönemi olarak ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bu bölümde son olarak, Türk bankacılık sisteminin yapısı ayrıntılı bir şekilde ele alınarak irdelenecektir. Bu bağlamda; Türk bankacılık sisteminin kurumsal yapısı, Türk bankacılık sisteminin piyasa yapısı, Türk bankacılık sisteminin yapısal sorunları, mali sistemdeki sağlıklı yapıya nedenleri, makroekonomik istikrarsızlık, yüksek kamu kesimi açıkları, kamu bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri ele alınarak incelenecektir.

İkinci bölümde; bankacılık sektöründe yabancı sermaye kavramı üzerinde durularak ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir. Bu bağlamda yabancı sermayenin oluşturduğu tehdit ve bankalardaki yabancı sermaye kavramları ele alınacaktır. Sonrasında Avrupa Birliği ülkelerindeki bankalarda yabancı sermaye oranı ve IMF ye bağlı ülkelerdeki bankalarda yabancı sermaye oranları üzerinde durulacaktır. Çalışmanın ilerleyen kısmında finansal piyasalarda serbestleşme süreci ele alınacak, hedef ülkelerin yabancı banka girişlerinden beklentileri ve yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerindeki temel nedenler ve beklentileri üzerinde durulacaktır. Bu bölümde son olarak gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Brezilya, Arjantin, Meksika ve Malezya gibi ülkelerde yabancı sermayeli bankaları hakkında detaylı bilgiler sunulacaktır.

Üçüncü bölümünde; Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankalar ele alınarak detaylı bir şekilde irdelenecektir. Bu bağlamda; Cumhuriyet öncesi dönemde

Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankalar üzerinde durulurken, 1923-1980 yıllarında yabancı bankalar ve yabancı sermaye girişi ve 1970-1990 yılları arası dünyada ve Türkiye’de finansal liberalizasyon süreci iki alt başlık altında detaylıca verilecektir. Sonrasında bu başlık altında Dünya ve Türkiye’de finansal liberalizasyon süreci incelenecektir. Akabinde yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörüne girişinin temel nedenleri, Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankalarla ilgili yasal düzenlemelerin neler olduğu ayrıntılı bir şekilde verilecektir. İlerleyen kısımlarda yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründeki yeri; BNP Paribas-TEB Ortaklığı, Fortis Grubu-Dışbank Ortaklığı, Yapı Kredi Bankası’nın KoçUniCredito Tarafından Satın Alınması, Garanti Bankası-GE Consumer Finance Ortaklığı ve Finansbank-National Bank of Greece Anlaşması konuları ele alınacaktır.

Bu kısımda son olarak; Türk bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişinin Türkiye ekonomisine etkileri üzerinde durulacak ve bankacılık sektörü ve yabancı bankalar grubunun finansal büyüklüklerinin karşılaştırılması yapılacaktır. Çalışma sonuç ve değerlendirme kısmı ile tamamlanacaktır.

BÖLÜM 1: BANKACILIK KAVRAMSAL VE TARİHSEL TEMELLERİ

1.1. BANKA KAVRAMI VE İŞLEVLERİ

Tanımlamalara bakıldığında, banka; mevduat toplayan, topladığı bu kaynakları ve öz kaynaklarını krediler yoluyla değerlendiren, aracılık hizmetleri sunan ve genel anlamda para ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştiren bir finansal kurum olarak ifade edilebilir (Öcal ve Çolak, 1991: 11). Daha geniş bir açıdan bakıldığında ise bankalar, bireylerin belirli bir süre boyunca kullanmadıkları parayı kabul eden; kredi sağlama, ödemelerde arabuluculuk yapma, para transferlerini kolaylaştırma ve senet gibi çeşitli hizmetler sunan kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Bankaları diğer finansal kurumlardan ayıran en temel özellik, hem mevduat toplama hem de kredi verme işlevlerini bir arada gerçekleştirebilmesidir. Ayrıca, bankalar anonim şirket yapısına sahip birer ekonomik işletme veya işletme sahipleri için bir finansal aracılık kurumu olarak da değerlendirilebilir. Bu tanımlamalardan yola çıkarak, bankacılığın yalnızca finansal bir hizmet sağlayıcısı değil, aynı zamanda ekonomik büyümenin ve toplumsal refahın önemli bir unsuru olduğu söylenebilir (Battal, 2004: 15).

İlkel bankacılık, ticaretin temel bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığı dönemlerde, paranın bir değişim aracı olarak kullanılmadığı zamanlarda, ticari mallar ve menkul kıymetler için sağlanan kredilerle başlamıştır. Bu süreçte, arazi ipotekleri ve kefalet kredileri gibi uygulamalar da bankacılık faaliyetlerinin öncülü olarak öne çıkmıştır (Duğru ve Dinçsoy, 2014: 49). Ticari hayatın genişlemesiyle birlikte tüccarların ellerinde biriken fazla sermaye, kredi olarak kullanılmış ve bu durum, bankacılık faaliyetlerini büyük tüccar ailelerinin ikinci mesleği haline getirmiştir (Ergin, 1982).

Bankacılık sisteminin evrimi, ekonomik gelişmelere paralel olarak sürekli bir dönüşüm içinde olmuştur. İlkel dönemlerden günümüze kadar gelen bu süreçte, bankalar sadece ticari hayatın bir aracı olmaktan çıkmış, aynı zamanda bireylerin, işletmelerin ve hatta devletlerin finansal ihtiyaçlarını karşılayan karmaşık ve çok yönlü kuruluşlar haline gelmiştir (Arslan ve Aykutlu, 1999). Bu, bankacılığın ekonominin temel taşlarından biri olarak önemini her geçen gün artırdığını göstermektedir.

Bankalar, finansal sistemin en önemli unsurlarından biri olarak, müşterilerinden topladıkları mevduatları çeşitli kredi işlemleri ve hizmetlerde kullanarak ekonomik hayatı destekleyen kuruluşlardır. Günümüzde bankalar, yalnızca mevduat toplamak ve kredi

sağlamakla sınırlı olmayan, çok geniş bir hizmet yelpazesıyla faaliyet göstermektedir (Akçacı, 2003). Dolayısıyla bankaların faaliyet kapsamını tam olarak ifade eden bir tanım yapmak oldukça güçtür.

Bankalar, bireyler için kiralık kasa hizmeti sunmakta, ulusal ekonominin kalkınmasına destek vermekte, borsa işlemlerine katılarak sermaye piyasalarında rol oynamakta, sanayi kuruluşlarına finansal destek ve para ile kredi politikalarının uygulanmasında kilit bir aracı olmaktadır (Altunbaş ve Sarısu, 1996). Ayrıca, kişisel ve ticari yatırımların yönlendirilmesine rehberlik ederken, bireylerin yaşamlarını kolaylaştıracak kredi kartı, otomatik ödeme sistemleri gibi ürünler sunmaktadır. Bu kapsamlı işlevleriyle bankalar, yalnızca “*parayı düşük faizle alıp yüksek faizle işleyen kuruluşlar*” şeklinde basit tanımlarla açıklanamayacak kadar karmaşık yapılardır (Alparslan, 2002).

Bankaların bu karmaşıklığı, bir yandan ekonomik kalkınmayı destekleyen stratejik bir rol oynamalarını sağlarken, diğer yandan bireylerin ve işletmelerin günlük yaşamlarını kolaylaştıran hizmetleri içermeleriyle geniş bir etki alanına sahip olmalarını da beraberinde getirmektedir. Kısaca, bankalar sadece birer finansal aracı değil, aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve bireysel hayatın ayrılmaz bir parçası olan, çok yönlü işlevlere sahip kurumlardır (Güney, 2010: 1).

Bankalar, modern ekonomilerin temel yapı taşlarından biri olarak, sadece finansal aracılık hizmetleriyle değil, aynı zamanda ülkelerin ekonomik kalkınmasına sağladıkları katkılarla da kritik bir öneme sahiptir. Para ve kredi politikalarının ayrılmaz bir parçası olan bu kurumlar, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde benzersiz roller üstlenirler. Bankaların, ekonomiyi yönlendiren ve ekonomik istikrarı sağlayan işlevleri, onları sıradan işletmelerden farklı ve çok boyutlu bir yapıya dönüştürmüştür (Altunbaş ve Sarısu, 1996).

Bankaların tanımı üzerine birçok farklı görüş öne sürülmekle birlikte, en genel haliyle banka, bireylerin ve işletmelerin kullanmadığı paraları toplamak ve bunları en verimli şekilde değerlendirmek amacıyla faaliyet gösteren bir işletme olarak tanımlanabilir (Akçacı, 2003). Bu tanım, bankaların temel işlevlerini ifade etmekle birlikte, günümüzdeki karmaşık yapılarını tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Çünkü bankalar yalnızca tasarrufları toplamakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik büyümeyi

desteklemek, işletmelere ve bireylere finansman sağlamak, küresel sermaye akışlarını kolaylaştırmak ve para politikalarını uygulamak gibi geniş kapsamlı görevleri de yerine getirmektedir (Gündoğdu, 1998).

Günümüz ekonomilerinde bankalar, sadece finansal aracılık yapan kurumlar değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı tetikleyen ve toplumların refahını artıran stratejik aktörlerdir. Örneğin, topladıkları tasarrufları üretim, yatırım ve ticaret gibi alanlara yönlendirerek, ekonomik kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlarlar. Bunun yanı sıra, bireylerin ve işletmelerin finansal ihtiyaçlarını karşılayarak ekonomik aktivitelerin sürekliliğine katkıda bulunurlar. Bu çok yönlü işlevleriyle bankalar, yalnızca ulusal değil, uluslararası düzeyde de önemli birer finansal oyuncu haline gelmiştir. Sermaye piyasalarında etkin rol oynayarak küresel ekonominin entegrasyonunu desteklerken, yerel düzeyde de bireylerin yaşam kalitesini artıracak hizmetler sunmaktadır (Akgüç, 2007). Tüm bu yönleriyle bankalar, sadece tasarrufların değerlendirilmesiyle sınırlı olmayan, daha geniş bir perspektifle ekonomik ve sosyal sistemin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Akçacı, 2003).

İlk başlarda daha yerel bir nitelik taşıyan bankacılık faaliyetleri, küreselleşmenin etkisiyle sınırlarını genişleterek evrensel bir yapıya kavuşmuştur. Bu değişim, yalnızca yerel pazarlara odaklanan bankaların uluslararası pazarlarda da etkin olma çabasını beraberinde getirmiştir (Arabacı, 2018). Bankalar, farklı ülkelerdeki ekonomik fırsatları değerlendirerek küresel finansal sistemde önemli oyuncular haline gelmiştir. Bu, bankacılık sisteminin yalnızca yerel talepleri karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda küresel sermaye akışlarına ve ticaretin kolaylaştırılmasına da katkıda bulunmasını mümkün kılmıştır (Afşar, 2011).

Bankacılık sektörünün bu evriminde yenilikçi yaklaşımlar ve değişime açık olma, kilit rol oynamıştır. Teknolojik ilerlemeler, dijital bankacılık uygulamaları ve bireysel müşteri deneyimine verilen önem, bankaların ekonomideki yerini güçlendirmiştir. Bugün bankalar, sadece mevduat toplamak veya kredi vermek gibi temel işlevlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bireylerin yaşamını kolaylaştıran finansal ürün ve hizmetler sunarak ekonominin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Arabacı, 2018).

Bankaların, değişim ve yeniliğe duyarsız kalmayan yapıları sayesinde, modern ekonomik sistemde stratejik bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu dinamik yapı,

bankacılık sektörünün gereksiz alternatiflere kapanmadan gelişmesini ve evrensel düzeyde etkili olmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bankalar, hem bireylerin finansal ihtiyaçlarını karşılayan hem de küresel ekonominin sürdürülebilirliğine katkıda bulunan vazgeçilmez kurumlar haline gelmiştir (Duğru ve Dinçsoy, 2014: 48).

Bankalar, bireylerin ve kurumların belirli bir süre boyunca harcamadıkları fonları toplayan ve bu fonları kredi ve diğer finansal işlemler aracılığıyla değerlendirerek nemalandırmayı amaçlayan kuruluşlardır (Arslan ve Aykutlu, 1999). Ancak bu tanım, bankacılığın yalnızca kredi sağlama işlevine odaklanmaktadır ve bankaların çok yönlü yapısını tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Bankaları farklı şekillerde tanımlayan görüşler de bulunmaktadır. Örneğin, bazı Anglo-Saxon yazarları, bankaları çeke tabi mevduat kabul eden bir sistem olarak ifade etmektedir (Öcal, 1981: 15). Bu tanımlar, bankacılığın gelişmiş hizmet alanlarını açıklamada yeterli değildir ve bankacılığın sürekli değişen yapısına daha geniş bir perspektifle bakılmasını gerektirmektedir.

Bankacılık sektörü, küreselleşen dünyada önemli dönüşümler yaşamış, bu süreçte finansal sistemin merkezinde yer almıştır. Küresel krizler ve uluslararası finansal entegrasyon, bankaların faaliyetlerinde pazarlama stratejilerinin önemini artırmıştır. Kültürel ve ekonomik etkileşimlerin yoğunlaştığı bir dünyada, bankalar ülkeler arasında rekabetçi bir rol üstlenmişlerdir (Arıcan ve Tanınmış-Yücememiş, 2016). Bu rekabet ortamı, pazarlama yaklaşımlarında yenilik ve farklılık üretme çabalarını da beraberinde getirmiştir. Başlangıçta yalnızca kâr odaklı yürütülen pazarlama faaliyetleri, zamanla müşteri odaklı bir yaklaşıma evrilmiş ve insanların ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Bankalar, artık yalnızca finansal hizmet sağlayıcılar değil, aynı zamanda müşterilerin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen dinamik organizasyonlar haline gelmiştir (Duğru ve Dinçsoy, 2014:48).

Günümüzde bankacılık sektörü, teknolojinin ve müşteri beklentilerinin hızla değişmesiyle birlikte sürekli gelişmektedir. Artık bankaların faaliyetlerini tam anlamıyla tanımlamak, sektörün genişleyen hizmet yelpazesi nedeniyle giderek zorlaşmaktadır. Teknolojik ilerlemeler, yeni hizmet modellerinin ortaya çıkmasına ve bu hizmetlerin hızla yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. Basit bir ifadeyle banka, piyasadan fon sağlayan ve bu fonları çeşitli sektörlerde kullanan bir finansal aracıdır. Ancak bu basit tanım,

bankaların modern ekonomide üstlendikleri kapsamlı rollerin yalnızca küçük bir bölümünü açıklamaktadır (Arıcan ve Tanınmış-Yücememiş, 2016).

Bankalar, artık yalnızca mevduat toplama ve kredi verme işlevleriyle sınırlı kalmayıp, ekonomik kalkınmayı destekleyen, bireylerin finansal yaşamlarını kolaylaştıran ve uluslararası ticaretin entegrasyonunda kilit rol oynayan kompleks yapılar haline gelmiştir. Bu bağlamda, bankacılık sektörünün gelişimi, yalnızca finansal büyüme değil, aynı zamanda toplumsal refahın artırılması açısından da önemli bir katkı sunmaktadır (Arslan, 2001).

1.2. BANKACILIĞIN DÜNYADA TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünya dillerinin büyük bir kısmında farklı şekillerde kullanılan “*banka*” kelimesinin, İtalyanca kökenli *banco* sözcüğünden türediği düşünülmektedir. Bu kelime, İtalyanca ’da masa, sıra veya tezgâh anlamına gelmektedir (Ayanoğlu, 2013). Bankacılık tarihinin ilk örneklerini oluşturan Lombardiyalı Yahudi bankerler, ticari işlemlerini pazar yerlerine kurdukları masalar (*banco*) üzerinden gerçekleştirmişlerdir (Parasız, 2007: 16). Bu uygulama, bankacılığın ticaretle iç içe bir geçmişe sahip olduğunu ve sistemin ilk temellerinin oldukça basit bir düzende atıldığını göstermektedir. Ancak, bankacılık sisteminin bu erken dönemlerinde güvenilirlik her zaman sağlanamamıştır. Taahhütlerini yerine getiremeyen ve iflas eden bankerler, toplumda büyük hayal kırıklığı meydana getirmiştir. Halk, böyle bankerlerin masalarını (*bancosunu*) kırarak tepkisini göstermiştir. Bu uygulamanın etkisiyle, Batı dillerinde iflas kavramı için kullanılan “*bankrupt*” kelimesi, doğrudan *banco* teriminden türetilmiştir (Parasız, 2007: 17).

Bu tarihsel süreç, bankacılık sisteminin sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal güvene dayalı bir yapı olduğunu da ortaya koymaktadır. İlk bankerlerin ticari faaliyetlerini bir masa üzerinden yürütmeleri, bankacılığın o dönemde ne kadar sade bir yapıya sahip olduğunu gösterirken, aynı zamanda sistemin güvenilirlik eksikliklerine karşı halkın doğrudan bir tepki verme hakkını kullandığını da ifade etmektedir.

Günümüzde bankacılık, bu basit ve ilkel düzenin çok ötesine geçmiş; küresel ekonominin en karmaşık ve önemli parçalarından biri haline gelmiştir. Ancak kökenleri, bankacılığın tarih boyunca nasıl geliştiğini, hangi aşamalardan geçtiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. *Banco* kavramının etimolojik kökeni, bankacılığın sadece ticari değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal boyutlarının da olduğunu hatırlatır (Aytar,

Erdemir ve Yeğen, 2011). Bu geçmiş, modern bankacılığın güven temeline oturmuş bir sistem olarak gelişmesinde önemli bir miras bırakmıştır.

Bankacılığın bu evrimi, toplumların ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarıyla birlikte şekillenmiş; bu süreçte meslek güvenilirliği, müşteri ilişkileri ve finansal sistemlerin şeffaflığı gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. "*Banco*" masalarından devasa finansal kuruluşlara uzanan bu yolculuk, bankacılığın sadece ekonomik bir araç değil, aynı zamanda toplumsal bir mekanizma olduğunu göstermektedir (Barışık ve Şarkgüneşi, 2009).

Bankacılık hizmetlerinin tarihi, insanlığın ticari faaliyetlerini düzenleme ve geliştirme çabalarının bir yansıması olarak çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. İlk bankacılık uygulamalarının, Sümer ve Babil uygarlıklarında ortaya çıktığı düşünülmektedir (Blanchard ve Galloway, 1994). Özellikle M.Ö. 3500 yılında Sümerler tarafından kurulan ve "*Maket*" adıyla bilinen ilk bankanın, dönemin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır (Barışık ve Şarkgüneşi, 2009).

Maketlerin işleyişinde rahipler önemli bir rol oynamıştır. Rahipler, ilk borç verenler olarak harman zamanı geri ödenmek üzere çiftçilere tohum, hammadde ve ekipman sağlamak için krediler açmıştır. Bu kredilerin başlangıçta fiziksel malzeme şeklinde, sonraları ise parasal nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Yapılan arkeolojik kazılar, bu bankalarda bir hesaptan diğerine transferlerin, tediye emirlerinin ve mal belgelerine dayalı talimatların sistemli bir şekilde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır (Bülbül ve Emirmahmutoglu, 2005). Maketlerin temel işlevleri arasında ödünç verme ve mevduat kabulü işlemleri yer almakta olup, bu faaliyetlerin oldukça organize bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Hammurabi Kanunları, o dönemin bankacılık faaliyetlerinin düzenlenmesine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Bu kanunlar, ödünç verme süreçlerinin nasıl yürütüleceği, borçların ne şekilde tahsil edileceği ve borcun karşılanmasında hangi varlıkların kullanılabileceği gibi konuları detaylandırmıştır. Ayrıca faiz uygulamalarına da yer verilmiş, örneğin tahıl veya hurma kredilerinde ana sermayenin üçte biri, nakit kredilerde ise beşte biri oranında faiz tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, doğal afetler nedeniyle ürün elde edilemeyen yıllarda faiz uygulanamayacağı ve borcun

tahsiline gidilemeyeceği gibi sosyal sorumluluk içeren düzenlemeler de yapılmıştır (Bostan ve Bölükbaş, 2011).

Krediler karşılığında taşınır (*menkul*) malların rehin alınması, taşınmaz (*gayrimenkul*) mallar ve özellikle tarlalar üzerinde ipotek tesis edilmesi, hatta güvenilir kişilerin kefaletinin kabul edilmesi, o dönemde bankacılığın teminat mekanizmalarının çeşitliliğini göstermektedir. Maketlerin bu kapsamlı ve disiplinli yapısı, bankacılığın temel ilkelerinin çok eski dönemlerde dahi ne kadar gelişmiş olduğunu gözler önüne sermektedir (Cimat ve Taş, 2012).

Sümer ve Babil uygarlıklarının bu öncü bankacılık sistemleri, modern finansal uygulamalara dair birçok ipucunu içinde barındırmaktadır. Ekonomik ihtiyaçların düzenlenmesi, ticari faaliyetlerin kolaylaştırılması ve toplumsal dayanışmanın sağlanması gibi temel ilkeler, bankacılık sektörünün evrimine yön veren unsurlar olarak günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Maketlerin işleyiş biçimi, modern bankacılığın temellerini oluşturan güven, organizasyon ve yenilik gibi kavramların tarihsel kökenlerini anlamak açısından oldukça değerli bir örnektir (Cimat ve Taş, 2012).

Sümerler, ticaretin ve mal değişiminin yoğun olduğu dönemlerde, uzak mesafeler arasında ekonomik faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla banka işlemlerine benzeyen yöntemler geliştirmişlerdir. Özellikle tedavül eden belgeler, günümüzdeki banknot veya çeklerin erken bir versiyonu olarak düşünülebilir. Bu belgeler, ticaretin hızlanmasını sağlarken, güven ve itibara dayalı bir finansal sistemin ilk adımlarını oluşturmuştur (Candemir, 2006). Başlangıçta bu tür işlemler, Sümerler'in rahip sınıfı tarafından yönetilen "*maketler*" aracılığıyla yürütülmektedir. Ancak zamanla ticaretin büyümesiyle zengin tüccarlar da bankacılık hizmetlerinde uzmanlaşmaya başlamış ve özel sektöre dayalı bir bankacılık yapısı ortaya çıkmıştır (Cimat ve Taş, 2012).

Bankacılık faaliyetleri yalnızca Sümerlerle sınırlı kalmamış, Eski Mısır, Eski Yunan ve Roma gibi medeniyetlerde de önemli bir yer bulmuştur. Eski Mısır'da tefeciliği ve birleşik faiz uygulamalarını yasaklayan kanunlar bulunurken, bu durum toplumda ekonomik istikrarı sağlama amacını taşımıştır. Eski Yunan'da ise ticaretin gelişmesiyle birlikte Atina'da "*trapezitai*" adı verilen özel bankerler ortaya çıkmıştır. Trapezitai, halkın ekonomik ihtiyaçlarını karşılamış ve ticaretin büyümesine katkıda bulunmuştur (Cimat ve Taş, 2012). Ancak Yunan toplumunda faiz oranlarına herhangi bir sınırlama

getirilememiştir. Bu durum, faiz oranlarının artmasına ve ekonomik dengesizliklere yol açmıştır. Bunun sonucunda bağımsız siteler ve devletler, ticareti kontrol altına almak ve ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla devlet bankaları kurmuşlardır.

Orta Çağ'a gelindiğinde, Batı Avrupa'da bankacılık faaliyetleri kilise hukukunun sıkı denetimi altındaydı. Kilise, faizi yasadışı olarak görmüş ve ekonomik ilişkilerde faiz uygulamalarını engellemiştir (Coşkun, 2006).

16. ve 17. yüzyıllar, Avrupa'da ticaretin hızla büyüdüğü ancak ekonomik düzenlemelerin henüz oturmadığı bir dönemdir. İspanyolların Güney Amerika'dan getirdikleri altınlarla Avrupa'da çeşitli sikkelerin basılması, para birimlerinin çeşitliliği ve düşük kalitedeki bozuk sikkeler (*tağşiş*) nedeniyle ticari işlemler karmaşık bir hal almıştır (De Paula, 2008). Paraların birbirine göre değerlerinin belirlenmesi, hem tüccarlar hem de bankacılar için büyük bir sorun oluşturmuştur. Ticaretin yoğun olduğu Amsterdam ve Hamburg gibi şehirler, bu sorunların merkezî haline gelmiştir. Bu nedenle, paraların standardizasyonunu sağlamak ve ticareti kolaylaştırmak amacıyla yenilikçi bankacılık kurumları ortaya çıkmıştır (De Paula, 2008).

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, 1609 yılında Amsterdam Bankası kuruldu. Banka, ticarete kullanılmak üzere sabit değerde bir hesap parası olan "*banka florini*"ni geliştirmiştir. Bu, ticari işlemleri kolaylaştıran ve para birimlerine olan güveni artıran önemli bir adımdır. Benzer bir şekilde Hamburg Bankası da kendi hesap parasını, "*banka markı*"nı, üreterek aynı dönemdeki ekonomik sorunlara çözüm sunmuştur. Her iki banka, sadece yerel ticareti değil, aynı zamanda uluslararası ticaretin gelişimini de desteklemiştir (Demirhan, 2008).

Venedik, o dönemin diğer bir önemli ticaret merkezidir ve 1637'de kurulan Venedik Bankası, bankacılıkta yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu banka, "*Contadi di Banka*" adı verilen bir sistemle çek ve banknot kullanımını başlatarak modern bankacılığın temellerinden birini atmıştır. Bu yenilikler, hem ticaretin kolaylaşmasını sağladı hem de bankacılık sektörüne yeni araçlar kazandırmıştır.

1640 yılında İngiltere'de, Kral I. Charles'ın tüccarların Londra Kulesi'nde saklanan altınlarına el koyması, İngiliz tüccarların devlete olan güvenini sarsan bir olay olmuştur. Bu olayın ardından tüccarlar, altınlarını "*goldsmith*" olarak adlandırılan zanaatkârlara emanet etmeye başlamışlar, karşılığında altınlarının güvence altında

olduğunu belirten birer şahadetname alınmıştır (Dinç, 1999). Zamanla bu goldsmithler, kasalarında duran altınların atıl durumda olduğunu fark ettiler ve bu altınlara dayalı olarak borç isteyen kişilere kendi senetlerini, "*goldsmith notes*" olarak adlandırılan belgeleri, vermeye başladılar. Bu senetler zamanla alışverişlerde kullanılmaya başlanarak ilk banknot sisteminin temelini oluşturmuştur (Demirhan, 2008).

Aynı dönemde İngiltere, Fransa ile yapılan savaşlar nedeniyle ciddi bir para sıkıntısı yaşamaya başlamıştır. Bu durum, bir devlet bankasının kurulması ve ekonomiye düzen getirilmesi gerektiği fikrini doğurmuştur. İngiltere'nin ilk merkez bankası olan "*İngiltere Bankası*" kurulmuştur. Bu banka, yalnızca ülke ekonomisini dengelemekle kalmadı, aynı zamanda modern merkez bankacılığının öncüsü olmuştur.

Fransa'da ise John Law adında bir İskoçyalı, Fransız Emisyon Bankası'nın kurulmasını sağlamıştır. Bu banka, Fransa'nın para sistemine düzen getirme ve ekonomik büyümeyi destekleme amacı taşımaktadır. Avrupa'nın bu dönemde yaşadığı ekonomik dönüşüm, bankacılık sektörünün gelişimini hızlandırmış ve para sisteminin daha istikrarlı hale gelmesine olanak sağlamıştır (Garzaro, Varotto ve Pedro, 2020). Bu yenilikler, bankacılığın sadece yerel düzeyde değil, uluslararası bir sistem olarak nasıl evrimleştiğini açıkça ortaya koymaktadır (Erdönmez, 2004).

Modern bankacılığın gelişiminde bir dizi ekonomik, teknolojik ve toplumsal değişim büyük rol oynamıştır. Çift yönlü muhasebe sisteminin geliştirilmesi, finansal işlemlerin kayıt altına alınmasını ve şeffaflığını artırarak bankacılık sektörüne önemli bir altyapı sağlamıştır. Bunun yanında kıymetli senetlerin ortaya çıkışı, ticari işlemlerde güvenli ve standardize edilmiş bir ödeme yöntemi sunarak ekonomik faaliyetlerin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Özellikle kâğıt paranın, yani banknotların, genel bir ödeme aracı olarak kabul edilmesi, hem bireylerin hem de işletmelerin finansal işlemlerini kolaylaştırarak bankacılık sisteminin daha geniş bir kitleye ulaşmasını mümkün kılmıştır (Parasız, 2007: 17-19).

Sanayi Devrimi ise modern bankacılık anlayışının köklü bir şekilde değişmesine ve gelişmesine zemin hazırlayan önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde sanayi yatırımları için sermaye ihtiyacının artması, bankaları kredi sistemlerini geliştirmeye zorlamıştır. Sanayi üretiminin ve ticaret hacminin artışı, yalnızca bireylerin değil, aynı zamanda şirketlerin de bankacılık hizmetlerine olan talebini artırmıştır (Parasız, 2007:

18-19). Bu süreç, bankaların işlevlerini çeşitlendirmelerine ve finansal sistemin temel taşlarından biri haline gelmelerine yol açmıştır.

Paranın ekonomik hayata girişiyle birlikte, fazla paraya sahip olan taraflarla finansal kaynağa ihtiyaç duyan taraflar arasında bir köprü görevi gören kişiler ortaya çıkmıştır. Başlangıçta daha bireysel düzeyde gerçekleşen bu aracılık faaliyeti, zamanla kurumsallaşarak bankacılık sektörünün temelini oluşturmuştur. Bu dönüşüm, sadece para ticaretine odaklanan basit bir faaliyet olmaktan çıkarak daha karmaşık bir finansal sistemin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır (Güney, 2010: 2).

Modern bankacılığın evrimi, bir yandan teknolojik gelişmelerin etkisiyle hızlanırken, diğer yandan ekonomik taleplere uyum sağlama gerekliliğiyle şekillenmiştir. Bankalar, bireylerin ve işletmelerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde ürün ve hizmetlerini çeşitlendirerek, sadece tasarrufların biriktirilip nemalandırıldığı birer kurum olmanın ötesine geçmişlerdir (Güney, 2010: 2). Günümüzde bankacılık sistemi, küresel ekonominin temel yapı taşlarından biri olarak, bireylerin ve kurumların ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmesi için vazgeçilmez bir role sahiptir. Bu nedenle, bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve teknolojik değişimlerle iç içe bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

1.3. BANKALARIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Bankacılık sisteminin kökenleri, paranın henüz keşfedilmediği döneme kadar uzanmaktadır. İlk çağlarda, insanlar değerli mallarını ve ürünlerini korumak amacıyla tapınaklara emanet etmiştir. Bu tapınaklar, sadece dini ibadet yerleri değil, aynı zamanda ticari işlevler de görebilen merkezlerdir. Tapınaklarda bulunan din adamları, bu emanet malları boşa tutmak yerine, onları kiraya vererek bir kazanç elde edilmiştir. Bu uygulama, zaman içinde ekonomik bir mekanizma haline alarak, takas sistemiyle sınırlı olan ticaretin bir parçası olmuştur. Din adamlarının yürüttüğü bu tür finansal işlemler, ilerleyen yıllarda hükümdarların ve kralların denetimine geçmiştir (Gökçe ve Küçükkaplan, 2018). Krallar ve hükümdarlar, tapınaklarda yapılan bu ödünç ve emanet işlemlerini daha geniş bir ölçekle yönetmeye başlamışlardır.

Ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte, insanlar ellerindeki mallar ile ihtiyaç duydukları malları takas yöntemiyle değiştirmeye başlamışlardır. Ancak bu takas sistemi, malların ve hizmetlerin eşdeğer olmasını gerektirdiğinden, ekonomik süreçlerdeki

verimsizliklere yol açmıştır. Ticaret hacminin artması ve karmaşık hale gelmesi, bir ortak değer biriminin yani paranın ihtiyacını doğurmuştur (Yetiz, 2016: 107). Paranın icadı, ticaretin daha etkin bir şekilde yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Ancak, para birimlerinin bölgesel farklılıkları, uzak mesafelerde yapılan ticaretin güvenliğini ve ödemelerin zamanında yapılmasını zorlaştırmıştır. Ayrıca, satıcılar genellikle ödemelerin peşin yapılmasını isterken, alıcılar vadeli ödeme yapmak isteyebilmektedir (Yetiz, 2016: 108). Bu noktada, alıcı ve satıcı arasındaki anlaşmazlıkları çözebilecek bir aracı kuruma ihtiyaç duyulmuştur.

Bu ihtiyaca yanıt olarak, bankalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bankalar, ticaretin getirdiği zorlukları aşabilmek amacıyla, hem güvenli ödeme araçları sunmuş hem de kredilendirme sistemini geliştirmiştir. Bu gelişmeler, bankaların ticaretin daha verimli hale gelmesini sağlayacak bir işlev üstlenmesine yol açmıştır. Bankaların, paranın güvenli şekilde transfer edilmesini sağlaması, ticaretin ve ekonomi sistemlerinin daha düzenli işlemesine olanak tanımıştır (Yetiz, 2016: 108).

Sonuç olarak, bankacılık sistemi, ticaretin ve ekonomik hayatın ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş ve zaman içinde daha kompleks işlevler üstlenmiştir. Başlangıçta basit bir emanet ve ödünç verme sistemi olarak ortaya çıkan bankacılık, günümüzde küresel ekonominin temel taşlarından biri haline gelmiştir.

1.4. BANKALARIN ÇALIŞMA PRENSİPLERİ

Bankaların çalışma prensibi, temel olarak finansal kaynakların toplanması, yönetilmesi ve değerlendirilmesi üzerine kuruludur. Bankalar, bireyler ve işletmelerden mevduat kabul ederken, bu fonları çeşitli ekonomik faaliyetlerde kullanarak gelir elde etmektedirler. Bu süreç, genellikle kredi verme, yatırımlar yapma ve diğer finansal hizmetler sunma gibi çeşitli işlevlerle şekillenmektedir. Bankaların amacı, topladıkları fonları en verimli şekilde kullanarak kâr elde etmek ve bu süreçte riskleri yönetmektir. Bunun yanında, bankalar aynı zamanda ekonomiye istikrar ve likidite sağlayarak, piyasaların düzgün işlemesine katkıda bulunmaktadır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002).

Bir bankanın en temel işlevi, mevduat toplamak ve bu kaynakları kredi şeklinde geri vermektir. Bankalar, bireysel ve kurumsal müşterilerinden aldığı mevduatları, faizli krediler vererek değerlendirirler (Güney, 2012). Müşterilerine kredi verirken, aynı zamanda faiz gelirinden kazanç elde ederler. Bu sistemde, mevduat sahiplerine bankalar

belirli bir faiz oranı sunarken, kredi alanlar ise daha yüksek faiz oranları ile bankalardan borç alırlar. Bu şekilde bankalar, faiz farkından kâr elde ederler. Kredi verme işlemleri sadece bireysel kredilerle sınırlı kalmaz, aynı zamanda işletmelere, projelere ve hatta hükûmetlere yönelik kredi imkânları da sunulabilir.

Bankalar, finansal kaynakları yalnızca kredilerle değerlendirmezler. Aynı zamanda yatırım yaparak da kâr elde ederler. Yatırım yapılacak araçlar, hisse senetleri, tahviller, döviz ve diğer finansal enstrümanlar olabilir. Bu yatırımlar, bankaların portföylerini çeşitlendirmelerine ve riski dağıtmalarına olanak tanımaktadır. Ayrıca bankalar, yatırımcılar ve piyasa katılımcıları arasında aracılık yaparak, fonların doğru yere yönlendirilmesini sağlamaktadırlar. Bunun yanında, bankaların sundukları diğer hizmetler arasında para transferi, sigorta, yatırım danışmanlığı gibi alanlar da bulunmaktadır.

Bankaların işleyişinde temel bir başka unsur da risk yönetimidir. Bankalar, kredi verirken ya da yatırım yaparken çeşitli risklerle karşılaşabilirler. Bu riskler arasında kredi riski, piyasa riski, faiz oranı riski ve likidite riski gibi unsurlar bulunmaktadır (Güney, 2012). Bankalar, bu riskleri en aza indirmek için çeşitli stratejiler ve araçlar kullanır. Örneğin, kredi verirken geri ödeme gücü yüksek olan kişilere ya da kurumsal müşterilere öncelik verilmektedir. Ayrıca bankalar, belirli bir bölgedeki ekonomik durumu ve piyasa koşullarını değerlendirerek yatırım yaparlar.

Bankaların çalışma prensipleri, sadece fonların toplanıp dağıtılmasıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda finansal piyasaların sağlıklı işlemesi, ekonomik büyüme ve istikrar için de önemli bir rol oynarlar (Gürbüz, 2006). Bankalar, merkez bankaları ile işbirliği yaparak, para politikalarının uygulanmasında da etkin bir rol üstlenirler. Merkez bankaları aracılığıyla uygulanan faiz oranları ve para arzı, bankaların kredi verme kapasitelerini doğrudan etkilemektedir (Güney, 2012).

Sonuç olarak, bankalar, ekonomik sistemin belkemiği olan finansal kuruluşlardır. Hem bireyler hem de işletmeler için finansal kaynakların temin edilmesinde kritik bir rol oynarlar. Bankaların çalışma prensibi, yalnızca kâr elde etme amacını taşımakla kalmaz, aynı zamanda ekonominin genel sağlığı için de önemli bir işlevi yerine getirirler. Bu süreçte etkin risk yönetimi, doğru yatırım kararları ve piyasaların düzenli işleyişi sağlanarak, bankalar ekonomik gelişime katkı sağlamaktadırlar.

1.5. BANKA T RLER 

Bankaların genel sınıflandırılması, pek çok açıdan farklı kategorilere ayrılabilir. Bu sınıflandırmalar, bankaların faaliyet gösterdiği hukuk  yapı, sermaye kaynakları, kredi verme pratikleri ve ekonomik işlevlerine göre yapılmaktadır (Jansen ve Van Schaik, 2018). Her bir kategori, bankaların faaliyet alanlarını, işlevlerini ve organizasyon yapısını daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Aşağıda, bankaların çeşitli sınıflandırmalarına dair detaylı bir inceleme yer almaktadır:

Yasal ve Anayasalara Göre Bankalar, kurulum şekillerine ve yasal statülerine göre farklı gruplara ayrılabilir. İlk grup, özel şirketler şeklindeki bankalar olarak tanımlanabilir. Bu bankalar, özel sektör tarafından kurulmuş olup, genellikle kâr amacı güder ve faaliyetlerini bu doğrultuda y r t rl r. İkinci grup, sermaye şirketleri şeklindeki bankalar olarak sınıflandırılabilir (Kaur, Ali, Hassan ve Al-Emran, 2021). Bu tür bankalar, daha büyük ölçekli ve genellikle halka açık şirketler olup, sermayeleri birden fazla yatırımcıya aittir.    nc  grup ise, özel mevzuat çerçevesinde kurulmuş bankalardır. Bu bankalar, özel yasal düzenlemelere göre kurulmuş ve belirli kurallara göre faaliyet gösteren finansal kuruluşlardır.

Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar, sermaye kaynaklarına göre de farklılaşmaktadır. Özel sermayeli bankalar, özel sektörün finansman sağladığı bankalardır (Kaur, Ali, Hassan ve Al-Emran, 2021). Bu tür bankalar genellikle kâr amacı gütmektedir ve finansal yönetimlerini özel şirketler gibi yapmaktadırlar. Kamu sermayeli bankalar, devlet tarafından kurulmuş ve devlet sermayesiyle finansman sağlanan bankalardır. Bu bankalar, devletin ekonomik hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Karma sermayeli bankalar, hem kamu hem de özel sermayenin birleştiği bir yapıya sahiptir. Bu tür bankalar, genellikle kamu ve özel sektör arasında bir denge oluşturmaktadır. Yabancı sermayeli bankalar ise, uluslararası yatırımcılar veya yabancı ülkeler tarafından finanse edilen bankalardır. Bu bankalar, yerel ekonomiye genellikle dışa dönük finansal kaynaklar sunmaktadırlar.

Kredi Notlarına Göre Bankalar, kredi verme kapasitelerine göre de sınıflandırılabilir (Küçüksönmez, 2010). Kredi notları, bankaların borç verme işlevlerini ve kredi riskini belirleyen önemli bir faktördür. Kısa vadeli borçlular için kredi veren bankalar, genellikle acil finansman ihtiyaçlarını karşılamak için kısa vadeli krediler

sunmaktadırlar. Bu krediler, birkaç hafta veya ay içinde geri ödenmesi beklenen kredilerdir. Orta ve uzun vadeli borçlular ise, daha uzun süreli finansal ihtiyaçlar için kredi veren bankalardır. Bu tür bankalar, genellikle ticari işletmelerin veya uzun vadeli projelerin finansmanını sağlamaktadırlar. Ancak günümüzde, birçok banka hem kısa hem de uzun vadeli krediler sunarak daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmektedir.

Ekonomik Fonksiyonların Özelliklerine Göre Bankalar Bankaların işlevleri, ekonomik rolleri doğrultusunda farklı gruplara ayrılabilir (Birdal, 1993). İlk olarak, merkez bankaları, bir ülkenin para politikasını belirleyen ve para arzını kontrol eden en üst düzey bankalardır. Merkez bankaları, aynı zamanda diğer bankaların rezervlerini denetler ve ülkedeki finansal istikrarı sağlamaya çalışmaktadırlar. Ticari bankalar (mevduat bankaları), günlük bankacılık hizmetleri sunan ve halkın mevduatlarını kabul eden bankalardır. Bu bankalar, kredi verme, tasarruf hesapları açma ve ödeme hizmetleri gibi temel bankacılık işlemleriyle faaliyet göstermektedirler. Yatırım ve kalkınma bankaları ise, daha çok sanayi, altyapı ve büyük ölçekli projelere finansman sağlayan kuruluşlardır. Tarım bankaları, tarım sektörüne yönelik finansal hizmetler sunarak, çiftçilere ve tarımsal işletmelere kredi verirler. Madencilik bankaları, maden sektöründeki projelere yatırım yapan ve finansman sağlayan özel finansal kuruluşlardır. Son olarak, ipotek ve emlak bankaları, gayrimenkul sektörüyle ilgili finansal hizmetler sunar, özellikle konut kredileri ve emlak yatırımları ile ilgilenirler. Genel sınıflandırmadaki bankalar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Birdal, 1993):

Yasal Anayasalara Göre Bankalar

- ✓ Özel şirketler şeklindeki bankalar
- ✓ Sermaye şirketleri şeklindeki bankalar ve
- ✓ Özel mevzuat çerçevesinde kurulmuş bankalar olarak üç grup.

Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar

- ✓ Özel sermayeli bankalar
- ✓ Kamu sermayeli bankalar
- ✓ Karma sermayeli bankalar
- ✓ Yabancı sermayeli bankalar olmak üzere dört grup tahsis etmek mümkündür.

Kredi Notlarına Göre Bankalar

- ✓ Kısa vadeli borçlular
- ✓ Orta ve uzun vadeli borçlular.

Ekonomik Fonksiyonların Özelliklerine Göre Bankalar

- ✓ Merkez bankaları
- ✓ Ticari bankalar (mevduat bankaları)
- ✓ Yatırım ve kalkınma bankaları
- ✓ Tarım bankaları
- ✓ Madencilik bankaları
- ✓ İpotek ve emlak bankaları
- ✓ Gruplandırılabilirler.

Sonuç olarak, bankalar, faaliyet gösterdikleri alana, sermaye yapılarına ve sundukları finansal hizmetlere göre farklı gruplara ayrılabilir. Bu sınıflandırmalar, bankaların işlevlerini daha iyi anlamamıza ve her bir bankanın ekonomi içindeki rolünü doğru bir şekilde değerlendirmemize yardımcı olmaktadır. Bankaların işlevsel çeşitliliği, ekonomik sistemin verimli işlemesi için kritik öneme sahiptir.

1.5.1. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar

Bankacılık sektörünün etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için, sahiplik yapılarından bağımsız olarak, tüm bankaların mevcut mevzuatlara ve uluslararası yönetim ilkelerine uyması kritik bir öneme sahiptir. Bu kurallara ve düzenlemelere riayet edilmemesi, bankaların mali yapısının zayıflamasına, finansal istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına ve hatta sektör genelinde zararlara yol açabilir (Khan, Rahman ve Fatma, 2016). Zira bankacılık sektörü, ekonomik sistemin belkemiğini oluşturur ve bu nedenle bankaların sağlam bir temel üzerine inşa edilmesi gerekmektedir.

Tarihte birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de geçmişte bazı holdingler, aile şirketleri veya diğer finansal kuruluşlar, bankaları sadece kendi çıkarlarını maksimize etmek için kullanmışlardır. Bu tür yaklaşımlar, finansal krizlere, bankaların mali yapısının bozulmasına ve daha geniş ekonomik krizlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu tür durumlar, sektördeki güvensizlik ortamını beslerken, aynı zamanda bankacılık sektörünün güvenilirliğini ciddi şekilde zedelemiştir. Özellikle, bankaların kâr elde etmek

adına hukuki sınırları aşarak riskli finansal işlemler yapmaları, bir zamanlar finansal istikrarsızlıkları tetiklemiş, bankacılık krizlerinin yaşanmasına neden olmuştur (Korkmaz ve Gövdeli, 2004).

Özellikle 1990'lı yıllarda ve 2000'li yılların başlarında Türkiye'de benzer olaylar yaşanmış, bazı bankalar yasal düzenlemelere uymadan yapılan işlemler yüzünden iflas etmiş veya mali sıkıntıya düşmüştür. Bu süreçte, iflas eden bankalarda hesapları bulunan birçok vatandaş mağduriyet yaşamıştır. Bu tür krizlerin etkisi sadece bankacılık sektörüyle sınırlı kalmamış, tüm ekonomiye sirayet etmiştir. Bu durum, devletin bankacılık sisteminin daha sağlıklı ve düzenli bir yapıya kavuşturulması gerektiğine karar vermesine yol açmıştır.

Sonuç olarak, bu krizlerin ardından devletin aldığı tedbirler ve yapılan düzenlemeler, bankaların daha sağlam temeller üzerine oturmasına ve sektördeki denetim mekanizmalarının güçlendirilmesine yardımcı olmuştur. Ancak, günümüzde hâlâ bazı bankaların geçmişteki bu yapılarına benzer şekilde faaliyet gösteriyor olmaları, bankacılık sektörünün sağlıklı işleyişi için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bankaların düzenlemelere uymaları ve şeffaflık ilkesine dayalı olarak faaliyet göstermeleri, sadece kendi finansal sağlığı için değil, tüm ekonomik sistemin istikrarı için de hayati öneme sahiptir (Mango, Muceldili ve Erdil, 2017). Bankaların sahiplik yapıları ve sermaye kaynakları, bankacılığın stratejik yönlerini belirlemektedir. Kamu sermayeli bankalar, devletin ekonomiye müdahale ettiği, sosyal kalkınmayı destekleyen kuruluşlardır. Özel sermayeli bankalar, kâr amacı güden ve piyasa koşullarına hızlı adaptasyon gösteren finansal aktörlerdir. Yabancı sermayeli bankalar ise, küresel finansal piyasalarda etkili olan ve uluslararası ticaretin merkezine yerleşmiş bankalardır. Bu farklı sahiplik yapıları, bankaların işlevselliğini ve finansal piyasalar üzerindeki etkilerini farklılaştırmaktadır (Korkmaz ve Gövdeli, 2004).

1.5.1.1. Kamu Sermayeli Bankalar

Kamu sermayeli bankalar, sahiplik yapısı itibariyle banka sermayesinin tamamı ya da büyük bir kısmı devletin elinde bulunan finansal kurumlardır. Bu tür bankaların kuruluşu, genellikle devletin ekonomideki rolünü artırma amacıyla, belirli ekonomik faaliyetleri gerçekleştirme ihtiyacı doğrultusunda şekillenmiştir. Kamu bankalarının tarihçesine bakıldığında, özellikle devletçilik politikalarının etkili olduğu dönemlerde,

devletin doğrudan iktisadi teşebbüs olarak faaliyet göstermesi gerektiği vurgulanmaktadır (Mango, Muceldili ve Erdil, 2017). Bu bankalar, genellikle devletin özel sektörden ve yabancı sermayeden farklı olarak, belirli ekonomik hedeflere ulaşmayı amaçlayan stratejik araçlar olarak kurulmuştur.

Kamu bankalarının tarihsel gelişimi, ülkemizde özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarına ve 1960-1980 yılları arasında uygulanan ithal ikameci ekonomi politikalarının belirginleştiği Planlı Kalkınma Dönemi'ne kadar uzanmaktadır (Köse, 2008:15). Bu dönemde, özel sermayenin yetersiz olduğu ve bankacılık sektöründe devletin etkinliğinin artırılması gerektiği bir anlayış hâkim olmuştur. Özellikle devletin ekonomiye müdahalesinin ve planlı kalkınma hamlelerinin ön planda olduğu bu yıllarda, kamu bankaları, sanayileşme, altyapı yatırımları ve ekonomik büyüme hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak işlev görmüştür.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, özel sermaye kaynakları ve girişimcilik kapasitesinin sınırlı olması devletin sanayileşme ve altyapı yatırımlarındaki teşviklerle ekonominin gelişimine olanak sağlamıştır (Köse, 2008:15). Kamu bankalarının kuruluşu, sadece bankacılıkla sınırlı kalmayıp, ekonomik kalkınmayı hedefleyen devlet politikalarının bir parçası olarak önemli bir yer tutmuştur. Bu bankalar, aynı zamanda özel sermayenin eksikliklerini gidermek, finansman sorunlarını çözmek ve ekonomik bağımsızlığı artırmak amacıyla stratejik bir rol üstlenmiştir (Nasri ve Charfeddine, 2012).

Kamu bankaları, Türkiye'nin ekonomik kalkınma sürecinde devletin aktif bir oyuncu olarak yer almasını sağlamış ve ekonomik planlamaların hayata geçirilmesinde önemli bir araç olmuştur. Devletin iktisadi teşebbüs olarak yer aldığı bu dönemde, kamu bankalarının varlığı, ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanmasında kilit bir rol oynamıştır.

1.5.1.2. Özel Sermayeli Bankalar

Özel sermayeli bankalar, sahiplik yapısı itibariyle özel kişi ve kuruluşlara ait olan finansal kurumlardır. Bu bankaların temel amacı, kâr elde etmektir ve genellikle ticaret bankaları olarak faaliyet gösterirler (Köse, 2008: 15). Özel sermayeli bankaların faaliyetleri, kâr amacı güden bir yapıya dayalı olup, bu bankaların sunduğu hizmetler de genellikle kâr sağlamak üzerine odaklanır. Mevduat kabul etmek ve kredi vermek, bu bankaların ana faaliyet alanlarıdır (Çondur, 2000: 138). Bu işleyiş, fonların aktarılması

sürecinde özel sermayeli mevduat bankalarını ekonominin en dinamik aktörlerinden biri yapmaktadır. Bankalar, bu süreçte müşterilerden topladıkları mevduatları, kredi olarak bireyler ve işletmelere aktararak kâr elde etmeye çalışmaktadırlar.

Özel sermayeli bankaların kârlılıklarını artırmak için sundukları diğer hizmetler de önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin, bankalar sadece kredi verme işlemleriyle değil, aynı zamanda konut kredisi, hayat sigortası, doğal afet sigortası gibi ek hizmetlerle de gelir elde etmektedirler. Bu tür ek hizmetler, bankaların gelir kaynaklarını çeşitlendirerek kârlılığını artırmaya olanak tanımaktadır. Özellikle sigorta hizmetleri, bankaların müşterileriyle uzun vadeli ilişkiler kurmasına ve aynı zamanda farklı sektörlerle işbirliği yapmasına imkân vermektedir (Çondur, 2000: 139).

Türkiye’de, kamu bankalarının kurulduğu dönemde özel sermaye sektörü için de önemli fırsatlar ortaya çıkmıştır. Özellikle 1945-1960 yılları arasındaki dönemde özel bankaların sayısında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bu dönemde, hükûmetin özel sektörü teşvik edici politikalar uygulamış olması, özel bankacılığın gelişmesinin temel sebeplerindendir. Devletin destekleyici tutumu, özel sermayenin bankacılık sektöründe faaliyet göstermesini kolaylaştırmış ve bu süreçte özel bankalar önemli bir gelişim göstermiştir. Bugün Türkiye’deki en köklü özel bankaların temelleri, bu dönemde atılmıştır ve bu bankalar, sektörde büyük bir paya sahip olarak ekonomik yaşamda etkin bir rol oynamaktadırlar.

Özel sermayeli bankalar, ekonomik büyüme ve finansal sistemin işlerliğini artırma açısından kritik öneme sahiptir. Hem kredi verme hem de ek finansal hizmetler sunma işleviyle, bankalar ekonominin temel taşıyıcı unsurlarından biri haline gelirken, aynı zamanda kâr elde etme hedefi doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Türkiye’de özel bankacılığın gelişmesi, devletin teşvik politikaları ve özel sermayenin katılımıyla önemli bir aşama kaydetmiş ve günümüzde bu bankalar, ekonomik sisteme yön veren başlıca aktörler olarak yer almaktadır (Özdemir-Karaca, 2016).

1.5.1.3. Yabancı Bankalar

Yabancı bankalar, bulundukları ülkelerin finansal sistemlerinde büyük etkiler çıkaran önemli aktörlerdir. Bu bankaların sahip olduğu özellikler, onları yalnızca yerel bankalarla kıyaslandığında farklı ve genellikle daha rekabetçi hale getirir. Özellikle yabancı bankaların ölçek ekonomilerinden faydalanabilmesi, riskin farklılaşması ve

yayılmasını sağlayabilmesi gibi avantajlar, onlara büyük bir rekabet gücü kazandırır (Özdemir-Karaca, 2016). Yabancı bankalar, gelişmiş uluslararası finans merkezleriyle olan doğrudan bağlantıları sayesinde, en son kredi ürünleri ve finansal teknolojiler konusunda hızla bilgi edinme ve bunları uygulama imkânına sahip olmaktadır. Bu, onların piyasada hızlı bir şekilde yenilik yapmalarını ve yerel bankaların karşılaştığı rekabet baskısını artırmalarını sağlamıştır (Özulucan ve Deran, 2009).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yabancı bankaların varlığı, yerel bankacılık sektörü üzerinde önemli yapısal değişikliklere yol açmaktadır. Yabancı bankalar, yüksek kaliteli teknik personel ve üst düzey yöneticileriyle bu ülkelere yatırım yaparak, sadece finansal kaynak sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yönetim ve iş yapma bilgilerini de yerel iş gücüne aktarırlar. Bu süreç, gelişmekte olan ülkelerde iş yapma anlayışının modernleşmesine ve uluslararası standartlara yaklaşmasına katkı sağlamıştır (Özulucan ve Deran, 2009). Yabancı bankaların tecrübeleri, yerel bankalar için de bir öğrenme süreci başlatmıştır. Çünkü bu bankalar, teknolojik gelişmeleri, risk yönetimini ve finansal ürün çeşitliliğini daha hızlı benimseme fırsatı bulmuşlardır.

Ayrıca, yabancı sermaye, yalnızca finans sektöründe değil, aynı zamanda ihracat, üretim ve teknoloji alanlarında da bilgilerin yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Yabancı bankalar, bulundukları yerel pazarlarda sadece kredi ve bankacılık hizmetleri sunmakla kalmaz, aynı zamanda finansal ürünlerin çeşitlendirilmesi, ticaretin geliştirilmesi ve yeni teknolojilerin adapte edilmesi gibi alanlarda da önemli bir rol oynamaktadır (Candemir, 2006). Bu da yerel ekonomilerin küresel pazarlarla entegrasyonunu hızlandırır.

Sonuç olarak, yabancı bankaların finansal piyasalar üzerindeki etkisi çok yönlüdür. Hem finansal ürün yenilikleri hem de iş yapma yöntemlerindeki modernizasyon, yerel bankaların yapılarını dönüştürür ve onları uluslararası rekabete hazırlıklı hale getirmiştir (Candemir, 2006). Yabancı sermaye, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelere ve bankalara değerli iş bilgileri ve uluslararası tecrübeler sunarak, yerel ekonomik gelişmeyi desteklemiştir. Bu süreç, bankacılık sektöründeki rekabeti artırırken, daha geniş bir finansal sisteme dönüşüm sağlayabilir.

1.5.2. Kapsamlarına Göre Bankalar

1.5.2.1. Özel Bankacılık

Özel bankalar, sermayesinin tamamı ya da büyük bir kısmı, özel şahıslar ya da özel sektör kuruluşları tarafından finanse edilen finansal kurumlardır. Bu bankaların başlıca amacı, kâr elde etmek ve bu doğrultuda çeşitli bankacılık hizmetleri sunmaktır. Ticaret, mevduat ve yatırım bankaları genellikle özel bankalar olarak kurulmakta ve sektördeki en yaygın bankacılık türleri arasında yer almaktadır (Kaya, 2012: 74). Özel bankaların kuruluşları, genellikle piyasada fırsatlar görüp, bu fırsatları değerlendirme amacı güden girişimciler ve yatırımcılar tarafından gerçekleştirilir.

Ticaret bankaları, bireylerden ve işletmelerden mevduat toplayarak, bu fonları başkalarına kredi olarak sağlayan kurumlardır. Mevduat bankaları, aynı zamanda çeşitli finansal ürünler sunarak, kârlılığını artırmayı hedeflemektedirler. Yatırım bankaları ise daha çok büyük ölçekli finansal işlemlerle ilgilenir ve şirketlerin halka arzı, birleşme ve satın almalar gibi işlemlerine aracılık etmektedir. Özel bankaların temel işlevi, ekonomik büyümeye katkı sağlamak için finansal kaynakları etkili bir şekilde yönlendirmektir (Parasız vd., 2001). Ayrıca, özel bankalar, rekabetin güçlü olduğu piyasalarda daha esnek bir yapıya sahip olup, müşteri taleplerine hızla yanıt verme konusunda avantaj sağlarlar.

Bu bankalar, devletin ekonomik müdahalesinden uzak olup, piyasa koşullarına göre hareket etmektedirler. Kâr elde etme odaklı olmaları, onları finansal yenilikler üretmeye ve daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmeye yöneltmektedir. Özel bankalar, genellikle daha yüksek risk alarak, daha fazla getiri sağlama hedefindedirler. Ancak, bu aynı zamanda bankaların daha fazla denetim ve düzenlemeye tabi olmalarını da gerektirebilir. Sonuç olarak, özel bankalar, piyasa dinamiklerini belirleyen önemli oyuncular olarak, finansal sistemin verimli işlemesi için kritik bir rol oynamaktadır (Parasız vd., 2001).

1.5.2.2. Perakende Bankacılık

Bireysel bankacılık, aynı zamanda perakende bankacılık olarak da bilinir, genellikle bireysel tüketicilere yönelik hizmetlerin sunulduğu bankacılık türüdür. Bu hizmetler, büyük ticari bankaların yerel şubelerinde, bireylerin günlük bankacılık işlemlerini gerçekleştirebileceği şekilde sunulmuştur (Parasız, 2000). Bu kapsamda, tasarruf ve çek hesapları, kişisel krediler, ipotekler, kredi kartları ve mevduat sertifikaları

gibi çeşitli finansal hizmetler sağlanmıştır. Bireysel bankacılığın temel amacı, bireylerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara kolay erişilebilir hizmetler sunmaktır (Blanchard ve Galloway, 1994: 16).

Perakende bankacılık, bireysel tüketicilerin finansal ihtiyaçlarına odaklanır ve bu ihtiyaçları karşılamak için çok geniş bir hizmet yelpazesi sunmaktadır. Çek hesapları, tasarruf hesapları, kişisel krediler ve kredi kartları gibi temel bankacılık ürünleri dışında, emlak kredileri ve banka kartları gibi hizmetler de sağlanmaktadır. Bu hizmetlerin çoğu, tüketicilerin en kolay şekilde erişebileceği yerel bankacılık şubeleri aracılığıyla sunulmaktadır. Bankalar, şubelerinde finansal temsilciler bulundurur; bu temsilciler, müşterilerin finansal danışmanlık almasını sağlar ve aynı zamanda kredi onayları gibi işlemleri yönetmektedirler (Grubel, 2014: 140).

Perakende bankacılık, bireysel müşterilere sadece temel bankacılık hizmetleri sunmakla kalmaz, aynı zamanda yatırım hizmetleri gibi ek ürünler de sunmaktadırlar. Bu hizmetler arasında varlık yönetimi, emeklilik planlaması, özel bankacılık ve aracılık hesapları gibi seçenekler bulunmaktadır. Bu ek hizmetler, daha geniş bir finansal danışmanlık yelpazesi sunarak, bireylerin finansal hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu hizmetlerin bir kısmı, dış kaynaklı üçüncü şahıslar aracılığıyla da sunulabilmektedir. Bu genişletilmiş hizmetler, müşterilerin fonlara erişimini kolaylaştırır ve kişisel işlemlerini hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanınmaktadır (Grubel, 2014: 141).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, bankacılık sektörü dijitalleşmeye doğru bir dönüşüm geçirmiştir. 21. yüzyılda internet bankacılığı ve mobil uygulamalar sayesinde, perakende bankacılık hizmetleri daha erişilebilir hale gelmiştir. Çevrimiçi bankalar, geleneksel bankaların sunduğu tüm hizmetleri düşük maliyetlerle sunarak, bankacılık şubelerinin fiziki giderlerini minimize etmiştir. Bu sayede, müşteriler internet ve mobil uygulamalar aracılığıyla hızlı ve güvenli bir şekilde bankacılık işlemlerini gerçekleştirebilmektedirler (Blanchard ve Galloway, 1994: 16). Bireysel bankacılık, kişisel finansal ihtiyaçları karşılamak için önemli bir sektördür. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle, bu sektör sürekli evrilmekte ve müşterilere daha fazla seçenek ve kolaylık sunmaktadır. Bu gelişmeler, bankaların daha geniş kitlelere hitap etmesine ve rekabetin artmasına yol açmaktadır.

1.5.2.3. Toptancı Bankacılık

Toptan bankacılık, ticari bankalar ve diğer finansal kuruluşlar arasında sunulan bankacılık hizmetlerini ifade etmekte olup, genellikle büyük ölçekli müşterilere hitap etmektedirler. Bu tür bankacılık, büyük şirketler, finansal kurumlar ve diğer kurumsal müşteriler için özel olarak tasarlanmış hizmetler sunmaktadırlar. Bireysel bankacılıkla kıyaslandığında, toptan bankacılık daha büyük ticari operasyonları ve kurumsal ihtiyaçları hedef alınmaktadır. Bu hizmetler arasında döviz dönüşümü, işletme sermayesi finansmanı, büyük ticaret işlemleri gibi birçok önemli finansal işlem bulunmaktadır (Grubel, 2014: 144).

Toptan bankacılığın esas amacı, büyük kurumsal müşterilerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak ve bu müşterilere özel borçlanma imkânları sunmaktır. Bu alanda sunulan hizmetler, genellikle devlet kurumları, büyük şirketler, emeklilik fonları ve benzeri büyük finansal kaynaklara sahip kurumsal müşterilere yönelik olarak şekillenir. Toptan bankacılığın temel hizmetleri arasında nakit yönetimi, ekipman finansmanı, büyük krediler ve güven hizmetleri yer almaktadır. Bu tür hizmetler, büyük işletmelerin finansal operasyonlarını daha etkin bir şekilde yönetmelerine olanak sağlamaktadır (Grubel, 2014: 144).

Toptan bankacılık, aynı zamanda bankalar arasında gerçekleşen borçlanma işlemleri anlamına gelir ve bu işlemler genellikle büyük miktarlarda sermaye içermektedir. Bankalar arası borçlanma, genellikle bankacılık sektöründe büyük ölçekli finansal işlemlerle ilişkilidir ve bu tür işlemler, daha fazla sermaye ve likidite gereksinimi duyan büyük kuruluşlar için oldukça yaygındır (Paçan, Çelik ve Özer, 2019). Birçok büyük banka, ticari bankacılık faaliyetleri yürütmenin yanı sıra, toptan bankacılık hizmetleri de sunarak büyük kurumsal müşterilere hitap etmektedirler. Bu durum, toptan bankacılıkla ilgilenen müşterilerin, kendi ticari bankacılık işlemlerini gerçekleştirdikleri bankaları kullanarak aynı zamanda toptan bankacılık hizmetlerinden de faydalanmalarını sağlamaktadır (Parasız, 1992).

Toptan bankacılığın büyük işletmeler için perakende bankacılıktan daha avantajlı olmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Örneğin, çok sayıda şubesi olan büyük bir işletme, nakit yönetimi ve finansal işlemler konusunda daha kapsamlı ve özelleştirilmiş çözümlere gereksinimi duyabilir. Bir saat şirketinin, örneğin on farklı satış ofisi ve her

ofiste bir kurumsal kredi kartı bulunan bir yapısı olduğunu düşünelim. Şirketin finansal yönetimi, her bir ofis için ayrı ayrı hesaplar açmak yerine, tüm finansal hesaplarını tek bir kurumda toplamak isteyebilir. Böylece, işletme sahipleri daha düşük işlem ücretleriyle ve daha esnek finansal çözümlerle karşılaşabilirler.

Toptan bankacılık hizmetleri, büyük işletmelerin finansal operasyonlarını daha verimli hale getirmek için gerekli olan minimum nakit rezervlerini ve aylık işlem koşullarını karşılayan çözümler sunmaktadır. Bu hizmetler, şirketlerin tüm finansal hesaplarını bir arada yönetmelerine olanak tanırken, aynı zamanda operasyonel maliyetlerini de azaltmalarına yardımcı olmaktadır (Savram ve Karakoç, 2012). Sonuç olarak, büyük işletmeler için toptan bankacılık, perakende bankacılıktan çok daha uygun bir seçenek olabilir, çünkü tüm finansal işlemleri tek bir kurumda toplamak, zaman ve maliyet tasarrufu sağlamaktadır.

1.5.2.4. Holding Bankacılığı

Bankacılık, temel olarak bir veya birden fazla bankanın doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kontrol edilmesi veya mülkiyetine sahip olunması olarak tanımlanabilir (Parasız, 2011: 56). Bankacılık holdinglerine yönelmenin ana motivasyonu, bankaların sahipliği aracılığıyla gruplara kaynak aktarmanın kolaylaştırılmasıdır. Özellikle hızlı büyüyen şirket grupları, büyümelerini sürdürebilmek için hem faaliyetlerini artırma hem de bu faaliyetleri finanse etme gerekliliği ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu noktada, bir banka satın alarak finansman sağlamak, geleneksel yöntemlere göre daha pratik bir çözüm olarak görülmüştür. Holding bankacılığı da bu şekilde işletmelere, faaliyetlerini genişletirken, aynı zamanda daha düşük maliyetlerle finansman sağlamalarına imkân tanımıştır (Savram ve Karakoç, 2012).

Banka sahipliği, holdinglerin büyüme stratejilerinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Holdingler, bankalarını, bağlı ortaklıklarına düşük faizli kredi sağlayarak finansal avantaj elde etmek amacıyla kullanmışlardır. Bu bankalar, sadece kendi iç gruplarına değil, aynı zamanda dışarıdaki diğer şirketlere de yüksek faiz oranları ve komisyonlar uygulayarak kâr sağlamaya çalışmışlardır. Böylece holdingler, bankacılık sektörü üzerinden kaynak yönetimini kontrol etme gücünü elde etmiş hem grup içi finansman hem de dışarıya yönelik finansal işlemlerle daha fazla kazanç sağlamayı amaçlamışlardır (Kaya, 2012: 87).

Holding bankacılığı, yalnızca finansal kaynakları etkin kullanmakla kalmamış, aynı zamanda şirketlerin itibarlarını artırmada da önemli bir rol oynamıştır. Banka sahibi olan bir grup, genellikle daha sağlam bir finansal yapıya sahip olarak algılanmış ve bu da onların piyasada daha güçlü bir konum elde etmelerini sağlamıştır. Bu durum, holdinglerin diğer sektörlerdeki faaliyetlerini destekleyen ve güçlendiren bir avantaj meydana getirmiştir. Ancak bu model, bazı riskleri de beraberinde getirmiştir. Bankaların tek bir grubun kontrolünde olması, finansal bağımsızlık ve piyasa rekabeti açısından bazı olumsuz sonuçlar doğurabilir.

1.5.2.5. Uluslararası Bankacılık

1970'ler, endüstriyel faaliyetlerin hızla dönüştüğü bir dönüm noktası olmuştur. O döneme kadar bankalar, çoğunlukla iç pazarlara odaklanmış ve yabancı operasyonlarda bulunan, uluslararası ağlarla bağ kuran şirketler olarak sınıflandırılmıştır (Uyanık, 2010). Ancak, küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, bankaların faaliyet alanları da daha geniş bir coğrafyaya yayılmaya başlamıştır. Bu değişim, küresel pazarların ortaya çıkmasına ve ticaretin sınırlarını aşan bir hale gelmesine yol açmıştır. Bankaların geleneksel işlevlerinden olan ticaret sektörü izleme, fiyatlandırma ve borç verme gibi fonksiyonları da uluslararası ölçekte uygulanan bir duruma gelmiştir (Tunay, Uzuner ve Yiğit, 1997).

Uluslararası bankacılık faaliyetleri, finansal araçların oluşturulması ve yönetilmesi gibi işlemlerin yanı sıra, farklı ülkelerdeki sermaye taşımacılığını da kapsayan karmaşık bir sisteme dönüşmüştür. Bu bağlamda, bankalar sadece finansal hizmetleri sağlamakla kalmaz, aynı zamanda farklı ulusal finansörler arasındaki sermaye akışlarını düzenleyen bir aracı rolü üstlenirler. Küreselleşen bankacılık sektörü, ticaretin ve finansal etkileşimlerin daha uluslararası bir çerçeveye oturduğu bir yapıyı benimsemiştir.

Bankacılık küreselleşmesinin iki temel boyutu vardır. İlk olarak, bankacılık hizmetlerinin ithalat ve ihracat işlemleriyle olan ilişkisi ve döviz işlemlerindeki değişimler dikkate alınmaktadır. İkinci boyut ise, küreselleşme ile birlikte bankaların stratejilerinde yaşanan dönüşüm ve bu dönüşümün bankacılık hizmetlerine etkisidir (Toprak, 2001: 24). Bankalar, uluslararası faaliyetlerini artırmak için yeni stratejiler geliştirirken, aynı zamanda küresel ekonominin değişen ihtiyaçlarına göre uyum

sağlamaya çalışmaktadırlar. Küresel pazarın büyümesi, bankaların hizmet verdikleri alanların çeşitlenmesine ve global ölçekte hizmet sunmalarına olanak tanımıştır.

Uluslararası bankaların farklı ülkelerdeki varlıkları, çeşitli formlar altında kurulabilir. Bir temsilcilik ofisi açmak, genellikle yabancı bir bankanın başka bir ülkeye giriş yapmak için tercih ettiği ilk adımdır. Bu tür bir ofis, doğrudan finansal işlemler yapmamakta ancak, bankanın yurtdışındaki pazar araştırmalarını gerçekleştirmesine olanak tanımaktadır. Temsilcilik ofisleri, genellikle temsil ettikleri bankaların vergi veya yasal sorumluluklarından muaf olup, bu tür ofisler daha çok bankanın global stratejilerini yönlendiren birer araştırma birimi olarak faaliyet göstermektedirler (Toprak, 2001: 25).

Bu dönüşüm, bankacılık sektörünün daha esnek ve geniş bir hizmet yelpazesi sunmasına imkân sağlamış, aynı zamanda küresel finansal sistemdeki rolünü güçlendirmiştir. Bankaların uluslararası pazarlarda daha fazla yer edinmesi, ticaretin ve finansmanın küreselleşmesinin en önemli göstergelerinden biri haline gelmiştir.

1.5.2.6. Evrensel Bankacılık

Evrensel bankalar, finans sektöründe çok sayıda ürün sunan ve geniş bir hizmet yelpazesi ile tanınan bankalardır. Bu tür bankalar, genellikle yerel pazarlarda güçlü bir müşteri portföyüne sahiptir ve çoğu zaman kendi ülkelerinde faaliyet gösterirler. Ancak, bu bankaların yurtdışındaki faaliyetleri genellikle daha sınırlıdır, özellikle bireysel bankacılık hizmetleri konusunda yabancı ülkelerdeki operasyonları, genellikle daha çok ticari bankacılık, işletme finansmanı veya büyük ölçekli finansal hizmetlerle sınırlı kalmaktadır (Toprak, 2001: 24).

Evrensel bankaların sunduğu hizmetler, geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu bankalar, sadece bireysel müşterilere değil, aynı zamanda işletmelere yönelik finansal çözümler de sunmaktadır. Sermaye piyasası işlemleri, döviz işlemleri, işletme finansmanı gibi alanlarda faaliyet gösterirler (Yağcılar, 2011: 11). Bu tür hizmetlerin sunulması, evrensel bankaların pazardaki güçlü konumlarını pekiştirmelerine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, bu bankalar yatırımcılar ve kurumlar için kapsamlı finansal araçlar sunarak, piyasa çeşitliliğini artırmaktadır. Bankaların uluslararası ticaret ve döviz piyasalarıyla olan ilişkileri, onların küresel finansal sistemdeki rolünü güçlendirirken, müşterilere daha geniş seçenekler sunmaktadır (Yağcılar-Gökçmen, 2011).

Evrensel bankaların sundukları finansal araçlar, her büyüklükteki işletme için önemli fırsatlar ortaya çıkarabilir. Özellikle gelişmekte olan piyasalar ve küresel ekonomiye entegre olma çabası içinde olan bankalar için bu hizmetlerin rolü oldukça büyüktür. Ancak, bu bankaların yurtdışındaki bireysel bankacılık faaliyetlerinin kısıtlı olması, onların sadece kurumsal ve ticari hizmetlerle sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu durum, evrensel bankaların çoğunlukla yerel pazarlara odaklandıkları bir strateji izlediklerini ortaya koymaktadır. Evrensel bankalar finansal hizmetler sunma noktasında geniş bir yelpazeye sahip olsa da özellikle bireysel bankacılık alanındaki faaliyetlerini genellikle kendi ülke sınırlarıyla sınırlı tutmaktadırlar. Bu bankaların sundukları hizmetler, daha çok ticaret ve büyük ölçekli finansal işlemlerle ilgili olup, küresel düzeyde daha fazla kurum ve işletme ile iş birliği yapmaktadırlar (Yayla, Kaya, ve Ekmen, 2005).

1.5.2.7. Kıyı Bankacılığı

Kıyı bankacılığı, aynı zamanda off-shore bankacılığı olarak da adlandırılan bir bankacılık türüdür ve bu bankalar, geleneksel bankacılık sistemlerinden farklı olarak daha az düzenlemeye tabi olup, vergi avantajları ve finansal özgürlükler sunmaktadır. Kıyı bankaları, çoğunlukla çok uluslu şirketler ve uluslararası ticaret yapan girişimler için finansal hizmetler sunan, sınırlı yerel düzenlemelere sahip kuruluşlardır. Bu bankalar, genellikle düşük vergi oranları ve daha esnek bankacılık mevzuatları ile faaliyet gösterirler, bu da onları global ölçekte işlem yapan işletmeler için cazip hale getirmektedir (Yetiz ve Ünal, 2018).

Kıyı bankalarının çalışma şekli, genellikle yerel para birimleriyle sınırlı kalmayan bir sistem üzerine kuruludur. Bu bankalar, bulundukları ülkelerin yerel para birimlerinin dışındaki dövizlerle de işlem yapma imkânı sağlarlar, yani işlemler genellikle dönüştürülebilir paralara dayalıdır. Bu, onların uluslararası işlem hacmini artırmalarına ve farklı pazarlarda daha esnek hareket etmelerine olanak tanımaktadır (Yağcılar, 2011: 9). Bankalar, bu şekilde sadece yerel ekonomilerle sınırlı kalmayıp, küresel finansal ağlara dâhil olarak daha geniş bir müşteri kitlesine hitap etmektedirler.

Bu tür bankalar, ülkelerinin bankacılık mevzuatından bağımsız bir şekilde faaliyet gösterdiği için, geleneksel bankacılık kurallarından muaf tutulmaktadırlar. Yani, sıkı düzenlemelere ve kısıtlamalara tabi olmadıkları için çok daha esnek bir şekilde finansal

işlemler gerçekleştirebilirler. Bunun sonucunda, kıyı bankaları, tahvil ihraçları, leasing, faktoring, takas işlemleri, altın ve döviz işlemleri gibi çeşitli finansal hizmetleri sunma yeteneğine sahip olmaktadır (Yağcılar, 2011: 11). Ayrıca, finansal piyasaların volatilitesine karşı daha az etkilenecek, küresel ekonomik değişimlere hızlıca uyum sağlayabilirler.

Kıyı bankacılığının önemli özelliklerinden biri de yerel ekonomilere ve mali kısıtlamalara karşı daha az bağımlı olmalarıdır. Bu bankalar, küresel finansal akışlar içerisinde önemli bir rol oynar, çünkü ticaretin ve uluslararası yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan esneklikleri sağlamaktadırlar. Özetle, kıyı bankaları, uluslararası iş dünyasının finansal ihtiyaçlarını karşılayan ve ülke sınırları dışında işlemler yapma imkânı sunan bankalardır.

1.5.3. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Dünyadaki bankacılık sistemleri, genel olarak benzer bir yapı sergilemesine rağmen, her ülkenin ekonomik, yasal ve finansal koşullarına göre farklılıklar göstermektedir. Bankaların tanımları ve sınıflandırılmaları konusunda, uluslararası alanda kesin bir standart belirlemek oldukça zordur (Yıldırım, 2004). Bunun başlıca nedeni, her ülkenin bankacılık sisteminin, yerel ekonomik durumlara, yasal düzenlemelere, sermaye kaynaklarının çeşitliliğine ve diğer özel koşullara dayalı olarak şekillenmesidir. (Yağcılar, 2011: 12). Örneğin, bazı ülkelerde bankalar güçlü devlet destekleriyle faaliyet gösterirken, diğerlerinde tamamen özel sermaye ile yönetilen bankalar daha yaygındır.

Ayrıca, bankaların büyüklüğü, kredi notu ve sermaye yapıları gibi unsurlar, her ülkedeki bankacılık sektörünün dinamiklerini farklılaştırmaktadır (Birdal, 1993). Bu nedenle, bankaların hangi kriterlere göre sınıflandırılacağı konusunda uluslararası düzeyde bir standardın oluşturulması zordur. Her ülkenin yasal çerçevesi ve finansal piyasalarındaki gelişmişlik düzeyi, o ülkenin bankacılık sisteminin karakteristiklerini belirlemektedir. Örneğin, bazı ülkelerde bankalar daha merkezîyetçi bir yapıya sahipken, bazı ülkelerde daha özgür piyasa koşullarında faaliyet gösteren bankalar bulunmaktadır.

Bankaların sınıflandırılmasındaki bu farklılıklar, yalnızca yasal yapı ve sermaye kaynaklarıyla sınırlı kalmamakta olup, aynı zamanda uluslararası ticaret ve finansal entegrasyon düzeyine de etki ederler (Yüzgün, 1982). Dolayısıyla, bir bankanın

sınıflandırılmasında dikkate alınan faktörler, o bankanın faaliyet gösterdiği ülkedeki koşullar ve finansal yapısal özelliklerle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, küresel finansal sistemdeki heterojenliği de yansıtarak, bankacılık sektöründe uluslararası bir standardın oluşturulmasını güçleştirir (Yazıcı, 2011).

1.5.3.1. Merkez Bankaları

Merkez Bankası, bir ülkenin finansal sisteminin temel direği olarak, ekonomi üzerinde büyük bir denetim ve düzenleyici rol üstlenmektedir. Bu banka, yalnızca ülkenin para politikasını yönetmekle kalmaz, aynı zamanda ticari bankaların faaliyetlerini denetler ve düzenler, dolayısıyla ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Devlete ait olan Merkez Bankası, aynı zamanda ülkenin döviz rezervlerini yönetir ve döviz piyasasındaki denetimi sağlamakta olup, bu da ülkenin uluslararası ödemeler dengesini etkileyecek önemli bir işlevdir (Uygur, 2001). Merkez Bankası'nın, ülkedeki tüm bankacılık faaliyetlerini denetleme ve düzenleme sorumluluğu, ona finansal sistemin merkezî aktörü olma yetkisi vermektedir.

Merkez Bankası'nın birincil amacı, para ve kredi miktarını kontrol ederek ekonomik istikrarı sağlamak ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektir (Karaş, 2016: 890). Bu banka, para arzını düzenleyerek enflasyonu kontrol altına alırken, aynı zamanda ekonomik büyümenin hızını artırmayı hedeflemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, Merkez Bankası'nın rolü daha da önemlidir; çünkü bu ülkelerde ekonomik kalkınma ve finansal istikrar genellikle dışsal faktörlere bağlıdır ve Merkez Bankası, bu faktörlere karşı koyabilmek için gerekli adımları atmaktadır (Varol, 1997).

Merkez Bankası'nın önemli işlevlerinden bir diğeri de uluslararası ödemelerin yönetilmesidir. Ülkenin uluslararası rezervlerini yönetmek ve döviz kurlarını stabil tutmak, dış ticaretin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için gereklidir. Bu bankanın aynı zamanda ticari bankaların nakit rezervlerini düzenleme yetkisi de bulunur, bu da finansal sistemin güvenliğini ve etkinliğini sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bankacılık hizmetlerinin uluslararası düzeyde düzenlenmesi ve denetlenmesi, dünya ekonomisindeki farklı dinamiklerle uyumlu bir sistem kurmak için de oldukça önemlidir (Yüzgün, 1982).

Sonuç olarak, Merkez Bankası sadece bir ülkenin para birimini yöneten bir kurum olmanın ötesinde, ekonomiyi yönlendiren, finansal denetim sağlayan ve kalkınma

hedeflerini belirleyen kritik bir yapıdır. Bu bankanın faaliyetleri, sadece yerel değil, aynı zamanda küresel ekonomik ilişkiler için de belirleyici bir etkiye sahiptir.

1.5.3.2. Yatırım Bankacılığı

Yatırım bankaları, uzun vadeli finansman sağlamak isteyen yatırımcılar ile sermaye ihtiyaçlarını menkul kıymet ihracı yoluyla karşılamak isteyen kurumlar arasında aracı rolü üstlenen önemli finansal kuruluşlardır (Suiçmez, 1990). Bu bankalar, sermaye piyasasında geniş bir yelpazede hizmet sunarak, sadece menkul kıymet ihracından çok daha fazlasını kapsamaktadır. Yatırım bankacılığı, kurumsal finansman işlemleri, birleşme ve satın alma (M&A) faaliyetleri, fon yönetimi ve risk sermayesi gibi bir dizi önemli hizmeti içermektedir. Günümüzde, yatırım bankacılığı kavramı, bu farklı alanların birleşimiyle şekillenen bir yapıyı ve çok sayıda finansal işlevi kapsayan bir alan olarak tanımlanmaktadır (Varol, 1997).

Bir yatırım bankasının faaliyete geçebilmesi için en temel koşul, etkin bir sermaye piyasasının varlığıdır. Sermaye piyasalarının işleyişi, yatırım bankalarının güçlü bir şekilde varlık gösterebileceği ve aracı olarak faaliyet gösterebileceği bir platform sağlamaktadır. Bu ortamda, yatırımcılar ve sermaye gereksinimi duyan şirketler, yatırım bankalarının aracılığıyla birbirine bağlanarak, büyük finansal işlemlere yön verirler. Bu nedenle yatırım bankalarının varlığı, ekonominin gelişen finansal altyapısının bir parçası olarak çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu bankalar, yalnızca finansal aracılık yapmakla kalmaz, aynı zamanda yeni finansal ürünlerin meydana gelmesine de öncülük etmekte olup, böylece ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadırlar (Suiçmez, 1990).

1.5.3.3. Ticari Bankalar

Ticari bankacılık, genellikle ekonomik faaliyetlere katılan ve ticari hizmetler sunan bankaları ifade etmektedir. Dünyanın hemen hemen her ülkesinde, ticari bankalar ekonomik hayatın merkezinde yer alır ve çok çeşitli finansal hizmetler sunmaktadır. Ticari bankaların en belirgin özelliklerinden biri, faaliyetlerinde kısa vadeli kaynakları kullanarak, borç verme ve kredi sağlama işlemlerine odaklanmalarıdır (Ergin ve Aypek, 1997). Bu bankalar, işletmelere kısa vadeli kredi sunarak faaliyet gösterir ve bu krediler, işletmelerin günlük operasyonlarında karşılaştıkları finansal ihtiyaçları karşılamak amacıyla kullanılır. Kısa vadeli ticari krediler, genellikle işletmelerin değişken maliyetlerini finanse etmek için gereklidir (Ergin ve Aypek, 1997).

Türk bankacılık sistemi, büyük ölçüde ticari bankacılığa dayalıdır ve çok şubeli bankacılık modeli ile işlevselliğini artırmaktadır. Bu, ticari bankaların ülke genelinde çeşitli bölgelerde hizmet sunmalarına olanak tanımaktadır. Türkiye'deki ticari bankalar, yerel işletmelerden büyük şirketlere kadar geniş bir müşteri yelpazesine hitap etmektedir. Ticari bankaların ana hedefi, özellikle kısa vadeli borçlanma ihtiyacı olan şirketlere kredi sağlamak ve ekonominin canlı kalmasına katkıda bulunmaktır. Bu bankalar, aynı zamanda mevduat kabul eden ve finansal kaynak sağlayan kuruluşlar olarak faaliyet gösterirler (Urgancı, 1982).

Ticari bankaların fonksiyonları, sadece kredi verme ile sınırlı kalmaz; aynı zamanda mevduat toplama ve finansal piyasalara yön verme gibi önemli rolleri de vardır. Mevduat bankaları olarak da adlandırılan ticari bankalar, müşteri hesaplarından topladıkları mevduatları kullanarak, kısa vadeli krediler vermektedirler. Bu bankaların başlıca görevi, kredilerini riski minimize ederek ve kâr marjını en üst düzeye çıkaracak şekilde sunmaktır. Bu nedenle, ticari bankalar, faaliyet gösterdikleri piyasalarda oldukça dikkatli bir şekilde risk yönetimi yapmalı ve finansal sürdürülebilirliklerini sağlamalıdır (Ünlü, 2018).

Ticari bankacılığın tarihi gelişimi, bankaların yerel ve ulusal ekonomilerdeki rolünü daha iyi anlamamıza olanak tanımaktadır. Bu tür bankalar, yalnızca finansal araçların sağlanmasında değil, aynı zamanda ekonomik büyümeyi teşvik etmede de kritik bir rol oynamaktadır. Ticari bankalar, ticaretin ve üretimin finansmanında hayati öneme sahiptir ve bu nedenle ekonomiler için vazgeçilmezdir (Urgancı, 1982).

1.5.3.4. Katılım Bankalar

Katılım bankacılığı, 1985 yılında Türkiye finans sektörüne girmiş ve faizsiz bankacılığın bir örneği olarak yerleşmiştir. Bu bankalar, İslami bankacılık ilkelerine dayalı bir yapıda faaliyet gösterirler ve geleneksel bankacılık sisteminden farklı olarak faizsiz finansal işlemlerle ekonomik değer oluşturmaya çalışırlar. Türkiye'de, katılım bankalarının kuruluşu, faizli bankacılık sistemine alternatif oluşturma amacı güderken, genel olarak İslami finans ilkelerini benimseyen özel finansal kurumların kurulmasına zemin hazırlamıştır (Özulucan, Abitter ve Deran, 2009: 86). Bugün, katılım bankaları, geleneksel bankaların faizli yöntemlerle gerçekleştirdiği işlemlerin çoğunu faizsiz olarak yerine getiriyor, dolayısıyla bu bankalar, ekonomiye çeşitlilik ve alternatif bir finansman

aracı sunan kurumlar olarak önemli bir yer tutmaktadır (Özulucan, Abitter ve Deran, 2009: 87).

Katılım bankalarını geleneksel ticari bankalardan ayıran en önemli özellik, faiz ödememeleri ve faizsiz bankacılık sistemini benimsemeleridir. Faizli bankacılığın aksine, katılım bankaları, kâr paylaşımı ve ortaklık yapılarıyla faaliyet gösterirler. Bu bankalar, işlemlerinde katılımcılarla elde edilen kârı paylaşıırken, faiz yerine kâr payı esasına dayanmaktadır (Özcan ve Haziroğlu, 2000: 9). Kâr ve faiz arasındaki temel fark, faiz ödemesi yapılmadan sermaye ile yapılan işlemlerden elde edilen gelirlerin paylaşılmasıdır. Faiz, bir tarafa belirli bir miktar para ödendiğinde ortaya çıkarken, kâr, yatırımların ve projelerin başarısı ile orantılıdır. Bu nedenle, faizli işlemlerden farklı olarak, katılım bankalarında kazanç, yatırım yapılan projenin verimliliğine göre değişmektedir.

Katılım bankalarının temel işleyişi, risk paylaşımı ve faizsiz ticaret anlayışına dayanmaktadır. Faiz yerine kâr payı sistemi ile çalışan bu bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları reel sektöre aktarır ve burada elde edilen gelirden belirli oranlarda kâr payı dağıtarak, faizsiz finansman modelini uygularlar. Katılım bankaları, finansal sektörde sadece bankacılık hizmetleri sunmakla kalmaz, aynı zamanda reel ekonomiyi finanse ederek ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadırlar. Bu bankaların sunduğu hizmetler, farklı finansman yöntemleri ve iş yapış biçimleri ile geleneksel bankacılıkla paralel olmasına rağmen, faizsiz işleyişleriyle tamamen ayrı bir kategoride yer almaktadırlar (Özulucan, Abitter ve Deran, 2009: 91).

Özetle, katılım bankaları, faizsiz finansman ilkeleri doğrultusunda çalışan, kâr /zarar paylaşımına dayalı bir iş modeli ile faaliyet gösteren ve reel sektörü finanse eden önemli finansal kurumlardır. Bu bankalar, geleneksel ticari bankalardan farklı olarak, faizli işlemler yerine daha sürdürülebilir ve etik finansal çözümler sunmayı amaçlamaktadırlar (Uiboupin, 2005). Bu yapı, finansal sektörün çeşitlenmesine ve farklı ekonomik kesimlerin ihtiyaçlarına hitap edilmesine olanak tanımaktadır.

1.5.3.5. Kalkınma Bankacılığı

Kalkınma bankaları, ekonomik büyüme ve kalkınmayı desteklemek amacıyla kurulmuş olan finansal kuruluşlardır ve genellikle kamu, özel veya kamu-özel ortaklık yapılarıyla faaliyet göstermektedirler. Bu bankaların temel amacı, sermaye, işletme ve

yönetim alanlarında sağladıkları destekle ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktır (Yılmaz, 2006). Ayrıca, teknik bilgi sağlayarak işletmelerin daha etkin bir şekilde büyümelerini desteklerler. Kalkınma bankaları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yatırım yapma konusunda girişimcilerin karşılaştığı zorlukları aşmalarına yardımcı olmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında, bu bankalar önemli bir rol oynamış ve sermaye piyasalarının gelişimine katkı sağlayarak, yatırım bankacılığı gibi alanlarda faaliyet göstermiştir (Gücenme, 1994).

Kalkınma bankalarının önemi, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik kalkınma süreçlerinde belirginleşir. Bu bankalar, girişimcilere büyük yatırımlar yapma konusunda rehberlik eder, sermaye çıkışlarını yönetmelerine yardımcı olur ve bu süreçte karşılaştıkları teknik ve kurumsal engelleri aşmalarına destek olmaktadır. Kalkınma bankalarının sunduğu finansal destek, işletmelerin yeni projelere girişmesini sağlar ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektedirler (Turan ve Kaya, 2014). Aynı zamanda bu bankalar, yalnızca ticari kâr amacı gütmeyen, orta ve uzun vadeli kredilerle kalkınma hedeflerine ulaşılmasına odaklanan kurumlar olarak tanımlanabilirler. Bu durum, kalkınma bankalarının işleyişinin, geleneksel ticari bankaların kâr odaklı stratejilerinden farklı olduğunu göstermektedir. Ancak kalkınma bankalarının faaliyetleri, genellikle finansal güçlüklerle karşı karşıya kalabilecekleri bir dizi hedef ve zorlukla şekillenmektedir (Timur, 2006). Bu bankalar, kârlılıklarından çok, toplumların kalkınmasına katkı sağlama amacı güderler. Kamu mülkiyeti ve kamuya ait kaynakların kullanımı, kalkınma bankalarının kredi sağlama yöntemleri ve hedefleri ile bağdaştırılabilir. Bu bağlamda, kalkınma bankaları, yalnızca finansal güçleriyle değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik kalkınma hedefleriyle de farklılaşan kurumlardır (Gücenme, 1994). Kalkınma bankaları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmanın hızlandırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Sermaye, teknik bilgi ve yönetim desteği sağlayarak, girişimcilerin ve işletmelerin daha sürdürülebilir ve başarılı bir şekilde büyümelerine olanak tanımaktadırlar (Takan ve Acar-Boyacıoğlu, 2011). Bu bankaların uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmak için sundukları finansal araçlar ve stratejiler, ekonomik büyümenin temel yapı taşlarıdır.

1.6. TÜRKİYE’DE BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimine bakıldığında, sektörü iki ana dönemde incelemek, daha net bir değerlendirme yapmayı sağlar: 1980 öncesi ve 1980 sonrasıdır. 1980 öncesi dönemi ele aldığımızda, özellikle Tanzimat'a kadar olan süreçte, Türk bankacılık sektörünün modern anlamda bir bankacılık sistemine sahip olmadığı görülmektedir. Bu durumun arkasında, Osmanlı toplumunun askerlik ve yöneticilik gibi geleneksel mesleklerle meşgul olması ve Osmanlı ekonomisinin, Batı Avrupa'daki Sanayi Devrimi'ne uyum sağlayamaması yatmaktadır (Takan ve Acar-Boyacıoğlu, 2011). 18. yüzyılda merkezî yönetimin zayıflaması, Kırım Savaşı gibi gelişmeler ve borçlanmanın artması, ülkenin yabancı sermaye arayışına girmesine neden olmuştur. Yabancı sermaye ihtiyacı, yabancı bankaların Osmanlı topraklarında faaliyet göstermesine yol açmıştır. Bu dönemde bankacılığa benzer ilk faaliyetler, Galata Bankerleri tarafından gerçekleştirilmiştir (Tokgöz, 1997). Osmanlı Devleti, yerel sermayeden ziyade, yabancı sermaye ile finansal sistem kurma yoluna gitmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk modern bankacılık adımlarından biri, 1847 yılında Galata'daki iki banker tarafından kurulan İstanbul Bankası'dır (Güney, 2012: 2). Bu banka, Osmanlı'da bankacılığın gelişiminin ilk örneklerinden biri olarak kayda geçmiştir. Ancak, asıl önemli gelişme 1856 yılında, İngiliz ve Fransız sermayesinin birleşimiyle kurulan Osmanlı Bankası'nın ortaya çıkmasıyla yaşanmıştır. Osmanlı Bankası, 1863'te banknot çıkarma yetkisini alarak ülkenin ilk emisyon bankası olma özelliğini kazanmış ve 1925 yılına kadar Merkez Bankası görevini yerine getirmiştir. Bu dönem, Türk bankacılığının yabancı sermaye tarafından domine edilen bir süreç olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, yerli sermaye girişimlerine de rastlamak mümkündür. Özellikle 1863 yılında Mithat Paşa tarafından kurulan Memleket Sandıkları, tarıma yönelik finansman sağlamayı amaçlamıştır (Artun, 2003: 10). Bu sandıklar, 1888'de ilk millî sermayeli banka olan Ziraat Bankası'na dönüşerek, yerli sermayeli bankacılığın temellerini atmıştır. Bu süreçte, özellikle Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk bankacılık sektörü daha bağımsız bir yapıya bürünmeye başlamış, devletin ve yerli sermayenin önemli rol oynaması sağlanmıştır. Ziraat Bankası'nın ortaya çıkışı, yerli bankacılığın gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Artun, 2003: 11).

1980'lere kadar bankacılık sektörü büyük ölçüde yabancı bankaların etkinliğiyle şekillenmişken, Cumhuriyet sonrası dönemde, Türkiye'de bankacılık sektörü önemli reformlar geçirmiş ve özellikle kamu sermayesiyle pek çok banka kurulmuştur. Bu dönemde, bankacılık sektörü daha çeşitli ve yerli sermaye ağırlıklı bir yapı kazanmış, Türkiye'nin finansal altyapısı önemli ölçüde güçlenmiştir. Bu bağlamda, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, bankacılık sektörü için kritik adımlar atılmaya başlanmış ve sektördeki yabancı sermayenin etkinliği azalmıştır. 1980 sonrası ise, Türk bankacılığı küresel ekonomik etkileşimlerle daha fazla iç içe geçmiş ve daha kompleks hale gelmiştir. Türk bankacılık sektörü, Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e, oradan da 1980'li yıllara kadar farklı aşamalardan geçmiştir (Artun, 2003: 12). Bu süreçte, bankacılık yalnızca finansal hizmet sağlamakla kalmamış, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın ve devletin ekonomik politikalarının önemli bir aracı olmuştur. Yabancı sermaye etkinliği, yerli sermaye girişimleri ve devletin sektöre müdahaleleri, Türk bankacılığının şekillenmesinde belirleyici faktörler olmuştur.

1.6.1. 1923-1944 Ulusal Bankacılık Dönemi

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte, Türk bankacılığı yeni bir döneme girmiştir. Ulusal Bankacılık Dönemi, devletin ekonomi politikalarına uygun olarak bankacılığın Türk sermayesi ve yerli girişimlerle şekillendirilmeye başlandığı bir süreçtir. Bu dönemde, Türk bankacılığının temelleri atılmaya başlanmış ve yerli bankaların kurulması teşvik edilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, devlet, ekonomik kalkınmanın hızlandırılması ve dışa bağımlılığın azaltılması adına bankacılığa büyük önem vermiştir (Parasız, 2007). Bu dönemde kurulan yerli bankalar, özellikle tarım ve sanayiye desteklemek amacıyla faaliyete geçmiş ve ülkenin finansal altyapısının güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak, bu dönemde bankacılığın büyümesi sınırlı kalmış ve sektördeki gelişmeler çoğunlukla devlet müdahalesi ile şekillenmiştir (Sönmez, 1998).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların varlığı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden gelen ve faaliyetlerini Cumhuriyet'in ilanından sonra da sürdüren bankalar aracılığıyla belirleyici bir rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan ve ekonomik faaliyetlerde etkin olan bu yabancı bankaların varlığı, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında da belirli ekonomik koşullar ve düzenlemeler altında şekillenmeye devam etmiştir (Tokgöz, 1997: 2). 1923 yılında

gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi'nde, Türk bankacılık sisteminin temellerinin atıldığı ve ulusal bir bankacılık sisteminin oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Kongre, özel sektörün yeterli finansal kaynaklara erişiminin sınırlı olduğu bir dönemde, devlet katkısının önemli olduğunu ifade etmiş ve ulusal kalkınma hedefleri doğrultusunda bankacılığın stratejik bir araç haline gelmesini amaçlamıştır (Parasız, 2007).

Özellikle, 1924 yılında Türkiye İş Bankası özel sektör bankası olarak kuruldu. Fransa'daki İş Bankaları örnek alınarak kurulan İş Bankası'nın ana sözleşmesinde, tarım, sanayi, madencilik, enerji üretimi ve dağıtımı gibi çeşitli alanlarda her türlü bankacılık faaliyeti yapılması amaçlanmıştır (Çivi, 1985: 98). İş Bankası, Cumhuriyet'in ilk yıllarında özel sektör girişimlerini desteklemek ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmak amacıyla faaliyet göstermiştir. 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası'nın kurulması, ülkemizdeki ilk kalkınma bankası olarak bilinir ve bu banka 1932 yılında Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası adını almıştır. 1933 yılında Sümerbank'a devredilen bu banka, sanayi yatırımlarını finanse eden ve ekonomik kalkınma projelerine destek sağlayan bir yapı olarak görev yapmıştır (İncekara, 2011: 83).

Konut kredisi sağlama amacıyla 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası adını almıştır. Bu banka, konut sektörünün finansmanında önemli bir rol oynamış ve halkın mülkiyet hakkına erişimini destekleyen bir araç olarak faaliyet göstermiştir. Bu dönemde Türk bankacılığındaki bir diğer önemli gelişme, 1930 yılında kabul edilen 1715 Sayılı Kanun'la Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kurulması olmuştur (Tokgöz, 1997: 3). Merkez Bankası, para basma, paranın değerini koruma ve ekonomik likiditeyi ayarlama gibi görevlerle emisyon bankası olarak işlev görmek üzere tasarlanmıştır. Ancak zamanla, Merkez Bankası'nın rolü kamu açıklarını finanse eden bir kurum haline dönüşmüş ve etkin bir para politikası uygulamaktan çok mali istikrarı sağlama amacı doğrultusunda çalışmıştır (Akgüç, 1989: 129).

Cumhuriyet'in ilk on yılı boyunca özel kesimin teşvikine yönelik sanayileşme stratejisi, sermaye birikiminin yetersizliği ve ekonomik koşullar nedeniyle başarılı olamamıştır (Boratav, 2006: 23). 1929 yılında tüm dünya ekonomilerini etkileyen Büyük Buhran sonrasında, devlet müdahalesinin gerekliliği ve ekonomik denetimin devlet kontrolünde olması gerektiği görüşü öne çıkmıştır. Bu dönemde, kıt olan sermayenin

devlet eliyle istihdamını sağlamak ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmak amacı güdülmüştür (Boratav, 2006: 23). Devletin bankacılık sektörüne daha etkin müdahalesi ve kamu kaynaklarının kullanımı bu süreci şekillendirmiştir.

Özel yasalarla 20 yıllık dönemde kurulan çeşitli devlet bankaları, Türkiye'nin kalkınma ve sanayileşme hedeflerine ulaşma çabalarının bir parçası olmuştur. Bunlar arasında Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (daha sonra İller Bankası olarak adlandırılmış, 1933), Etibank (1935), Denizbank (1935), Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938) ve Akbank bulunmaktadır. Ancak, kurulan özel bankaların birçoğu aynı dönemde çeşitli sebeplerden ötürü kapanmak zorunda kalmıştır. 1932 yılında 60 olan banka sayısı, 1945'e gelindiğinde 45'e düşmüş, şube sayısı da 483'ten 411'e gerilemiştir (Yazıcı, 2011: 5). Bu durum, ekonomik yapının ve bankacılık sektörünün istikrarsız ve müdahaleci bir yapıya sahip olduğunu ve özel sektörün ekonomik kalkınma çabalarına yeterince destek olamadığını göstermektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk bankacılık sektörü, yabancı bankaların etkisi altında şekillenen bir yapıdan ulusal kalkınma hedeflerine odaklanan bir sisteme geçiş yapmıştır (Özcan ve Hazıroğlu, 2000). Devlet müdahalesi, özel sektör yatırımları ve kalkınma bankacılığı gibi araçlarla sektördeki istikrar ve ekonomik kalkınma sağlanmaya çalışılmış, ancak çeşitli ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı bankacılık sektörü zaman zaman zorlu süreçlerden geçmiştir. Bu dönem, bankacılığın ülkenin ekonomik kalkınmasında daha aktif bir rol oynadığı, ancak aynı zamanda ekonomik istikrar ve büyümenin sağlanması için devlet müdahalesine büyük ihtiyaç duyulan bir dönem olmuştur (Özdemir-Karaca, 2016).

1.6.2. 1945- 1960 Özel Bankacılık Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Türkiye ekonomisi, yeniden yapılanma sürecine girmiştir. 1945 ile 1960 yılları arasındaki özel bankacılık dönemi, serbest piyasa ekonomisinin daha fazla teşvik edildiği, özel sektörün ekonomide daha etkin bir şekilde yer almaya başladığı bir dönemdir (Reisoğlu, 2002). Bu dönemde, devletin ekonomik politikaları ve bankacılık sektörüne olan müdahalesi azalmış, özel bankaların sayısı artmıştır. Yabancı sermaye etkisi bu dönemde de devam etse de yerli bankaların etkinliği artmıştır. Bankacılık sektörü, sanayi yatırımlarını finanse etmek, ticaretin büyümesine katkı sağlamak ve kalkınma projelerine kaynak üretmek amacıyla daha aktif hale gelmiştir. Özel bankaların kurulması, finansal piyasaların çeşitlenmesine ve rekabetin

artmasına yol açmış, Türk bankacılığının daha serbest bir yapıya kavuşmasına zemin hazırlamıştır (Özcan ve Hazıroğlu, 2000).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Türk bankacılık sektörü, savaşın etkilerinin yavaş yavaş geride kalmaya başlamasıyla önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Ekonomik canlanmanın etkisiyle, bankacılık sektörü büyümeye ve çeşitlenmeye başlamış, yeni bankalar kurulmuş ve mevcut olanlar daha etkin hale gelmiştir. Özellikle 1940'ların sonlarına doğru, başta Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, Akbank, Tütünbank, Pamukbank, Vakıflar Bankası, Şekerbank, Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası gibi önemli finansal kuruluşlar sektöre katılmıştır (Günel, 1998: 8-10). Bu dönemde, sadece yeni bankaların kurulmasıyla değil, aynı zamanda bankaların birleşmeleri ve büyümeleriyle de Türk bankacılık sektörü daha kapsamlı bir hale gelmiştir. Bankalar arasındaki birleşmeler, sektördeki büyümeyi hızlandırmış ve otuz yeni banka kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bazı bu bankalar hâlâ faaliyet göstermekte, bu da o dönemde atılan temellerin uzun vadede sürdürülebilir bir bankacılık yapısının oluşmasına olanak tanıdığına işaret etmektedir (Günel, 1998: 11).

Bu dönemde bankacılık sektörü sadece yeni bankalarla değil, aynı zamanda şube sayısındaki artışla da önemli bir gelişim göstermiştir. Banka şubelerinin yaygınlaşması, sektördeki kurumsal yapının güçlenmesiyle paralel bir şekilde ilerlemiş, şube bankacılığı da giderek daha yaygın bir hale gelmiştir. Bankaların yalnızca ana merkezlerinde değil, tüm ülke genelinde şube açarak müşterilerine daha yakın olma çabaları, bankacılığın halkla daha yakın ilişkiler kurmasına ve finansal hizmetlerin daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanımıştır (Öçal ve Çolak, 1999). Bu gelişmeler, bankacılık sektörünün daha erişilebilir ve etkili bir hale gelmesine yardımcı olmuştur.

1958 yılında kurulan Türkiye Bankalar Birliği de, bu dönemin önemli bir diğer gelişmesi olarak öne çıkmaktadır. Bankalar Birliği'nin kurulması, bankaların bir araya gelerek sektörün ortak çıkarlarını savunmalarını ve daha koordineli bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlamak adına kritik bir adım olmuştur (Gündoğdu, 1998: 67). Ayrıca, bankalar arasındaki birleşmelerin artması ve bazı bankaların faaliyetlerine son vermesi, sektördeki rekabetin ve organizasyon yapısının yeniden şekillendiğini göstermektedir. Bu süreç, aynı zamanda Türk bankacılık sektörünün daha sağlam bir yapıya kavuşmasına da katkıda bulunmuştur. 1958 yılı, banka sayısının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl olarak

kayıtlara geçmiştir ve kırk üç olan banka sayısı 1959 yılında atmışa çıkmıştır (Gündoğdu, 1998: 68). Bu hızlı artış, Türk bankacılığının büyüme potansiyelini ve sektöre olan ilgiyi açıkça ortaya koymaktadır.

Ancak, bu dönemde, bankaların artan sayısı ve faaliyet alanlarının genişlemesiyle birlikte, bazı bankalar ekonomik sebepler veya yönetsel zorluklar nedeniyle faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır. 1944-1960 yılları arasında 14 yerli ve yabancı sermayeli banka faaliyetine son verirken, bu süreçte sektördeki değişimlerin de bir göstergesi olarak, T.C. Merkez Bankası da dâhil olmak üzere bankacılık sektörü yeniden yapılandırılmıştır. 1960 yılı itibarıyla Türk bankacılık sektörü, daha organize ve çeşitlenmiş bir yapıya kavuşmuş, özel ve kamu bankalarının birlikte faaliyet gösterdiği bir ekosistem oluşturulmuştur (Gündoğdu, 1998: 70-71).

Sonuç olarak bakıldığında, 1945 sonrası dönemde Türk bankacılık sektörü, önemli bir gelişim göstermiş ve birçok yeni banka kurulmuş, mevcut bankalarla birleşmeler yaşanmış, şube sayısında artışlar olmuş ve bankacılık sektörü daha geniş kitlelere ulaşabilmiştir. Bu dönemde atılan adımlar, bankacılık sisteminin daha sağlam temeller üzerine inşa edilmesini sağlamış, finansal hizmetlerin yaygınlaşması ve sektördeki kurumsal yapıların güçlenmesi için önemli bir zemin oluşturmuştur (Özdemir, 2005).

1.6.3. 1961-1979 Bankacılıkta Planlı Dönemi

1960'lı yıllarda, Türkiye'nin kalkınma planları doğrultusunda bankacılık sektörü yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. 1961-1979 yılları arasındaki planlı dönem, devletin ekonomideki rolünü güçlendirdiği, kalkınma ve sanayileşme hedeflerine yönelik bankacılığın daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlandığı bir süreçtir (Özdemir-Karaca, 2016). Bu dönemde, devletin liderliğinde çeşitli kalkınma planları oluşturulmuş ve bankalar, bu planların finansmanını sağlamak için önemli bir araç haline gelmiştir. Devlet bankalarının sayısı artmış, kamusal projelerin desteklenmesi amacıyla finansal kaynak sağlanmıştır. Bu dönemde özel bankalar da faaliyet göstermeye devam etse de, devletin yönlendirmeleri ve denetimleri belirleyici olmuştur. Türkiye'nin ekonomik büyüme hedeflerine ulaşabilmesi için bankacılığın önemli bir aracılık rolü üstlendiği bir dönem yaşanmıştır (Selçuk, 2010).

Bu dönem, Türkiye'nin sanayileşme hareketinin hız kazandığı ve kalkınma stratejilerinin belirli bir çerçevede şekillendiği önemli bir dönemi ifade etmektedir. Sanayileşme, özel sektörü teşvik edici, yönlendirici ve yönlendirici bir özellik taşıırken, kamu sektörünün rolü daha çok emredici bir nitelik taşımaktadır (Yüzgün, 1982: 6-7). Bu dönemdeki en belirgin özelliklerden biri, Türkiye'nin ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için beş yıllık kalkınma planlarının etkili bir şekilde uygulanması olmuştur. Bankacılık sektörü, ithal ikameci sanayileşme stratejileri doğrultusunda önemli bir ivme kazanmıştır. İthal ikameci sanayileşme, özellikle dışa bağımlılığı azaltmayı hedefleyen bir strateji olarak, yerli üretimi artırmak için yatırım yapılmasını teşvik etmiştir (Yüzgün, 1982: 8). Bankalar da bu yatırımların finansmanını sağlamak amacıyla aktif bir şekilde faaliyet göstermişlerdir.

Bu dönemde, yeni ticaret bankalarının kurulması sınırlı tutulmuş, bunun yerine mevcut bankalar aracılığıyla finansman dağılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Buradaki amaç, sınırlı ekonomik kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve sektörel kaynakların yalnızca planlı bir şekilde yönetilmesini temin etmektir (Özdemir, 2005). Bu yaklaşım, ekonominin verimli bir şekilde yönlendirilmesine ve yatırımların kalkınma planlarına uygun şekilde gerçekleştirilmesine olanak tanımıştır. Yeni ticaret bankalarının kurulması yerine, mevcut bankaların şube açma faaliyetleri teşvik edilmiştir. Bununla birlikte, küçük ve maliyetleri yüksek olan bankaların birleşmesi teşvik edilerek, sabit maliyetlerin azaltılması ve bankacılık sektörünün daha verimli hale gelmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu süreç, sektördeki ölçek ekonomisinin işleyişine katkı sağlamış, bankacılık sektörünün daha etkili ve maliyet etkin bir şekilde faaliyet göstermesini sağlamıştır (Yüzgün, 1982: 9).

Dönemin en önemli özelliklerinden birisi de, özel ticaret bankalarının büyük bir kısmının holding bankası haline gelmesidir. Holding bankacılığı, bir sanayi veya ticaret sermayesi grubunun bankanın büyük bir kısmına sahip olması anlamına gelir ve dünyada yaygın olarak uygulanan bir modeldir. Bu model, özel sektör yatırımlarını hızlandırmak amacıyla dönemin ekonomik planlamasında önemli bir yer tutmuştur. Devlet, bu tür bir bankacılığı, özel sektördeki yatırımları artırma ve ekonomik büyümeyi destekleme amacıyla teşvik etmiştir (Yılmaz, 2006: 10). Holding bankacılığı sayesinde bankalar, yalnızca finansal aracılık yapmanın ötesine geçip, sanayi ve ticaret sektörleriyle doğrudan ilişki kurarak ekonomik büyümeye katkı sağlamak amacıyla etkinliklerini artırmışlardır.

Planlı dönemde, kalkınma bankalarının sayısında artış olmuştur. Bu dönemde kurulan kalkınma bankalarından bazıları, Türkiye'nin ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, 1962'de kurulan Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası, turizm sektörünü finanse etmek için faaliyet göstermiştir. 1963'te kurulan Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, sanayi sektörüne yönelik yatırımları teşvik etmeyi amaçlamış ve 1964'te Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur. 1968'de Türkiye Maden Bankası kurulmuş, 1976'da ise Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası faaliyete geçmiştir. Bu kalkınma bankaları, özellikle sanayiye yatırım yapmayı ve Türkiye'nin stratejik sektörlerinde gelişim sağlanmasını hedeflemiştir. Dönem boyunca ayrıca, ticaret bankalarına da izin verilmiş, bu bağlamda 1964'te Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve 1977'de Arap-Türk Bankası kurulmuştur. Kalkınma bankalarının kurulmasıyla ilgili kararlar, doğrudan kalkınma planlarına entegre edilmiş ve bu bankaların faaliyet alanları belirli hedefler doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Tablo 1.1. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka ve Şube Sayısı (1960-1980)

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı
1960	59	1759
1961	53	1736
1962	52	1759
1963	52	1840
1964	49	1909
1965	49	1981
1966	47	2058
1967	47	2253
1968	48	2551
1969	48	2948
1970	48	3210
1971	47	3427
1972	46	3682

Tablo 1.1. Devamı

1973	44	4023
1974	44	4425
1975	43	4605
1976	44	4835
1977	44	5238
1978	44	5485
1979	44	5769
1980	43	5975

Kaynak: TBB, 2008: 181.

1980 öncesi dönemde Türk bankacılığı, ulusal ve özel bankacılık arasında geçiş yapan, devletin etkin olduğu bir yapıyı benimsemiştir. Her üç dönem de Türk bankacılığının gelişiminde farklı roller üstlenmiş ve sektördeki değişimler, Türkiye'nin ekonomik politikalarına paralel olarak şekillenmiştir. Bu dönemler, bankacılığın yalnızca finansal bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı destekleyen bir araç olarak önem kazandığı süreçlerdir. Kısaca, planlı kalkınma dönemi, ekonomik stratejilerin güçlü bir şekilde belirlenip uygulandığı, bankacılık sektörünün etkin bir şekilde yönlendirildiği ve bankaların yatırımların finanse edilmesinde kritik bir rol oynadığı bir süreçtir (Parasız, 2011). Bankacılık sektörü, bu dönemde yalnızca finansal aracılık yapmakla kalmayıp, aynı zamanda sanayi ve ticaret alanlarına yönelik doğrudan destekler vererek ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır.

1.6.4. 1980-2000 Yılları Arası Bankacılık Sistemi

1980'li yıllarda Türkiye'nin ekonomik politikaları, önceki dönemlerde uygulanan ithal ikamesine dayalı korumacı yaklaşımlardan radikal bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönemde, piyasa ekonomisi esas alınarak dışa açık liberal bir iktisat politikası benimsenmiştir. İthal ikameci stratejinin terk edilmesiyle birlikte, Türkiye ekonomisi küresel piyasalara daha entegre bir hale gelmeye başlamış ve liberalizasyon süreci hız kazanmıştır (TBB, 2005). Bu yeni ekonomik yapının bir parçası olarak, kredi ve mevduat faiz oranları serbest bırakılmış, finansal piyasalara girişlerde engeller azaltılmış ve finansal ürün çeşitliliği ile piyasada yeni finansal kuruluşların varlığı teşvik edilmiştir.

Bu sayede, Türkiye'nin finansal piyasalarının liberalleşmesi sağlanmış, özel sektörün ve yerli bankaların gelişmesi için uygun bir zemin oluşturulmuştur (TBB, 2008).

1980'ler aynı zamanda, toplumsal ve dini hassasiyetlerin de finansal sektörde kendini göstermeye başladığı bir dönem olmuştur. İslami kesimin faizle ilgili duyarlılığını dikkate alarak, İslami Bankacılık sistemini benimseyen özel finans kurumları kurulmuş ancak bu kurumlar, genel bankacılık sisteminin dışında tutulmuştur. Bu adım, ekonominin dini hassasiyetlere uygun bir şekilde şekillendirilmesinin yanı sıra, özel finans kuruluşlarının sektördeki rollerini belirlemek için de önemli bir adım olmuştur (Akçacı, 2003: 31).

1980 sonrası bankacılık sektörü, hem kurumsal yapısı hem de işleyişi açısından önemli değişiklikler geçirmiştir. Yerli ve yabancı bankaların sektöre girişine olanak tanınması, bankacılık sisteminin daha dinamik ve çeşitlenmiş hale gelmesini sağlamıştır. Örneğin, 1980 yılında kırk üç olan yerli banka sayısı, 1994 yılına gelindiğinde atmış yediye ulaşmıştır. Aynı şekilde, yabancı bankaların sayısı da bu dönemde önemli bir artış göstererek, 1980'de dört olan yabancı banka sayısı, 1994'te yirmiyeye çıkmıştır. Bu durum, sektörde rekabetin artmasına ve bankaların daha verimli hizmet sunmalarına olanak tanımıştır (Gündoğdu, 1998: 72).

24 Ocak 1980 kararları, bu dönüşüm sürecinde kritik bir dönüm noktası oluşturmıştır. Bu kararlarla birlikte, Türkiye'nin ekonomik yapısının dışa açılmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu tedbirler arasında en dikkat çekici olanlar; reel faiz uygulamasına geçilmesi, bankacılık faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi, yabancı banka sayısının artırılması ve sermaye piyasası kanununun çıkarılmasıdır (TBB, 2005). Ayrıca, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve yabancı sermaye girişinin kolaylaştırılması gibi düzenlemeler, Türkiye'nin küresel ekonomik sisteme daha fazla entegre olmasını sağlamıştır. 1980-1988 dönemindeki bu yapısal değişiklikler, bankacılık sektörünün gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmuş ve Türkiye'deki bankaların işlevsel olarak daha verimli hale gelmesini sağlamıştır (Köse, 2002: 3). 1980'ler Türkiye'nin bankacılık sektöründe reformların hız kazandığı ve liberalizasyon sürecinin derinleştiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde, ekonominin daha dışa açık hale gelmesi ve finansal sistemin serbestleşmesi, Türkiye'nin ekonomik büyümesine ve küresel rekabette daha güçlü bir konum almasına katkı sağlamıştır. Bankacılık sektörü, hem yerli hem de yabancı

sermayenin etkisiyle daha etkin hale gelmiş, finansal ürün çeşitliliği artmış ve ekonomik dinamizm güçlenmiştir.

Tablo 1.2. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka ve Şube Sayısı (1981-2000)

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı
1981	45	6244
1982	45	6287
1983	45	6281
1984	47	6202
1985	51	6289
1986	55	6348
1987	56	6417
1988	60	6514
1989	62	6593
1990	66	6560
1991	65	6477
1992	69	6206
1993	68	6148
1994	67	6104
1995	69	6214
1996	71	6478
1997	72	6819
1998	78	9417
1999	81	7691
2000	79	7837

Kaynak: TBB, 2008: 183.

1980'ler sonrası Türkiye bankacılık sektörü, gerçekleştirilen ekonomik reformlarla önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönemde alınan tedbirler, finansal piyasaların serbestleşmesini ve bankacılığın daha rekabetçi bir ortamda faaliyet

göstermesini sağlayarak, birçok yenilik ve gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Ancak bu dönüşüm süreci, bazı olumsuz etkiler de ortaya koymuştur. Özellikle, faiz oranlarının hızla yükselmesi, bankaların yüksek reel faiz oranlarıyla rekabet etmek zorunda kalmasına neden olmuştur (Gündoğdu, 1998: 72). Bu durum, bankaların maliyetlerini artırarak kredi faizlerini yükseltmiş ve reel sektörü zor durumda bırakmıştır. Öte yandan, Merkez Bankası mevduat faiz oranlarını yeniden ayarlamış olsa da, faizler 1980'ler seviyelerinin üzerinde kalmıştır (Soyluoğlu, 2008: 31).

Buna rağmen, dönemin önemli başarılarından biri de bankacılık sektörüne yeni oyuncuların katılmasının sağlanmasıdır. 1980-1990 yılları arasında, yabancı sermayeli on dokuz banka dâhil olmak üzere toplam otuz bir yeni banka kurulmuştur. Bu artış, sektördeki rekabeti artırarak sermaye tabanının güçlenmesine ve kârlılığın yükselmesine yol açmıştır. Bu dönemde, sektördeki banka sayısının 1990'lı yıllara gelindiğinde atmış altıya ulaşması, bankacılığın büyüme ve genişleme sürecinin somut bir göstergesi olmuştur (Gündoğdu, 1998: 72). Bu gelişmeler, finansal sistemin güçlenmesini ve daha etkin bir şekilde kaynakların kullanılmasını sağlamıştır.

Bu dönemdeki bir diğer önemli yenilik ise 1986 yılında kurulan Bankalar arası Para Piyasası (BPP) olmuştur. BPP'nin kurulması, bankaların nakit fazlasının birbirlerine transfer edilmesini ve nakit ihtiyacı duyan bankaların bu ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlamak amacıyla yapılmıştır (Toprak, 2001). BPP, bankalar arası likidite yönetimini düzenleyerek, bankaların daha verimli bir şekilde faaliyet göstermesine olanak tanımıştır (Yazıcı, 2011: 9). Bu gelişme, bankaların likidite sorunlarını çözmelerine yardımcı olmuş ve sektördeki mali istikrarı güçlendirmiştir.

1980'ler sonrasında yapılan bu düzenlemeler, Türkiye bankacılık sektörünü daha rekabetçi, güçlü ve gelişmiş bir yapıya kavuşturmuş, aynı zamanda piyasa ekonomisinin dinamiklerine daha uyumlu hale gelmesini sağlamıştır. Ancak yüksek faiz oranlarının yol açtığı maliyet artışı, bazı sektörlerde sıkıntılara neden olmuş ve bu durum bankacılık sektörünün uzun vadeli sürdürülebilirliğini zorlaştırmıştır (Toprak, 2001). Bankaların kârlılığını artırmak için uygulanan bu stratejiler, sektöre genel anlamda büyüme sağlamış olsa da bu büyümenin reel sektördeki olumsuz etkilerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Tablo 1.3. Bankacılık Sektörüne İlişkin Göstergeler/Toplam Aktifler
(1986-1990)

Yıllar	Özkaynak	Ödenmiş Sermaye	Mevduat	Kredi	Kâr/Zarar
1986	5.6	2.2	66.0	43.3	1.7
1987	6.2	2.5	60.8	41.8	1.6
1988	7.9	2.9	58.9	37.0	2.3
1989	8.4	3.5	63.1	40.3	1.7
1990	9.1	3.6	61.0	45.0	2.2

Kaynak: TBB, <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar>.

1980'lerin sonlarına doğru, Türkiye bankacılık sektörü önemli bir değişim sürecine girmiştir. Tablo 3'te yer alan verilere göre, bankacılık sektörünün kâr-zarar oranlarında yalnızca 2 yıl hariç büyük bir değişim gözlemlenmemiştir. Ancak, ödenmiş sermaye ve öz kaynaklarda düzenli bir artış kaydedilmiştir. Bu yıllarda toplam kredilerin toplam aktiflere oranı oldukça yüksek olmuştur. Bankaların aktifleri, tüm mevcutları ve alacakları kapsadığından, bu göstergeler bankacılık sektörünün büyüklüğü ve finansal sağlığı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, mevduatlar da yıllar itibarıyla değişken bir yapı sergilemiştir. Ağustos 1989'da yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı karar, kambiyo rejimindeki serbestleşmeyi başlatarak, bankaların döviz işlemlerine yönelmesine neden olmuştur (Soyluoğlu, 2008). Bu serbestleşme, 1990'lı yıllarda kamu açıklarının hızla büyümesine yol açmış ve bankalar, yüksek faizli hazine bonoları ve devlet tahvilleri ile bu açıkları finanse etmeye başlamıştır. Bu süreç, kısa vadeli sermayenin Türkiye'ye girişini kolaylaştırmıştır (Küçüksönmez, 2010: 82). 1990'lı yılların başında bu serbestleşme, döviz işlemlerinin artmasına ve bankaların uluslararası piyasalarda daha etkin bir rol oynamasına olanak sağlamıştır. 1990'lı yılların başında bankalar, teknolojik altyapılarını geliştirerek yeni ürünler ve hizmetler sunmaya başlamıştır (Parasız, 2011: 25). Bu dönemde bireysel bankacılık ürünleri, özellikle ATM, EFT, şube içi gişeler, tüketici kredileri ve kredi kartları gibi araçlar ön plana çıkmıştır. Bankaların aktif ve pasif yapıları değişmiş, geleneksel bankacılıktan döviz tevdiat hesapları ve yüksek para ikamelerine dayalı bir yapıya doğru evrilmiştir (Parasız, 2011: 26). Bu gelişmeler, Türkiye'nin finansal

altyapısının modernleşmesine ve bankacılık sektörünün daha dinamik bir hale gelmesine yol açmıştır.

Tekinalp'e göre, 1990'lı yıllarda Türkiye ekonomisinde ciddi bir dolarizasyon yaşandığını ve bu durumun bankaların döviz kaynaklarına bağımlılığının arttığının bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir (Tekinalp, 1998: 135). Bankacılık sektöründeki yabancı banka sayısının artışı, sektördeki dışa açılmayı ve rekabeti güçlendirmiştir. Ancak, 1992 yılında sektörde sık sık yaşanan istikrarsız dalgalanmalara, özellikle 1994 krizinin etkisiyle, bankacılık sektörü zor bir döneme girmiştir. 1994 yılında alınan 5 Nisan kararları ekonomik iyileşme sağlasa da etkileri sınırlı olmuştur (Parasız, 2011: 28). 1995 yılında ekonomide yeniden istikrar sağlanmaya başlasa da, 1997'de kısa vadeli sermaye girişinde bir artış yaşanmış ve 1998'de Asya ve Rusya krizleri Türkiye ekonomisini derinden etkilemiştir. Bu dışsal ekonomik şoklar, Türkiye'yi 1999 krizine sürüklemiştir. Kamu açıklarının finansmanı için daha fazla yabancı sermaye girişi zorunlu hale gelmiştir (Okay, 2002: 54). 1999'un sonunda, Anayasa Mahkemesi'nin Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'ye yönelik iptal kararı, Türk bankacılık sektöründe önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu karar, 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun çıkarılmasına yol açmış, bu kanunla birlikte Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun bankalara el koyma yetkisi verilmiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur (TBB, 2002). Bu gelişme, sektördeki denetimi ve düzenlemeyi güçlendirerek finansal istikrarın sağlanmasına katkı sağlamıştır (Reisoğlu, 2002: 31). 1990-2000 yılları arasındaki dönemde, sektördeki finansal krizlerin etkisi oldukça büyük olmuştur. 1994 ve 1998 yıllarında yaşanan krizler, bankacılık sektörünü derinden sarsmış ve sektördeki performansı olumsuz etkilemiştir. Bu dönemin sonlarına doğru, sektörün yeniden toparlanma süreci başlamış ve bankacılık sektörü daha sağlam temellere oturmuştur.

Tablo 1.4. Bankacılık Sektörüne İlişkin Göstergeler/Toplam Aktifler
(1991-2000)

Yıllar	Öz kaynak	Ödenmiş Sermaye	Mevduat	Kredi	Kâr/Zarar
1991	8.9	4.0	62.5	45.0	2.0
1992	9.0	3.7	59.5	39.2	2.4
1993	9.3	3.7	54.7	38.0	2.7
1994	8.9	3.6	67.8	35.6	1.9
1995	9.2	3.3	69.2	39.0	2.7
1996	8.9	3.2	72.5	40.3	2.8
1997	9.1	4.3	68.5	43.2	2.5
1998	8.7	4.3	68.5	35.0	1.9
1999	5.2	4.3	69.9	26.2	-1.0
2000	6.4	5.0	67.6	28.5	-3.3

Kaynak: TCMB-EVDS.

1990-2000 yılları arasındaki dönemde, Türkiye bankacılık sektörünün kârlılık performansı oldukça dalgalı bir seyir izlemiştir. Tablo 4'te de görüleceği gibi, kriz yılları dışında sektörün kârlılık oranı bir önceki döneme kıyasla daha yüksek bir seviyede kalmıştır. Ancak, 1997 yılından itibaren sektörde belirgin bir öz kaynak yetersizliği yaşandığı görülmektedir. Bu durum, özellikle öz kaynakların oranının düşmesiyle kendini gösterirken, aynı yıl kredi oranlarında da önemli bir azalma yaşanmıştır. Kredi kullanımının yarı yarıya azalması, bankaların en temel işlevlerinden biri olan kredi sağlama konusunda ciddi sıkıntılar yaşadığını ortaya koymaktadır. 1997'deki gelişmeler, bankaların kredi verme kapasitelerinde ciddi bir daralma olduğunu ve dolayısıyla ekonominin finansman ihtiyacını karşılamada zorluk yaşandığını göstermektedir. Özellikle kredi verme işlevinde yaşanan bu yavaşlama, bankacılık sisteminin ekonomik büyümeyi desteklemek için etkili olamadığının bir işareti olmuştur. Bu durum, finansal istikrarın sağlanabilmesi için bankaların öz kaynaklarının güçlendirilmesinin önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. 1999 yılında yaşanan finansal kriz, bankacılık sektörü üzerinde 1994 yılı krizine kıyasla çok daha olumsuz bir etki meydana getirmiştir (Sümer, 2016). 1999 krizinin daha derin etkileri, bankaların kârlılık oranları üzerinde ağır bir yük oluşturmuştur. Bu dönemde bankalar, yalnızca ekonomik daralmadan değil, aynı

zamanda finansal sistemin yapısal zayıflıklarından da kaynaklanan zorluklarla karşılaşmışlardır. 1999'daki kriz, bankaların kaynak kullanımındaki verimsizliklerin yanı sıra, özkaynak yetersizliği ve kredi sağlama sorunlarını daha da derinleştirmiştir (Özkan ve İpekten, 2017).

Bu analiz, bankacılık sektörünün 1990'lı yıllarda yaşanan krizlere karşı ne kadar savunmasız olduğunu ve ekonominin finansal sistemle olan ilişkisini ne kadar etkileyebileceğini gözler önüne sermektedir. Sektördeki kârlılığın düştüğü yıllarda, ekonomik reformların ve düzenlemelerin gerekli olduğu bir dönemde, sektördeki bankaların yapısal dönüşümlerle daha dayanıklı hale getirilmesi gerektiği açıkça anlaşılmaktadır.

1.6.5. 2000 Sonrası Yeniden Yapılandırma Dönemi

2000 sonrasında Türkiye bankacılık sektörü, dönemin ekonomik şartlarına ve uluslararası denetimlere bağlı olarak büyük bir yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. IMF gözetiminde uygulanan istikrar programı, Türkiye ekonomisini belirli bir düzeye getirmeyi amaçlamış; faiz oranlarının serbest bırakılması, enflasyonun kontrol altına alınması, kısa vadeli sermaye girişlerinin artırılması ve bütçe harcamalarının kısıtlanması gibi adımlar atılmıştır (Karakaş, 2019). Bu programın temel amacı, Türkiye'nin reel altyapısının güçlendirilmesi ve uzun vadeli ekonomik istikrarın sağlanmasıydı. Ancak, programın bitimine yaklaşırken büyüme, cari açık ve enflasyon gibi ekonomik göstergelerdeki olumsuz sapmalar, bankacılık sektörüyle ilgili yapılması gereken düzenlemelerin gecikmesi ve kamu bankalarının özelleştirilmemesi gibi faktörler, bu istikrar programının başarısını ve güvenini sorgulamaya başlamıştır (Yıldırım, 2004: 114).

2000 yılı itibariyle uygulamaya konan istikrar programına rağmen, kriz belirtileri 2000 yılı temmuz ayında kendini göstermeye başlamıştır. Yapısal reformların gerçekleşmemesi, koalisyon ortakları arasında çıkan anlaşmazlıklar ve özelleştirme programındaki tıkanmalar, ekonomik zorlukların temel nedenlerindendir. Özellikle 2000 yılının ikinci yarısında, Kasım ayında Egebank'ın fona devredilmesiyle patlak veren finansal kriz, ülke ekonomisini derinden sarsmıştır (Arslan, 2001: 18). Çarıkçı'ya göre, istikrar programının faizin hızla düşürülmesi sonucu, küçük ve orta büyüklükteki bankaların zararına Hazine kâğıtları satması ve bu durumun bankaların kârlılığını

olumsuz etkilemesi, likidite krizinin patlak vermesini hızlandırmıştır (Çarıkçı, 1991: 476).

2000 yılı krizi sonrasında IMF desteğiyle ekonomide bir toparlanma yaşanmış gibi görünse de Şubat 2001’de yaşanan ikinci kriz, Türkiye’nin ekonomik zorluklarını pekiştirmiştir. Bu krizin ortaya çıkmasında, iki büyük deprem, petrol fiyatlarının artışı, özelleştirme ve kamu borçlarının yönetilmesindeki aksaklıklar, bankaların hazine kâğıtlarını zararına satması gibi etkenler etkili olmuştur. Kasım krizine göre farklı olarak, Şubat 2001 krizinde, özellikle bankaların dövizle yönelmesi, ekonomiye ciddi bir baskı yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, döviz kuru üzerindeki baskıları azaltabilmek için 21 Şubat’ta kuru dalgalanmaya bırakma kararı almıştır. Bu adım, enflasyonu düşürme programının başarısız olduğunu ve ekonominin ciddi bir istikrarsızlık dönemine girdiğini açıkça ortaya koymuştur (Uygur, 2001: 23).

2001 yılındaki krizlerin etkileri, Türkiye ekonomisini zor bir süreçte sokmuş; ancak 2002 yılı itibariyle “*Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı*” ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Programı devreye alınmış ve ekonomi yeniden büyüme eğilimine girmiştir (Karakaş, 2019). Yeniden yapılandırma sürecinin temel hedeflerinden biri, yabancı sermayeli bankaların bilgi birikimi ve sermaye gücünden faydalanarak sektörü güçlendirmek olmuştur. Bu dönemde bankacılık sektörü önemli bir dönüşüm yaşamış ve krizden en fazla zarar gören bankalar birleşmiş ya da Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilmiştir. Kamu bankaları ise yeniden yapılandırılmış ve ortak bir yönetim altına alınmıştır (Karacaoğlu, 2011: 44). Bu süreç, bankacılık sektöründeki yapısal değişikliklerin yanı sıra, finansal istikrarın sağlanabilmesi için güçlü bir denetim ve düzenleme çerçevesinin oluşturulmasına olanak sağlamıştır. 2000 sonrası dönemde yaşanan krizler, Türkiye’nin bankacılık sisteminde köklü değişiklikler ve yeniden yapılandırmalar yapmasına yol açmış; özel ve kamu bankalarının sermaye yapılarının güçlendirilmesi, sektördeki yabancı yatırımcıların daha aktif rol alması ve finansal sistemin daha sağlam bir temele oturması için önemli adımlar atılmasına neden olmuştur (Karakaş, 2019). Bu yeniden yapılandırma süreci, aynı zamanda ülke ekonomisinin küresel finansal sistemle uyum içinde büyüyebilmesi için temel oluşturmuştur.

Tablo 1.5. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları
(2001-2004)

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2001	61	6.908	137.495
2002	54	6.106	123.271
2003	50	5.966	123.249
2004	48	6.106	127.163

Kaynak: TBB.

2001 yılı, Türkiye bankacılık sektörü açısından büyük değişimlerin yaşandığı bir yıl olmuştur. Bu dönemde, birçok banka birleşmiş, kapanmış veya faaliyetlerine son verilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere, bu süreç bankacılık sisteminde önemli bir daralmaya yol açmış ve banka sayısı belirgin şekilde azalmıştır. 2001 yılı içinde, Ulusal Bank, İktisat Bankası, EGS Bank, Bayındırbank, Kentbank, Tarışbank, Sitebank ve Toprakbank gibi bankalar, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir. TMSF bünyesindeki bankalar, Egebank, Yurtbank ve Yaşarbank, birleşerek Oyak Grubu'na satılmıştır (Küçüksönmez, 2010). Ayrıca İnterbank ve Esbank, Etibank ile birleşmiş ve daha sonra Etibank'ın bankacılık lisansı iptal edilmiştir. Demirbank HSBC Bank'a, Okan Yatırım Bankası ve Atlas Yatırım Bankası ise faaliyet izinlerini kaybetmiştir. Tüm bu birleşme ve kapanmaların ardından, 2001 yılının sonuna gelindiğinde Türkiye'deki banka sayısı 79'dan 61'e düşerken, şube sayısı da 6.908'e gerilemiştir (Karacaoğlu, 2011: 44; Duran, 2005: 46).

Bu dönemde bankacılık sektöründeki aktifler önemli ölçüde artmıştır. 2001 yılı itibarıyla, toplam aktifler TL bazında %60 oranında bir artış göstererek 169.221 milyon TL'ye ulaşmışken, dolar bazında ise %26 oranında bir düşüşle 115 milyar dolara gerilemiştir. Kamu sermayeli bankaların toplam krediler içindeki payı azalırken, özel sermayeli bankaların payı artmıştır. (Duran, 2005: 47). Ancak, yabancı bankaların toplam krediler içindeki payı aynı seviyede kalmıştır. 2003 yılına gelindiğinde, Türkiye'deki banka sayısı 50'ye düşmüş ve banka şubeleri 5.966'ya gerilemiştir. Ayrıca, bankalarda çalışan sayısında da bir azalma yaşanmış olsa da, bu düşüş son yıllarda yavaşlamıştır. 2003 itibarıyla bankacılık sektörünün toplam aktifleri 250 milyar TL'ye ulaşmıştır (TBB, 2002: 7). 2004 yılına gelindiğinde, önemli bir gelişme olarak Pamukbank, T.C. Halk

Bankası'na fiilen devredilmiş ve bu iki banka ortak bir şekilde faaliyet göstermeye başlamıştır. Ayrıca, PTT'ye banka ismi kullanma izni verilmiş ancak mevduat toplama yetkisi verilmemiştir. Bu adımlar, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında önemli kilometre taşlarını oluşturmuştur. 2005 yılında, yabancı yatırımların artışı ile birlikte banka birleşmeleri hız kazanmış, Türk bankacılık sektörü uluslararası sermaye ile daha fazla etkileşim kurmaya başlamıştır (Karacaoğlu, 2011: 46). Örneğin, Türk Ekonomi Bankası ve BNP Paribas ortaklığı, T. Dış Ticaret Bankası'nın çoğunluk hissesinin Fortisbank tarafından alınmasıyla sonuçlanmış ve bu banka, Türkiye'de faaliyet gösteren bir yabancı banka olarak statü kazanmıştır. Ayrıca, Koç Holding ve Uno Credito ortaklığı, Koç Finansal Hizmetler aracılığıyla Yapı ve Kredi Bankası'nın çoğunluk hissesini almıştır (TBB, 2005: 3).

Bu dönemde yaşanan birleşmeler ve yabancı yatırımlar, Türk bankacılık sektörünü hem yapısal olarak dönüştürmüş hem de uluslararası finansal sisteme entegrasyonunu hızlandırmıştır (TBB, 2007). Yabancı sermaye girişi, bankaların sermaye yapısını güçlendirmiş, teknolojik altyapılarını iyileştirmiş ve rekabetçiliklerini artırmıştır. Ancak, aynı zamanda yerli bankaların sektördeki hâkimiyetinin azalması ve yabancı bankaların artan etkisi gibi olgular da gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, bu birleşme ve yeniden yapılandırma süreci, Türk bankacılık sisteminin daha sağlam ve uluslararası standartlara uygun hale gelmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Tablo 1.6. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları
(2005-2008)

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2005	47	6.247	132.258
2006	46	6.849	143.143
2007	50	7.618	158.534
2008	49	8.790	171.598

Kaynak: TBB.

2004 yılı itibarıyla, Türk bankacılık sektöründe önemli bir gelişme yaşanmış ve sektördeki toplam şube sayısı 140 artarak 6.106'ya ulaşmıştır. Bu artış, farklı banka türlerinde farklı oranlarda gerçekleşmiştir; kamusal sermayeli ticaret bankalarında 178,

özel sermayeli ticaret bankalarında ise 135 şube artışı gözlemlenmiştir. Ancak, fon bankalarında 174 şube kapanmış ve yabancı bankalarda herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır. 2005 yılının sonuna gelindiğinde, faaliyet gösteren banka sayısı 47'ye düşerken, şube sayısı ise 6.247'ye çıkmıştır. 2006 yılına gelindiğinde ise Yapı Kredi Bankası ile Koçbank'ın birleşmesi sonucu banka sayısı 46'ya gerilemiş, aynı yıl içinde personel sayısı 10.885 artarak 143.143'e ulaşmıştır (TBB, 2005: 5).

Bu süreçte, Türk bankacılık sektöründe yabancı yatırımların etkisi büyümeye başlamış, 2006 yılı itibariyle bankacılık sektörünün gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) içindeki payı da artış göstermiştir. 2007 yılı itibariyle, banka sayısı 50'ye ulaşmış, 33'ü mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası, 4'ü ise katılım bankası olarak faaliyet göstermeye devam etmiştir. Yılın son çeyreğinde, Oyak Bank'ın tamamı ING Bank'a devredilerek, banka yabancı bir banka grubuna katılmıştır. Bu dönemde, şube ve çalışan sayısında da artışlar kaydedilmiştir (TBB, 2007).

2008 yılında, Türk bankacılık sektöründe kredi arzı artmış ve bu artışa bağlı olarak riskler de artmıştır. Ancak, yılın ilerleyen zamanlarında küresel finansal kriz nedeniyle, finansal piyasalarda önemli olumsuzluklar yaşanmış ve TL'nin değer kaybı finansal varlıklara olan talebi azaltmıştır (TBB, 2009: 7). Bu yılın sonlarına doğru, Türkiye'de toplamda 49 banka faaliyet göstermiştir; bunların 32'si mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası, 4'ü ise katılım bankasıdır (TBB, 2009: 8). 2007'de başlayan küresel finansal kriz, 2008'de tüm dünyayı etkisi altına almış ve kredi piyasalarını durmuş, borsalar çökme noktasına gelmiştir. Verilen sub-prime kredilerinin etkisiyle ödeme güçlükleri ortaya çıkmış, bu durum global bir kriz halini almıştır. Türkiye, bu krizin etkilerine karşı çeşitli önlem paketleri uygulayarak, 2009 yılına kadar durumu dengelemeye çalışmıştır. İşsizlik oranı ve reel GSYİH'nın kriz öncesi seviyeye gelmesi ise iki buçuk yıl almıştır. Ancak Türk bankacılık sektörü, önceki krizlere göre 2008 krizine karşı daha dirençli bir performans sergilemiştir (TBB, 2010).

2009 yılı itibarıyla, bankacılık sektöründe yine 49 banka faaliyet göstermeye devam etmiştir. Bu bankaların 32'si mevduat, 13'ü kalkınma ve yatırım, 4'ü ise katılım bankasıydı. Ayrıca, yabancı yatırımcıların sektöre daha fazla girmesiyle birlikte, yurtdışında yerleşik yatırımcıların sahip olduğu mevduat bankalarının sayısı 17'ye, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 4'e yükselmiştir. Stratejik ortaklık yapan

banka sayısı ise 24'e çıkmıştır. Bu bankaların büyük çoğunluğu Avrupa, Ortadoğu, Amerika, Asya ve Afrika gibi farklı bölgelerde faaliyet göstermektedir (TBB, 2009: 17).

Küresel kriz, Türkiye ekonomisini diğer ülkelere göre daha az etkilemiş olsa da, bankacılık sektöründe ciddi zorluklar yaşanmıştır. Mevduat, yatırım ve kalkınma bankalarındaki riskler artmış, yurtdışı kaynaklara erişim kısıtlanmış ve likidite ihtiyaçları artmıştır (BDDK, 2011). Ancak, Türk bankalarının sağlam bilançoları ve dengeli risk dağılımları sayesinde, alınan önlemler, etkin kamusal denetim ve başarılı risk yönetimi ile sektör 2009 yılını güvenli bir şekilde atlatabilmiştir. Bu dönemde yaşanan zorluklara rağmen Türk bankacılık sistemi, sektördeki yabancı yatırımlar ve güçlü finansal altyapısı sayesinde krizden daha az etkilenen bir yapı sergilemiştir (TBB, 2010: 70).

Tablo 1.7. Bankacılık Sisteminde Toplam Banka, Şube ve Personel Sayıları
(2009-2014)

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2009	49	9.027	172.402
2010	49	9.465	178.503
2011	48	9.834	181.418
2012	49	10.234	186.120
2013	49	11.021	197.465
2014	50	11.137	198.894

Kaynak: TBB.

Kriz sonrası dönemde, 2008 yılının sonundaki 49 banka sayısı 2009 ve 2010 yıllarında değişmeden kalmış, sektördeki büyüme, bankaların şube ve personel sayılarında kaydedilmiştir. Özellikle 2008 yılının sonunda 8.790 olan şube sayısı, 2009 yılı sonunda 237 şube artışıyla 9.027'ye, 2010 yılı sonuna gelindiğinde ise 438 şube artışıyla 9.465'e ulaşmıştır. Aynı dönemde, personel sayısı da 2008 yılında 171.598'den 804 kişilik artışla 172.402'ye çıkmıştır ((TBB, 2011; Selçuk, 2010: 23). Bu göstergeler, bankacılık sektörünün krizden etkilenmediğini ve aksine büyüme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Kriz sonrası dönemde, bankalar sadece mevcut faaliyetlerini sürdürmekle kalmamış, fiziksel genişlemelerine ve istihdam üretmeye devam etmiştir.

2009 yılı itibariyle mevduat bankalarının bilanço büyüklüklerinde bir artış gözlemlenmiştir. Sektörde faaliyet gösteren 32 mevduat bankasının 10'u sektör ortalamasının üzerinde büyümüşken, bazı bankaların büyümesi ise yüzde 13'ün altında kalmış, hatta bazıları bilanço küçültme yoluna gitmiştir (TBB, 2011). Bu yıl içinde, kredi kartı ve banka kartı kullanımı ile internet bankacılığı müşteri sayılarında da artış kaydedilmiştir. 2010 yılı itibariyle, sektördeki banka sayısı 49'a çıkmış, şube sayısı 9.465'e ulaşırken, çalışan sayısı ise 178.503 olmuştur (TBB, 2011: 8). Özellikle katılım bankalarının artan aktifleri, toplam banka aktif varlıklarının büyümesinde belirleyici bir faktör olmuştur. Bu dönemde kredi miktarında artış yaşanırken, kamu sermayeli bankaların payı daha belirgin bir şekilde artmış, yabancı sermayeli bankaların payı ise gerilemiştir. Takipteki kredilerin oranı ise azalmıştır.

2011 yılı itibariyle, iki bankanın birleşmesiyle mevduat bankası sayısı 31'e düşerken, toplam banka sayısı 48'e inmiştir. Bu yıl, Fortis Bank'ın Türk Ekonomi Bankası'na devredilmesiyle birlikte yabancı sermayeli bankaların sayısı da 16'ya yükselmiştir (BDDK, 2011: 13). Ancak genel olarak, bankacılık sektörünün temel yapısında büyük bir değişiklik olmamıştır.

2012 yılı, Türk bankacılık sektörü açısından yapısal gelişmelerin devam ettiği bir yıl olmuştur. Bu yıl sonunda, Odea Bank'ın sektöre katılmasıyla banka sayısı 49'a çıkmıştır. Ayrıca, 2012 yılı itibariyle sektörde 10.234 şube ve 186.120 personel bulunuyordu. Bankacılık sektörü, şubeleşme ve istihdam artışı açısından dikkat çekici bir hız göstermiştir. Şubeleşme hızının personel artış hızını geride bırakması, ekonomideki genel büyüme eğilimlerinin bankacılık sektörüne yansıdığını göstermektedir. Bu gelişmeler, sektörün ekonomik dalgalanmalara rağmen istikrarlı bir büyüme sergilediğini ortaya koymaktadır (Semra ve Aktaş, 2007). 2013 yılında ise Bank of Tokyo Mitsubishi UFJ Turkey A.Ş.'nin sektöre katılmasıyla banka sayısı 50'ye ulaşmış, sektörde 11.021 şube ve 197.465 personel ile faaliyet gösterilmeye başlanmıştır. Bu dönemde, şubeleşme hızının personel artış hızından yüksek olması devam etmiştir.

2014 yılına gelindiğinde, bankacılık sektörü hızlı bir şubeleşme sürecine girmiş ve buna paralel olarak personel artışı devam etmiştir. 2014 yılı haziran ayı itibariyle 11.137 şube ve 198.894 personel ile faaliyet gösteren sektörde, Ziraat Bankası ve bağlı kuruluşlarının katılım bankası olarak sektöre dâhil olması, katılım bankası sayısını 5'e

çıkarmıştır. Bu gelişme, sektördeki çeşitlenmenin arttığını ve bankaların farklı alanlarda faaliyetlerini genişlettiklerini göstermektedir (Karaş, 2016). Kriz sonrası dönemde Türk bankacılık sektörü, şubeleşme, istihdam artışı ve yabancı yatırımların etkisiyle büyümeye devam etmiştir. Sektörün bu olumlu gelişimi, güçlü bir bankacılık altyapısının ve istikrarlı bir ekonomik büyümenin yanı sıra, bankaların etkin risk yönetimi ve stratejik büyüme planlarıyla da desteklenmiştir (Karakurt, 2007).

1.7. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI VE SORUNLARI

Bankacılık sektörünün yapısını ele alırken, iki ana bileşenden söz edebiliriz: kurumsal yapı ve piyasa yapısı. Her iki yapı da bankacılığın işleyişini, sektördeki rekabet düzeyini ve ekonomik etkilerini doğrudan etkileyen faktörlerdir (Karaş, 2016).

Kurumsal yapı, bankaların türü ve sahiplik yapısına odaklanmaktadır. Bu yapı, bankaların türevlerine (*mevduat bankası, yatırım bankası, katılım bankası gibi*) ve bu bankaların sahiplerine (*devlet, özel sektör, yabancı sermaye*) göre farklılaşan organizasyonel bir çerçeve sunar. Örneğin, kamu sermayeli bankalar ile özel sermayeli bankalar arasındaki yapı farklılıkları, bankaların hedefleri, hizmet verdikleri alanlar ve risk profilleri üzerinde önemli etkiler doğurmuştur. Kamu bankaları genellikle daha düşük maliyetli finansman kaynakları bulabilirken, özel bankalar daha rekabetçi ve yenilikçi olma eğilimindedir (Koyuncu ve Şahan, 2011). Yabancı sermayeli bankalar ise, global bağlantılarından faydalanarak, finansal ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu tür farklı bankacılık türleri, sektördeki genel yapıyı ve banka stratejilerini şekillendirir (Karacaoğlu, 2011).

Piyasa yapısı ise bankacılık sektöründeki rekabet koşullarını ve sektörü çevreleyen ekonomik ortamı ifade etmektedir. Türkiye gibi gelişen ekonomilerde, bankacılık sektörü genellikle oligopolistik bir yapıya sahiptir. Oligopolistik piyasa yapısı, birkaç büyük oyuncunun piyasada hâkim olduğu ve bu oyuncuların birbirlerinin stratejilerine etki ettiği bir durumu ifade etmektedir. Bu tür piyasalarda, genellikle bankalar arasındaki rekabet sınırlı olur çünkü büyük bankalar, pazarın çoğunu ellerinde tutarak fiyatları ve hizmet kalitesini dolaylı yoldan etkilerler. Bu durum, sektördeki yeni girişimciler için zorluklar çıkarabilir, çünkü büyük bankaların güçlü rekabet avantajları, küçük bankaların pazarda tutunmasını zorlaştırabilir. Ayrıca, finansal piyasalarda faaliyet

gösteren bu büyük bankalar, sektördeki istikrarı ve güveni artırarak, riskleri dağıtma noktasında daha avantajlı olunmaktadır.

Bankacılık sektörünün kurumsal yapısı ve piyasa yapısı arasındaki ilişki, sektörün genel verimliliği ve büyüme potansiyeli üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bankaların sahiplik yapıları ve sektördeki rekabet düzeyi, ekonomik kalkınma süreçlerinde ve finansal istikrarın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır (Koyuncu ve Şahan, 2011). Örneğin, bankaların türü ve sahiplik yapıları, finansal krizlere karşı gösterdikleri dayanıklılığı etkileyebilir. Özellikle oligopolistik bir yapıya sahip olan piyasalarda, büyük bankaların kriz dönemlerinde aldıkları kararlar, tüm sektörü etkileyebilir. Bu bağlamda, sektördeki rekabetin gücü ve bankaların stratejik kararları, ekonomik büyüme ile doğrudan ilişkilidir.

1.7.1. Türk Bankacılık Sisteminin Kurumsal Yapısı

Türkiye bankacılık sektörü, özellikle batı ülkelerinde banka dışı mali araçların gelişmemiş olması nedeniyle, ülke ekonomisinin temel yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Bankalar, halkın tasarruflarını toplamak, bu tasarrufları verimli bir şekilde kullanmak ve dağıtmak gibi kritik görevler üstlenmektedir (Balak ve Seyman, 1996: 47). Özellikle 1980'li yıllarda yaşanan dışa açılma ve ekonomik liberalizasyon süreçleri, bankacılık sektöründe önemli değişimlere yol açmıştır. Banka sayısındaki artış, yabancı bankaların Türkiye'de şube açarak yerleşmesi ve daha rekabetçi bir ortamın oluşması, sektörü globalleşen ekonomik dinamiklere daha iyi entegre etmiştir.

Türk bankacılığının kurumsal yapısına bakıldığında, Mayıs 2002 itibarıyla 57 aktif banka bulunmaktadır. Bunlardan 39'u ulusal bankalar, 18'i ise yabancı bankalar olarak faaliyet göstermektedir (TBB, 2009). Ulusal bankalar, Türk kanunlarına göre kurulan ve yönetimi yerli yatırımcılar tarafından sağlanan bankalar olarak tanımlanırken, yabancı sermayeli bankalar ise Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası finansal kuruluşlardır. Birçok ulusal banka, yabancı banka ve kuruluşlarla sermaye ortaklıkları yapmış, bazı yerli bankalar ise yabancı bankaların sermayelerine katılım sağlamıştır. Bu durum, bankaların stratejik iş birliklerini ve finansal bağlantılarını artırmıştır. Ancak, 1970'lerden itibaren bankacılık sektöründe, özellikle özel holdinglerin ve grupların kontrolü altındaki bankaların sayısının artmasıyla, bankaların işlevsel olarak daha dar bir alanda faaliyet gösterdiği gözlemlenmiştir. Yani, bu bankalar daha çok bağlı oldukları

grup şirketlerine kredi verme işlevini yerine getirirken, gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşmışlardır (Akgüç, 1989: 232). Bu durum, bazı bankaların ciddi yapısal bozulmalara uğramasına da zemin hazırlamıştır. Ayrıca, bankaların halka açıklık oranlarının düşük olması ve sermayelerinin dar bir tabana yayılmaması, bankaların yönetim ve denetim etkinliğini sınırlamaktadır (Günel, 2001: 47).

Türk bankacılık sisteminin en önemli yapısal özelliklerinden biri de kamu müdahalesinin sektördeki ağırlığıdır. Bankacılık sektörü, hem yasal düzenlemeler hem de doğrudan kamu müdahaleleri açısından sıkı denetim altında bulunmaktadır. Kamu, bankaların kaynaklarını, aktiflerini ve risklerini doğrudan düzenlerken, dolaylı olarak da kamu bankaları aracılığıyla sektörü etkilemektedir. Özellikle kamu bankalarının sektördeki büyük payı, devletin bankacılık sektörü üzerindeki etkisini pekiştirmektedir. Bu durum, kamu bankalarının özel bankalar karşısındaki avantajlarını daha belirgin hale getirmektedir. Kamu bankalarının sahip olduğu geniş şube ağı ve devlet garantisi, onları mevduat toplamada daha güçlü kılmaktadır (Akgüç, 1989: 238). Ayrıca, kamu bankalarına sağlanan ayrıcalıklı yasal düzenlemeler ve resmî kurullarla, bu bankalar kamuya ait fonları daha kolay bir şekilde bünyelerinde tutmaktadır. Kamu bankalarına sunulan avantajlar arasında, kamu kurumları ile iş birliği yapma ve bu kurumlardan kredi alma kolaylığı, resmî bilgilerin hızlı bir şekilde bankalara ulaşması ve iflas durumunda daha fazla koruma sağlanması sayılabilir (Günel, 2001: 47).

Türkiye'de bankacılık sektörü, kamu ve özel sektör bankalarının karışımı, yerli ve yabancı sermayelerin iş birliği ve düzenlemelerle şekillenmiş bir yapıya sahiptir. Bu yapılar, sektördeki rekabeti, bankaların fonlama yöntemlerini ve ekonomik büyümeyi doğrudan etkileyen unsurlardır. Kamu müdahalesinin sektördeki etkisi, özellikle kamu bankalarının güçlü mevduat toplama yeteneği ve geniş şube ağı gibi faktörlerle daha da belirginleşmektedir. Ancak, sektörün verimli bir şekilde işleyebilmesi için daha geniş tabanlı bir sermaye yapısının oluşturulması ve bankaların daha şeffaf hale gelmesi gerektiği söylenebilir (Akgüç, 1989: 241).

1.7.2. Türk Bankacılık Sisteminin Piyasa Yapısı

Bir piyasa modelini belirleyen başlıca faktörler arasında, sektördeki firma sayısı, giriş-çıkış kısıtlamalarının derecesi, talep edilen ürün miktarı ve malların homojenlik durumu yer almaktadır. Türk Bankacılık Sistemi'ne bakıldığında, bu unsurlar sektördeki

yapıyı ve rekabeti etkileyen belirleyici parametreler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mayıs 2002 itibarıyla Türkiye'deki bankacılık sektörü, toplamda elli yedi bankaya sahiptir (Tunay, Uzuner ve Yiğit, 1997: 139-140). Bankaların sektöre girişi ve çıkışı, oldukça katı bir şekilde yasal düzenlemelere bağlanmıştır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu, yeni banka kurulumu ve yabancı banka şubelerinin açılması için ciddi şartlar getirmiştir. Bu yasalar, bankaların kurucularının belirli suçlardan mahkûm olmamış, mali güçlerinin yeterli ve itibarlı olmasını şart koşturmaktadır (Avcı, 2016). Ayrıca, banka kurucularının ve ortaklarının yeterli sermaye gücüne sahip olmaları gerektiği de vurgulanmaktadır (Artun, 1983: 50). Bu düzenlemeler, sektördeki bankaların sağlam temellere dayalı olmasını hedeflemektedir.

Bankaların faaliyet gösterebilmeleri için, yalnızca yasal gereklilikleri yerine getirmeleri değil, aynı zamanda sektöre katılabilmeleri adına finansal ve yapısal gereklilikleri de karşılamaları gerekmektedir. Bu bağlamda, sermaye yeterliliği, yönetim donanımı ve personel kapasitesi gibi unsurlar, bankaların faaliyetlerini başlatabilmesi için belirleyici faktörlerdir (Avcı, 2016). Ayrıca, yurtdışında kurulu olan bankaların Türkiye’de şube açabilmesi için, belirli bir minimum sermaye seviyesine sahip olmaları şarttır. Türk bankacılık sektörünün önemli bir özelliği de üretilen hizmetlerin büyük ölçüde homojen olmasıdır. Bankaların sundukları hizmetler arasında, kredi işlemleri, mevduat kabulü, ödeme sistemleri gibi benzer finansal hizmetler yer almakta ve bu hizmetler her banka için benzer bir yapıya sahiptir. Ancak son yıllarda sektördeki yenilikler, bankacılıkla ilgili daha farklı ve çeşitlenmiş hizmetlerin sunulmasına olanak sağlamıştır. Finansal türev ürünler, leasing ve faktoring gibi yeni alanlar, bankaların faaliyet alanını genişletmiş ve sektörü daha dinamik bir hale getirmiştir (Altunbaş ve Sarısu, 1996: 22; Parasız, 2000: 13).

Öte yandan, Türk bankacılık sektöründe kapasite israfı gözlemlenmektedir. Özellikle, büyük bankalar mevduatın büyük bir kısmını toplarken, daha küçük bankalar sektördeki toplam kaynakların çok daha küçük bir kısmını kontrol etmektedir. Bu durum, bankaların etkinlik ve verimliliği üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Türkiye’de çok şubeli bankacılık modelinin yaygın olması, her bir köşe başında şube açma stratejisinin uygulandığı bir yapı oluşturmuştur. Ancak bu genişlemenin, şube yeri seçimi ve sayısının rasyonel bir şekilde yapılmaması sonucu yüksek faaliyet maliyetlerine neden olduğu görülmektedir. Bu da bankaların verimliliklerini düşürmektedir. Bununla birlikte,

bankacılık sektörü, özellikle büyük yerli ticaret bankaları tarafından domine edilmektedir. Ticaret bankalarının sayısı oldukça fazla olsa da, sektördeki birkaç büyük banka, sektörel hâkimiyet sağlamaktadır (Parasız, 2000: 15). Türkiye’de bankacılık sektörü, genel olarak oligopolistik piyasa koşullarında faaliyet göstermekte olup, bankalar büyüme stratejilerinden ziyade kârlılığını artırmaya yönelik yeniden yapılanma süreçlerine odaklanmaktadır. Bankaların büyük bir kısmı, kâr artışı ve aktif kalitesini yükseltme amacını güderken, sektördeki rekabetin de giderek arttığı bir dönem yaşanmaktadır (Altunbaş ve Sarısu, 1996: 27).

Türk Bankacılık Sistemi, yasal düzenlemelerle sıkı bir şekilde denetlenmekte, ancak aynı zamanda sektöre girişte ve faaliyet göstermede belirli zorluklar ve fırsatlar sunmaktadır. Bankaların sunduğu hizmetlerin homojen olması, sektördeki rekabeti şekillendiren önemli bir faktördür. Yenilikçi finansal ürünler ve stratejiler sektördeki dinamikleri değiştirirken, aynı zamanda kapasite israfı gibi sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır (Parasız, 2000: 17).

1.7.3. Türk Bankacılık Sisteminin Yapısal Sorunları

Türk Bankacılık Sistemi'nin yapısal sorunları, büyük ölçüde mali sistemdeki genel aksaklıklarla bağlantılıdır. Bu aksaklıklar, bankaların işleyişini doğrudan etkileyerek, sektördeki verimliliği ve etkinliği olumsuz yönde etkilemektedir. Türk bankacılık sisteminin karşı karşıya olduğu yapısal zorlukların temelinde, mali sistemdeki dengesizlikler, bankaların yönetimindeki eksiklikler ve sektörün düzenleyici çerçevesindeki yetersizlikler yer almaktadır (Başak, 2007). Bu sorunlar, yalnızca bankaların iç operasyonlarıyla sınırlı kalmayıp, genel ekonomik istikrarı da tehdit etmektedir.

Mali sistemdeki bozukluklar, öncelikle finansal aracılık süreçlerinde meydana gelen aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Bankalar, ekonomideki tasarrufları toplayıp kredi olarak kullanarak ekonomik büyümeye katkı sağlamakla yükümlüdür. Ancak Türkiye’de bankalar, sermaye yapıları açısından yeterince güçlü değil ve bu durum, onların risk yönetiminde daha temkinli olmalarına yol açmaktadır. Bu temkinlilik, bazen ekonomideki gelişmeleri desteklemek için gereken esnekliği sağlayamayabilmektedir. Özellikle düşük sermaye yeterliliği ve kötü yönetim, bankaların ekonomik krizlere karşı daha kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır (Benli, 2005).

Bunun yanı sıra, bankacılık sektöründe yaşanan bu yapısal problemler, devletin ve kamu sektörü kurumlarının aşırı müdahalesi ile daha da derinleşmektedir. Türkiye’de bankaların büyük bir kısmı kamu bankalarına aittir ve kamu müdahalesi bankaların faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir (BDDK, 2001). Kamu bankalarının sahip olduğu avantajlar, özel bankaların rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Kamu bankaları, devlet güvencesi ve geniş şube ağı sayesinde daha kolay mevduat toplayabilmekte ve genellikle daha düşük maliyetlerle faaliyet gösterebilmektedir (Buch ve Golder, 2001). Ancak bu durum, bankaların etkin yönetilmesini zorlaştırmakta ve sonuç olarak sektördeki verimlilik kaybına yol açmaktadır.

Ayrıca, Türkiye’de bankaların büyük bir kısmının, yabancı sermayenin etkisi altında olması da önemli bir faktördür. Yabancı sermaye, bankaların yönetim yapılarında belirli derecelerde etkili olmakla birlikte, bu durum bankaların yerel ihtiyaçlara uygun stratejiler geliştirmelerini engellemektedir. Bu yabancı sermaye etkisi, Türk bankacılık sisteminin yerel dinamiklerden uzaklaşmasına ve ulusal ekonomiye uyum sağlamaktan ziyade küresel finansal sistemin taleplerine cevap vermeye yönelmesine neden olmaktadır (Akkılıç, 2005).

Sektördeki yapısal sorunları çözebilmek için, bankaların iç yönetim sistemlerinin güçlendirilmesi, finansal denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve kamu bankalarının sektördeki rolünün yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, sermaye yapısının iyileştirilmesi, bankaların ekonomik krizlere karşı daha dirençli hale gelmesini sağlayacak ve finansal istikrarı destekleyecektir. Bankacılık sektöründe daha fazla rekabet ve şeffaflık sağlanması, bu tür yapısal sorunların aşılmasında önemli bir adım olacaktır (Başak, 2012). Türk Bankacılık Sistemi’nin karşılaştığı yapısal sorunlar, büyük ölçüde mali sistemdeki bozukluklardan kaynaklanmaktadır. Bu sorunların aşılması için sektördeki düzenlemelerin iyileştirilmesi, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve devlet müdahalesinin daha dengeli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bu sayede, bankacılık sektörü daha sağlam temeller üzerinde çalışabilir ve ekonomik büyümeye daha etkin bir şekilde katkı sağlayabilir (Bumin, 2016).

1.7.4. Mali Sistemdeki Sağlıksız Yapının Nedenleri

Bankacılık sektörünün mali aracılık fonksiyonunu etkin bir şekilde yerine getirememesinin birkaç önemli nedeni bulunmaktadır. Bu faktörler, sektördeki yapısal

zorluklardan, yönetsel eksikliklere, ekonomik ve finansal çevreye kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bankaların ekonomik büyüme ve istikrar adına üstlenmesi gereken önemli rolü yerine getirememeleri, genellikle bu unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır (Bumin, 2016).

İlk olarak, bankaların sermaye yeterliliklerinin düşük olması, sektördeki en önemli sorunlardan biridir. Türkiye’de birçok banka, özellikle kriz dönemlerinde, yeterli sermaye birikimine sahip olmamakta ve bu durum, bankaların riskleri yönetme kapasitelerini sınırlamaktadır. Sermaye eksiklikleri, bankaların mevduatları etkin bir şekilde toplama ve bu tasarrufları kredilere dönüştürme yeteneklerini engellemektedir. Bu eksiklik, bankaların daha temkinli hareket etmelerine yol açmakta ve dolayısıyla ekonominin daha hızlı büyümesine katkı sağlama potansiyellerini azaltmaktadır (Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 2001).

Bunun yanı sıra, bankaların yönetim yapısındaki zayıflıklar da etkin mali aracılık fonksiyonu üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Türkiye’deki bazı bankaların özel veya kamu holdinglerine bağlı olması, bu bankaların yalnızca kâr elde etme amacını güderek, gerçek bankacılık faaliyetlerinden sapmalarına neden olmuştur (Çağlar, 2001). Yöneticilerin, bankaların işleyişine yönelik daha stratejik ve uzun vadeli hedefler koymak yerine, kısa vadeli çıkarlar peşinden gitmeleri, bankaların etkin hizmet sunmalarını engellemektedir. Özellikle bazı bankaların sadece bağlı oldukları holdinglerin çıkarlarını gözeterek kredi vermeleri, ekonomiye katkı sağlamaktan çok, sadece belli grupların menfaatlerine hizmet etmelerine yol açmaktadır (Coşkun, vd., 2012).

Bir diğer önemli faktör ise, bankacılık sektöründeki kamu müdahalesinin aşırı derecede yoğun olmasıdır. Türkiye’de kamu bankalarının sayısı oldukça fazladır ve bu bankalar devlet tarafından belirli avantajlarla desteklenmektedir. Kamu bankalarının faaliyetlerini sürdürme biçimleri, özel bankaların piyasada rekabet edebilmesini zorlaştırmaktadır. Kamu bankalarının düşük faiz oranları ve kolay kredi imkânları sağlama gibi avantajları, özel bankaların piyasa koşullarına uyum sağlamasını güçleştirmektedir. Bu durum, özel bankaların mali aracılık faaliyetlerinde daha temkinli ve kısıtlı hareket etmelerine neden olmakta ve sektördeki genel verimliliği olumsuz etkilemektedir (Çağlar, 2001).

Ayrıca, bankacılık sektöründe şeffaflık eksiklikleri ve düzenleyici denetim mekanizmalarının zayıf olması, mali aracılık fonksiyonunun etkinliğini azaltan diğer önemli bir faktördür. Bankaların operasyonlarını daha açık bir şekilde raporlama zorunluluğu olmaması, yatırımcıların ve mevduat sahiplerinin bankaların gerçek finansal durumlarını anlamalarını engellemektedir (Cömert, 2004). Bu da piyasa oyuncularının doğru kararlar alabilmelerini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, denetim eksiklikleri, bankaların riskli işlemleri ve kötü yönetim uygulamalarını gizlemelerine olanak tanımakta, bu da sektördeki güven bunalımını derinleştirmektedir.

Son olarak, bankaların teknolojik altyapılarının yetersizliği de etkin mali aracılık açısından önemli bir engel oluşturmaktadır. Bankalar, dijitalleşen dünya ile uyumlu bir şekilde gelişim göstermekte zorlanmaktadır. Özellikle finansal teknoloji (*fintech*) alanındaki yeniliklerden faydalanmamak, bankaların daha küçük ve dinamik rakipler karşısında rekabet avantajlarını kaybetmelerine yol açmaktadır. Dijital bankacılığın ve mobil ödeme sistemlerinin giderek daha fazla tercih edilmesi, bankaların geleneksel yapılarında reform yapmalarını zorunlu kılmaktadır (Delikanlı, 2012). Ancak Türkiye’de birçok banka, dijital dönüşüm konusunda yeterli adımları atamamıştır, bu da onların mali aracılık görevlerini daha verimli yerine getirmelerini engellemektedir.

Özetle, Türk bankacılık sektörünün mali aracılık fonksiyonunu etkin bir şekilde yerine getirememesinin birkaç ana nedeni bulunmaktadır. Bunlar arasında düşük sermaye yeterliliği, zayıf yönetim yapıları, aşırı kamu müdahalesi, şeffaflık eksiklikleri, yetersiz düzenleyici denetim ve teknolojiye uyum sağlanamaması gibi faktörler yer almaktadır. Bu sorunlar, bankaların finansal sistemdeki kritik rollerini etkili bir şekilde yerine getirmelerini zorlaştırmakta ve sektördeki genel verimlilik kaybına neden olmaktadır (Delikanlı, 2012). Bu zorlukların aşılabilmesi için, bankacılık sektöründe yapısal reformların yapılması ve düzenleyici mekanizmaların güçlendirilmesi gerekmektedir.

1.7.5. Makroekonomik İstikrarsızlık

1990’lı yıllarda Türkiye ekonomisinin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, yüksek ve dalgalı enflasyon oranlarıydı. Enflasyonun ani yükselip düşmesi, ekonomideki istikrarsızlıkları artırmış ve özellikle büyüme hızındaki dalgalanmalar, ekonomik planlamaların zorluğunu katbekat arttırmıştır. Bu ortamda, sermaye hareketlerinin kırılgan yapısı da ülke ekonomisinin geleceğine dair belirsizlikleri derinleştirmiştir.

Belirsizliklerin arttığı bir ortamda, ekonomik birimler, yani işletmeler ve bireyler, daha kısa vadeli düşünme eğiliminde olmuşlar ve bu da finansal sistemin sağlıklı işleyişini olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde para ikamesi süreci hızlanmış ve Türk Lirası'na olan güven ciddi şekilde zayıflamıştır (Delikanlı, 2012).

Para ikamesi, özellikle dövize dayalı yatırımların artmasıyla kendini gösterdi. İnsanlar, Türk Lirası'na olan güvenin azalmaya başlamasıyla, tasarruflarını daha güvenli gördükleri döviz cinsinden değerlendirmeye yönelmişlerdir. Bu durum, Türkiye'deki bankacılık sisteminin de yapısını değiştirmiştir. Bankalar, döviz bazlı işlemlerin artması ve Türk Lirası'nın değer kaybı karşısında korunma amacıyla dövizli mevduat kabul etmeye daha fazla önem vermiştir (Doğan ve Burucuoğlu, 2018). Bu da banka kaynaklarının vadesinin önemli ölçüde kısalmasına yol açmıştır. Yüksek enflasyon ve döviz talebinin artması, bankaların daha kısa vadeli kaynaklar toplamasına neden olmuş, bu durum ise finansal piyasaların daha da kırılgan hale gelmesine yol açmıştır.

Bankaların döviz cinsinden yükümlülükleri de büyük bir artış göstermiştir. Dövizle yapılan işlemler, bankaların kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturur hale gelmiş ve döviz cinsinden borçlanma, riskleri artırmıştır (Erol, Çınar ve Duramaz, 2015). Bu durum, Türk bankacılık sektörünün dışsal faktörlere daha duyarlı hale gelmesine yol açmış ve Türkiye'nin finansal yapısının kırılganlığını daha da artırmıştır. Dövizle olan talep, aynı zamanda finansal sistemdeki denetim ve düzenlemelerin yetersiz kaldığı bir dönemi de işaret etmektedir. Bankalar, artan döviz yükümlülüklerini karşılamak amacıyla daha fazla dövizli kaynak bulmak zorunda kalmışlardır, bu da bankaların genel likidite yapısını ve maliyetlerini etkilemiştir (Erdönmez, 2004).

Bu sürecin bir sonucu olarak, bankaların kaynak yapısındaki döviz oranı yükselmiş ve bankacılık sektörü dış şoklara karşı daha savunmasız hale gelmiştir. Bankaların dövizli borçlanma eğilimleri, özellikle 1990'lar gibi ekonomik belirsizliklerin zirveye ulaştığı dönemlerde, bankaların denetim ve risk yönetimi açısından daha dikkatli olmalarını gerektiren bir durum sağlamıştır. Ancak, finansal sistemin bu kırılgan yapısı ve kısa vadeli bakış açısının hâkim olması, bankaların uzun vadeli yatırımlar yapmalarını ve ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlamalarını zorlaştırmıştır (Erol, Çınar ve Duramaz, 2015).

Kısaca, 1990'lar Türkiye'sinin enflasyonist ortamı ve belirsiz ekonomik koşulları, bankaların döviz cinsinden borçlanma ve kısa vadeli kaynak toplama eğilimlerini artırmış, bu da para ikamesinin hızlanmasına ve bankaların kaynaklarının vadesinin kısılmasına yol açmıştır. Bu durum, bankaların dışsal finansal şoklara karşı daha savunmasız hale gelmelerine sebep olmuş ve Türkiye'nin ekonomik istikrarını tehlikeye atmıştır. Bankacılık sektörünün bu kırılgan yapısı, Türkiye'nin finansal sisteminde yapısal reformların gerekliliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir (Doğan ve Burucuoğlu, 2018).

1.7.6. Yüksek Kamu Kesimi Açıkları

Kamu kesimi açıklarındaki artış, Türkiye'deki ekonomik yapıyı önemli ölçüde etkilemiş ve özellikle bankacılık sektörünün faaliyetlerini yönlendiren temel faktörlerden biri haline gelmiştir. Kamu açıklarının finansmanı için yüksek reel faiz oranları, bankaların kaynaklarını reel sektöre yönlendirmek yerine, devletin borçlanma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kullanmalarına neden olmuştur (Esen, 2020). Yüksek faiz ortamı, bankalara, özellikle de devlet iç borçlanma senetlerine yatırım yaparak kazanç sağlama fırsatları sunmuş, bu da bankacılığın finansal faaliyetlerinin yönünü değiştirmiştir. Kamu açıklarının büyük bir kısmı, iç piyasalarda finansman sağlanarak kapatılmaya çalışılmış, bu da bankaların aslında ekonominin reel sektörüne kaynak sağlamaktan daha çok kamu borçlarını finanse etmesine yol açmıştır (Erol, Çınar ve Duramaz, 2015).

Bu durum, bankaların daha fazla devlet iç borçlanma senedi (DİBS) satın almasına yol açmış ve bankacılık sektöründe döviz açık pozisyonlarının artmasına neden olmuştur. Yüksek reel faiz oranları, bankaların yurt dışından borçlanarak bu borçları kamu finansmanına yönlendirmelerine olanak tanımış, böylece dış borçlanma ile kamu açıkları arasındaki ilişki güçlenmiştir. Bunun sonucunda, bankacılık sektörü büyük ölçüde dövizli işlemler yapmaya başlamış, bu da döviz açık pozisyonlarının artmasına yol açmıştır. Bankaların bu dış borçlanma eğilimi, daha geniş bir perspektifte bakıldığında, Türkiye'nin dışa bağımlılığını artırmış ve finansal kırılganlıkları pekiştirmiştir.

Devlet iç borçlanma senetlerine yapılan yatırımların bankaların toplam aktifleri içindeki payı da önemli bir değişim göstermiştir. 1990 yılında bu oran %10 civarındayken, son yıllarda bu oran %25'e kadar yükselmiştir (Güvenç ve Yücebalkan,

2017). Bu artış, bankaların yalnızca reel sektörü değil, aynı zamanda devletin borçlanma faaliyetlerini de finanse etme eğilimlerinin bir yansımasıdır. Ayrıca, devlet iç borçlanma senetlerine yapılan yatırımların, bankalar için vergi avantajları gibi çeşitli teşviklerle desteklenmesi de bu artışta etkili olmuştur. Munzam karşılık ve disponibilite gibi yasal düzenlemeler, bankaların DİBS portföylerini daha cazip hale getirmiştir (Esen, 2020).

Kamu açıklarının finansmanı için yüksek reel faiz oranlarının sunduğu fırsatlar, Türk bankacılık sektörünün faaliyetlerini ciddi şekilde etkilemiş ve bankaların kaynaklarını reel sektörden uzaklaştırarak kamu borçlarının finanse edilmesine yönlendirmiştir. Bu durum, bankaların dış borçlanmalarını artırmış, döviz açık pozisyonlarının büyümesine yol açmış ve Türkiye'nin ekonomik istikrarını riske atmıştır. Ayrıca, devlet iç borçlanma senetlerine yapılan yatırımların teşvik edilmesi, bankaların bu yatırımlar üzerinden vergi avantajı sağlamalarına olanak tanımış ve sonuç olarak devletin borçlanma faaliyetleriyle bankacılığın daha da iç içe geçmesine yol açmıştır (Güvenç ve Yücebalkan, 2017).

1.7.7. Kamu Bankalarının Sistemi Çarpıtıcı Etkileri

Kamu bankalarının mali yapısındaki bozulma, uzun yıllar süren ekonomik ve yapısal sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle bu bankaların görev zararlarını zamanında ödeyememeleri, ekonomik etkinlikten sapmalarla sonuçlanan devlet müdahaleleri ve asli bankacılık işlevlerinin dışında verilen ekstra görevler, kamu bankalarının finansal sağlığını ciddi şekilde zayıflatmıştır (Balak ve Seyman, 1996). Bankaların yönetimindeki zayıflıklar da bu sorunu derinleştiren bir diğer faktördür. Kamu bankaları, hükûmetin talimatları doğrultusunda sık sık ekonomiye müdahale etmiş ve bu da, bankaların temel işlevlerinden sapmalarına yol açmıştır. Bu durum, bankaların mali durumlarını kötüleştirirken, aynı zamanda piyasalara da güven kaybı meydana getirmiştir (Aksoy, 1998).

Kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarının çoğunu kısa vadeli ve yüksek maliyetli borçlanmalarla karşılamaları, onların mali istikrarını daha da olumsuz etkilemiştir. Zararlarının artması, aynı zamanda bu bankaların faaliyetlerini sürdürmekte zorlanmalarına neden olmuş ve mali sektördeki genel istikrarsızlığı artırmıştır (Çarıkçı, 1991). Bankaların yüksek faizle borçlanması, piyasalarda faiz oranlarının sürekli yüksek seviyelerde kalmasına yol açmış ve bu da ekonominin diğer kesimlerinde finansman

maliyetlerini artırmıştır. Faiz oranlarının yüksekliği, işletmelerin ve tüketicilerin kredi kullanımını zorlaştırmış, dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemiştir (Artun, 2003).

Sonuç olarak, kamu bankalarının mali gücü önemli ölçüde azalmış ve bu bankalar, ekonomik ve finansal sistemin etkin bir parçası olma işlevini kaybetmiştir. Mevduat toplama konusunda önemli bir paya sahip olmalarına rağmen, kredilerdeki paylarının düşmesi, bu bankaların bankacılık fonksiyonlarını yerine getirme kabiliyetlerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. 1990'lı yıllarda toplam mevduatın yaklaşık %40'ını toplarken, kredilerdeki payları yalnızca %25 civarına gerilemiştir. Bu durum, kamu bankalarının ekonomik etkinlikten uzaklaşarak sadece devlet borçlarını finanse etme işlevine indirgenmiş olmalarının bir sonucudur (Derbent, 2011). Bu yapısal sorunlar, bankacılık sektörünün sağlıklı işlemesini engellemiş ve Türkiye ekonomisinde finansal dengesizlikleri derinleştirmiştir (Göçmen-Yağcılar, 2011).

1.7.8. Risk Algılama ve Yönetiminin Zayıflaması

Türk bankacılık sistemi, 1990'ların sonlarına doğru ciddi bir risk yönetim sorunu yaşamaya başlamıştır. Bankacılık sektörü, likidite, faiz ve döviz kuru risklerine karşı savunmasız hale gelmiş olsa da, bu dönemde uygulanan makroekonomik politikalar, özellikle kamu açıklarının finansmanına yönelik tedbirler, bankaların bu riskleri algılamasını ve etkili bir şekilde yönetmesini arka plana atmıştır (Güney, 2010). Kamu açıklarını finanse etmek amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar, bankaların bu ekonomik belirsizliklere karşı daha az duyarlı olmasına yol açmıştır. Zira bu süreçte, bankalar daha çok devlet borçlarını ve kamu finansmanını finanse etme yoluna gitmişlerdir. Bu durum, bankacılık sektörünün kendi iç risk yönetimi mekanizmalarına gerekli önemi vermemesiyle sonuçlanmıştır (Göçmen-Yağcılar, 2011).

Ayrıca, mevduat sigorta sisteminden kaynaklanan zorluklar ve bankaların sistemden çıkışı ile ilgili karşılaşılan sorunlar da risk yönetimi noktasında ciddi eksikliklere yol açmıştır. Bankacılık sektörünün temel fonksiyonlarının düzgün işleyebilmesi için gerekli olan güven ortamının zedelenmesi, mevduat sahiplerinin ve yatırımcıların bankalara olan güvenini azaltmıştır (Grubel, 2014). Bu da banka iflasları ve ekonomik dalgalanmalar karşısında sektördeki denetim eksikliklerini daha da görünür hale getirmiştir. Özellikle denetim ve gözetim kurumlarının idari ve mali özerklikten

yoksun olmaları, bankaların denetlenmesi ve yönetilmesi konusunda ciddi aksaklıklara neden olmuştur (Günay, 2013). Etkin bir denetim eksikliği, finansal krizlerin önüne geçilmesi için gerekli adımların atılmamasına yol açmış ve risklerin daha büyük bir boyuta ulaşmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak, Türk bankacılık sistemi, bu dönemde birçok yapısal zayıflıkla karşı karşıya kalmıştır. Hem dışsal ekonomik faktörlerin etkisi hem de içsel denetim ve yönetim eksiklikleri, bankacılık sektörünün sağlıklı işleyişini engellemiş ve sektörü ciddi şekilde kırılgan hale getirmiştir. Bu durum, sadece bankaların mali yapısını değil, aynı zamanda tüm finansal sistemin istikrarını tehdit etmeye başlamıştır.

BÖLÜM 2: BANKACILIKTA YABANCI SERMAYE ve ULUSLARARASI DENEYİMLER

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bankacılık faaliyetleri, genellikle azınlık gruplarının, özellikle de sarraflık ve bankerlik alanında etkin olan yabancı sermayenin elinde bulunmaktadır. Bu dönemde, bankacılığın ilk temelleri, 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile atılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın gelişimi, yabancı bankaların faaliyet gösterdiği bir süreçte gerçekleşmiş ve bu bankalar, çoğunlukla ülkenin dış ilişkilerini ve yabancı sermayenin çıkarlarını koruma amacı güderek sektörde hâkimiyet kurmuşlardır (Okay, 2002). Osmanlı dönemi boyunca bankacılık, büyük ölçüde dış kaynaklı bir yapıya sahip olmuş ve Türk bankacılığının yerli aktörleri bu dönemde sınırlı kalmıştır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, planlı kalkınma modeline dayalı bir ekonomik yapı izlenmiş ve bankacılık sektörü devletin denetimi altına alınmıştır. Bu dönemde devlet, Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde bankaları, ülke ekonomisinin kalkınması için finansman sağlayan bir araç olarak kullanmış ve yabancı sermayenin sektöre girişi engellenmiştir. Ayrıca, ithal ikameci kalkınma stratejisinin etkisiyle, devletin finansal sektördeki kontrolünü sürdürme isteği, yeni bankaların kurulmasını ve sektöre yabancı girişini oldukça kısıtlamıştır (Okay, 2002).

1980'li yıllara kadar yabancı sermayeli banka sayısının artmaması, Türkiye'nin izlediği korumacı ekonomik politikalardan kaynaklanmıştır. Özellikle 1960'lı yıllarda uygulanan ithal ikameci kalkınma stratejisi, yerli bankaların sektördeki payını artırmaya yönelikti ve bu dönemde yabancı banka girişine dair engeller oldukça yüksektir. Ayrıca, 1980 öncesi dönemde devletin yabancı banka varlığını istenmeyen bir durum olarak görmesi, dünyadaki tutucu politikalarla paralel bir yaklaşım sergilemiştir (Şanlı, 2006). Ancak, 1980'lerin başından itibaren Türkiye'nin dışa açılma çabaları ve ekonomik büyüme ile birlikte, bankacılık sektöründe yapısal değişiklikler baş göstermiştir. Bu değişimle birlikte, yerli bankaların sayısında artış yaşanırken, yabancı sermayeli bankaların sektöre girişi de hızlanmıştır (Saraç, 2002).

1980'li yıllarda, ithal ikamesine dayalı ekonomik yapının yerini serbestleşme politikalarına bırakmasıyla birlikte, yabancı sermaye girişi kolaylaşmış ve bu durum bankacılık sektöründeki rekabetin artmasına zemin hazırlamıştır. Ancak, Türkiye'deki

yüksek enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık gibi yapısal problemler, yabancı sermayeli bankaların sektördeki payını önemli ölçüde artırmasını engellemiştir. 1990'lı yıllarda yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründeki payı, %5'i dahi geçmemiştir. Buna rağmen, sektördeki gelişim ve yabancı sermaye yatırımlarının artması, bankacılığın daha profesyonel ve etkin bir yapıya kavuşmasına olanak tanımıştır.

Özellikle 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası, Türkiye bankacılık sektörü önemli bir yapısal dönüşüm geçirmiştir. Krizin ardından, yüksek kâr marjlarının etkisiyle yabancı sermaye girişi hızlanmış ve yabancı bankaların Türkiye'deki mevcut bankaları satın almaya başlamasıyla, sektördeki yabancı payı hızla artmıştır. Demirbank'ın HSBC tarafından satın alınması, bu dönemdeki önemli örneklerden biridir. 2004 yılından itibaren, yabancı sermaye girişi, Türk bankacılık sektöründeki yapıyı önemli ölçüde değiştirmiş ve yabancı bankaların sektördeki payı %30'lara kadar yükselmiştir (Dinçer, 2006).

Bugün, Türkiye'deki bankacılık sektöründe yabancı sermaye önemli bir yer tutmaktadır. Yabancı bankaların sektöre girişi, yalnızca temsilcilikler ve şubeler aracılığıyla değil, aynı zamanda satın alma ve birleşme yoluyla da gerçekleşmiştir. Bu süreç, Türk bankacılık sektörünün global finansal sistemle daha entegre hale gelmesine ve sektördeki etkinliğin artmasına yol açmıştır. Gelecekte, yabancı sermayenin sektördeki payının daha da artacağı öngörülmektedir. Bu durum, Türk bankacılık sisteminin uluslararası rekabetçilik açısından önemli bir aşamaya geldiğini gösterirken, aynı zamanda sektördeki yapısal değişikliklerin de hızla devam edeceğini işaret etmektedir (Ergin ve Aypek, 1997).

2.1. YABANCI SERMAYE KAVRAMI VE TEORİK ÇERÇEVE

Gelişmekte olan ülkelerde yabancı banka girişlerinin son dönemde hızlanması, küresel ekonomik yapının evriminde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan ekonomik değişimler, bankacılığın uluslararası boyutta etkinliğini arttırmış, bu süreçte ABD'nin ekonomik gücü büyük bir rol oynamıştır (Fehér ve Varga, 2019). Savaşın ardından Avrupa ülkeleri ciddi ekonomik yıkımla karşı karşıya kalırken, ABD hızla büyüyerek dünya ekonomisinde söz sahibi bir güç haline gelmiş, savaş sonrası dönemin şekillenmesinde önemli adımlar atmıştır (Güney, 2011). Bu dönemde, Amerikan ekonomisinin gücü ve kurduğu uluslararası ekonomik yapılar,

özellikle IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların kurulmasıyla dünya çapında bir finansal düzenin temellerini atmıştır. Marshall Planı çerçevesinde Avrupa ülkelerine sağlanan mali destek, Avrupa'nın yeniden inşasına katkı sağlamış, bu da bankacılık faaliyetlerinin küresel bir boyut kazanmasında etkili olmuştur (Benli, 2005: 14-30).

Marshall Planı'nın katkılarıyla Avrupa'da büyük pazarlar oluşmuş ve Amerikan şirketlerinin küresel ölçekte faaliyet göstermeleri kolaylaşmıştır (Fehér ve Varga, 2019). Özellikle bu dönemde Amerikan çok uluslu şirketlerinin sanayi ve bankacılık alanlarında faaliyet göstermeleri, uluslararası ticaretin ve bankacılığın birbirine yakın bir ilişki içinde büyümesine yol açmıştır. Avrupa'nın yeniden inşası sırasında, Amerikan şirketlerinin faaliyetleri ile bağlantılı olarak, uluslararası ödemeler, dış ticaretin finansmanı ve ithalat ve ihracata aracılık gibi bankacılık işlemleri ön plana çıkmıştır. Bu süreçte, 1960'lardan itibaren ticaretin serbestleşmesiyle birlikte, uluslararası yatırımlar artmış ve bankalar, finansal işlemleri takip edebilmek için sınır ötesi şubeler açmaya başlamışlardır (Heshmati, Saeednia ve Badizadeh, 2019).

Amerikan bankaları, büyük Amerikan şirketlerinin faaliyetlerini desteklemek amacıyla Avrupa'da şubeler açmış, bu sayede Euro-dolar işlemleri yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca, 1960'lardan sonra sanayi üretimindeki şirketlerin hisse senedi ihraç ederek borçlanmaları, bankaların bu şirketlerle iş birliğini güçlendirmiştir. 1973'te yaşanan dünya çapında enerji krizi, uluslararası bankacılığın gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Petrol fiyatlarının yükselmesiyle birlikte, petrol ihracatçısı ülkelere dolar fazlası birikmiş ve uluslararası bankalar, bu fazla fonları, döviz sıkıntısı çeken ithalatçı ülkelere aktararak finansal aracılık yapmışlardır. Petrol ihracatçısı ülkelerin merkez bankaları ellerindeki döviz fazlasını, uluslararası bankalarda değerlendirmiş, bu fonlar daha sonra Euro-bank'lar aracılığıyla ithalatçı ülkelere kredi olarak verilmiştir (Bain vd., 1999).

1973 yılı itibarıyla, uluslararası bankaların ana para alacakları 155 milyar dolar seviyelerindeyken, 1979 yılı sonunda bu rakam 665 milyar dolara yükselmiştir (Bain vd., 1999). Bu artışın büyük bir kısmı, az gelişmiş ülkelerin payına düşerken, doğu bloğu ülkelerinin de önemli bir payı olmuştur. Bu dönemde, bankaların risk yönetimi ve ülke riskine yönelik dikkatleri artmış, özellikle gelişmekte olan ülkelerle olan ilişkilerde yeni finansman teknikleri geliştirilmiştir. 1980'li yıllarda, Meksika, Brezilya ve Arjantin gibi

Ülkelerin dış borçlarını ödeme konusundaki güçlükleri, uluslararası bankacılık faaliyetlerinin yapılandırılmasına neden olmuş, bankalar bu ülkelerle olan risklerini daha fazla göz önünde bulundurmaya başlamışlardır (BDDK, 2003).

Sonuç olarak, bu gelişmeler, finans piyasalarındaki anlayışın köklü bir şekilde değişmesine yol açmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ağır borç yükü altında kalmaları ve finansal piyasalardaki hızla süregelen liberalizasyon hareketleri, uluslararası bankaların bugünkü yapısının temellerini atmıştır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, yabancı bankaların faaliyetlerinin artması, bu ülkelerdeki finansal sistemin küresel finansal ağlarla daha fazla entegrasyonunu sağlamıştır. Yabancı bankaların, bu pazarlarda varlık göstermesi, sadece ekonomik büyüme ve istikrar için bir fırsat sunmakla kalmamış, aynı zamanda gelişmekte olan piyasalarda finansal sistemin derinleşmesini ve çeşitlenmesini sağlamıştır (İncekara, 2011).

Türkiye’de yabancı sermayenin etkisi, son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. Ancak bu artış, sadece ekonomik değil, toplumsal anlamda da tartışmaları beraberinde getirmiştir. Özellikle fabrikaların yabancılara satılması durumunda büyük tepkiler yaşanırken, bankaların yabancılara satılması çok da dikkat edilmeden geçilmektedir (Kaynarcalı, 1992). Bu, aslında Türkiye’de bankacılıkla ilgili farkındalığın düşük olduğunu gösteren bir durumdur. Bankalar, halkın gözünde güven sorunu yaşayan, sürekli batan, hortumlanan ve krizlere sebep olan bir sektör olarak kavranmaktadır. Halka bankaların kime satıldığı, kiminle iş birliği yaptığı konusunda bir endişe pek duyulmamaktadır. Bu durum, bankacılıkla ilgili gerçek bir toplumsal bilinç eksikliğine işaret etmektedir. Bankalar genellikle ekonomi sayfalarında hızla geçilen, üzerinde fazla durulmayan konular arasında kaybolmaktadır (Gnal, 2001).

Yine de Türk bankacılık sistemi, halkın ilgisizliği ya da öfkesine rağmen, yabancı sermaye etkisi altında bir tehlike ile karşı karşıyadır. Yabancı sermaye ile sıcak para ilişkisi, bankacılık sistemini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Bir başka deyişle, yabancı sermaye Türkiye ekonomisini canlandırırken, bu canlanma geçici ve kırılgan bir yapı oluşturur (Kaynarcalı, 1992). Bu durumu daha somut bir şekilde anlatacak olursak, Türk yaylalarında beslenen inek, koyun ve keçilerden elde edilen süt ve peynirlerin Hollanda tesislerinde üretilmesi gibi bir örnek verilebilir. Hollanda’dan maaş alan bir Türk vatandaşı, burada üretilen sütü, peyniri veya yoğurdu satın aldığında, ödediği parayı

Hollanda firmasına geri göndermektedir. Bu durumda Türk paraları her an başka bir ülkeye aktarılabilir ve Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığına tehdit oluşturabilir.

Yabancı sermaye, Türk ekonomisinde elbette bazı canlanmalar oluşturmaktadır. Ancak bu canlanma, kısa vadeli bir uyanıştan öteye gitmez. Yabancı sermayenin ülkeye girişinin önemli ekonomik ve sosyal katkılar sağladığı bir gerçektir, ancak bunun ne kadar sürdürülebilir olduğu şüphelidir (Fernandes ve Pinto, 2019). Yabancı sermaye, aslında hem büyük bir nimet hem de büyük bir musibet olabilir. Parasal kaynaklar, ancak üretilen mal veya hizmetin karşılığı olarak ortaya çıkabilir. Eğer mal ya da hizmet üretimi yoksa, o paranın da bir anlamı yoktur. Yabancı sermaye genellikle hammadde, ucuz iş gücü ve sağlanan kolaylıklar gibi faktörlerden faydalanarak gelir ve bu süreç, yerel ekonomiyi doğrudan etkiler. Bu durum, kalifiye eleman yetiştirilmesi, rekabet gücü, yerli sanayi ve yan sanayinin gelişmesi gibi birçok olumlu gelişmeye yol açabilmektedir. Ancak burada önemli olan, yabancı sermayeye duyulan güvenin, aşırıya kaçmadan dengeli olması gerektiğidir. Yabancı sermayeye duyulan güven kadar, onun risk taşıdığı gerçeğini göz ardı etmek de yanlış olacaktır (Gündoğdu, 1998).

Yabancı sermaye, sadece eksik olan sektörleri ülkeye davet etmek yerine, yerli sermayenin güçlü olduğu alanlarda birlikte çalışmanın daha sağlıklı olacağı unutulmamalıdır. Ülkenin ihtiyacı olan alanlarda yabancı sermayeye ihtiyaç duyulabilir, ancak bunun yerli sanayiye zarar vermemesi için akıllı bir strateji izlenmesi gerekmektedir. Yabancı sermaye güvenli değildir ve her zaman risk taşır. Bu risklerin farkında olarak, yabancı sermayenin gelişimini desteklemek, ancak yerli sermayenin de korunmasına yönelik politikalar geliştirmek en doğru yaklaşım olacaktır.

Para, tek başına değerli bir kaynak olarak kabul edilse de aslında onun gerisinde yatan asıl değer, bir bütünün parçası olarak nasıl işlediğiyle ilgilidir. Yani, para sadece maddi bir araç olmanın ötesinde, devletin çıkarları, menfaatleri ve ulusal ekonomik hedefleriyle şekillenen bir unsurdur (İşeri ve Ulusan, 2007). Bu noktada, Türkiye'nin bankacılık sektöründe artan yabancı sermaye payı dikkatle incelenmesi gereken bir mesele haline gelmektedir. 2006 yılının Mayıs ayı itibarıyla, Türk bankacılık sektöründeki yabancı sermaye oranı %32.19 seviyesine ulaşmış ve bu durum, büyük bir riskin habercisi olmuştur. Bu oran, yalnızca Türkiye'nin bankacılık yapısının değil, ekonomik bağımsızlığının da tehdit altında olduğunu göstermektedir.

Son birkaç yıl içinde, Türkiye'deki bankacılık sektöründe yaşanan yabancı ortaklıkları, bu durumu daha da netleştirmektedir. Örneğin, Dışbank'ın Fortis'e, Demirbank'ın HSBC'ye, TMSF'nin elindeki Citibank'ın Yunan Novabank'a satılması gibi önemli adımlar atılmıştır. Ayrıca, TEB'in %50'lik hissesi Fransız BNP'ye, Yapı Kredi ise Unicredito-Koç ortaklığına satılmıştır. Finansbank, Yunan NBG'ye, Garanti Bankası'nın kontrol hissesinin yarısı ise GE Finance'a devredilmiştir. Adabank, Kuveytli bir finans kuruluşuna satılmış, Tekfenbank Yunan EFG'ye, ve Denizbank ise Dexia'ya geçmiştir (Kaya, 2012).

Bu büyük değişimler, Türk bankacılık sisteminin yabancı sermaye kontrolüne doğru hızla evrildiğini göstermektedir. Bu dönemde dikkat çeken bir diğer unsur, Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Vakıfbank gibi kamu bankalarının da satılacağına dair söylentilerin ortaya çıkmasıdır. Bu bankaların da satılması halinde, Türkiye'deki yabancı sermaye payının yüzde 60'ların üzerine çıkacağı öngörülmektedir (İşeri ve Uluşan, 2007).

Bütün bu gelişmeler, Türk bankacılık sektörünün giderek daha fazla yabancı sermaye etkisine girdiğini ve bunun ekonomik bağımsızlık açısından ciddi riskler taşıdığını gözler önüne sermektedir. Bu süreç, sadece bankacılık sektörü için değil, Türkiye'nin genel ekonomik yapısı için de önemli bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Bankacılık sektöründeki yabancılaşıma, Türk ekonomisinin ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etme kapasitesini sınırlayabilir ve dışa bağımlılığı artırabilir. Bu nedenle, Türk halkı ve ekonomi yönetimi, bu dönüşümün potansiyel tehditlerini dikkatle analiz etmeli ve gereken önlemleri almalıdır (İşeri ve Uluşan, 2007).

2.2. FİNANSAL SERBESTLEŞME VE YABANCI BANKALARIN KÜRESEL GİRİŞİ

Bretton Woods sisteminin çöküşü sonrası, uluslararası sermaye piyasalarının hızla entegrasyonu başlamıştır. 1971-1973 dönemi arasında, dünya ekonomisindeki büyük değişimlerin ardından, 1973'te yaşanan petrol krizinin etkisiyle petrol fiyatlarının %400 oranında artması, petrol üreten ülkelerde büyük sermaye birikimlerinin oluşmasına ve “petro-dolar” kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Kızıllöz ve Ceran, 1991). Bu dolarların yeniden uluslararası finans piyasalarına geri dönüşü, finansal liberalizasyonun öncüsü olmuştur. 1976'da gelişmiş ülkeler arasında esnek döviz kuru sisteminin benimsenmesi de bu sürecin bir parçasıdır. 1980'lerde uluslararası sistemde yaşanan

yeniden yapılanma ve finansal serbestleşme süreci, küreselleşmenin önemli bir parçası haline gelmiştir (Lensink, 2006). Bu dönemde, ulusal finans piyasaları arasındaki sınırların kaldırılması, sermaye hareketlerine yönelik engellerin ortadan kaldırılması ve piyasaların uluslararası rekabete açılması, finansal serbestleşmenin temel unsurlarından biri olmuştur. Ayrıca, döviz kurlarının dalgalanmaya bırakılması ve uluslararası sermaye akımlarının artması da bu sürecin etkilerini güçlendirmiştir. Küresel finansal piyasaların entegrasyonu, üretimin küreselleşmesinde önemli bir rol oynamış, faiz ve kur dalgalanmaları gibi faktörlere zemin hazırlamıştır (Parasız vd., 2001: 34).

Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi küresel finansal kuruluşların etkisiyle, 1970'lerin ortalarında doların devalüe edilmesi, döviz kurlarının dalgalanması ve teknolojiye gelişmeler finansal küreselleşme üzerinde önemli etkiler oluşturmuştur. Bu süreçte, reel sektördeki gelişmeler, çok uluslu şirketlerin yatırımlarındaki artış, yeni finansal araçların ortaya çıkması (örneğin, futures, options ve swap gibi) da küresel finansal serbestleşmenin itici güçlerinden biri olmuştur (Parasız vd., 2001: 37).

1980'lerde yaşanan borç krizi, özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış finansman imkânlarını daraltmış ve bu ülkeler, kalkınma ve büyümelerini sürdürebilmek için gereken sermaye birikimini sağlamak amacıyla, dış borç ve banka kredileri gibi kaynaklardan doğrudan yabancı yatırımlara ve portföy yatırımlarına yönelmişlerdir. Bu durum, sermayenin uluslararasılaşması ile borç sorunları arasında bir ilişkiyi doğurmuştur (Duran, 2005). Önceden yabancı sermaye, gelişmekte olan ülkelere teknolojik gelişimi sağlamak, sermaye açığını kapatmak, işsizliğe çözüm üretmek ve döviz rezervlerini artırmak gibi amaçlarla getirilirken, bugün bu sermaye girişlerinin ekonomik ve politik hedeflerle daha da genişlediği görülmektedir. Bu hedefler arasında, dışa açılma, iç rekabetin artırılması, çevre koruma ve insan kaynaklarının gelişimi gibi unsurlar da bulunuyor.

Finansal küreselleşmenin itici gücü olan finansal serbestleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, özellikle 1980'lerde egemen olan neo-klasik iktisat düşüncesinin de etkisi büyüktür. Neo-klasik görüş, yerli tasarrufların yetersiz olduğu ülkelere yabancı tasarrufların önemli bir kaynak oluşturduğunu savunmaktadır (Parasız vd., 2001: 37). Bu düşünceye göre, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, sermaye açığı olan ülkelere tasarrufları çeker ve böylece büyüme ve istihdam sağlanabilir. Bu süreç, faiz oranlarının

gelişmiş ülkelerdeki seviyelere düşene kadar devam eder. Bu mekanizma, gelişmekte olan ülkeler için ekonomik etkinliği artırma, büyümeyi hızlandırma ve istihdamı sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir (Çondur, 2000). Küreselleşme ve finansal serbestleşme arasındaki etkileşim, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük etkiler yapmış ve sermayenin uluslararası düzeyde hareket etmesine olanak tanımıştır (Çelik, 2006). Ancak, bu süreç aynı zamanda dışa bağımlılığı artırarak bazı riskleri de beraberinde getirmiştir. Ekonomik büyüme ve kalkınma adına sağlanan faydalar, ülkelerin küresel sermaye hareketlerine ne kadar entegre olduklarına bağlı olarak değişmektedir.

2.2.1. Hedef Ülkelerin Yabancı Banka Girişlerinden Beklentileri

Finansal liberalizasyonun, kalkınma ve sürdürülebilir büyüme için temel bir şart olarak kabul edildiği 20. yüzyılın ikinci yarısında, birçok ülke yaşadıkları krizler, ağır borç yükleri ve büyümenin finansmanı gibi sorunlarla başa çıkabilmek için yabancı bankalara kapılarını açmıştır. Özellikle 1980'li yıllardan sonra gelişmekte olan ülkeler, borç krizleri ve ekonomik darboğazlar nedeniyle dış kaynak sağlamak amacıyla tahvil ve hisse senedi ihracı gibi yöntemlere yönelmişlerdir (Akgüç, 2007). Bu durum, yerli bankaların yetersizlikleri ve sermaye piyasalarının daralması nedeniyle, dış finansman arayışını zorunlu kılmıştır. Hisse senedi ihracı ve özelleştirme gibi yöntemler, dış finansmanın alternatifleri olarak kullanılmaya başlanmış, böylece sermaye piyasaları daha fazla ön plana çıkmıştır (Bumin, 2007). Bu dönemde doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları da artış göstermiştir.

Dünya Kalkınma Raporu'na (2002) göre, yabancı sermayeli bankaların ulusal bankacılık sektörüne girmesi, sektördeki rekabeti artırarak yerel bankaların verimliliğini artırmaya yardımcı olabilmektedir. Ayrıca, yabancı sermayeli bankaların ülkelere giriş engellerinin azalması, ekonominin büyümesine katkıda bulunurken, finansal kırılganlığı da azaltabilmektedir. Ancak, raporda dikkat çekici bir nokta da, bankacılık sektörünün olgunlaşmış olduğu gelişmiş ülkelerde, yabancı bankaların verimlilik üzerinde daha sınırlı etkilerinin olduğudur. Bu, gelişmiş ülkelerdeki bankacılık sektörlerinin genellikle yerel oyuncular tarafından iyi yönetilmesi ve yabancı yatırımların daha az fark oluşturan etkiler meydana getirmesiyle ilgilidir.

Öte yandan, Arjantin, Kolombiya, Yunanistan, Macaristan, Portekiz ve İspanya gibi gelişmekte olan ülkelerde, yabancı sermayeli banka girişlerinin, endüstrileşmiş

lkelerden daha fazla verimlilik artışı sağladığı görülmüştür (Bain vd., 1999). Bu durum, yabancı sermayenin yerel piyasalarda verimliliği artırmaya ve rekabeti artırmaya yardımcı olabileceğini göstermektedir. Rapor ayrıca, yabancı banka varlıklarının artmasının, ekonomik sistemde kriz yaşama olasılığını azalttığını vurgulamaktadır. Yabancı sermaye, yerel bankacılık sistemlerine önemli katkılar sağlamakta, aynı zamanda finansal istikrarı güçlendirmektedir (Akgüç, 2007).

Yabancı sermayeli bankaların bir ülkeye girişi, o ülkenin ekonomik beklentileri üzerinde belirgin etkiler meydana getirmektedir. Bu etkileri ana hatlarıyla şu şekilde sıralayabilir (Boratav, 2006):

✓ *Yabancı sermaye girişinin artması:* Yabancı bankaların yerel pazarlara girişi, sermaye akışını artırarak ekonomilere yeni yatırım imkânları sunar. Bu, özellikle finansal piyasaların daha verimli hale gelmesine yardımcı olur.

✓ *Yatırımların ve büyümenin teşvik edilmesi:* Yabancı sermaye, ekonomik büyümenin motoru olarak yerel yatırımları ve büyümeyi finanse eder. Yatırımcıların ilgisi, ekonominin daha dinamik hale gelmesine olanak sağlar.

✓ *Uluslararası ticaretin geliştirilmesi ve küresel ekonomiye entegrasyon:* Yabancı bankalar, uluslararası ticaretin gelişmesine katkıda bulunarak, yerel ekonomilerin küresel ekonomiyle daha yakın ilişkiler kurmasını sağlar. Bu, dışa açılmayı ve ihracat fırsatlarını artırır.

✓ *Bankacılık alanındaki yenilikler ve yerel bankacılığın modernizasyonu:* Yabancı bankalar, yerel bankacılık sistemlerine yeni teknolojiler ve finansal yenilikler getirir, bu da sektördeki rekabeti artırır. Modernizasyon sayesinde, bankalar daha verimli çalışarak hizmet kalitesini yükseltir.

✓ *Rekabetin artması:* Yabancı sermayeli bankalar, rekabeti teşvik ederek yerel bankaların daha yenilikçi ve etkin olmasına yol açar. Bu durum, banka hizmetlerinin çeşitlenmesine ve fiyatların daha rekabetçi hale gelmesine yardımcı olur.

Sonuç olarak, yabancı sermayeli bankaların bir ülkeye girişi, sadece finansal sistemin değil, genel ekonomi üzerinde de önemli olumlu etkiler oluşturmaktadır. Bu tür bankalar, ekonomik büyümeyi desteklerken, aynı zamanda uluslararası ticaretin artmasına ve yerel bankacılığın modernleşmesine katkıda bulunmaktadır (Kesemen, 2009). Ancak, bu sürecin her ülkenin yerel koşullarına ve bankacılık sektörünün olgunlaşma seviyesine göre farklı etkiler çıkarabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2.2. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler ve Beklentileri

Yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalara girişinin artmasının temel sebepleri, finansal serbestleşme sonrasında finansal hizmetlerin küreselleşmesi, artan arbitraj fırsatları, yabancı sermayenin dolaşımını engelleyen kısıtlamaların ortadan kaldırılması ve yaşanan krizlerin gelişmekte olan piyasalarda bankaların maliyetlerini azaltması olarak üç ana başlık altında incelenebilir (BDDK, 2005, 21). Bu faktörlerin her biri, yabancı sermayenin gelişen piyasalara daha kolay girmesine ve burada etkisini artırmasına olanak sağlamıştır.

Yirminci yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler ve giderek artan küreselleşme ile finansal sektörde önemli yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle finansal hizmetlerin ürün çeşitliliği ve uluslararasılaşması, sektördeki rekabeti büyük ölçüde artırmış ve bu da bankaların verimliliğini ve kârlılıklarını etkilemiştir (Günel, 1998). Teknoloji ve iletişim alanındaki ilerlemeler sayesinde bankalar daha verimli hizmetler sunabilmekte, maliyetlerini düşürebilmekte ve bu sayede ölçek ekonomisinden faydalanabilmektedirler. Bunun sonucu olarak, bankalar, faaliyet gösterdikleri gelişmiş piyasalarda azalan kârlılık nedeniyle yeni pazarlar aramaya başlamışlardır (Kesemen, 2009). Gelişmekte olan piyasalara açılmak, bu bankalar için en uygun çözüm olarak görülmüştür.

Finansal hizmetlerin küreselleşmesi, yabancı banka girişlerinin artışını açıklamak için önemli bir faktördür, ancak bu süreç yalnızca gelişmiş ülkelerle sınırlı kalmayıp, gelişmekte olan piyasalara da yansımıştır. Gelişmekte olan ülkeler, finansal serbestleşme hareketlerinin etkisiyle, yabancı sermaye akışlarına daha açık hale gelmiştir. 1980'li yıllardan sonra dünya genelinde artan finansal liberalizasyon, gelişmekte olan ülkeler için kalkınma ve sürdürülebilir büyüme sağlamanın ön koşulu olarak kabul edilmeye

başlanmıştır. Bu ülkeler, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için liberal politikaları hızla benimsemiş ve yabancı sermayeyi çekebilmek için gerekli düzenlemeleri yapmaya başlamışlardır.

Bir başka önemli etken, yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalara girişinde rol oynayan bankacılık krizleridir. Bankacılık sektöründeki krizler, yabancı bankaların bu krizleri fırsat bilerek, yerel bankalarla birleşmelerini veya tasfiye edilen bankaları düşük maliyetle satın almalarını sağlamıştır (Cilli, 1988). Krizler, gelişmekte olan piyasalarda genellikle yabancı bankaların düşük maliyetlerle sektöre girmesini ve ulusal finansal sistemin yeniden yapılanmasında etkili olmalarını sağlayan bir ortam oluşturmaktadır.

Yabancı sermayeli bankaların gelişmekte olan piyasalardaki yoğunlaşmasının temel nedeni, finansal liberalizasyon hareketleri ve kriz ortamlarıdır. Finansal serbestleşmenin sağladığı fırsatlar ve yaşanan krizler, yabancı bankaların bu piyasalarda etkilerini artırmalarına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, finansal liberalizasyon süreçlerinin ve Türkiye'deki finansal krizlerin etkileri bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu süreçlerin, gelişmekte olan ülkelerdeki bankacılık sektörünü nasıl dönüştürdüğü ve yabancı bankaların bu dönüşümde nasıl bir rol oynadığı, küresel finansal sistemin dinamiklerini anlamada kritik öneme sahiptir.

2.3. AB VE IMF PROGRAMINA TABİ ÜLKELERDE YABANCI SERMAYE DENEYİMİ

Almanya, İtalya, İspanya, Hollanda, Danimarka, Avusturya, Fransa ve Yunanistan gibi Avrupa ülkelerinde, yabancı sermaye oranları belirli seviyelerde kalsa da, Türkiye'deki mevcut yabancı sermaye oranı %40 olmakla birlikte bu ülkelerin çok üzerinde seyretmektedir. Örneğin, Almanya'da bu oran %5, İtalya'da %8, İspanya'da %10, Hollanda'da %11, Danimarka'da %17, Avusturya ve Fransa'da %19 ve Yunanistan'da ise %20 civarındadır. Bu veriler, Türkiye'nin yabancı sermaye oranının, bu gelişmiş Avrupa ülkelerinin oranlarının çok çok üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır (İşeri ve Uluhan, 2007).

Bu fark, sadece rakamsal bir fark değil, aynı zamanda ülkenin ekonomik ve finansal bağımsızlığını da tehdit eden bir durumdur. Avrupa'daki ülkeler, ekonomik yapıları gereği daha az dışa bağımlı ve kendi iç dinamiklerine dayalı finansal sistemlere sahiptir. Türkiye'de ise, özellikle son yıllarda bankacılık sektöründeki yabancı sermaye

oranının hızla artması, ekonominin dışa bağımlılığını artıran ve yerli sermayenin kontrolünü zayıflatan bir durum olmuştur.

Türk bankacılık sektörünün yabancı sermaye oranının bu kadar yüksek olması, ülkenin finansal bağımsızlığını tehdit etmekle birlikte, dış faktörlerin ekonomiyi etkileme gücünü de artırmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için bu durum, özellikle ulusal ekonomik krizler sırasında dışarıdan gelen sermayenin hızla çıkma olasılığı anlamına gelmektedir (İşeri ve Ulsan, 2007). Bu da ekonomik istikrarsızlık ve dış borçların daha zor bir şekilde ödenmesi gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Türkiye'nin yabancı sermaye oranının giderek artması, ekonominin sürdürülebilirliği açısından önemli bir risk oluşturmaktadır. Gelişmiş Avrupa ülkelerinin oranlarının çok üzerinde olan bu oran, dışa bağımlılığı artırarak Türkiye'nin ekonomik özerkliğini tehdit etmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için, yabancı sermayeye bağımlılığın azaltılması ve yerli sermayenin güçlendirilmesi için gerekli adımların atılması büyük önem taşımaktadır.

2.3.1. IMF ye Bağlı Ülkelerdeki Bankalarda Yabancı Sermaye Oranı

Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Meksika, Macaristan, Polonya, Arjantin ve Peru gibi ülkelerdeki yabancı sermaye oranları, Türkiye'nin yabancı sermaye bağımlılığının ne kadar kritik bir noktaya geldiğini gösteriyor. Estonya'da yabancı sermaye oranı %100, Çek Cumhuriyeti'nde %95, Slovakya'da %93, Meksika'da %82, Macaristan ve Polonya'da %65, Arjantin'de %48, Peru'da ise %47 seviyelerinde bulunuyor. Bu oranlar, söz konusu ülkelerin ekonomik yapılarındaki dışa bağımlılığın derecesini ve yabancı sermayeye ne kadar açık olduklarını ortaya koyuyor (Indriasari, Gaol ve Matsuo, 2019).

Türkiye için de bu tablolar oldukça uyarıcı. Bu ülkeler, genellikle gelişmekte olan ya da geçiş ekonomilerindeki ülkelerdir ve yabancı sermaye girişi, bu ülkelerin finansal yapılarında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, bu dışa bağımlılığın ne gibi tehlikeler taşıdığı da göz ardı edilmemelidir. Bu ülkelerde yabancı sermaye oranlarının yüksek olması, yerel ekonomilerin dış etkenlere ne kadar açık olduğunu ve bu bağımlılığın ekonomiye olan etkilerini gösteriyor. Türkiye'nin yabancı sermaye oranı hızla artarken, bu durumu sadece bir istatistiksel rakam olarak görmek, büyük bir yanılgı oluşturmaktadır.

Bu tür bir dışa bağımlılık, yerel ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilir. Özellikle kriz dönemlerinde, yabancı sermaye hızla ülkeden çıkabilir, bu da finansal istikrarsızlığa yol açabilir. Türkiye’de yabancı sermaye oranının arttığı bir ortamda, ekonominin dış faktörlere karşı daha hassas hale geldiğini kabul etmek gerekmektedir. Ne yazık ki, bu noktada çok fazla müdahale şansı kalmamış gibi görünmektedir. Dışa bağımlılığın arttığı ve yerli sermayenin giderek zayıfladığı bir yapıya sahip olmak, bir noktada ekonomi üzerinde kontrol kaybına neden olabilir (Parasız vd., 2001: 33).

Sonuç olarak, bu olumsuz tablonun farkında olmak, durumu görmezlikten gelmekten çok daha önemlidir. Türkiye, yabancı sermaye bağımlılığı konusunda oldukça kritik bir noktada ve bu durumun nasıl şekilleneceği, ekonomik sürdürülebilirlik açısından belirleyici olacaktır. Mevcut durumun farkında olmak ve bu bağlamda daha bilinçli adımlar atmak, gelecekteki ekonomik politikaların şekillendirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

2.4. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YABANCI SERMAYE ÖRNEKLERİ

Finansal serbestleşme ve dışa açılma politikalarının dünya genelinde giderek daha fazla kabul edilmesi, yabancı sermayeli bankaların farklı bölgelere ve ülkelere girişini hızlandırmıştır. Bu süreç, küresel ekonomik entegrasyonun bir parçası olarak, bankaların faaliyet gösterdikleri piyasalarda daha fazla rekabet oluştururken, yerel bankaların da uluslararası düzeyde daha etkili hale gelmelerini sağlamıştır. Ancak, yabancı banka katılımı her ülkenin ekonomik yapısına, siyasi durumuna ve finansal sistemine bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, yabancı sermayenin yerleşim süreçleri ve oranları ülkeden ülkeye değişkenlik arz etmektedir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, yabancı sermayeli bankaların yerel ekonomilerdeki paylarına dair farklı dönemlerdeki verileri kullanarak çeşitli oranlar sunmaktadır. Dünya Bankası ve IMF verilerinden elde edilen bilgilere göre, 2000 yılı itibarıyla, dünya genelinde en yüksek yabancı banka payına sahip bölge Latin Amerika olmuştur, burada yabancı sermayenin ulusal bankacılık sektöründeki payı %40 civarındadır. Bu bölgeyi %30 ile Doğu Avrupa ve %28 ile Batı Avrupa takip etmektedir. 2000 ile 2006 yılları arasında yabancı katılımının arttığı diğer bölgeler ise, özellikle Doğu Asya’dır.

Gelişmekte olan ülkelerde yabancı banka katılımının en yoğun olduğu üç bölge; Orta Avrupa, Latin Amerika ve Asya'dır. Bu bölgelerdeki yabancı banka katılımı, ekonomik dinamikler ve tarihsel süreçlere göre şekillenmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde kamu bankalarının özelleştirilmesi ve Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin başlaması, yabancı banka katılımını önemli ölçüde hızlandırmıştır. Bu süreçte, Polonya'da özelleştirilen kamu bankalarına yabancı sermaye yatırım yaparak piyasada daha fazla yer edinmiş, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde ise benzer süreçler yaşanmıştır. Bu ülkeler, özelleştirilmiş kamu bankalarını satın alarak bankacılık sektöründe güç kazanmışlardır.

Latin Amerika'da da yabancı bankaların sektöre girişinin dinamikleri benzer şekilde şekillenmiştir, ancak burada daha fazla makroekonomik istikrarsızlık ve krizler söz konusu olmuştur. Özellikle Arjantin, 1990'lı yıllarda kamu bankalarını özelleştirerek yabancı sermayeyi ülkelere çekmeye çalışmıştır. Ancak 2001 krizinde, bazı yabancı bankalar ülkeyi terk etmiş ve bazıları da yerli bankaların davranışlarını taklit ederek faaliyetlerini sınırlamıştır. Brezilya ve Peru gibi ülkelerde de benzer süreçler yaşanmış ve yabancı bankaların yerel pazarda etkin olmaları sağlanmıştır.

Asya ise, yabancı bankaların piyasaya girmesinin daha geç olduğu bir bölge olmuştur. Asya ülkeleri, ihracata dayalı büyüme stratejileri çerçevesinde sanayi yatırımlarını teşvik ederken, bankacılık ve finansal hizmetler sektöründe korumacılığı tercih etmişlerdir. Bu nedenle, yabancı bankalar genellikle yerli bankalarla doğrudan rekabet etmek yerine, çok uluslu şirketlere hizmet vererek yerel pazara girmeye çalışmışlardır. Asya'daki bu durum, bu ülkelerin ekonomik korumacılık politikalarına dayanmaktadır.

Yabancı banka katılımı, küreselleşme ile birlikte daha geniş bir boyut kazanmış olsa da, ülkeler hâlâ bu katılımı sınırlama yetkisine sahiptir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO), NAFTA gibi ticaret anlaşmaları, OECD ve Avrupa Birliği üyelikleri gibi çok taraflı anlaşmalar, ülkelerin yabancı sermaye kabulüne karşı korumacı politikalar izlemesini zorlaştırmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği, 89/646/ECC sayılı direktif ile üye ülkeler arasındaki bankacılık faaliyetlerinin serbestleşmesini sağlamıştır. Ancak bazı ülkeler, kendi iç hukuki düzenlemeleri çerçevesinde, yabancı bankaların girmesine karşı zımni engeller koyabilmektedirler.

Bu bölümde, gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı sermayeli bankaların gelişimi ve bu süreçteki etkilerinin incelendiği çalışmalara dair örnekler ele alınmıştır. Özellikle kriz yaşayan ekonomilerde yabancı bankaların sektöre giriş süreçleri ve bu durumun ekonomik sistem üzerindeki etkileri detaylı olarak tartışılmıştır. Yabancı banka katılımının, ülkelerin ulusal bankacılık sektörlerine etkisi ve küreselleşen finansal sistemdeki rolü, bu çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Bu süreçlerin, yerel bankaların rekabet gücünü arttırmak, piyasa verimliliğini sağlamak ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek gibi uzun vadeli etkiler çıkardığı sonucuna varılmaktadır.

2.4.1. Brezilya

1980-1990 yılları arasında Brezilya, yüksek enflasyonla mücadele etmiş ve 1994 yılında uygulamaya konulan Real Plan sayesinde ekonomik istikrar sağlanmıştır. Ancak, bu dönemde düşük enflasyonla birlikte bankacılık sektöründe ciddi sorunlar baş göstermiştir. Kamu bankalarında ve büyük özel bankalarda yapısal zayıflıklar ortaya çıkmış, bu da bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasına olan ihtiyacı doğurmuştur. Yeniden yapılandırma süreci kapsamında kamu bankaları özelleştirilmiş, bazı özel bankalara ise müdahale edilmiştir. Bu süreç, banka sayısının azalmasına, kamu bankalarının sektördeki paylarının düşmesine ve yabancı bankaların sektöre katılımının artmasına yol açmıştır.

Brezilya'da yabancı bankalar, 1970 ve 1980'li yıllarda finansal kiralama şirketleri ve yatırım bankaları gibi alanlarda azınlık hisseleri satın alarak sektöre girmeye başlamışlardır. Ancak 1988 Anayasası, yabancı kuruluşların yeni şubeler açmasını ve mevcut finansal kuruluşlardaki sermayelerini artırmalarını yasaklamıştır. Yine de, Brezilya hükûmetinin uluslararası anlaşmalar ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda bu kısıtlamaların zamanla esnetilmesi gerektiği kabul edilmiştir. 1990'ların başında Brezilya ekonomisi finansal serbestleşme sürecine girerken, yabancı sermaye de bu yıllarda ülkeye adım atmıştır (Erdönmez, 2004: 8-10).

1995'teki bankacılık krizi sonrasında yabancı bankalar, sorunlu yerli bankaları devralmaları için ülkeye giriş izni almışlardır. Bu girişim, sektördeki rekabetin artmasını ve verimliliğin yükselmesini sağlamayı amaçlamıştır. Böylece, bankacılık sektöründe yeni teknolojiler kullanılarak maliyetler düşürülmüş ve kredi ile risk değerlendirmeleri daha etkin hale getirilmiştir. Brezilya'nın bankacılık sistemine yabancı bankaların

girmesi, PROER adlı özelleştirme programı çerçevesinde, kamu ve özel bankaların satışına izin verilerek gerçekleştirilmiştir. 1994-1997 yılları arasında, yabancı kaynaklı aktif oranı Brezilya bankacılık sektöründe %335 oranında artmıştır. Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, yabancı bankaların Brezilya'daki katılımı sektörde konsolidasyon sürecini hızlandırmış, banka sayısı 1995'te 240'tan 2002'de 166'ya düşmüştür. Aynı dönemde, sektördeki en büyük 10 bankanın toplam aktiflerinin oranı %63,4'ten %75,7'ye yükselmiştir (Erdönmez, 2004: 11).

Brezilya, Avrupa'dan gelen sermaye hareketlerinin büyük bir kısmını çekmiş, özellikle de 1990'ların ikinci yarısından sonra, Avrupa'daki birleşme ve devralma engellemeleri ve Asya'daki krizler Avrupa bankalarının Latin Amerika'ya yönelmesine neden olmuştur. Avrupa bankalarının Latin Amerika'daki yatırımları arasında, özellikle İspanyol bankalarının hâkimiyetinde olduğu görülmektedir. Avrupa'da kurulan EMU (*Avrupa parasal birliği*) ve Euro'nun devreye girmesi, büyük İspanyol bankalarını Latin Amerika'da agresif bir büyüme stratejisi izlemeye itmiştir (Erdönmez, 2004: 13).

1990'ların başında, Latin Amerika'daki deregulasyon süreci ve politik reformlar, yabancı şirketlerin bankacılık gibi stratejik sektörlerle girmelerini kolaylaştırmıştır. Ayrıca, özelleştirme süreci de Avrupa bankalarını bölgeye çekmiş, Latin Amerika'daki bankacılık sektörü, yüksek faiz marjları ve gelişmiş ülkelere kıyasla daha yüksek kârlılıklar sunarak Avrupa finansal kuruluşları için cazip hale gelmiştir. Brezilya örneğinde, 1990'larda yerel bankaların net faiz gelirinin aktiflere oranı yüksek olmuş, bu da yabancı bankaların ilgisini çekmiştir. 1996'da yabancı bankaların mevduat içindeki payı %4,4 iken, bu oran 2002 sonunda %19,82'ye yükselmiştir (Naimi-Sadigh, Asgari ve Rabiei, 2021). Benzer şekilde, yabancı bankaların toplam aktif içindeki payları da aynı dönemde artmıştır.

Bununla birlikte, Brezilya bankacılık sektörüne yabancı bankaların girmesi, beklenen finansal istikrarı sağlayamamıştır. Yabancı bankaların sektöre girmesiyle birlikte kredi hacminin artması ve finansal sektörün sağlamlık kazanması beklenmişse de, bu beklentiler tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Yerel bankaların, yabancı bankaların daha katı kredi tahsis politikalarıyla karşılaştığı gözlemlenmiştir. Brezilya'da yabancı bankaların girmesi, bazı çalışmaların gösterdiği üzere, finansal krizleri önlemekte etkili olmamıştır. Hükûmetin döviz ve faiz oranlarıyla sektöre müdahalesi, bankaların risklere

karşı gerekli önlemleri almalarını sağlamıştır. Ayrıca, yabancı bankaların operasyonel maliyetleri ile kârlılık açısından yerli bankalardan daha etkin olduklarına dair somut veriler bulunmamaktadır. Ancak, yabancı bankaların net faiz marjları yerel bankalardan yüksek çıkmış, sektördeki rekabet artmasına rağmen faiz marjlarında düşüş yaşanmamıştır (De Paula, 2008: 23).

Brezilya'daki yabancı banka katılımı, bankacılık sektöründe rekabeti artırmak ve sektöre yeni teknolojiler kazandırmak amacıyla önemli bir rol oynamış olsa da, beklenen finansal istikrarı tam anlamıyla sağlayamamıştır. Yabancı bankaların etkisi, yerel bankaların daha etkin çalışması ve sektördeki konsolidasyon süreci ile sınırlı kalmıştır.

2.4.2. Arjantin

Arjantin, Brezilya gibi uzun süre boyunca hiperenflasyon ve ekonomik istikrarsızlıklarla mücadele etmiştir. 1980'lerin sonunda, bu olumsuz ekonomik koşullara çözüm arayışıyla önemli yapısal değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, 1991 yılında para kurulu (*currency board*) sistemine geçilmiş ve ülkenin ekonomisini denetleyen önemli reformlar hayata geçirilmiştir (Naimi-Sadigh, Asgari ve Rabiei, 2021). Bu dönemde Arjantin'in bankacılık sektörü de büyük bir dönüşüm geçirmiştir. 1995'teki Tekila Krizi'nin etkisiyle, birçok bankanın iflas etmesi ya da özelleştirilmesi gündeme gelmiştir. Hükûmet, bankacılık sistemindeki istikrarı sağlamak amacıyla mevduat sigortasını getirmiş, etkin olmayan bazı bankaların faaliyetlerine son vermiş ve banka denetim sistemini güçlendirme yoluna gitmiştir (Doğan ve Burucuoğlu, 2018).

1990'ların başında Arjantin bankacılık sektöründe yabancı bankaların payı oldukça düşüktü, ancak bu dönemde yerli ve yabancı sermaye ayırımını ortadan kaldıran düzenlemeler sayesinde yabancı bankalar sektöre girmeye başlamıştır. 1995'te, özellikle Meksika'daki Tekila Krizi sonrasında Arjantin'de 12 banka tasfiye edilirken, 41 banka da birleşmiştir. Ayrıca, bu krizden sonra ülke dışına büyük miktarlarda mevduat çıkmış, ve bankaların yeniden güven inşa etmeleri için Merkez Bankası zorunlu karşılık oranlarını düşürmüş ve mevduatlara güvence sağlamıştır. Bu adımların ardından banka özelleştirme süreci hızlanmış; 1992-1994 yılları arasında 3 banka, 1995-1999 arasında ise 15 banka özelleştirilmiştir (TBB, 2011).

Yabancı bankaların sektöre katılımı hızla artarken, birçok banka Avrupa'dan gelen yabancı sermayeyi çekme amacıyla sektöre girmiştir. Özelleştirilen bankaların çoğu

yerli yatırımcılar tarafından satın alınırken, yabancı bankalar da çeşitli bankaları satın alarak sektördeki paylarını artırmışlardır (Güvenç ve Yücebalkan, 2017). Özellikle 2000'li yılların başında Avrupa bankalarının sektördeki etkisi daha belirgin hale gelmiştir. 2002 yılı itibariyle yabancı bankaların Arjantin bankacılık sektöründeki toplam aktiflerdeki payı %47,3'e, yerli bankaların ise %28,3'e ulaşmıştır. Bu gelişmeler, bankacılık sektöründeki rekabeti artırmış ve yabancı bankalar ticari ve bireysel kredi piyasalarında önemli bir pazar payına sahip olmuştur. 1994-1999 döneminde, yabancı bankaların mevduat ve kredilerdeki payları sırasıyla %16,1 ve %16,2 iken, 2001 sonunda bu oranlar sırasıyla %51,8 ve %48,4'e yükselmiştir (Güvenç ve Yücebalkan, 2017). Ancak, yabancı bankaların sektördeki artan etkisiyle birlikte Arjantin'deki dolarizasyon süreci hızlanmıştır. 1994-1999 yılları arasında yapılan bir araştırmaya göre, yerli ve yabancı bankaların davranışları benzer olmuş ve her iki grup da makroekonomik değişikliklere benzer şekilde tepki vermiştir (Heshmati, Saeednia ve Badizadeh, 2019). Bu dönemde, yabancı bankalar yerli bankalarla aynı tür faaliyetleri sürdürmüş ancak kredi piyasasında daha agresif bir büyüme stratejisi izlemişlerdir.

Yabancı sermaye girişinin bankacılık sektörü ve finansal sistem üzerinde güçlü bir etkisi olduğu düşünülse de, 2001 ve 2002 yıllarında yaşanan krizler sırasında yabancı bankaların sektördeki etkinliği sınırlı kalmıştır. Yabancı bankalar, bu krizlerde finansal sistemi güçlendirme ve istikrar sağlama konusunda beklenen etkiyi meydana getirememiştir. Bununla birlikte, yabancı bankaların finansman ve sermaye sağlama yetenekleri, kriz zamanlarında yerel bankalara göre avantajlı bir konumda olmalarını sağlamıştır (Heshmati, Saeednia ve Badizadeh, 2019). Bu durum, Arjantin'deki bankacılık sektöründeki istikrarı kısa vadede pekiştirmiş olsa da, büyük yabancı bankaların varlığının krizleri engelleme konusunda yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, Arjantin'deki deneyimler, makroekonomik istikrarın ve güçlü bir denetim sisteminin olmadığı bir ortamda, sadece sıkı düzenlemeler ve yabancı bankaların varlığı ile istikrarlı bir bankacılık sisteminin oluşturulamayacağını göstermektedir. Büyük yabancı bankaların sektöre girişi, kısa vadede bankacılık sektörünün güçlenmesine katkı sağlasa da, uzun vadede finansal krizlerin önlenmesi ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için yeterli olmamıştır (Fernandes ve Pinto, 2019).

2.4.3. Meksika

Meksika'nın bankacılık sektörü son yirmi yıl içinde büyük değişim süreçlerinden geçmiştir. 1982'de yaşanan iç borç krizi sonrasında Meksika hükûmeti, ticari bankaları kamulaştırmış ve ardından 1980'lerin sonları ile 1990'ların başlarında başlayan finansal serbestleşme ve özelleştirme süreçleri, 1995'te yaşanan bankacılık krizine zemin hazırlamıştır. Bu kriz sonrasında uygulanan makroekonomik politikalar ve bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması, ülkenin ekonomik dayanıklılığını artırmış ve finansal istikrarı sağlamak adına gerekli temelleri atmıştır (İşeri ve Ulsan, 2007). Bankacılık sistemindeki bu yeniden yapılandırma, bankalar arası birleşme ve devralmalarla önemli değişimlere yol açmış ve yabancı bankaların sektöre girişiyle daha da hızlanmıştır. Kriz sonrası dönemde, Meksika otoriteleri, bankacılık sektöründeki istikrarı güçlendirmek amacıyla mevduat sigortası sistemini geliştirirken, tamamen güvence sağlamak yerine sınırlı bir mevduat sigorta uygulamasına geçmiştir (Jun ve Cai, 2001). Ayrıca, bankaların sermaye yeterlilik oranları artırılmış ve sektördeki yabancılardan rekabetine yönelik bir dizi düzenleme yapılmıştır.

Başlangıçta, yabancı bankaların Meksika'daki varlığı sınırlıydı ve 1991-1995 yılları arasında "*Foreign de Novo*" olarak adlandırılan yabancı bankalar, sektördeki küçük yerel bankaları satın almış ya da kendi perakende bankacılık faaliyetlerini başlatmışlardır (Jun ve Cai, 2001). 1996 yılında ikinci aşamada, bu bankalar birleşmeler ve devralmalar yoluyla daha güçlü bir şekilde sektöre girmişlerdir. Üçüncü aşama ise 1997-2004 yılları arasında gerçekleşmiş, bu dönemde Meksika'nın en büyük bankalarının yabancı bankalar tarafından devralınmasına izin verilmiştir. Kriz sonrası dönemde yabancı bankaların sektöre girişi hızla artmış ve 1998'de yabancı bankaların toplam aktiflerdeki payı %11,1 iken, 2004'te bu oran %82'ye ulaşmıştır (İndriasari, Gaol ve Matsuo, 2019). Bu hızlı değişim, bankacılık sektöründeki yapıyı köklü bir şekilde değiştirmiştir. Yabancı bankalar, başlangıçta kurumsal sektöre kredi sağlama ve devlet tahvilleri gibi alanlarda etkili olmuşlar, ancak zamanla perakende bankacılığa da adım atmışlardır. Örneğin Citibank, BBVA ve Scotia Bank gibi büyük yabancı bankalar, yerel bankaları satın alarak sektördeki etkilerini arttırmışlardır. Ayrıca, bu bankaların girişiyle birlikte Meksika bankacılık sektöründeki düzenlemeler de güçlendirilmiş, yeni muhasebe standartları benimsenmiş ve takipteki kredilerin oranı önemli ölçüde azalmıştır. Örneğin, 1997'de %10,2 olan takipteki kredilerin oranı, 2002'de %4,4'e düşmüştür. Ancak, yabancı

bankaların sektöre girmesi, tüm sorunların çözülmesine yetmemiştir. Bankacılık sektörünün karşılaştığı en büyük sorunlardan biri, İcra İflas Kanunu'nun şeffaf olmaması ve mahkeme sisteminin etkin işlememesi nedeniyle mülkiyet haklarının korunmasındaki zorluklardır. Bu sorun, bankaların yüksek kredi marjları uygulamaları ve kredi tahsisatlarını azaltmaları ile geçici olarak çözülmeye çalışılmıştır. Özellikle 1995-1996 krizinden sonra bankalar, bireysel tüketiciler ve özel sektöre verdikleri kredileri önemli ölçüde azaltmışlardır. 1997 yılında krediler, bankacılık aktiflerinin %71'ini oluştururken, 2002'de bu oran %59'a düşmüştür. Yabancı bankaların devraldığı bankalarda bu oran daha da belirgin bir şekilde düşmüştür; örneğin, 1997'de %72 olan kredilerin aktiflere oranı, 2002'de %54'e inmiştir (Indriasari, Gaol ve Matsuo, 2019).

Buna rağmen, yabancı bankaların sektöre girişi, Meksika ekonomisine istikrar getirmiş ve bankacılık sektöründeki rekabeti güçlendirmiştir. Ayrıca, bankacılık denetim otoriteleri, yeni risk yönetim tekniklerini hızla uygulamaya koymuş ve kurumsal yönetim konusunda önemli adımlar atılmıştır. Ancak, sektördeki büyük yabancı bankaların hâkimiyeti, dünya standartlarında bankacılık uygulamalarının yaygınlaşmasına olanak sağlasa da, bankacılık sisteminin tüm sorunlarını çözmede yeterli olmamıştır. 2002'de yapılan bir araştırma, Meksika'daki firmaların büyük bir kısmının temel finansman kaynağı olarak bankaları değil, kendi tedarikçilerini gördüklerini ortaya koymuştur. Bu durum, bankaların reel ekonominin finansmanındaki payının düşük olduğunu göstermektedir. 2002 sonunda banka kredileri, GSYİH'nin sadece %15'ini oluşturmuştur. Meksika'da yabancı bankaların sektöre girişi, bankacılık sektörünü önemli ölçüde yeniden şekillendirmiş ve ekonomik istikrarı artırmıştır. Ancak, bankacılık sistemindeki yapısal sorunlar ve piyasa dinamikleri, sektördeki dönüşümün tamamen başarılı olabilmesi için daha fazla reforma ve etkin denetim uygulamalarına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Indriasari, Gaol ve Matsuo, 2019).

2.4.4. Malezya

1997 yılında Asya ekonomilerini derinden etkileyen finansal kriz, Malezya'nın bankacılık sektöründe de ciddi tahribatlara yol açmıştır. Krizin etkisiyle, bankaların takipteki kredilerinin oranı 1997'de %6 iken, 1998 sonunda bu oran %22'ye yükselmiştir. Birçok yerli banka ve finansal kuruluş, kriz döneminde mali zorluklarla karşılaşmış ve aktif kalitelerinde önemli düşüşler gözlemlenmiştir. Bu durum, Malezya hükûmetinin

1998’de bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmaya yönelik bir program başlatmasına zemin hazırlamıştır. Yeniden yapılandırma kapsamında, Danamodal Nasional adlı bir kuruluş, bankacılık sektörünü rehabilite etmek amacıyla kurulmuş ve Danaharta Nasional ise takipteki kredileri satın alarak bu sorunun çözülmesine katkı sağlamıştır (Larsson ve Viitaoja, 2017).

Bu süreçte yerli bankalar konsolide edilmiş ve 10 banka grubu altında toplanmıştır. Malezya’da yabancı bankaların piyasa payı, ülkenin 1957’de bağımsızlığını kazanmasından önce %90 seviyelerindedir. Ancak 1966’dan itibaren hükûmet, yabancı bankaların yeni şube açmalarını yasaklamış ve tek şube açma uygulamasına kısıtlamalar getirmiştir. 1973’te Nova Scotia Bankası’nın girişine izin verilmiş olsa da, yabancı bankaların sektöre girişi büyük ölçüde sınırlanmıştır (Larsson ve Viitaoja, 2017). Yabancı bankaların yerel bankalarda sahip olabileceği pay, %10 ile sınırlı tutulmuş ve daha fazla sermaye koyma zorunluluğu getirilmiştir. 1997’deki finansal krize kadar, yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı %16,7’de sabit kalmıştır. Ancak, 2000’li yıllarda yapılan düzenlemelerle Malezya’daki bankacılık sektörü yeniden şekillendirilmeye başlanmıştır. Devlet, bankacılık reformlarını gerçekleştirmek amacıyla 10 yıllık bir plan açıklamıştır. 2001 yılı itibariyle yabancı bankaların aktiflerdeki payı %19’a ulaşmış, ancak bu süreçte yabancı bankaların ülke ekonomisi üzerindeki etkisi dikkatle incelenmeye başlanmıştır (Larsson ve Viitaoja, 2017). Malezya, yabancı bankaların sektördeki etkisini gözlemlemek açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir, çünkü bu bankalar ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1957’den önce faaliyet göstermeye başlamışlardır ve sektörü çok iyi tanımaktadırlar.

Kriz döneminde, yerel bankalar ve Asya kökenli yabancı banka iştirakleri daha fazla zarar görürken, Asya dışı yabancı bankalar daha iyi performans göstermiştir. Bu bankalar, finansal krizden daha az etkilenmiş ve daha kolay bir şekilde acil finansman desteği almışlardır. Ayrıca, takipteki kredilerinin düşük olması nedeniyle, kriz döneminde kârlarını ve sermayelerini artırmışlardır. Yabancı bankaların büyük çoğunluğu, kendi ülkelerinde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlere kredi sağlamakta uzmanlaşmışlardır; bu durum da onların finansal krize karşı daha dayanıklı olmalarını sağlamıştır (Naimi-Sadigh, Asgari ve Rabiei, 2021).

Kriz sonrasında yabancı bankalar, özellikle Asya dışı yabancı bankalar, yerel bankalardan daha az devlet desteği almışlardır. Malezya hükûmetinin krizin ardından yerel bankacılığı desteklemeye yönelik politikaları, yabancı bankaların devlet yardımlarından daha az faydalanmalarına yol açmıştır. Ayrıca, büyük uluslararası bankalar, isimlerinin zarar görmesini engellemek için devlet desteği almak yerine, kriz sonrası daha temkinli bir yaklaşım benimsemişlerdir. Devletin en fazla destek sağladığı kesim ise kamu bankaları olmuştur. Bu süreç, yerel bankacılığın krizden sonra daha fazla devlet desteği almasını sağlarken, yabancı bankaların sektördeki etkinliğini ve rolünü gözler önüne sermiştir (Naimi-Sadigh, Asgari ve Rabiei, 2021).

Malezya'daki finansal kriz, yerli bankaların yapısal zorluklarla karşılaşmasına ve sektördeki yabancı bankaların daha fazla etki kazanmasına yol açmıştır. Ancak, kriz sonrasında uygulanan reformlarla, bankacılık sektörü daha sağlam bir temele oturtulmuş ve yabancı bankaların daha etkin bir şekilde sektördeki yerlerini alması sağlanmıştır. Bu dönüşüm süreci, aynı zamanda devletin yerel bankacılığı koruma amacı güderken, küresel bankaların krizden daha az etkilenmelerine olanak sağlamıştır.

BÖLÜM 3: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE

Çalışmamın bu bölümünde, Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların ve yabancı sermayenin tarihsel süreçteki rolü, finansal liberalizasyon dönemlerinin sektöre etkileri, sermaye hareketlerinin gelişimi ve bu süreçlerin Türkiye ekonomisiyle bağlantıları ele alınmaktadır. Ayrıca, yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörüne girişini şekillendiren faktörler, sektörün kriz dönemlerindeki dinamikleri ve yabancı bankaların Türk bankacılık sistemindeki aktif büyüklüğü de detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu analizler, yabancı sermayenin sektöre etkilerini ve Türkiye'nin makroekonomik yapısıyla olan ilişkisini anlamak açısından kritik önem taşımaktadır.

Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye ve bankacılığın etkileri, ülkenin ekonomik ve finansal yapısıyla yakından ilişkilidir. Yabancı sermayenin sektördeki varlığı, uluslararası finansal sisteme entegrasyon açısından avantajlar sunsa da bu süreç, potansiyel riskleri de beraberinde getirmektedir. Uzun vadeli sürdürülebilirlik için yabancı sermaye ile yerli sermaye arasında dengeli bir yapı kurulmalı, düzenleyici kurumların etkinliği artırılmalı ve sektörün şeffaflığı sağlanmalıdır. Türkiye'nin ekonomik çıkarlarını koruyarak küresel piyasalarla uyum içinde çalışması, gelecekte sağlam bir finansal sistem oluşturma'nın temel anahtarlarından biri olacaktır.

3.1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE YABANCI SERMAYE

Osmanlı Devleti'nde bankacılık sektörünün kökenleri, 19. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Her ne kadar ilk banka kuruluş girişimleri 1847 yılına kadar uzansa da, bu tarihten önce Batılı devletler tarafından bankacılık sektörüne yönelik önerilerin dile getirildiği bilinmektedir. 1847 yılında kurulan Bank-ı Dersaadet (*İstanbul Bankası*), Osmanlı Devleti'nin ilk resmî bankası olma özelliği taşımaktadır (Karakurt, 2007). Ancak, bu girişim uzun ömürlü olamamış ve 1848 Fransız İhtilali'nin neden olduğu ekonomik belirsizliklerin de etkisiyle, banka 1852 yılında faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır (Zarakolu, 1973: 6).

Cumhuriyet öncesi döneme genel bir bakış, bankacılık sektörünün büyük ölçüde yabancı sermaye tarafından kontrol edildiğini ortaya koymaktadır. Osmanlı Bankası, bu dönemin en önemli finansal kuruluşu olarak öne çıkmıştır. İlk olarak 1856 yılında İngiliz sermayesi desteğiyle kurulan Osmanlı Bankası, daha sonra Fransız sermayesinin 1863 yılında ve Avusturya sermayesinin 1875 yılında ortaklığıyla uluslararası bir yapı

kazanmıştır. Osmanlı Bankası, döneminde âdeta bir merkez bankası gibi hareket etmiş ve Osmanlı maliyesinde derin bir etkiye sahip olmuştur (Bolay, 1991: 51).

Osmanlı Devleti'nde ilk banka girişimleri genellikle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bank-ı Dersaadet gibi girişimler, dönemin ekonomik ve siyasi dalgalanmalarına karşı savunmasız kalmış, özellikle Avrupa'da yaşanan devrim hareketleri ve dış ticaretteki daralma gibi faktörlerden olumsuz etkilenmiştir. Bununla birlikte, Osmanlı Bankası'nın 1856'da faaliyete geçmesi, finansal istikrar arayışında önemli bir dönüm noktası olmuştur (Kömürcü, 2007). İngiliz sermayesinin desteğiyle kurulan banka, kısa sürede Osmanlı ekonomisinin temel aktörlerinden biri haline gelmiştir.

Osmanlı Bankası, sadece bir ticari banka değil, aynı zamanda merkez bankası işlevi gören bir kuruluş olarak da dikkat çekmiştir. Osmanlı Devleti'nin mali yapısının yeniden düzenlenmesinde aktif rol oynayan banka, vergi toplama, para basımı ve dış borç yönetimi gibi kritik işlevleri yerine getirmiştir. Bankanın Fransız ve Avusturya sermayesiyle genişlemesi, Osmanlı ekonomisinin uluslararası finansal ağlara entegrasyonunu hızlandırmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002). Bununla birlikte, yabancı sermayenin bu denli etkin olması, Osmanlı maliyesinin bağımsızlığını sınırlayan önemli bir faktör olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde bankacılık sektörünün yabancı sermayeye bu denli bağımlı olmasının nedenleri, dönemin ekonomik ve siyasi koşullarında gizlidir. Osmanlı Devleti'nin dış borçlanmaya dayalı mali yapısı, yabancı finans kuruluşlarına ihtiyaç duymasına yol açmıştır (Işık, 2008). Bu durum, sadece bankacılık sektörünü değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını da önemli ölçüde etkilemiştir. Osmanlı Bankası gibi kuruluşlar, finansal altyapıyı güçlendirme konusunda bazı katkılarda bulunmuş olsa da, bu katkılar genellikle yabancı sermayenin çıkarlarına hizmet etmiştir (Bora, 2002).

Osmanlı Devleti'nde bankacılık sektörünün gelişimi, yabancı sermayenin yoğun etkisi altında şekillenmiştir. Özellikle Osmanlı Bankası'nın kurumsal yapısı ve işlevi, bu etkinin somut bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Bankacılık sektöründeki bu yabancı ağırlık, dönemin mali yapısının zayıflıklarını ve dışa bağımlılığını gözler önüne sermektedir. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte, bu bağımlılığın azaltılması ve ulusal bir bankacılık sisteminin inşa edilmesi için önemli adımlar atılmıştır. Ancak, Osmanlı

dönemi tecrübeleri, Türkiye'nin finansal bağımsızlık ve ekonomik kalkınma hedeflerini şekillendiren önemli bir miras bırakmıştır (Işık, 2008).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1875 yılından itibaren artan mali krizler, devletin borçlarını ödeyemez hale gelmesiyle birlikte 1881 yılında Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu kuruluş, Osmanlı Devleti'nin dış borçlarının yönetimi ve alacaklı ülkelerle ilişkilerin düzenlenmesi amacıyla faaliyete geçmiş, Osmanlı gelir kaynaklarının önemli bir kısmı uluslararası bir denetim altına alınmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002). Düyun-u Umumiye'nin varlığı, yabancı yatırımcılar ve bankalar açısından güven ortamı sağlamış ve 1881 sonrasında Osmanlı topraklarında birçok yabancı banka faaliyet göstermeye başlamıştır (Çakar, 2003). Bu süreç, Osmanlı bankacılık sektörünün yabancı sermaye etkisi altında şekillenmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

Fransız sermayesinin desteğiyle, Osmanlı Bankası'nın adı "*Bank-ı Osmanî-i Şahane*" olarak değiştirilmiş ve bankaya oldukça geniş imtiyazlar tanınmıştır (Çakar, 2003). Bu imtiyazlar arasında ticari faaliyetlerin yanı sıra Osmanlı Devleti'ne yönelik önemli mali hizmetler sağlama ayrıcalıkları bulunmaktadır. Bank-ı Osmanî-i Şahane, devletin vergi gelirlerini toplama, banknot basma yetkisi olan tek kurum olma ve hatta devlet bütçesini kontrol etme haklarına sahiptir. Ayrıca, verdiği hizmetler karşılığında komisyon ve tazminat alma hakkını elinde bulunduruyordu. Bu ayrıcalıklar, bankayı yalnızca bir ticari kurum olmaktan öte, Osmanlı mali yapısının merkezindeki bir aktör haline getirmiştir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002).

Bankanın bu imtiyazları, yerel finans aktörleri olan Galata bankerlerinin faaliyet alanlarını büyük ölçüde sınırlamıştır. Galata bankerleri, rekabet etmekte zorlanmış ve örgütlenme yoluna gitmişlerdir (İşeri ve Uluşan, 2007). Bu durum, Osmanlı bankacılık sektöründe yeni yerli ve yabancı bankaların kurulmasına yol açmıştır.

Düyun-u Umumiye'nin faaliyete geçmesinin ardından Osmanlı topraklarında yabancı sermaye destekli bankalar hızla çoğalmıştır. Bu dönemde kurulan bankalar arasında Şirketi Maliyeyi Osmaniye, İtibari Umumi-i Osmani Şirketi, Avusturya-Osmanlı Bankası, İstanbul Bankası, Kambiyo Bankası ve Selanik Bankası dikkat çekmektedir (Bumin, 2007). Selanik Bankası, bu dönemin en uzun ömürlü bankalarından

biri olarak öne çıkmış, daha sonra isim değiştirerek modern bankacılık tarihine de damga vurmuştur.

Osmanlı topraklarında 1875-1922 yılları arasında 20'den fazla yabancı banka şube açmış, bu şubeler genellikle kendi ülkelerinin ekonomik çıkarlarına hizmet eden faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetler arasında Osmanlı hazinesine borç verme, ticari ilişkilerin geliştirilmesi, madencilik ve ulaştırma gibi stratejik alanlara yatırım yapma gibi çalışmalar yer almıştır. Avrupalı büyük bankaların açtığı şubeler, daha önce yerel bankerlerin kontrolünde olan Osmanlı mali piyasalarında etkinliği ele geçirmiştir (İşeri ve Ulusan, 2007).

Bu dönemde bankaların faaliyetlerinin sadece finansal hizmetlerle sınırlı olmadığı, aynı zamanda Osmanlı Devleti ile kendi ülkeleri arasında ticaret hacmini artırmayı hedefledikleri görülmektedir. Özellikle madencilik ve ulaşım gibi Osmanlı topraklarındaki altyapı yatırımları, bu bankaların dikkatini çeken önemli alanlardan biri olmuştur (Karacaoğlu, 2011). Avrupa sermayesinin Osmanlı topraklarındaki etkinliği, bir yandan altyapı yatırımlarını artırırken diğer yandan Osmanlı Devleti'nin ekonomik bağımsızlığını zedelemiştir.

Ayrıca, küçük ve tek şubeli bankaların spekülatif faaliyetlerinin yerine, Avrupa'nın büyük finans kuruluşlarının şube açmasıyla birlikte daha kurumsal ve sistematik bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu bankaların faaliyet alanlarının genişlemesi, Osmanlı topraklarının küresel finans ağlarına entegrasyonunu hızlandırmıştır (Bumin, 2007).

1881 sonrası Osmanlı bankacılık sektörü, yabancı sermayenin etkinliğinin giderek arttığı bir dönem olarak dikkat çeker. Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulması, yalnızca Osmanlı mali yapısını düzenlemekle kalmamış, aynı zamanda yabancı bankalar için güvenli bir yatırım ortamı oluşturmuştur. Bank-ı Osmanî-i Şahane'nin ayrıcalıkları ve yabancı bankaların yayılması, Osmanlı Devleti'nin mali bağımsızlığı üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur (Karacaoğlu, 2011). Bununla birlikte, bu dönemdeki yabancı sermaye girişleri, Osmanlı topraklarındaki finansal sistemin modernleşmesine ve uluslararası entegrasyonuna da katkı sağlamıştır.

Ancak bu entegrasyon, yerel ekonominin çıkarlarıyla her zaman örtüşmemiştir. Özellikle Galata bankerleri gibi yerel aktörlerin etkinliğinin azalması ve yabancı

sermayeye bağımlılığın artması, Osmanlı maliyesinin kırılganlığını artırmıştır. Bu durum, Cumhuriyet döneminde ulusal bir bankacılık sisteminin oluşturulması ve yabancı sermayeye bağımlılığın azaltılması yönünde alınacak kararların temelini oluşturmuştur. Osmanlı bankacılık deneyimi, Türkiye'nin finansal sistemine yönelik gelecekteki adımları şekillendiren önemli bir tarihsel ders sunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun finansal yapısında yabancı sermaye etkisi güçlü bir şekilde hissedilirken, ulusal bankaların sayıca azlığı ve sektördeki sınırlı ağırlıkları dikkat çekmektedir. Özellikle 1863 yılında kurulan Memleket Sandıkları ve 1868 yılında bu sandıkların bağlandığı Ziraat Bankası, ulusal bankacılık hareketinin önemli temsilcileri olmuştur (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmén, 2005). Bu girişimler, yerli sermaye ile bankacılık sektöründe bir varlık oluşturma çabalarının ilk örneklerindendir. Ancak bu dönemde ulusal bankaların sektördeki payı oldukça sınırlı kalmış ve bankacılık sisteminde belirleyici bir güç olmaktan uzaklaşmıştır. Memleket Sandıkları, tarımsal kredilere odaklanarak özellikle kırsal kesimde faaliyet göstermeyi amaçlamış ve bu yönüyle köylü ekonomisine destek olmayı hedeflemiştir. Bu girişim, ekonomik olarak zor durumda olan Osmanlı halkına kredi sağlayarak üretimi artırmayı planlayan bir stratejinin ürünüdür (Kalkan, 2006). 1868 yılında Memleket Sandıkları, Emniyet Sandıkları ile birleştirilmiş ve Ziraat Bankası adıyla daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Ziraat Bankası, çiftçilerin mali ihtiyaçlarını karşılamak ve tarımsal üretimi desteklemek üzere kurulmuş ilk modern ulusal banka olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik tarihine damgasını vurmuştur.

Bununla birlikte, ulusal bankaların gelişimi, yabancı sermayeli bankaların yaygın ve güçlü varlığı nedeniyle sınırlı kalmıştır. II. Meşrutiyet sonrasında ulusal bankacılık girişimlerinde bir artış yaşansa da bu bankaların sistem içindeki toplam etkinliği düşük düzeyde olmuştur. Bu durum, Osmanlı ekonomik yapısında yerli sermaye yetersizliği ve yabancı sermayenin ağırlığı gibi yapısal sorunların bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Kalkan, 2006).

Osmanlı döneminde birçok yabancı sermayeli banka kurulmuş ve bunların bazıları faaliyetlerine son vermiştir. Ayrıca, bazı yabancı bankalar Osmanlı topraklarında şube açarak faaliyet göstermiştir. Bu bankaların merkezî Osmanlı toprakları dışında bulunurken, Osmanlı ekonomisine önemli ölçüde nüfuz ettikleri görülmüştür. Yabancı

bankaların ağırlıklı olarak odaklandıkları faaliyetler arasında Osmanlı Devleti'ne kredi sağlamak, ticari işlemleri kolaylaştırmak ve altyapı yatırımları yer almaktadır (Demirhan, 2008).

Bu bankalar, kendi ülkelerinin ekonomik ve politik çıkarlarını gözeterek faaliyet göstermiştir. Örneğin, Osmanlı Devleti ile ticaret hacmini artırmayı hedeflemiş ve madencilik ile ulaşım gibi stratejik alanlara yatırım yapmışlardır. Ancak bu faaliyetler, genellikle Osmanlı ekonomisinin uzun vadeli kalkınmasından ziyade kısa vadeli çıkarlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir (İşeri ve Uluşan, 2007).

Osmanlı döneminde kurulan veya şube açarak faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankalar, ekonomik bağımsızlık üzerinde doğrudan bir etkide bulunmuş ve yerel finans sistemini kontrol altına almıştır. Yabancı bankaların isimleri ve faaliyet alanları analiz edildiğinde, genellikle büyük Avrupa ülkelerinin sermaye gruplarına ait oldukları ve bu ülkelerin ekonomik politikalarının bir uzantısı olarak hareket ettikleri görülmektedir (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005). Örneğin, Fransız, İngiliz ve Avusturya sermayesiyle kurulan bankalar, Osmanlı finansal piyasalarında baskın bir konum elde etmiş ve yerel girişimlerin gelişimini sınırlandırmıştır. Bu durum, yerli sermayenin birikim yapmasını zorlaştırarak ulusal bankaların büyümesini ve etkinliğini engellemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ulusal bankaların kurulması, yerli sermayenin birikimini teşvik etmek ve ekonomik bağımsızlığı artırmak açısından önemli bir adımdır. Ancak bu girişimler, yabancı sermayenin bankacılık sektöründeki baskın varlığı ve yerli sermaye yetersizliği nedeniyle sınırlı bir etkiye sahip olmuştur. Özellikle Memleket Sandıkları ve Ziraat Bankası gibi örnekler, ulusal bankacılığın erken dönem temsilcileri olarak değerlendirilebilir (Demirhan, 2008). Ancak bu bankaların etkinliği, yabancı sermayeli bankaların geniş imtiyazları ve uluslararası sermaye akışının etkisiyle gölgelenmiştir. Osmanlı döneminde yabancı sermayeli bankaların ekonomik bağımsızlık üzerindeki etkileri, Cumhuriyet döneminde yerli sermaye destekli ulusal bir bankacılık sisteminin oluşturulması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu tarihsel deneyim, Türkiye'nin modern finansal sisteminin temellerini anlamak ve geliştirmek için önemli bir referans noktasıdır.

Tablo 3.1. Yabancı Sermaye İle Kurulan Bankalar

Bankalar	Kuruluş Yılı	Banka	Kuruluş Yılı
İstanbul Bankası (Bank-ı Der Saadet)	1847	İstanbul Bankası	1872
Bank-ı Osmanî	1856	Kambiyo ve Esham Şirketi	1872
İttihadı Mali	1859	Selanik Bankası	1888
Türkiye Bankası	1860	Midilli Bankası	1891
Bank-ı Osmanî Şahane	1863	Türk Millî Bankası	1909
Şirket-i Umumiye-i Osmanî	1864	İtibar-i Mali Osmanlı Şirketi	1910
Şirket-i Maliye-i Osmanlı	1866	Türkiye Tic. ve San. Bankası	1910
İtibar-i Umumiye-i Osmanî	1868	Osmanlı Ticaret Bankası	1910
Avusturya-Osmanlı Bankası	1871	Şirketi Ticariyye-i Maliyye	1913
Avusturya-Türk Bankası	1872		

Kaynak: Karacaoğlu, 2011: 64.

Tablo 3.2. Osmanlı Devleti'nde Şube Açarak Faaliyette Bulunan Yabancı Bankalar

Bankalar	Ülkemizde Faaliyete Geçtiği Yıl	Merkez Ülke
Credit Lyonnais	1875	Fransa
Deutsche Palastina Bank	1899	Almanya
British Oriental Bank	1900	İngiltere
Angro-Palestina Company	1902	İngiltere
Atina Bankası	1904	Yunanistan
Şark Bankası	1904	Yunanistan
Wiener Bankverein	1905	Avusturya
Deutsche Orient Bank	1906	Almanya
Societa Commerciale d'Oriente	1907	İtalya

Tablo 3.2. Devamı

Deutsche Bank	1909	Almanya
Banko di Roma	1919	İtalya
Banca Commerciale Italiana	1919	İtalya
Banka Marmaroş Blank ve Şürekâsı	1919	Romanya
Hollantse Bank Uni. N.V.	1921	Hollanda
Banque Française Des Pays Orient	1922	Fransa
American Express Co. Inc.	1921	A.B.D
Commercial Bank of the Near East	1921	İngiltere
Ionian Bank Ltd.	1921	İngiltere

Kaynak: Akgüç, 2007.

3.2. 1923-1980 DÖNEMİNDE YABANCI BANKALAR VE YATIRIMLAR

Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemde Türkiye'de 22'si ulusal sermayeli olmak üzere toplamda 35 banka faaliyet göstermekteydi. Her ne kadar ulusal bankaların sayısı yabancı bankaların üzerinde olsa da bu bankaların çoğu, mahallî düzeyde ekonomik ihtiyaçları karşılamak amacıyla kurulmuş ve yeterli finansal güce sahip olamamıştır (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005). Bu durum, ülke ekonomisinin kredi ihtiyacının daha sağlam mali yapıya sahip yabancı bankalar tarafından karşılanmasına yol açmış ve yabancı sermayenin sektördeki etkinliğini artırmıştır. O dönemde Merkez Bankası işlevini bir yabancı sermayeli kuruluş olan Osmanlı Bankası üstlenmiştir (Bolay, 1991: 53).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş veya Türkiye'de şube açarak faaliyet gösteren 38 yabancı bankadan 13'ü Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmüştür. Ancak, Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ulusal bankacılık anlayışı ön plana çıkmış ve devlet eliyle bankalar kurulmaya başlanmıştır. Bu girişimler, ulusal sermayenin ekonomideki rolünü güçlendirmek ve yabancı sermayenin hâkimiyetini kırmak amacı taşımıştır.

1924 yılında kurulan İş Bankası, bu girişimin ilk önemli örneğidir. Devamında sırasıyla 1925'te Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası, 1930'da Türkiye Cumhuriyet

Merkez Bankası (T.C.M.B.), 1933'te Şekerbank ve Halk Bankası, 1935'te Etibank, 1937'de Denizbank ve 1946'da Türkiye Emlak Kredi Bankası kurulmuştur. Bu süreçte, T.C.M.B., Osmanlı Bankası'nın işlevlerini devralarak ulusal bir emisyon kurumu olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Gündüz, 2010: 133).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında mevduatın bankalar arasında dağılımı, yabancı bankaların hâlâ güçlü bir etkinliğe sahip olduğunu göstermektedir. 1923 yılında ulusal bankaların mevduattaki payı %59,7 iken, yabancı bankaların payı %40,3'tü. Ancak, 1932 yılına gelindiğinde bu oranlar ulusal bankalar lehine önemli ölçüde değişmiş ve ulusal bankaların payı %94,6'ya yükselirken yabancı bankaların payı %5,4'e düşmüştür (Kızılöz ve Ceran, 1991: 21). Bu değişim, ulusal bankacılık politikalarının etkinliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

1929 yılında meydana gelen ekonomik buhran, Türkiye'nin dış ticaretini olumsuz etkilemiş ve ekonomi politikasında değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu süreçte uygulanan kambiyo kontrolleri, yabancı bankaların faaliyet alanlarını daraltmış ve bu durum, yabancı sermayeli bankaların bir kısmının faaliyetlerini durdurmasına veya sonlandırmasına neden olmuştur. 1929 ile 1932 yılları arasında yabancı banka sayısı 18'den 10'a düşerken, ulusal banka sayısı 44'e yükselmiştir. Toplam banka sayısı ise 1923'te 36 iken, 1933'te 57'ye ulaşmıştır (Altay, 2006: 58).

1960-1980 yılları arasında, 5'i kalkınma ve 2'si ticaret bankası olmak üzere toplamda 7 yeni yabancı sermayeli banka kurulmuştur. Bu ticaret bankalarından biri, 1964 yılında kurulan Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, diğeri ise 1977 yılında faaliyete başlayan Arap-Türk Bankasıdır. Arap-Türk Bankası, Arap-Libya Ticaret Bankası (%40), Kuveyt Yatırım Şirketi (%20), Türkiye İş Bankası (%20) ve Anadolu Bankası (%20) ortaklığıyla kurulmuş, daha sonra Anadolu Bankası'nın hissesi İş Bankası tarafından satın alınmıştır. Bu banka, uluslararası bankacılık yapmak ve uluslararası finans pazarlarından kaynak sağlamak amacıyla faaliyet göstermiştir (Akgüç, 2013).

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren ulusal bankacılığın güçlendirilmesi yönünde atılan adımlar, yabancı sermayenin sektördeki etkisini önemli ölçüde azaltmıştır. 1929 ekonomik buhranı ve sonrasında uygulanan politikalar, yabancı bankaların faaliyet alanlarını daraltırken ulusal bankacılığın gelişimine zemin hazırlamıştır. Ancak, ulusal bankacılık sektörünün tam anlamıyla etkin bir yapıya kavuşması uzun yıllar almış ve

yabancı sermaye etkisi 1980 sonrası dönemde tekrar farklı bir boyutta gündeme gelmiştir. Bu süreç, Türkiye'nin finansal bağımsızlığına yönelik çabalarının önemli bir tarihsel evresini oluşturur.

3.3. 1980 SONRASI FİNANSAL LİBERALİZASYON VE YABANCI SERMAYE

1980'li yıllarda, Türkiye ekonomisinde köklü değişimlerin başlangıcı olan serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci, birçok alanda yapısal reformları beraberinde getirmiştir. Bu reformlar, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, dış ticaretin ve ihracatın teşvik edilmesi, ithalat üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, faiz oranlarının piyasa koşullarına bırakılması gibi politikaları kapsamıştır (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005). Ekonomide bu dönüşüm, küreselleşmenin etkisiyle şekillenen finansal liberalizasyon sürecinin bir parçası olarak görülmektedir. Bu bağlamda, 1980-2000 yılları arasında ulusal bankacılık sistemine yabancı bankaların katılımı hem dünya genelindeki hem de Türkiye'deki finansal liberalizasyonun önemli bir yönü olarak dikkat çekmiştir.

1980'ler, dünya genelinde finansal piyasaların entegrasyonunun hız kazandığı, uluslararası sermaye akışlarının arttığı bir dönemdir. Bu dönemde, gelişmekte olan ülkeler dâhil birçok ekonomide, finansal piyasalardaki kısıtlamaların kaldırılması ve yabancı sermayeye erişimin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Türkiye'de de benzer şekilde, bu politikalarla ekonominin dışa açılması amaçlanmıştır. Dış ticaretin ve yatırımların teşvik edilmesi, ulusal sınırlar ötesinden kaynak girişini kolaylaştırmış ve özellikle bankacılık sektöründe yabancı aktörlerin daha fazla rol almasının önünü açmıştır (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005).

Türkiye'de finansal liberalizasyon sürecinde, yabancı sermayeli bankaların ulusal sisteme katılımı önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1980 öncesinde, yabancı sermayenin bankacılık sektöründeki etkisi sınırlı kalmıştı. Ancak, serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte, yabancı banka şubeleri açma ve ulusal bankalara ortak olma gibi yollarla sektöre giriş imkânı bulmuşlardır (Demirhan, 2008). Bu süreç, bankacılık sistemine yabancı finansal araçlar, bilgi birikimi ve uluslararası standartların taşınmasını sağlamış, aynı zamanda rekabetin artmasına yol açmıştır.

Yabancı bankalar, Türkiye'deki bu dönüşüm sürecinde, özellikle uluslararası ticaretin finansmanı, döviz işlemleri ve yatırım bankacılığı gibi alanlarda faaliyet göstermiştir. Bu durum, bankacılık sektöründe ürün çeşitliliğinin artmasına ve uluslararası finansal piyasalara entegrasyonun hızlanmasına katkı sağlamıştır (Karacaoğlu, 2011). Ancak, bu süreçte yabancı sermayeli bankaların daha çok yüksek kârlı alanlara yönelmesi, küçük ölçekli yerel bankalar için rekabeti zorlaştırmıştır.

1980-2000 yılları arasında Türkiye'nin bankacılık sektöründe yaşanan bu dönüşüm, pek çok fırsatı ve riski beraberinde getirmiştir. Bir yandan, yabancı bankaların artan katılımı, sektörün uluslararası piyasalara entegrasyonunu hızlandırmış ve bankacılık hizmetlerinin kalitesini artırmıştır. Bu bankalar, teknoloji transferi, uluslararası standartların benimsenmesi ve finansal ürünlerde yenilikçilik gibi avantajlar sağlamıştır.

Öte yandan, yabancı sermayenin sektördeki ağırlığı, ekonomik istikrar açısından bazı endişeleri de gündeme getirmiştir. Özellikle kısa vadeli sermaye hareketlerine bağımlılık ve finansal kriz dönemlerinde yabancı bankaların faaliyetlerini sınırlandırma eğilimi, finansal sistemin kırılganlığını artıran faktörler olarak değerlendirilmiştir (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005).

1980'li yıllarda başlayan serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci, Türkiye bankacılık sektörünü derinden etkilemiş ve yabancı sermayenin sektöre katılımını artırmıştır. Bu dönemde, ulusal bankacılık sistemine entegre olan yabancı bankalar, sektörün modernleşmesine katkıda bulunmuş, ancak aynı zamanda piyasanın dinamiklerini yeniden şekillendirmiştir (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005). 2000 yılına kadar devam eden bu süreç, finansal liberalizasyonun Türkiye'deki etkilerini anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Yabancı bankaların sektördeki rolü, finansal entegrasyon ile ekonomik bağımsızlık arasındaki dengenin sağlanması açısından dikkatle ele alınması gereken bir konu olarak varlığını sürdürmüştür.

3.3.1. Dünya'daki Finansal Liberalizasyon Süreci

II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan ve yeni bir ekonomik düzenin temeli olan Bretton Woods sistemi, 1973 yılında sona erdiğinde dünya ekonomik sisteminde önemli değişikliklere yol açtı. Bu değişimin ardında özellikle ABD'deki Federal Reserve (FED) tarafından alınan ekonomik kararlar, büyüme ve verimlilikteki azalmalar, iki petrol şoku ve dünya ekonomisindeki dalgalanmaların etkisi bulunmaktadır (Karacaoğlu, 2011).

1980'ler itibariyle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik göstergeler olumsuz bir tabloya işaret etmeye başlamıştır. Bu ülkelerde kapasite kullanımı azalmış, fiyat artışları ve buna bağlı olarak artan işsizlik oranları, ödemeler dengesi sorunlarını derinleştirerek uluslararası ticaretin önünde büyük bir engel oluşturmuştu (Soyluoğlu, 2008: 7).

Bu dönemde gelişmekte olan ülkeler, ekonomik istikrarı sağlamak ve büyümeyi sürdürebilmek için çözüm arayışlarına girmiştir. Ancak, bu çözüm arayışları genellikle kaynakların etkin dağılımında başarısız olmuş ve hedeflenen büyüme oranlarına ulaşılması mümkün olmamıştır. Ekonomik krizlere karşı alınan önlemler arasında, yabancı sermaye girişlerinin teşvik edilmesi, dış finansman akışlarının artırılması ve kredi kontrollerinin gevşetilmesi gibi stratejiler yer almıştır (Karacaoğlu, 2011). Aynı zamanda faiz oranlarının artırılması gibi ekonomik politikalar da bu dönemde sıkça başvurulan araçlar arasında olmuştur. Gelişmiş ülkeler için gelişmekte olan ülkeler, yatırım yapılacak yeni ve kârlı pazarlar haline gelirken, bu ülkeler de büyümek ve kârlılık sağlamak için gerekli finansman desteğini hem iç kaynaklardan hem de dış sermayeden temin etmeye çalışmıştır (Çakar, 2003: 3).

1980 yılına kadar gelişmekte olan ülkeler, borçlanma yoluyla dış kaynakları kullanırken, 1980'lerde başlayan ekonomik liberalleşme süreci, finansal piyasalarda köklü değişikliklere yol açmıştır. 1989 yılında 32 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye'deki finansal liberalleşme büyük ölçüde tamamlanmış olsa da, 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal krizler, yabancı sermaye hareketlerinin olumsuz etkilerinden kaynaklandığı öne sürülmektedir. Dünyada bankacılık sektöründeki yapısal düzenlemeler 1980'lerin sonunda tamamlanmışken, Türkiye'de benzer düzenlemeler ancak 1990'larda gerçekleştirilebilmiştir ve bu da krizlerin temel nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir (Barışık ve Şarkgüneşi, 2009: 20).

Liberalleşme süreci ile birlikte, yabancı sermayenin bankacılık sektörüne girişi önemli bir ivme kazanmış, bu sermaye çeşitli şekillerde yatırımlar olarak ülkeye girmeye başlamıştır. Yabancı sermayenin bu şekilde ülkeye girişinin temel şekilleri arasında doğrudan yabancı yatırımlar (FDI), yabancı portföy yatırımları (FPI) ve diğer yatırımlar yer almaktadır. Seyidoğlu'na göre, doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkenin firmalarının, başka bir ülkede faaliyet göstermeye başlaması veya mevcut bir firmayı satın alması şeklinde tanımlanır (Seyidoğlu, 2003: 179). Bu tür yatırımlar, işletmelerin yalnızca

finansal değil, aynı zamanda teknolojik bilgi, marka ve yönetim bilgisi gibi maddi olmayan varlıkları da transfer etmesini sağlar.

Yabancı portföy yatırımları ise, bir şirketin yönetimine katılmaksızın, sadece finansal getiri sağlamak amacıyla hisse senetleri, tahviller ve bonolar gibi menkul kıymetlere yapılan yatırımlar olarak tanımlanır (Afşar, 2004: 87). Portföy yatırımları genellikle yüksek faiz ve temettü getiren alanlara doğru yönelirken, doğrudan yabancı yatırımlar yatırımcıya, sadece finansal gelir sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda yatırımın kontrolünü de elde etme imkânı sunar. Bu iki tür yatırım arasındaki temel fark, portföy yatırımcılarının sadece finansal kazanç sağlama amacını güderken, doğrudan yabancı yatırımların daha geniş bir etki meydana getirmesi ve genellikle yönetim süreçlerine dâhil olma imkânı tanınmasıdır (Eğilmez ve Kumcu, 2002: 224).

Diğer yatırımlar, doğrudan yabancı sermaye ve portföy yatırımlarından farklı olarak, kısa vadeli ve uzun vadeli sermaye hareketleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Uzun vadeli sermaye hareketleri, bir yıldan fazla süreli yurtiçi borçlanmaları, borç geri ödemeleri ve borç verme işlemleri ile ilgili olup, genellikle daha büyük ekonomik projeleri finanse eder. Kısa vadeli sermaye hareketleri ise, genellikle 30, 60 veya 90 gün gibi kısa sürelerle yapılan finansal işlemleri kapsar ve genellikle likidite sağlamak amacıyla hareket etmektedir.

Sonuç olarak, yabancı sermaye hareketlerinin Türk ekonomisindeki rolü ve etkileri büyük bir öneme sahiptir. 1980'lerden itibaren liberalleşme süreci ile birlikte yabancı sermayenin Türkiye'ye girişi hızlanmış, ancak bu hareketler yerli sermaye ve ekonomik istikrar üzerinde önemli etkiler oluşturmuştur. Yabancı sermaye hareketlerinin hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurduğu gözlemlenmiş, bu nedenle Türkiye için dengeli bir yabancı sermaye stratejisinin oluşturulması, ekonomik büyüme ve istikrar açısından kritik bir öneme sahip olmuştur (Karacaoğlu, 2011).

3.3.2. Türkiye'de Finansal Liberalizasyon Süreci

Türkiye ekonomisinde dışa açılma ve serbestleşme süreci, özellikle 1970'lerin sonlarında yaşanan ödemeler dengesi problemleri ve borç krizinin ardından hız kazanmıştır. 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar, bu dönüşümün temel taşlarını oluşturmuş ve Türkiye'nin ekonomik modelinde önemli bir değişime yol açmıştır. Bu kararlarla birlikte, Türkiye daha önce uyguladığı ithal ikameci büyüme modelinden

vazgeçmiş ve dışa açık, ihracata dayalı bir büyüme stratejisini benimsemiştir (Temel, 1987: 6). Özellikle iç pazara odaklanmış bir sanayileşme yaklaşımından, dış pazarlara açılmayı hedefleyen bir ekonomik modele geçiş yapılmıştır.

1970'lerin sonlarına doğru, Türkiye'nin dış borç ihtiyacı hızla artarken, bu dönemde borç bulma koşulları da giderek zorlaşmıştır. Dış borçların maliyeti yükselmiş ve borçlanma süreleri kısalmıştır. Bunun yanında, 1974 yılındaki Petrol Krizi, enflasyonun hızla tırmanmasına ve ekonomik istikrarsızlığın derinleşmesine yol açmıştır. Türkiye'nin dış ödemeler açığının büyümesi ve enflasyon oranlarının %100'ün üzerine çıkması, ekonomiyi daha savunmasız hale getirmiştir. Özellikle, Türkiye'nin ithalatının büyük kısmı petrol ve yatırım mallarına dayalıydı ve petrol fiyatlarındaki artış, ülkenin ekonomik yükünü artırmıştır. Bu durum, Türkiye'nin dış şoklara karşı daha duyarlı hale gelmesine yol açmıştır (Kaya, 2008: 18).

1980 yılı, Türkiye ekonomisi açısından bir dönüm noktası olmuştur. İthal ikamesine dayalı sanayileşme politikası terk edilmiş ve yerine ihracata yönelik sanayileşme modeli benimsenmiştir. 24 Ocak 1980 Kararları ile uygulamaya konan yeni liberal ekonomi politikaları, Türkiye'nin dış ticaret yapısında köklü değişikliklere neden olmuştur. Bu yeni modelin temel bileşenleri arasında, gümrük duvarlarının indirilmesi, devalüasyon yoluyla paranın değerinin düşürülmesi, iç talep ve iş gücü maliyetlerinin azaltılması ve ihracata doğrudan parasal destek sağlanması yer almıştır (Kepenek ve Yentürk, 2007: 124). Bu adımlar, dış ticarete serbestleşmeye ve küresel pazarlara entegrasyona yönelik önemli hamlelerdi.

1983 yılı itibariyle dış ticaretteki serbestleşme hız kazanmış, ithalatta miktar kısıtlamaları yerine tarifeler uygulanmaya başlanmış ve koruma oranları zamanla düşürülmüştür. Ayrıca ihracatın önündeki bürokratik engeller ortadan kaldırılmış ve ihracat serbestliği getirilmiştir. Türkiye'nin dış ticaret hacmi, 1980'de 2.9 milyar dolar seviyesindeyken, 1990 yılına gelindiğinde bu rakam 12.9 milyar dolara ulaşmıştır. İhracatın ürün çeşitliliği de önemli ölçüde değişmiş, tarım ürünlerinin ihracattaki payı azalırken, sanayi mallarının payı artmıştır (İşeri ve Ulusan, 2007). Türkiye, 1980-1990 yılları arasında dış ticaretin serbestleşmesi ve ihracatın teşvik edilmesiyle ekonomik büyüme sağlamıştır. İhracatı desteklemek amacıyla, vergi iadeleri, krediler, vergi ve harçlardan istisnalar gibi çeşitli mali teşvikler uygulanmıştır. 1989 yılında ise Türk Parası

Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararname ile Türk Lirası'nın tam konvertibl duruma getirilmesi sağlanmıştır (İşeri ve Ulusan, 2007).

Ayrıca, Türk Eximbank'ın kurulması ve ihracatçıların kredi ve sigorta yoluyla desteklenmesi, Türkiye'nin dış ticaretinin daha sağlıklı bir şekilde büyümesine katkı sağlamıştır. Bu dönemde finansal piyasalar da büyük bir dönüşüm geçirmiştir. 1989 yılında bankalara "*Riske Dayalı Sermaye*" bulundurma zorunluluğu getirilmiş ve yabancı bankaların Türkiye'de şube açmasına izin veren düzenlemeler yapılmıştır (Şahin, 2007: 405). Bu adımlar, yabancı sermayenin Türkiye'ye girişi ve yerli bankacılık sisteminin gelişmesi açısından önemli bir adım olmuştur.

1990'ların ikinci yarısından itibaren Türkiye'ye yabancı sermaye girişleri dalgalanmalı bir seyir izlemiştir. Sermaye akımlarındaki bu dalgalanma, döviz kuru, enflasyon ve faiz oranları gibi ekonomik göstergelerde de dalgalanmalara yol açmıştır. Hükûmet, yabancı sermaye girişi ile birlikte daha fazla harcamada bulunmuş, bu da kamu kesimi açıklarının artmasına neden olmuştur. Sermaye girişinin hızlanmasıyla, yerli para birimlerinin reel olarak değer kazanması gözlemlenmiştir (Varol, 2003: 160; Karakurt, 2007: 8).

Sonuç olarak, Türkiye ekonomisinde dışa açılma ve finansal serbestleşme süreci, 1980'ler ve 1990'lar boyunca önemli yapısal değişikliklere ve büyümeye yol açmış, ancak bu süreç zaman zaman ekonomik istikrarsızlık ve dış şoklarla karşı karşıya kalmıştır. Yabancı sermaye girişlerinin artması, Türkiye'nin ekonomik dinamiklerini değiştirmiş ve dış ticaretin çeşitlenmesi ile büyüme sağlanmıştır (Karacaoğlu, 2011). Ancak, bu süreçteki dalgalanmalara ve krizlere karşı alınan önlemler, Türkiye ekonomisinin daha sürdürülebilir ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulması için kritik öneme sahiptir.

3.3.3. 1980-2000 Arası Yabancı Bankalar ve Yabancı Sermaye Girişi

1980 sonrasındaki dönemde Türkiye ekonomisi, finansal serbestleşme politikaları ve uygulanan yeni ekonomik stratejilerle büyük bir değişim geçirmiştir. Bu süreç, Türkiye'yi sadece iç pazar açısından değil, yabancı yatırımcılar için de cazip hale getirmiştir. Ekonominin hızlı büyümesi, dışa açılma politikaları ve liberal düzenlemeler, Türkiye'yi yabancı sermayenin dikkatini çeken bir pazar haline getirmiştir. Ancak bu

değişimleri finanse edebilmek için dış kaynaklara olan ihtiyaç giderek artmış ve bu da yabancı yatırımların ülkeye girmesini teşvik etmiştir (Karacaoğlu, 2011).

1980'lerin başından itibaren, bankacılık sektöründe yabancı sermayenin artan etkisi gözlemlenmiştir. Özellikle yabancı bankaların Türkiye pazarına ilgisi, şube açma ve yerli bankaları satın alma gibi farklı yöntemlerle kendini göstermiştir (Kara, 2002: 13). Türkiye'nin Batılı ülkelerle uyumlu ekonomi politikaları, Ortadoğu pazarına yakınlığı ve dış ticaret potansiyeli gibi faktörler, yabancı bankaların Türkiye'deki faaliyetlerini hızlandırmalarına zemin hazırlamıştır (Uyanık, 2010: 38). Bu dönemde, 1980 yılından sonra yabancı bankaların sayısı 13 yeni şube açarak ve 5 yeni banka kurarak toplamda 25'e çıkmıştır.

1980'li yıllarda yabancı bankaların Türkiye'ye girmesiyle birlikte, bankacılık sektörü büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Yabancı banka şube sayısı 105'e yükselmiş ve personel sayısı 1842'ye ulaşmıştır. Ancak, bu süreçte bankaların sistemdeki payı büyük oranda değişmemiştir. 1990'lı yılların başında, Türkiye'nin dışa açılma süreci ve finansal liberalizasyon politikaları doğrultusunda yabancı sermaye girişleri artmaya devam etmiştir. Yabancı bankalar, bu kârlı pazarda daha fazla pay almak için yatırımlarını artırmış ve 1994'te yabancı banka sayısı 26'ya yükselmiştir. Ancak, Türkiye ekonomisinde yüksek enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık, yabancı bankaların faaliyetlerini zorlaştırmış ve bankacılık sektöründe riskler artmıştır.

1994 krizi, bankacılık sektörünü derinden etkilemiş ve döviz kuru artışı, bankaların kur riskine ve kredi riskine maruz kalmasına yol açmıştır. Bu dönemde bankalar, yeterli sermaye ve teknik altyapıya sahip değillerdi ve gerekli denetimler yapılmadığı için sistemdeki riskler artmıştır. Bu olumsuz gelişmeler, 1994 krizi öncesindeki hızlı büyümenin tersine dönmesine neden olmuştur. Kriz, özel bankaların payını artırırken, yabancı bankaların payı pek değişmemiştir. Yabancı bankaların Türkiye'deki payı, 1998 Asya Krizi sonrasında da azalmamış olsa da, krizler nedeniyle yabancı sermaye çıkışı ve ekonomik daralma yaşanmıştır (Akdiş, 1998: 119).

2000'li yıllara girerken, Türkiye ekonomisini istikrara kavuşturmayı amaçlayan bir dizi program başlatılmıştır. 2000 yılında enflasyonun kontrol altına alınması ve döviz kuru üzerindeki baskıların azaltılması hedeflenmiştir. Ancak, 2000 yılı Kasım ayında ortaya çıkan likidite krizi, bankacılık sektörünün aktif yapılarını etkilemiş ve bankalar,

özellikle kamu bankaları ve fon bankaları likidite sorunlarıyla karşılaşmıştır. Bu kriz, başlangıçta bir likidite krizi gibi görünse de, zamanla bir ekonomik kriz halini almış ve bankacılık sektörünün finansal yapısını yeniden şekillendirmiştir. Yabancı bankalar, yaşanan bu olumsuzluklara rağmen küçülme eğilimi göstermemiş ve sektördeki paylarını korumuşlardır.

2001 yılında yabancı banka sayısı, yaşanan krizler nedeniyle 21'e gerilemiş olsa da, şube sayısı 233'e yükselmiştir. Yabancı banka personel sayısı ise krizlere rağmen önemli bir artış göstererek 2001 yılında 5395'e ulaşmıştır. Bu dönemde, yabancı sermaye Türkiye'ye olan ilgisini kaybetmemiş ve bankacılık sektörü, yaşanan krizlerin ardından yeniden toparlanmaya başlamıştır.

Özetle, 1980 sonrasındaki süreç, Türkiye bankacılık sektöründe büyük bir değişim yaşanmasına yol açmış, yabancı sermayenin sektöre girişi hızlanmış ve yerli bankalarla ortaklıklar kurulmuştur. Ancak krizler, bu dönüşüm sürecinin önündeki engelleri oluşturmuş ve finansal istikrarın sağlanması için güçlü bir denetim sistemine olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Krizler, yabancı bankaların Türkiye pazarındaki paylarını değiştirirken, aynı zamanda Türk bankacılık sektörünün daha sağlam bir temele oturması için gerekli dersleri de sunmuştur.

3.4. 2000 SONRASI YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ

1999 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) desteğiyle başlatılan İstikrar Programı, Türkiye ekonomisinde köklü değişimlerin yaşanmasına yol açmış, özellikle bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması amacıyla önemli adımlar atılmıştır. Programın ana hedeflerinden biri, kamu bankalarının reforme edilmesi, sorunlu bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devredilerek çözüme kavuşturulması ve genel olarak bankacılık sektöründe dünya standartlarına uygun düzenlemelerin sağlanarak şeffaflığın artırılmasıydı (Özer, 2008: 50). Bu süreçte, sabit döviz kuru uygulaması Türkiye'de yerel paranın aşırı değerlenmesine yol açmış, bu durum cari açığın hızla artmasına ve bankacılık sektörünün döviz açık pozisyonlarının yükselmesine sebep olmuştur. Ayrıca, enflasyon düşerken faiz oranları da gerilemiş, bankaların devlet iç borçlanma senetlerine olan yatırımları artmış ve bu da döviz kuru riski ve faiz riski duyarlılığını yükseltmiştir. Ancak, 2000 yılı sonlarına gelindiğinde, programın sürdürülebilir olmadığı anlaşılmış ve bu durum, Kasım 2000 krizi ile daha da belirginleşmiştir.

2001 yılı Şubat ayında yaşanan kriz ise, sabit döviz kuru sisteminin terk edilmesine ve döviz kurunun dalgalanmasına yol açmıştır (Ay, 2005: 33). Bu kriz, sadece bankacılık sektörünü değil, reel sektörü de derinden etkilemiş, sektördeki ciddi likidite sıkıntıları, ekonomik dengesizlikleri daha da belirgin hale getirmiştir. Yaşanan bu krizlerin ardından, bankacılık sektöründe yapısal reformların yapılması kaçınılmaz hale gelmiş ve 2001 yılı ortalarında bu doğrultuda bir yeniden yapılandırma programı hayata geçirilmiştir.

Mayıs 2001’de uygulamaya konulan *"Bankacılık Sektörünü Yeniden Yapılandırma Programı"*, kamu bankalarının finansal yapılarının güçlendirilmesi, TMSF bünyesindeki bankaların hızlı bir şekilde çözülmesi ve özel bankaların yeniden sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasını amaçlamıştır. Bu program, Türk bankacılık sektörünün yeniden inşası için bir dönüm noktası oldu. Ancak, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının yanı sıra, yabancı sermayenin sektöre girmesi de önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle 2000’lerin başında, bankaların özelleştirilmesi ve yabancı yatırımcıların banka hisselerine olan ilgisi artmış, bu durum Türk bankacılık sektöründe önemli bir dönüşüm sürecinin başlangıcı olmuştur. Yabancı bankalar, banka satın alımları, hisse devri ve blok alımlar yoluyla Türk bankacılık pazarında daha fazla yer edinmeye başlamıştır.

Özellikle 2001 sonrasında, birçok Türk bankası yabancı yatırımcılar tarafından satın alınmış veya ortaklıklar kurulmuştur. Bu gelişmeler, Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayenin etkisinin arttığını ve uluslararası finansal ilişkilerin daha da derinleştiğini göstermektedir. Örneğin, Demirbank 2001 yılında İngiliz HSBC’ye satılırken, Sitebank Portekizli Millenium Grubu’na devredilmiştir. Ayrıca, Türkiye Ekonomi Bankası’nın yüzde 50 hissesi BNP Paribas’a, Dışbank’ın hisseleri ise Hollanda-Belçika ortaklığı olan Fortis Grubu’na satılmıştır. 2000’li yıllarda gerçekleşen bu satışlar ve birleşmeler, yabancı sermayenin Türk bankacılık sektöründe önemli bir rol oynamasına neden olmuştur (Kalkan, 2006: 28; Arı, 2007: 84; Işık, 2008: 77; BDDK, 2011).

Bu dönemde yaşanan banka birleşmeleri ve hisse devirlerinin arasında, özellikle büyük ölçekte yapılan satışlar dikkat çekicidir. Örneğin, Finansbank’ın yüzde 46’lık hissesi Yunan National Bank of Greece’e, Garanti Bankası ise Doğuş Grubu ve General

Electric ortaklığıyla önemli bir hisse devri gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra, Türk bankacılık sektöründe daha küçük çapta pek çok satış ve birleşme işlemi de yaşanmış, bu da yabancı yatırımcıların Türk bankacılık pazarına olan ilgisinin arttığını ve Türk bankalarının uluslararası yatırımcılarla daha fazla etkileşime girdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin bankacılık sektöründe yaşanan yapısal değişiklikler, 1999 İstikrar Programı ve sonrasındaki krizler ile hız kazanmış ve yabancı sermayenin sektöre girişini kolaylaştıran önemli adımlar atılmıştır. Bankaların yeniden yapılandırılması, özel bankaların ve kamu bankalarının finansal yapılarının güçlendirilmesi, sektörün uluslararası standartlara ulaşmasını sağlamıştır. Yabancı sermayenin sektöre girmesiyle birlikte Türk bankacılık sektörü, küresel finansal piyasalarda daha güçlü bir konuma gelmiş ve uluslararası yatırımların etkisiyle daha rekabetçi bir yapıya kavuşmuştur.

Tablo 3.3. Türk Bankacılık Sektöründe 2000-2014 Yılları Arası Yapılan Yatırımlar

Yıllar	Yatırım Yapılan Banka	Yatırım Yapan Banka
2001	Demirbank A. Ş.	HSBC Bank
2003	Sitebank A. Ş.	Novabank
2004	Yapı Kredi Bankası	Unicredito- Italiano SPA
2005	Türkiye Ekonomi Bankası A. Ş.	BNP Baripar
2005	T. Garanti Bankası	GE Capital Corporation
2005	Türk Dış Ticaret Bankası A. Ş.	Fortis NV
2006	Finansbank A. Ş.	National Bank of Greece SA
2006	Akbank A. Ş.	Citibank Overseas Inv.
2006	Denizbank A. Ş.	Dexia Participation Belgique SA
2006	Şekerbank A. Ş.	Kazak Bank Turan Âlem
2006	C Kredi ve Kalkınma	Bank Hapoalim BM Bank
2006	Tat Yatırım Bankası A. Ş.	Merrill Lynch European Asset
2007	Tekfenbank A. Ş.	EFG Eurobank
2007	MNG Bank A. Ş.	Bank Med ve Arap Bank

Tablo 3.3. Devamı

2007	Oyak Bank A. Ş.	ING Bank
2007	Turkish Bank A. Ş.	National Bank of Kuwait
2007	Türkiye Finans Katılım Bankası	National Commercial Bank
2011	Fortis Bank A. Ş.	Türkiye Ekonomi Bankası
2013	Tekfen Eurobank	Burgan Bank A. Ş.

Kaynak: TBB.

2004 yılından itibaren Türk bankacılık sektörüne artan yabancı sermaye girişi, sektörde önemli değişimlere yol açmıştır. Yabancı yatırımcıların öncelikli olarak orta ölçekli, belirli bir müşteri grubuna hitap eden ve piyasanın belli bir segmentinde uzmanlaşmış bankalara yöneldikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra, geniş şube ağına sahip olan ve yüksek müşteri potansiyeli sunan bankalar da yabancı sermayenin ilgisini çekmiştir. Özellikle bireysel bankacılık ve konut kredileri gibi alanlarda deneyim sahibi yerli bankalar, yabancı yatırımcılar için cazip bir hedef olmuştur. Bu eğilim, yabancı sermayenin yalnızca kurumsal bankacılıkla sınırlı kalmadığını, bireysel müşterilere yönelik hizmet sunan bankalara da yöneldiğini ortaya koymaktadır.

Türk bankacılık sektörü, 2004 sonrası dönemde gerçekleşen yabancı yatırımların etkisiyle hisse devirleri ve banka birleşmeleri aracılığıyla yeniden şekillenmiştir. Bu süreçte yabancı sermaye, Türk finansal piyasalarının önemli bir parçası haline gelmiş ve sektöre dinamizm kazandırmıştır.

Bu yapı, yabancı sermayenin sektöre entegrasyonu ile oluşan rekabetin çeşitliliğini de gözler önüne sermektedir. Orta ölçekli bankalara ilginin yanı sıra, yabancı yatırımcıların stratejileri arasında bireysel bankacılığa yönelik yüksek talep potansiyeli olan pazarlara girme isteği dikkat çekmektedir. Bu durum, Türk bankacılık sektöründe hizmet çeşitliliğinin artmasına, rekabetin yoğunlaşmasına ve sektörel standartların yükselmesine katkı sağlamıştır.

Yabancı sermaye girişinin bir diğer etkisi, Türk bankalarının uluslararası pazarlara açılmasını ve daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşmasını mümkün kılmasıdır. Gelişmiş bankacılık teknolojilerinin ve yönetim sistemlerinin Türkiye'ye getirilmesi, sektörde verimliliği artırmış ve hizmet kalitesini yükseltmiştir. Ayrıca, yabancı

yatırımcıların Türk bankalarına olan ilgisi, Türk ekonomisine duyulan güvenin bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Bu güven, kriz dönemlerinde dahi Türk bankalarının ayakta kalmasını ve sektördeki istikrarın korunmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak, 2004 sonrası dönemde Türk bankacılık sektöründe yaşanan bu dönüşüm, yalnızca yabancı sermaye ile sınırlı kalmamış; aynı zamanda sektördeki yerli aktörlerin de küresel standartlara uyum sağlamasına önayak olmuştur. Sektörel yapının yeniden şekillenmesiyle birlikte, hem yerel hem de uluslararası müşterilere daha kaliteli ve çeşitli hizmetler sunma kapasitesi artmış, Türk bankacılık sektörü uluslararası finansal sistemde daha güçlü bir konuma ulaşmıştır.

3.5. TÜRKİYE’DE YABANCI SERMAYE VE YASAL DÜZENLEMELER

24 Ocak 1980 tarihli ve 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi, yabancı bankaların Türkiye’de şube açabilmesine olanak sağlayarak önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu düzenleme, 6224 sayılı 18 Ocak 1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu’nu esas almış ve 1983 tarihli 70 sayılı kararname çerçevesinde yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet göstermelerine hukuki bir temel sunmuştur. Bu çerçevede, 25 Nisan 1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanunu’nun 6. maddesiyle yabancı bankaların Türkiye’de şube açarak faaliyet gösterebileceği belirtilmiş; 76. maddesi ise yabancı bankaların, mevduat kabul etmemek ve bankacılık işlemleri yapmamak şartıyla Türkiye’de temsilcilik açmasının Bakanlık iznine tabi olduğunu düzenlemiştir. Bu bağlamda, yabancı bankalar ile yerli bankalar arasında düzenleyici anlamda herhangi bir ayırım bulunmamaktadır.

Türkiye’de yabancı bankaların şube açma taleplerine ilişkin detaylar, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 9. maddesiyle yeniden şekillendirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’de şube açabilmesi için bazı önemli kriterler öngörülmüştür:

- ✓ Bankanın merkezinin bulunduğu ülkede yasaklanmış faaliyetlere karışmamış olması,
- ✓ İlgili ülkenin yetkili denetim otoritelerinin olumsuz bir görüş bildirmemesi,

- ✓ Türkiye’de tahsis edilen ödenmiş sermayesinin belirlenen asgari tutarı karşılaması,
- ✓ Yönetim kurulu üyelerinin, gerekli mesleki yeterlilik ve deneyime sahip olması,
- ✓ Bankanın faaliyet konularını kapsayan bir iş planı ve üç yıllık bütçe planı sunması,
- ✓ Bankanın şeffaf ve açık bir ortaklık yapısına sahip olması.

Bu şartlar, Türkiye’de bankacılık sektörünün uluslararası normlara uyum sağlamasını ve sektöre giriş yapan yabancı bankaların düzenleyici standartlara uygun olmasını hedeflemektedir. Ayrıca, merkezinin bulunduğu ülkedeki düzenlemelere aykırı faaliyet gösteren yabancı bankalara izin verilmemesi öngörülerek, sektörel risklerin en aza indirilmesi amaçlanmıştır.

Yabancı bankaların Türkiye’de şube açma talepleri değerlendirilirken, genellikle ilgili ülkenin gözetim otoritelerinin görüşleri dikkate alınmaktadır. Bu durum, ikili anlaşmalarla da desteklenebilmekte ve karşılıklı finansal düzenlemelerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (TBB, 2005: 12). 1980’li yıllarda başlayan liberalizasyon süreci, Türkiye’nin uluslararası sermaye hareketlerine entegrasyonunu hızlandırmış, bankacılık sektöründe yabancı sermayeye dayalı bir büyüme ortamı oluşturmuştur. Bu süreçte, Türkiye’nin finansal altyapısının güçlendirilmesine yönelik çabalar, yabancı sermayeyi daha cazip hale getirmiştir. Etkin gözetim ve denetim mekanizmalarının oluşturulması, uluslararası düzenlemelerle uyum sağlanması ve makroekonomik istikrarın güçlendirilmesi gibi adımlar, yabancı yatırımcıların Türk bankacılık sektörüne ilgisini artırmıştır. Ancak bu süreçte, doğru düzenleyici politikaların ve ihtiyatlı bir denetim sisteminin oluşturulması hayati önem taşımaktadır.

Bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşması için sermaye birikiminin korunması ve artırılması teşvik edilmelidir. Bu kapsamda, özel girişimcilerin bankacılık sektörüne yatırım yapmasını özendiren politikalar uygulanmalıdır. Sektördeki büyümenin bir diğer önemli koşulu ise tasarrufların ve bankaların kaynaklarının Türk Lirası bazında artırılmasıdır. Ekonomik politikaların, finansal düzenlemelerin, denetim mekanizmalarının ve vergi politikalarının bu doğrultuda şekillendirilmesi kritik öneme sahiptir. Ek olarak, yatırımların ve istihdamın artırılması, kayıt dışılığın azaltılması ve

haksız rekabetin önlenmesi gibi reformlar, sektörel yapının güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Bankacılık sektörüne yönelik yapılan düzenlemelerin sektörel riskleri en aza indirirken, kârlılığı teşvik edici bir yapıda olması gerekmektedir.

Türkiye, coğrafi konumu ve büyüyen ekonomisi ile yabancı sermaye için cazip bir pazar haline gelmiştir. Yabancı bankalar, Türkiye'nin uluslararası finans piyasalarına entegrasyonunda önemli bir rol oynayarak, sektörde kalite ve rekabeti artırmıştır. Ancak yabancı sermayeden beklenen faydanın sağlanması için sektörel reformların doğru zamanda uygulanması büyük önem taşımaktadır. Yabancı bankaların Türkiye'ye ilgisi, doğru stratejilerle yönlendirilerek, hem bankacılık sektörüne hem de genel ekonomi yapısına katkı sağlayacak şekilde değerlendirilebilir.

3.6. YABANCI SERMAYENİN TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Yabancı bankaların, ulusal bankacılık sisteminin kattığı en önemli faydalardan biri, genellikle daha yüksek sermaye konumları ve finansal güçler ile yerel bankaların rekabet gücünü artırmalarıdır. Yabancı sermaye, yerel bankaların teknolojik altyapılarını güçlendirerek daha verimli ve kaliteli hizmet sunmalarına olanak tanır. Ayrıca uluslararası deneyime sahip finansal yönetim konusunda yerel bankaların bilgilerini artırmalarına katkı sağlar. Bu, bankaların daha sağlam risk yönetimi sistemlerinin geliştirilmesine ve kriz zamanlarında daha dayanıklı olmalarına yardımcı olabilir (Kalkan, 2006). Ayrıca, yabancı bankaların girişini, sektördeki rekabeti artırmayı, finansal ürünlerin ve hizmetlerin çeşitlenmesini sağlar.

Öte yandan, yabancı sermaye girişinin bazı riskleri de göz ardı edilmemelidir. Yabancı bankaların kontrolündeki finansal sistem, yerel ekonomilerin dışsal faktörlere, özellikle küresel piyasalardaki dalgalanmalara daha bağımlı hale gelmesine yol açabilir (İşeri ve Uluslan, 2007). Ayrıca, yabancı bankaların kâr amacı güden büyük küresel oyuncular olması, uzun vadeli gelişmiş ekonomik kalkınması ve sosyal refah açısından sürdürülebilir olmayan bir durumdur. Sermayenin yoğun olduğu bankacılık sektörü, kriz anında yabancıların dışarıda kalmasını daha açık hale getirebilir çünkü kâr maksimizasyonu hedefiyle yerel ekonomilerin çıkarlarına karşı daha duyarlı değildirler (Karacaoğlu, 2011). Sonuç olarak, yabancı sermaye girişinin etkileri karmaşıktır ve her iki taraf için de avantajlar ve dezavantajlar barındırır. Ülkeler, yabancı sermayenin

işlemlerinin sonuçlarını değerlendirirken, aynı zamanda bu sermayenin ekonomik yapısını ve finansal sistemi denetim alabilecek stratejiler geliştirmelidir. Bu denetim, yalnızca yerel ekonomilerin değil, ulusal güvenliğin korunmasına yardımcı olacaktır.

3.6.1. Ekonomik İstikrar ve Büyüme Üzerindeki Etkileri

Finansal serbestleşme süreci sonrasında Türkiye'de yaşanan ekonomik krizler genellikle benzer bir döngüyü takip etmektedir. Bu döngüde ilk adımda, yabancı sermaye yatırımlarının Türk Lirası'nı değerlendirmesi yer almaktadır. Türk Lirası'nın değerlenmesi ise ithalatın artması ve bunun sonucunda para arzının elde edilmesine yol açmaktadır (Kömürcü, 2007). Bu artış, tüketim ve yatırım harcamalarındaki yükselişi tetikler. Ancak bu artışa paralel olarak iç tasarruflar düşer ve genel olarak iç talep, gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) üzerinde olumlu bir etki yapar. Ancak yabancı sermaye akımlarının kapasitesi veya yavaşlaması durumunda, ithalatın artmasına bağlı olarak cari açık sorunu ortaya çıkabilir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002). Bu durum, ülke ekonomisini krizlere sürükleyen bir mekanizma haline gelebilir.

Bu süreçte, Türkiye'nin ekonomik hayatındaki eksiklikler ve sorunlarla birlikte, özellikle ekonomik büyümenin gelişmişliği ile zengin kaynaklara sahip olduğu görülüyor. Yabancı bankaların Türkiye'deki finansal sistemlere girmeleri, genellikle daha az risk alarak küresel ölçekte farklı fon yatırımı yeteneğine sahip olmalarını sağlar. Yabancı bankaların güçlü finansal yapıları, kriz esnasında yerel bankalardan daha az etkilendikleri anlamına gelir. Bu durum, özellikle gelişen ülke ekonomilerinin daha değişken olduğunu ve yabancı bankaların Türkiye'deki bankacılık sektöründe önemli bir rol oynadığını gösteriyor (Kömürcü, 2007).

Yabancı bankaların, Türk bankacılık sisteminde büyük bir etkisi olduğu söylenemez, çünkü finansal olarak yabancı bankaların Türkiye'deki izleme oranı düşüktür. Ancak, yabancı bankaların varlığı yerel bankaların oligopolistik gücü ve yüksek miktarını sınırlama potansiyeline sahip olabilir. Yabancı bankaların Türk bankacılık işlemlerinde daha fazla yer alması, geri dönmeyen kredilerin ve özellikle grup içi kredilerin azalmasına yardımcı olabilir (Karacaoğlu, 2011). Ayrıca, yabancı bankaların kredilendirme hizmetleri, yerli hizmetlere göre daha az değişkenlik gösterdiği için, krizler bu bankalardan kredi kullananları daha az finansal sıkıntıya girmeleri olasıdır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002).

Diğer bir açıdan bakıldığında, yabancı bankaların kriz zamanlarında genellikle kriz sonrasında daha da tetikleyici bir rol oynadıklarını da ileri sürmektedir. Yabancı sermaye bazı, bazen krizleri derinleştiren faaliyetlerde bulunabiliyorlar, bu nedenle doğrudan bankacılık sektöründe yapılan yatırımların daha dikkatli bir şekilde yapılması gerektiği vurgulanıyor. Bununla birlikte, Türkiye'deki mevcut büyük yabancı bankaların sağlam finansal yapıları, bankacılık sisteminin güveni artırılmaktadır (Gündüz, 2010). Geçmişte yaşanan krizlerde, TMSF'ye devredilen zayıf yapılı bankalar, ekonomik istikrar için risk oluşturulmuştur. Bu tür bankaların varlığı, kriz durumlarında önemli ölçüde sorunlar doğurmuş, Türk ekonomisine büyük zararlar vermiştir. Yabancı bankaların güçlü yapıları, batık krediler nedeniyle ulusal ekonomiye yük olacak maliyetlerin önüne geçmektedir.

Ayrıca, Türkiye'deki ekonomik büyüme genellikle üretimin işleyişinde veya süreçlerin yükseltilmesi yoluyla sağlanır. Ancak bu sürecin kârı kaçınılmazdır ve Türkiye'deki mevcut tasarruflar, bu yatırımların finansmanı için yetersiz kalmaktadır. Bu noktada, yabancı sermaye, özellikle yabancı bankaların katkıları, Türkiye'nin büyüme ve yatırım ihtiyaçlarını karşılamak adına kritik bir role sahiptir. Yabancı sermaye, yerli özelliklere göre daha ucuz ve daha fazla fonlama bilgilerine sahip oldukları için, uzun vadeli yatırımlara önemli bir kaynak sağlayıcılarıdır (Barışık ve Şarkgüneşi, 2009). Ayrıca bankacılık sektöründe yapılan yabancı sermaye yatırımları, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilmesi için gerekli olan finansmanı temin etmekte büyük rol oynamaktadır. Bu esnek, yabancı bankaların Türkiye'deki ekonomik ve finansal istikrarının korunmasında oynadığı rol oldukça önemlidir (Eğilmez ve Kumcu, 2002).

3.6.2. Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkileri

Doğrudan yabancı sermayenin Türkiye gibi ödemeler açıklığı veren, tasarruf ve döviz açığı bulunan geniş ekonomik etkisi oldukça büyüktür. Yabancı sermaye, düzenli finansal büyümenin yetersiz olduğu durumlarda, dış kaynaklardan fon sağlayarak, ekonomik dengeyi bir nebze de olsa sürdürebilme potansiyeline sahiptir (Kepenek ve Yentürk, 2007). Türkiye için de durum farklı değildir. Özellikle yabancı sermayenin bankacılık sektörüne girişi, sadece sektördeki likiditeyi artırmakla kalmaz, aynı zamanda ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkiler oluşturur. Çünkü, yabancı sermaye ile birlikte gelen büyük proje kredileri, ülkenin döviz ihtiyacını karşılayarak dış ticaret açığını

hafifletebilir (Eğilmez ve Kumcu, 2002). Bu durum, Türkiye'nin ekonomisinin daha sürdürülebilir ve bir araya getirilmesinde yardımcı olur.

Yabancı bankaların Türkiye'ye sağladığı sermaye, yerli imkânlarla sağlanan ortaklıklar ve satın almalar aracılığıyla büyük projeler yapılmasına olanak tanınmaktadır (Kepenek ve Yentürk, 2007). Bu finansman, Türkiye'nin kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmesi için hayati öneme sahiptir. Büyük projelerin finansman desteği, ödemelerin devamlılığının iyileştirilmesine ve cari açıkların kontrollerinin birleştirilmesine katkıda bulunulur. Diğer bir avantajı ise, yabancı bankaların ülkelere yalnızca finansal kaynak sağlaması değil aynı zamanda uluslararası yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini artıran ve ülkenin finansal sistemine daha fazla fon girişini sağlamasıdır (Karakurt, 2007). Bu durum, özellikle tasarruf açığı bulunan gelişmekte olan ülkelere büyük bir fırsat ortaya çıkarır. Türkiye'de bu anlamda dış yatırımlarını hızlandırarak, ekonomiye yeni kaynaklar kazandırılabilir.

Yabancı sermayenin Türkiye bankacılık sektörüne girişi, sadece ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmaz, aynı zamanda finansal piyasaların daha açık ve sürdürülebilir hale gelmesini sağlar. Bu da ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Türkiye'nin uluslararası bakış açısına yönelik cazibesini artırır ve yabancı sermayenin ilgisini çekmenin yolunu açmaktadır (Özer, 2008). Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'nin fon ihtiyacının karşılanmasında yabancı sermaye, önemli bir avantaj ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, doğrudan yabancı sermayenin Türkiye'ye girişi, sadece bankacılık sektörüne değil, genel olarak ekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır. Yabancı sermayeyi, finansal istikrarı desteklerken, aynı zamanda uzun vadede kalkınma hedefi için gerekli kaynakları temin etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin ekonomik büyümesi ve gelişmeleri için yabancı sermayenin yeterliliği ve yatırımları oldukça kritik bir rol oynamaktadır (Yiğitoğlu, 2005).

3.6.3. İstihdam Üzerindeki Etkileri

Yabancı sermayenin bankacılık sektöründeki etkileri yalnızca ekonomik istikrar, büyüme ve ödemeler dengesi gibi makroekonomik faktörlerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda istihdam açısından da büyük bir rol oynamaktadır. Türkiye'deki yabancı bankaların sektördeki payları, sektöre olan katkılarını net bir şekilde gözlerin önüne sermektedir. 2006 yılı itibarıyla yabancı sermayeli bankaların Türkiye bankacılık

sektöründeki aktif payı yüzde 6, kredi payı yüzde 7,2, mevduat payı yüzde 5,6 düzeyindeyken, sektör istihdamının yüzde 9'unu ve şubelerinin yüzde 7'sini oluşturduğu görülmektedir. Yabancı finansal kaynakların sağlanması, aynı zamanda istihdam oluşturma kapasitesinde de önemli bir araç olmuştur. Bu, özellikle bankaların büyüme sistemleriyle paralel bir şekilde, sektöre olan katkılarının sadece finansal düzeyde sınırlı kalmadığını, aynı zamanda iş gücü piyasasına da etki ettiğini gösteriyor (Yiğitoğlu, 2005).

Yabancı sermayenin Türkiye'deki bankacılık sektöründe önemli bir rol oynaması, büyüme sisteminin de etkili olmasını sağlamaktadır. Örneğin, Fortis bankası, büyüme yedekleme sistemi 2009 yılına kadar 6.300 yeni personel kazanımının planlandığını açıklamıştır. Bankaların büyümeleri, genellikle öz kaynaklarının yeterli düzeyde olmasına bağlıdır ve bu nedenle bankaların büyümeyi sürdürebilmesi için gerekli finansal kaynağa sahip olmaları kritik öneme sahiptir. 5411 sayılı Bankalar Kanunu ve Basel II düzenlemeleri çerçevesinde, bankaların büyüyen aktif ve risklerini karşılamak için yeterli sermayeye sahip olmaları gerekmektedir. Burada, yabancı bankaların yeterli sermayeye sahip olmaları, sektördeki istihdamın arttırılmasına katkı sağlamaktadır (Karacaoğlu, 2011).

Türkiye'nin makroekonomik dengelerinde büyük değişiklikler olmadığı sürece, yabancı sermayenin bankacılık sektörüne tüketiminin olumlu yönde artacağı, ayrıca bazı yabancı sermayeli bankaların dünya çapındaki operasyonlarının bir kısmı Türkiye'de devam etmekte olup değerlendirme çalışmaları yapıldığı belirtilmektedir. Türkiye'nin gelişmiş karşılaştırması daha düşük iş gücü maliyetleri, bu tür teknolojinin hayata geçirilmesini teşvik etmekte ve bunun sonucunda yeni istihdam olanakları meydana getirmektedir. Bu da Türkiye'nin ekonomik yapısının gelişmesini sağlamaktadır.

Yabancı bankaların, Türkiye bankacılık sektöründe ortaya çıkan yeniliklerin en önemli etkilerinden biri, sektörün eğitime ve kalifiye iş gücü dönemlerinde olan katkısıdır. Yabancı işletmelerde, çalışanlarına uluslararası bankacılık deneyimi kazandırılarak, deneyimlerini artırmakta ve sektördeki genel eğitim seviyesi yükseltilmektedir (Karacaoğlu, 2011). Bu sürecin başlangıcında, özellikle yerel şubeler için kalifiye personel eksikliği gibi zorluklar ortaya çıkabilir. Ancak, uzun süreli bu durum, daha kaliteli ve eğitilmiş bir iş gücünün üretilmesine katkı sağlar. Böylece,

Türkiye'nin bankacılık sektörü daha yetkin bir iş gücüne sahip olur, bu da hem sektörel verimliliği artırır hem de Türkiye'nin uluslararası bankacılıkta rekabet gücünü artırmaktadır (Aksoy, 1998: 44-45). Yabancı sermaye, Türkiye'nin bankacılık sektöründe sadece finansal kaynak sağlamakla kalmamış, aynı zamanda istihdam oluşturma, iş gücünü eğitime ve sektöre yenilik getirme gibi önemli katkılarda da bulunmuştur. Bu durum, hem bankacılık sektöründeki gelişmeleri hem de genel ekonomik büyümeyi teşvik etmiştir.

3.6.4. Verimlilik Üzerindeki Etkileri

Bankacılık sektöründe verimlilik, birçok faktörün etkileşimiyle şekillenir ve bu faktörler arasında ürün çeşitliliği, ölçek ve kapsam ekonomisi, yabancı bankaların sektöre girişi, birleşmeler ve satın almalar, ekonomik ve rekabet koşulları, müşteri segmentasyonu, teknolojik gelişmeler, değişim merkezileşme gibi unsurlar yer almaktadır. Yabancı sermayenin Türkiye gibi gelişen gelişimi, bankacılık sektöründeki verimliliği artırma konusunda önemli bir rol oynamaktadır (İşeri ve Ulsan, 2007). Yabancı, sektöre yeni ve kaliteli finansal ürünler, teknolojik altyapı, bilgi ve deneyim sunmakta; Ayrıca yerli rekabetle rekabet halinde olmayı teşvik ederek verimliliği artırmaktadır. Bu tür verimlilik artışları, uzun vadeli ve zorlu bir süreç olmasına rağmen, hem ulusal hem de uluslararası ekonomik koşulların konuşulabilmesi mümkündür (Çakar, 2003).

Yabancı bankaların Türkiye piyasasına girişi ve finansal serbestleşmesi (*özellikle faiz oranlarının serbest bırakılması*) ile bankacılık sektöründe rekabetin arttığı gözlemlenmiştir. Artan rekabet, geleneksel bankacılık modellerinin bozulmasına ve bankaların kaynak çeşitliliğini artırmalarına yol açmıştır. Bu süreçte kredi kartları, kredi kartları, döviz tevdiat hesapları, leasing, faktoring gibi yeni finansal ürünler, ATM'ler, POS'lar ve internet/telefon bankacılığı gibi dijital hizmetler yaygınlaşmıştır. Bu teknolojik gelişmeler sayesinde Türkiye bankacılık sektöründe verimlilik artışı sağlanmış ve daha etkin hizmet sunulmaya başlanmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002).

Özellikle Türkiye'deki küçük detaylardaki canlı hücreler, daha az personel ve gelişmiş teknoloji ile yüksek verimlilik oranlarına ulaşabilmektedir. Bu ekranda, geniş müşteri kitlesine hitap etmek yerine, daha düşük oranlarda ve büyük işlem hacimlerine odaklanarak faaliyet göstermektedir. Genellikle kurumsal bankacılık ve özel bankacılık

hizmetleri sunarak, çok uluslu şirketlerle ve yüksek tasarruf sahipleriyle almayı tercih etmektedirler. Bunun dışında, HSBC ve Fortis gibi büyük yabancı bilgisayarlar, yaygın mağaza ağları ve geniş müşteri kitlelerine hitap etme yöntemleriyle, operasyonlarını merkezleştirerek daha verimli hale getirmeye çalışıyorlar. Bu tür canlı yaşam, maliyet maliyetlerinin verimliliğini artırmayı hedeflemektedir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002).

Türkiye'deki bankacılık sektörü, bireysel bankacılığa ve müşteri odaklı yaklaşımlara daha fazla önem verilmeye başlandı. Bankalar, özellikle bireysel ve bireysel bankacılığı alanında alternatif satış kanallarını kullanarak daha fazla hızla faaliyet göstermektedir. İnternet ve telefon bankacılığı, işlem maliyetlerini düşürerek bankaların tasarruf verimliliklerini artırmaktadır. Bu kanallar sayesinde, farklı şekillerde daha hızlı ve düşük düzeyde destek hizmeti sunulabilmektedir. Bugün Türkiye'de internet ve telefon bankacılığı hizmetini sunan bir mevduat bankası neredeyse yok, bu da bankaların teknolojiye ve dijitalleşmeye olan yatırımlarını giderek artırmalarını sağlamaktadır.

Yabancı bankaların sektörel birleşmeleriyle birlikte, bu ürünler tarafından sunulan yeni ürün ve hizmetler, yerli bölgeler üzerinde de etkili olmuştur. Rekabet ortamındaki değişimler, yerli alternatiflerde benzer ürün ve hizmetleri sağlama çabası içerisine girmiştir (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005). Bu durumda, sektördeki gelişmeler teşvik edilmiş ve verimlilik artışını doğuran bir ortam oluşmuştur. Sonuç olarak, yabancı bankaların sektöre girişi, yalnızca finansal ürün çeşitliliği ve teknolojik altyapı bakış açısı değil, aynı zamanda bankaların verimliliklerini artırma yönünde de önemli katkılar sağladılar.

3.7. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE ORTAKLIKLARI

1980 sonrası Türkiye'nin ekonomik politikalarında gerçekleştirilen köklü değişimler, yabancı bankaların ülkede şube açması ve temsilcilikler kurması açısından kritik bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde uygulanan liberal ekonomik politikaların, gelişmiş ülkeler tarafından desteklenmesi, Türkiye'nin stratejik coğrafi konumu, Ortadoğu pazarlarına yakınlığı ve çok uluslu şirketlerin Türkiye'de faaliyet göstermeye başlaması gibi faktörler, yabancı bankaların ilgisini çekmiştir. Özellikle sermaye hareketlerinin 1989 yılında serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaret hacminin büyümesi,

yabancı bankaların Türkiye'ye girişini hızlandıran önemli gelişmeler olmuştur (Karacaoğlu, 2011).

Yabancı bankalar, Türkiye bankacılık sektörüne genellikle iki ana yolla giriş yapmıştır: doğrudan yerel bankaları satın alarak veya hisse alımları yoluyla. Bazı bankalar küçük hisselerle sektöre dâhil olurken, diğerleri genellikle yüzde elliyi aşan bir hisse oranıyla kontrolü ellerine almayı tercih etmiştir. Günümüzde, bu eğilimin daha da belirginleştiği ve yabancı bankaların genellikle çoğunluk hissesine sahip olarak sektörde daha etkili bir varlık gösterdiği gözlenmektedir (Karacaoğlu, 2011). Örneğin, 2001 yılında Demirbank'ın HSBC tarafından, 2005 yılında ise Dışbank'ın Fortis tarafından satın alınması, bu tür girişlerin çarpıcı örneklerindendir. Bu satın almalar yalnızca sektördeki yabancı varlığını artırmakla kalmamış, aynı zamanda yabancı bankaların şube ve personel sayılarında da kayda değer artışlara neden olmuştur.

1980 yılında Türkiye'de yalnızca 4 yabancı sermayeli banka faaliyet gösterirken, 2000 yılı sonunda bu sayı 21'e yükselmiştir. Ancak, 2000'li yıllarda bazı yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründen çıkış yaptığı görülmüştür. Örneğin, 2003 yılında ING Bank ve Credit Suisse First Boston, 2004 yılında ise Credit Lyonnais sektörden çekilmiştir. Buna rağmen, diğer yabancı bankaların sektöre girişi devam etmiş ve şubeleşme faaliyetleri hız kazanmıştır. Haziran 2006 itibarıyla Türkiye'de 13 adet mevduat bankası ve 2 adet mevduat kabul etmeyen yabancı sermayeli banka bulunmaktaydı. Şube sayısı, 1980 yılında 105 iken, 2006 yılı haziran ayına gelindiğinde 449'a ulaşmıştır. Bu artış, yabancı sermayeli bankaların Türk finans piyasasındaki etkisini artırdığını açıkça göstermektedir (Karacaoğlu, 2011).

Yabancı bankaların Türkiye'ye olan ilgisinin artması, ülkenin finansal serbestleşme politikalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. 1980 sonrası dönemde artan ekonomik serbestleşme, yabancı bankaların pazara girmesini kolaylaştırmış ve bankacılık sektörüne dinamizm kazandırmıştır. Ayrıca, bu bankaların Türkiye'de şube açması ve yerel bankaları satın alması, sektörde uluslararası standartların uygulanmasına da katkı sağlamıştır. Yabancı bankalar, sektöre finansal kaynak ve bilgi birikimi sağlamanın yanı sıra rekabeti artırarak yerel bankaların verimlilik düzeylerini yükseltmiştir. Bununla birlikte, bu bankaların Türk ekonomisine yaptığı katkının

sürdürülebilir olması, düzenleyici otoritelerin doğru denetim ve gözetim mekanizmalarını işletmesine bağlıdır.

Türkiye’de yabancı bankaların varlığı, finansal sistemin küresel standartlara entegrasyonu ve uluslararası yatırımcı güveninin artması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, bu sürecin ekonomik büyümeye ve sektörel istikrara katkı sağlayabilmesi için bankacılık sektörünün ihtiyaçlarına uygun düzenlemelerin yapılması ve yabancı sermayenin getirdiği risklerin etkin bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, yabancı bankaların Türkiye’deki faaliyetleri hem bankacılık sektörü hem de genel ekonomi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu fırsatların doğru değerlendirilebilmesi için stratejik adımlar atılması, sektörel reformların devam ettirilmesi ve yerel bankaların rekabet gücünün artırılması büyük önem taşımaktadır.

Tablo 3.4. Yeni Satın Alma ve Ortaklık Yapılan Bankalardaki Şube ve Personel Sayıları

Banka	Şube Sayısı	Personel Sayısı
Yapı Kredi Bankası	405	9.946
Koçbank	177	3.549
Garanti Bankası	459	11.185
Finansbank	262	7.013
TEB	130	2.971
Denizbank	244	5.446
MNG Bank	10	263
Tekfen Bank	30	557
Sekerbank	203	3.405
Akbank	674	11.648

Kaynak: TBB.

1980 sonrası Türkiye bankacılık sektöründe gerçekleştirilen reformlar, sektördeki büyüme dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Özellikle yabancı sermayenin sektöre girişinin kolaylaştırılması, bu dönemde bankacılık sektöründeki şube ve personel

sayılarında ciddi artışlara neden olmuştur. Türkiye'nin ekonomik politikalarının serbestleşme yönünde gelişmesi, sektördeki rekabet ortamını artırmış ve bankacılık sektörünün hacmini genişletmiştir.

1980 yılından itibaren uygulamaya konulan pozitif reel faiz politikası ve esnek kur rejimi, tasarrufları artırma ve bu kaynakları mali sisteme çekme amacı taşımaktaydı. Bu politikaların yanı sıra, bankacılık sektörüne yeni girişlere izin verilmesi ve döviz işlemlerinde serbestleşme, sektörün büyümesini hızlandırmıştır. Bu süreçte, bankacılık sektörünün toplam bilanço büyüklüğünde gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. 1980'de, bankacılık sektörünün toplam bilanço büyüklüğünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki oranı yüzde 31,4 düzeyindeyken, bu oran 1985'te yüzde 43,9'a yükselmiştir. Ancak, Körfez Krizi gibi ekonomik şoklar nedeniyle 1990 yılında bu oran yüzde 43,3'e gerilemiştir. Buna rağmen, sektördeki toparlanma hızlı olmuş, 1999'da toplam bilançonun GSMH'ye oranı yüzde 92,2'ye ulaşmıştır.

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri, bankacılık sektöründe önemli daralmalar meydana getirmiştir. 2000 yılında 154,9 milyar USD olarak kaydedilen sektörün toplam bilanço büyüklüğü, kriz sonrası 2001 yılı sonunda 115 milyar USD'ye gerilemiştir. Bu küçülmenin temel nedenleri arasında, fona devredilen bankaların etkisi, bazı bankaların birleşme veya tasfiye süreçleri ve döviz kurlarındaki ani artış yer almaktadır. Ancak, 2002 yılında GSMH'nin büyümesiyle birlikte oran bir miktar gerilemiş olsa da sektör toparlanmaya devam etmiştir.

Yabancı sermayenin sektöre olan ilgisi, Türkiye ekonomisinin küresel finans piyasalarıyla entegrasyonunu hızlandırmıştır. 1980 yılında 18,6 milyar USD olan bankacılık sektörünün toplam bilanço büyüklüğü, 1990 yılında 58,2 milyar USD'ye, 1995'te ise 68,9 milyar USD'ye yükselmiştir. 2006 yılına gelindiğinde, bu büyüklük 290 milyar USD gibi oldukça yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu artış, bankacılık sektörünün hem iç dinamikleri hem de yabancı sermayenin katkısıyla hızla geliştiğini göstermektedir.

Türkiye bankacılık sektöründe yabancı sermayenin etkisi, sektörün büyümesine önemli katkılarda bulunmuştur. Serbestleşme politikaları ve yabancı yatırımcıların ilgisi, sektörün bilanço büyüklüğünü artırmış ve sektöre uluslararası standartların getirilmesini sağlamıştır. Ancak, kriz dönemlerinde yaşanan daralmalar, bankacılık sektöründe istikrarın sağlanması için güçlü düzenleme ve denetim mekanizmalarının önemini ortaya

koymuştur. 2006 yılı itibarıyla kaydedilen büyük artışlar, Türkiye bankacılık sektörünün uluslararası piyasalarda daha rekabetçi bir konuma gelmesi için önemli bir zemin hazırlamıştır. Bu süreçte, hem yerel hem de yabancı sermayenin etkin yönetimi, sektörde sürdürülebilir büyümenin anahtarı olmaya devam edecektir.

3.7.1. BNP Paribas-TEB Ortaklığı

10 Şubat 2005 tarihinde Fransız BNP Paribas ve TEB Mali Yatırımlar arasında imzalanan anlaşma, Türk bankacılık sektöründe önemli bir ortaklığın temelini atmıştır. Bu anlaşmayla TEB Mali Yatırımlar'ın sermayesinin %50'si, Avrupa'nın lider finans kurumlarından biri olan BNP Paribas'ya devredilmiştir. Bu devir sonucunda BNP Paribas, Türk Ekonomi Bankası'nın (TEB) %42,125'lik dolaylı bir payına sahip olmuştur.

BNP Paribas, TEB Mali Yatırımlar'ın sermayesinin %50'sini temsil eden 9 milyar 50 milyon adet hisseyi 216,8 milyon dolarlık bir bedelle satın almıştır. Bu satın alma sadece Türk Ekonomi Bankası'nı değil, aynı zamanda TEB Yatırım, TEB Leasing, TEB Factoring, TEB Sigorta, TEB Portföy Yönetimi ve Hollanda merkezli The Economy Bank NV gibi diğer TEB iştiraklerini de kapsamaktadır. Böylece BNP Paribas, TEB Grubu'nun farklı finansal alanlardaki faaliyetlerinde önemli bir konum elde etmiştir.

Ortaklık anlaşmasının ardından TEB'in yönetim yapısında eşit ağırlıklı temsil prensibi benimsenmiştir. TEB Yönetim Kurulu'nda, TEB Mali Yatırımlar'ın hâkim iki ortak grubundan dört üye ve doğal üye olarak Genel Müdür yer almıştır. Bu, yönetimde şeffaflık ve dengeyi sağlayarak ortaklığın sağlıklı bir şekilde ilerlemesini hedeflemiştir.

Anlaşmanın ardından yapılan açıklamalarda TEB'in büyüme stratejileri de ortaya konmuştur. 2004 yılı sonunda 87 olan şube sayısının, 2005 yılı sonuna kadar 100'e, 2007 yılı sonuna kadar ise 150'ye çıkarılması planlanmıştır. Yeni açılacak şubelerin özellikle KOBİ'lere ve bireysel bankacılık müşterilerine hizmet vermesi hedeflenmiştir. Bu strateji, hem TEB'in müşteri tabanını genişletmek hem de yerel piyasalarda daha etkin bir oyuncu haline gelmek amacını taşımaktadır.

BNP Paribas ve TEB arasında kurulan bu ortaklık, Türkiye bankacılık sektöründe uluslararası oyuncuların artan etkisini bir kez daha gözler önüne sermektedir. BNP Paribas'nın sektöre girişinin, sadece finansal yatırımla sınırlı kalmayıp, yönetim anlayışı ve stratejik hedefleriyle de TEB'i dönüştürdüğü görülmektedir. Bu ortaklık, Türk

bankacılık sektöründe uluslararası standartların uygulanmasını teşvik etmiş, aynı zamanda TEB'in küresel bankacılık ağında daha fazla yer edinmesine olanak sağlamıştır. BNP Paribas'nın sahip olduğu bilgi birikimi ve finansal gücü, TEB'in hem yerel hem de uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmıştır. Bu iş birliği, uluslararası bankaların Türkiye'ye duyduğu güveni simgelemekle kalmamış, aynı zamanda sektördeki diğer oyunculara da bir örnek teşkil etmiştir.

BNP Paribas ve TEB ortaklığı, yalnızca iki finans kurumu arasındaki bir birleşme olarak değil, aynı zamanda Türkiye'nin bankacılık sektöründeki dönüşüm sürecinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Şubeleşme hedefleri, yönetim yapısındaki yenilikler ve finansal alandaki stratejik hamlelerle bu ortaklık, hem TEB'in büyüme hedeflerini desteklemiş hem de Türk bankacılık sektöründe uluslararasılaşma sürecine katkıda bulunmuştur.

3.7.2. Fortis Grubu - Dışbank Ortaklığı

2005 yılında Fortis, Türkiye'nin önemli özel bankalarından biri olan Dışbank'ın ana hissedarlarıyla yaptığı anlaşmayla dikkat çekmiştir. 10 Nisan 2005 tarihinde imzalanan bu anlaşma, Fortis'in, Dışbank'ın %89,3'lük hisselerini devralmasını öngörmüştür. Bu satın alma işlemi, yalnızca Dışbank'ı değil, aynı zamanda Dışbank bünyesindeki Dış Yatırım, Dış Portföy, Dış Leasing, Dış Factoring, Dışbank Malta ve Doğan Emeklilik gibi iştirakleri de kapsamaktadır.

Fortis, Benelüks ülkelerinde (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) lider konuma sahip bir finans grubu olarak tanınmaktadır. Avrupa'nın en büyük 20 finans kuruluşu arasında yer alan Fortis, bankacılık ve sigortacılık gibi geniş bir yelpazede finansal hizmetler sunmaktadır. Şirketin, 31 Mart 2005 itibarıyla 571 milyar Euro'luk aktif büyüklüğe ve 28,6 milyar Euro piyasa değerine sahip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca 52.000 kişilik bir iş gücüne sahip olan Fortis, bu genişleme hamlesiyle Türkiye'deki finansal varlığını güçlendirmeyi hedeflemiştir.

Bu satın alma, Fortis'in Türkiye bankacılık sektörüne olan güvenini ve uzun vadeli yatırım planlarını yansıtmaktadır. Dışbank gibi köklü bir kuruluşu bünyesine katmak, Fortis'e yalnızca Türkiye pazarında güçlü bir yer edinme fırsatı sunmamış, aynı zamanda bankanın iştirakleri aracılığıyla finansal hizmetlerini çeşitlendirme şansı

meydana getirmiştir. Bu iştirakler arasında yer alan Dış Yatırım ve Dış Portföy, Fortis'in yatırım ve portföy yönetimi hizmetlerini geliştirmesine katkıda bulunmuştur. Aynı şekilde Dış Leasing ve Dış Factoring, şirketin kurumsal müşterilere sunduğu finansal çözümleri genişletmesine olanak sağlamıştır.

Fortis'in Avrupa'daki lider konumu ve finansal gücü, bu satın almanın önemini artırmaktadır. Şirket, Benelüks ülkelerinde köklü bir yapıya sahip olmasının yanı sıra, Avrupa genelinde tanınan bir marka olarak Türkiye'ye finansal uzmanlık ve uluslararası bir perspektif getirmiştir. Türkiye gibi yükselen bir ekonomide, Fortis'in bu girişimi, yerel bankacılık sektörüne uluslararası standartların taşınması açısından kritik bir adım olmuştur.

Fortis'in Türkiye'ye girişinin, Dışbank'ın büyüme stratejilerine olumlu yansımaları olmuştur. Bu iş birliği, Dışbank'ın yerel müşteri tabanını genişletmesine ve Fortis'in uluslararası ağına entegre olarak hizmetlerini daha geniş bir coğrafyaya yaymasına olanak sağlamıştır. Ayrıca, Fortis'in finansal gücü ve deneyimi, Dışbank'ın teknolojiye dayalı yenilikçi çözümler geliştirmesine ve kurumsal müşterilere yönelik hizmetlerini güçlendirmesine katkıda bulunmuştur.

Fortis-Dışbank ortaklığı, Türkiye bankacılık sektörünün uluslararasılaşma sürecine önemli bir katkı sağlamıştır. Fortis, güçlü bir küresel oyuncu olarak, Türkiye pazarına finansal uzmanlık ve geniş bir müşteri ağı getirmiştir. Bu satın alma, hem yerel piyasalarda rekabetin artmasına hem de uluslararası yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisinin pekişmesine vesile olmuştur. Fortis'in bu hamlesi, Türk bankacılık sektörünün büyüme potansiyelini uluslararası yatırımcılar için daha görünür hale getirmiştir ve gelecekte benzer iş birliklerinin önünü açabilecek stratejik bir model olarak değerlendirilmektedir.

3.7.2.1. Fortis Grubunun Tarihçesi

Fortis, 12 Aralık 1990'da Hollanda'daki AMEV/VSB ile Belçika'nın AG Group'un birleşmesiyle kuruldu. Latince "sağlam", "güçlü" ve "kararlı" anlamlarına gelen Fortis ismi, yeni oluşumun vizyonunu yansıttı. Bu birleşmenin her iki tarafı da kendi alanlarında lider konumdaydı: AG Group, Belçika'nın sigorta sektöründe, AMEV uluslararası sigorta pazarında, VSB ise Hollanda'nın perakende bankacılık sektöründe etkili bir oyuncuydu.

Fortis, kuruluşundan itibaren büyüme stratejisini ağırlıklı olarak banka satın almaları yoluyla geliştirdi. 1993 yılında Belçika'nın ASLK-CGER Bankası'nda kontrol sağlayacak düzeyde hisse alımı, Fortis'in bankacılık faaliyetlerini genişletmesinde önemli bir adım oldu. Bunu, 1997 yılında Hollanda'nın önde gelen kurumsal bankası MeesPierson'ın satın alınması izledi. Bu hamleyle Fortis, özel bankacılık, şirket bankacılığı ve yatırım bankacılığı alanında güçlü bir yapı oluşturdu. 1998'de Belçika'nın prestijli bankası Generale Bank'ın alımıyla Fortis, bölgedeki gücünü pekiştirdi. 2000 yılı itibarıyla ASLK-CGER, Generale Bank, VSB Bank ve MeesPierson'ın entegre edilmesiyle tüm bu kuruluşlar Fortis Bank adı altında faaliyet göstermeye başladı.

Fortis, yalnızca Benelüks bölgesinde değil, dünya çapında ortaklıklar ve satın almalar yoluyla büyüdü. Avrupa'da İspanya'nın önde gelen bankalarından La Caixa ve Portekiz'in Banco Comercial Portugues (BCP) ile iş birliği kurdu. Asya'daki genişlemesinde ise Malezya'nın Maybank'ı ile ortak bir şirket kurarak, Çin'de China Insurance Group ile hayat sigortası ortaklığı gerçekleştirdi. Şanghay'da Haitong Securities ile stratejik iş birliği yapan Fortis, Tayland'da Muang Thai ile ortaklık ve Portekiz'de BCP ile iş birlikleriyle faaliyetlerini çeşitlendirdi.

Türkiye'ye giriş ise 2005 yılında Dışbank'ın %93,3'lük hissesini satın alarak gerçekleşti. Fortis, kuruluşundaki 2,5 milyar Euro olan piyasa değerini, 2005 itibarıyla 31,4 milyar Euro'ya çıkardı. Aynı dönemde çalışan sayısını 20 binden 56 bine yükseltti. Fortis, sadece satın alma yoluyla değil, organizasyon içindeki en iyi uygulamaları geliştirerek organik büyümeyi de hedefledi. Şirket, farklı iş birimlerinden elde edilen bilgi ve deneyimi paylaşarak hem bireysel şirketleri güçlendirdi hem de sınır ötesi faaliyetlerini genişletti.

Fortis'in iş modeli, sigortacılık ve bankacılığı bir arada yürüten bir yaklaşım olan banka-sigorta modeline dayanıyordu. Bu modelin yanı sıra kurumsal bankacılık, leasing, factoring, özel bankacılık ve portföy yönetimi gibi alanlarda yoğunlaşarak rekabet avantajını artırdı. Fortis, Benelüks bölgesindeki lider pozisyonunu sürdürürken, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Hong Kong, Brezilya ve Meksika gibi büyük ekonomilerde de varlık gösterdi. Amsterdam, Brüksel ve Lüksemburg borsalarında işlem gören hisselerinin yanı sıra, ABD'deki ADR programına dâhil oldu. Bilançolarını dikkatle

düzenleyen ve risk yönetimine önem veren Fortis, maliyet kontrolü ve kârlılık odaklı bir yaklaşım izledi. Bu stratejiler sayesinde düşük risk profiline sahip olmayı başardı.

Fortis, 1990'daki kuruluşundan itibaren hızlı ve stratejik bir büyüme sergiledi. Bankacılık ve sigortacılık alanlarında geniş bir coğrafyada faaliyet göstererek Avrupa'nın en büyük 20 finans kuruluşundan biri haline geldi. Türkiye gibi yükselen pazarlardaki yatırımları ve Asya'daki ortaklıkları, Fortis'in küresel bir oyuncu olarak yükselmesinde önemli bir rol oynadı. Şirket, yerel uzmanlık ile küresel bilgi birikimini birleştirerek, faaliyet gösterdiği her bölgede etkili bir yapı kurmayı başardı.

3.7.3. Yapı Kredi Bankası'nın KoçUniCredito Tarafından Satın Alınması

8 Mayıs 2005 tarihinde Çukurova Holding A.Ş., çeşitli Çukurova Grubu şirketleri ve Koç Finansal Hizmetler A.Ş. (Koçbank Nederland N.V.) arasında Yapı Kredi Bankası hisselerinin %57,4'ünün devrine yönelik sözleşme imzalandı. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), bu işlem için 11 Ağustos 2005'te onay verdi ve 28 Eylül 2005'te gerçekleştirilen olağanüstü genel kurul toplantısıyla devir tamamlandı.

Devir işlemi sırasında Yapı Kredi Bankası'nın toplam değerinin 2 milyar 59 milyon Euro olarak belirlendiği, Koçbank'ın ise %57,4'lük pay için 1 milyar 182 milyon Euro ödeme yaptığı açıklandı. Bu işlemle Yapı Kredi'nin kontrolü, Koç Holding ve İtalyan UniCredito Grubu'nun ortak girişimi olan Koç Finansal Hizmetler'e geçti.

Söz konusu hisse devri yalnızca Yapı Kredi Bankası'nı değil, onun ulusal ve uluslararası iştiraklerini de içeriyordu. Bu kapsamda, bankanın şu bağlı kuruluşları ve iştirakleri de Koç Finansal Hizmetler'e devredildi:

- ✓ *Uluslararası İştirakler:* Yapı Kredi Bank (Deutschland), Yapı Kredi Moscow, Banque De Commerce Et De Placements, Yapı Kredi Bank Nederland
- ✓ *Sigorta ve Emeklilik:* Yapı Kredi Sigorta, Yapı Kredi Emeklilik
- ✓ *Finans ve Yatırım:* Yapı Kredi Yatırım, Yapı Kredi Faktoring A.Ş., Yapı Kredi Finansal Kiralama A.O., Yapı Kredi Portföy Yönetimi A.Ş.
- ✓ *Gayrimenkul ve Teknoloji:* Yapı Kredi Bank-Koray Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş., Super Online, Digital Platform İletişim Hizmetleri A.Ş., Fintur Technologies B.V.

✓ *Diğer:* Yapı Kredi Kültür-Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., Bankalararası Kart Merkezi A.Ş., Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.

Bu geniş kapsamlı devirle birlikte Yapı Kredi, yalnızca bankacılık değil, aynı zamanda teknoloji, gayrimenkul, kültür-sanat ve dijital hizmetler alanlarındaki iştiraklerini de Koç- UniCredito ortaklığına devretmiş oldu.

Hisse devrinden sonra Yapı Kredi Bankası'nın %57,4'l k hissesinin yarısı (yaklaşık %28,7) UniCredito'nun kontrolüne geçti. Böylece, Koç ve UniCredito ortaklığı bankanın yönetiminde eşit derecede etkili bir konum elde etti. Bu ortaklık, Yapı Kredi'nin sektördeki rekabet gücünü artırarak, onu Türkiye'nin en büyük dördüncü bankası konumuna taşıdı. Ziraat Bankası, İş Bankası ve Akbank'ın ardından Yapı Kredi, Türkiye'nin en büyük özel bankaları arasında önemli bir yere ulaştı.

Bu birleşme, Türkiye bankacılık sektöründe büyük bir dönüşüm oluşturdu. UniCredito'nun uluslararası bankacılık alanındaki deneyimi, Koç Holding'in yerel pazardaki gücüyle birleşerek Yapı Kredi'nin hem operasyonel hem de finansal yapısında modernleşme ve büyümeyi hızlandırdı. Özellikle bireysel bankacılık, kurumsal hizmetler ve dijital bankacılık alanlarında önemli yatırımlar gerçekleştirildi. Satış işleminden sonra Yapı Kredi, hizmet ağını genişletme stratejisi doğrultusunda hem şube sayısını hem de müşteri tabanını büyütme konusunda adımlar attı. Ayrıca, bankanın uluslararası iştirakleri sayesinde global bankacılık alanındaki etkinliği artırıldı. Bu durum, hem Türkiye'nin finansal sistemine olan güveni artırdı hem de ülkeye yabancı sermaye girişini teşvik etti.

Koç Finansal Hizmetler'in Yapı Kredi'yi devralması, Türkiye bankacılık sektöründe bir milat olarak kabul edilmektedir. Bu birleşme, yerel ve uluslararası finans kuruluşlarının iş birliğinin başarılı bir örneğini sergilerken, Türk bankacılık sektörünün modernleşme ve küreselleşme sürecine katkı sağladı. Yapı Kredi, bu süreçte yalnızca finansal gücünü artırmakla kalmadı, aynı zamanda müşteri odaklı hizmet anlayışını genişleterek sektördeki rekabetçi konumunu da sağlamlaştırdı.

3.7.4. Garanti Bankası-GE Consumer Finance Ortaklığı

2005 yılı, Türk bankacılık sektöründe önemli bir dönüm noktasına işaret etti. Bu dönemde, Garanti Bankası'nın %25,5 oranındaki hissesinin 1 milyar 556 milyon oranında, General Electric'in (GE) finansal hizmetleri GE Consumer Finance (GECF) tarafından satın alınması için bir hisse devir sözleşmesi imzalanmıştı. Satışa konu olan bu

%25,5'lik hisse için toplam değerin 1 milyar 555 milyon dolar olarak belirlenmesi dikkat çekiciydi. Garanti Bankası'nın tamamının 6 milyar 100 milyon dolar olarak gösterdiği görülmüştür. Ayrıca GECF'nin Garanti Bankası'nın kurucu hisselerinin %49,2'sini 250 milyon karşılığında satın alacağı belirtilmişti. Bu anlaşma, Türk bankacılık sektöründe bir devrimi simgelemiştir, çünkü büyük bir yabancı yatırımcı olan GE, Türk bankacılık sektöründe önemli bir oyuncu haline gelmiştir.

Bu hisse devri, Doğuş Grubu ile GE arasında eşit ortaklık ilkesine dayanan bir yapıyı beraberinde getirdi. Yapılan düzenlemeye göre, banka yönetim kurulunun 5 üyesi Doğuş Grubu tarafından önerilecekken, 4 üyesi ise GE tarafından belirlenmişti. Ayrıca banka genel müdürü, iki tarafın kararıyla seçilecekti. Bu yönetim yapısı, onun iki tarafında karar almada eşit oranda bir paya sahip olmasını sağlayacak ve böylece birleşmenin başarıyla ilerlemesi için sağlam bir temel atılmış olacaktı. Bu durumda, Garanti Bankası'nın yönetiminin daha esnek ve güçlü olmasını sağlayan önemli bir unsur olacaktı.

General Electric, 1948'den beri dünyada varlığını gösteren ve birçok farklı üretim faaliyeti gösteren bir şirketti. GE'nin uçak motorları üretimi ve enerji sektörü gibi yüksek teknoloji alanlarındaki çalışmaları bilinmektedir. GECF, GE'nin finansal hizmetler gelişiminde önemli bir alt birimdi ve dünya çapındaki mağaza kredi kartları, tüketici kredileri, banka kartları, otomobil kredileri ve leasing gibi birçok finansal ürün deneyimine sahipti. Bu ortaklık, Garanti Bankası için büyük bir fırsat anlamına geliyordu; çünkü GE'nin küresel deneyimi ile Garanti Bankası'nın bölgedeki güçlü pozisyonuyla birleşerek, yeni finansal kaynaklar üretilip, bankanın uluslararası pazarda daha fazla etkinlik göstermesi sağlanacaktı. Ayrıca Garanti Bankası'nın faaliyet gösterdiği Rusya, Romanya ve Hollanda gibi pazarlar, bu ekleme ortaklıklarıyla daha fazla fırsat sunuyordu.

GE'nin sahip olduğu küresel, güçlü ağ ve finansal altyapı, Garanti Bankası'nın uluslararası alanda daha fazla iş birliği fırsatı sağlamasına olanak tanımıştır. Bu durum, Garanti Bankası'nın Türkiye dışındaki pazarlarda da büyümesine yardımcı olacak, ayrıca yerel pazarda daha büyük bir etki oluşturma zemin hazırlamıştır.

Bu yatırımlar, Garanti Bankası'nın büyüme stratejilerini hızlandırmaya olanak sağlayacak ve GE'nin uluslararası deneyimi ile Garanti'nin Türkiye ve bölgede bilgi

birleşerek daha güçlü bir finansal yapı oluşturacaktı. Garanti Bankası, GECF ile kurduğu ortaklık sayesinde finansal ürünleri çeşitlendirebilecek ve bankacılık alanındaki yenilikleri hızlandırmıştır.

Garanti Bankası, bu ortaklık sayesinde sadece Türk bankacılık sektöründe değil, küresel ölçekte daha güçlü bir oyuncu haline gelmeyi hedefliyordu. Garanti, kaliteli insan kaynağı, güçlü yönetim anlayışı, gelişmiş teknolojisi ve geniş ürün yelpazesi ile GE'nin büyüme sağlayacağı güçlü bir platform sunacaktı. Bu ortaklık, Garanti Bankası'na küresel düzeyde daha fazla müşteri sağlayacak ve banka, Türkiye sınırları dışında dünya çapında belirtilen bir marka olma yolunda büyük adımlar atacaktı.

Sonuç olarak, Garanti Bankası ile General Electric arasında yapılan bu büyük ortaklık anlaşması, Türk bankacılık sektöründeki değişimlere yol açan bir gelişme oldu. GE Tüketici Finansmanı'nın Garanti Bankası'ndaki hissedarlığı, hem bankanın uluslararası stratejilerinde büyük bir fırsat oluşturmuş, hem de GE'nin küresel ölçekte büyüme desteği sağlamıştır. Bu ortaklık, birleşmenin iki tarafı için de güçlü bir birliktelik oluşturmuş ve Garanti Bankası'nın uluslararası alanda da önemli ölçüde etkinliğinin artmasını sağlamıştır. Garanti Bankası, bu işbirliği sayesinde sadece Türkiye pazarında değil, dünya çapındakilerin bir banka olarak daha da güçlenecek ve büyüme potansiyelini en üst düzeyde ortaya çıkaracaktı.

3.7.5. Finansbank-National Bank of Greece Anlaşması

2006 yılında Türkiye'nin sekizinci büyük bankası olan Finansbank'ta yapılan hisse satışı anlaşması hem Türk bankacılık sektörü hem de Yunanistan ile Türkiye arasında ticaret için önemli bir adım olmuştur. Yunanistan'ın en büyük bankası olan National Bank of Greece (NBG), Finansbank'ın %46 hissesini 2,3 milyar Euro (yaklaşık 2,8 milyar dolar) karşılığında satın almak için anlaşma imzaladı. Bu anlaşmada Finansbank'ın toplam değerinin yaklaşık 5 milyar Euro olduğu belirtildi. NBG ile Finansbank arasındaki bu anlaşma, Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan en büyük ticari anlaşma olarak kayıtlara geçti.

National Bank of Greece (NBG), 1841 yılında kurulmuş ve Yunanistan'ın eski ticari bankalarından biri olarak uzun bir geçmişe sahiptir. Banka, 1887'den itibaren NBG, Yunanistan'da 590 şubesi ve 1.316 ATM'si ile geniş bir ağa sahiptir. Ayrıca 12 farklı ülkede faaliyet gösteren banka, uluslararası alanda da güçlü bir varlık göstermektedir.

NBG'nin piyasa değeri yaklaşık olarak 16 milyar dolar civarındadır. Banka hislerinin %74.4'ü ulusal ve uluslararası varlıkların elindeyken, geri kalan kısmı ise emeklilik fonları ve kamu idarelerine aittir.

Bu anlaşma, finansal anlamda sadece Finansbank için değil, aynı zamanda NBG için de büyük bir adım olmuş ve Finansbank, NBG'nin daha güçlü bir sermaye yapısından faydalanarak Türkiye'deki pazar payını artırmayı hedeflemiştir. NBG'nin bu yatırım ile yalnızca Türkiye'deki bankacılık sektörüne değil, aynı zamanda diğer pazarlara da giriş yapma fırsatı bulunması öngörmüştür. Ayrıca bu gelişme, iki ülke arasında daha fazla ticari iş birliğine zemin hazırlayarak ve bankacılık sektöründe önemli bir güç dengesi oluşturmuştur.

3.8. BASEL KRİTERLERİ VE YABANCI SERMAYE ARTIŞI

1980 ve 1990'lı yıllarda dünya genelinde finansal serbestleşmenin ön planda olduğu bir dönemdi. Bu süreçte ülkelerin ekonomilerindeki mali yapıların serbestleşmesini, organize eden açık bir ekonomik ortamı oluşturmayı hedeflemiştir. Ancak bu serbestleşme politikaları beklenen olumlu sonuçları vermemiş ve bu durum birçok ülkede ekonomik kriz yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle 1980'lerin başında IMF'nin sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine yönelik politikaları, Meksika, Güneydoğu Asya ve Türkiye gibi kapsamlı finansal istikrarsızlıklar tetiklemiştir (İşeri ve Ulusan, 2007). Başarılı bir şekilde, sermaye girişinin hızlanması olumlu bir gelişme olarak görülse de, yüksek dış borçlar ve ekonomik dengesizlikler sonucu, yabancı hızla bu zamanlarda çıkışlar başladı. ABD'deki enflasyonist baskılar ve döviz kuru dövizleri da birçok firmanın iflas etmesine sebep olmuş, dolayısıyla küresel ekonomik krizlerin temelleri atılmıştır. Bu sürecin, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına ve Basel Komitesinin yeni düzenlemelerin iyileştirilmesine ihtiyaç doğurmuştur (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmen, 2005).

1990'larda yaşanan bu krizlerin ardından, özellikle İsviçre'nin Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankacılık sektörünün mali istikrarını sağlamak amacıyla düzenlemeler getirmeyi amaçlamıştır. Basel Komitesi, resmî kanun yapma yetkisine sahip olmamakla birlikte, tasarılar ve önerilerde bulunarak sektördeki düzenlemeleri şekillendirmeyi hedeflemiştir (İşeri ve Ulusan, 2007). Basel ile başlayan bu süreç, banka sermayesi ve risk yönetimi üzerine yoğunlaşmış, ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik

bunalım, bankacılık sektöründe daha fazla reform gerektirdiğini ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye girişleri sektörü yeniden şekillendirmeye başlamıştır.

Yabancı bankaların sektöre girişi, Türk bankalarının sermayesini güçlendirmiş ve rekabeti artırarak kârlılıklarını yükseltmiştir. Özellikle kriz sonrasında dönemde yeniden yapılanmalar ve yabancı sermayenin katkıları, bankaların öz kaynaklarını artırarak sektördeki istikrarı pekiştirmiştir (İşeri ve Ulusan, 2007). 2004 yılı, Türkiye için önemli bir dönüm noktası olmuştur çünkü Avrupa Birliği üyelik sürecinin ivme kazanması ve bankacılık sektöründeki Basel II kriterlerinin kazanımlarıyla birlikte sermaye yeterliliği ve risk yönetimi konusunda daha katı düzenlemeler yapılmıştır. Basel II kriterleri, riske dayalı sermaye standartları getirmiş ve bankaların kredi derecelendirmeleri üzerinden sermaye seçeneklerini belirlemiştir.

2008 küresel mali krizinin sonrasında Basel III düzenlemeleri geliştirildi. Lehman Brothers'ın iflası, büyük yatırım bankalarının iflasının ilerlemesi ve çeşitli portföylerdeki bankacılık varlıkları, mevcut sistem eksikliklerini ve yetersizliklerini gözler önünde sermiştir. Bu kriz, daha önceki Basel II düzenlemelerinin gecikmesindeki sakıncayı ortaya koymuş ve daha kapsamlı önlemlerin alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Basel III, bankacılık sektöründeki riski azaltmayı amaçlamış ve banka sermaye yeterliliği, likidite yönetimi ve risk kontrolü gibi daha sıkı standartlar getirmiştir. Basel III, finansal sistemi daha dayanıklı hale getirmeyi ve krizlerin etkilerini en aza indirmeyi hedeflemektedir (Ünver, 2007).

Sonuç olarak, finansal serbestleşme ile başlayan süreç, bankacılık sektöründe büyük değişimlere yol açmış, ancak bu değişimlerin çoğu krizlerle neticelenmiştir. İlerleyen dönemlerde Basel Bankacılık Denetim komitesi tarafından yapılan düzenlemeler, bankaların daha sağlam bir yapıya kavuşmasına ve küresel krizlere karşı daha dirençli olmalarına yardımcı olmuştur (Yayla, Türker-Kaya ve Erkmén, 2005). Bu süreç; ülkelerin finansal istikrar geliştirmelerini, yabancı sermayenin finansal sektöre olumlu etkisiyle ve küresel istikrarın oluşumunu sağlar.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Türk bankacılık sisteminde yabancı sermayenin tarihsel kökenlerini Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar uzanan geniş bir zaman diliminde ele almış ve yabancı sermayenin sektörel yapı ile finansal istikrar üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Elde edilen bulgular, yabancı sermayenin Türk bankacılık sistemi üzerinde hem yapısal güçlenme hem de dışa bağımlılık yönünde ikili bir etki oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Osmanlı döneminde yerli sermaye yetersizliği, mali açıklar ve dış borçlanma ihtiyacı, yabancı bankaların ülkeye girişini kaçınılmaz kılmış; Düyûn-ı Umumiye İdaresi'nin kurulması ve Osmanlı Bankası gibi yabancı sermaye ağırlıklı kurumların güçlenmesi, finansal egemenliğin önemli ölçüde zedelenmesine yol açmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise ekonomik bağımsızlık hedefi doğrultusunda millileştirme politikaları öne çıkmış, kamu bankalarının kurulmasıyla yerli sermaye güçlendirilmiştir. Türkiye'nin sanayi temelini atan, ekonomik bağımsızlığını güçlendiren ve kalkınmayı hızlandıran bir işlev gördü Ancak 1980 sonrası uygulanan finansal liberalizasyon politikaları, küreselleşmenin de etkisiyle yabancı sermayenin yeniden güç kazanmasına zemin hazırlamış; 2000 sonrası dönemde birleşme ve satın almalar yoluyla yabancı bankaların sektördeki payı belirgin şekilde artmıştır. Bu süreçte yabancı bankalar, Türkiye'ye sermaye girişi, ürün çeşitliliği, risk yönetimi teknikleri ve ileri bankacılık teknolojileri kazandırmış; ancak kriz dönemlerinde kâr transferleri, kredi daralmaları ve karar alma süreçlerinde merkezlerinin bulunduğu ülkelere bağımlılık gibi riskleri beraberinde getirmiştir.

Araştırma sonuçları, Türkiye'nin finansal istikrarını ve ekonomik bağımsızlığını koruyabilmesi için yabancı ve yerli sermaye arasında dengeli bir yapının oluşturulmasının zorunlu olduğunu göstermektedir. Yabancı sermaye, sermaye tabanını güçlendirme, teknoloji transferi ve uluslararası entegrasyonu sağlama bakımından önemli fırsatlar sunmakla birlikte, ani sermaye çıkışları, küresel krizlerin yansıması ve stratejik sektörlerde kontrol kaybı gibi tehditleri de barındırmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin bankacılık sektöründe yabancı sermaye politikası, yalnızca kısa vadeli sermaye ihtiyacına odaklanmamalı, uzun vadeli sürdürülebilirlik ve bağımsızlık perspektifiyle ele alınmalıdır. Özellikle 2023 sonrası dönemde artan jeopolitik gerilimler, küresel faiz oranlarındaki dalgalanmalar ve dijital finansal teknolojilerin yükselişi, bankacılık

sektöründe daha ihtiyatlı ve stratejik bir yabancı sermaye yaklaşımını zorunlu kılmaktadır.

Bu bağlamda, düzenleyici kurumların (BDDK, TCMB) denetim ve gözetim kapasiteleri güçlendirilerek yabancı bankaların faaliyetleri üzerinde etkin bir kontrol mekanizması tesis edilmelidir. Yabancı bankaların kriz dönemlerinde kredi arzını korumasını sağlayacak yasal çerçeveler oluşturulmalı; kâr transferleri ve likidite çıkışları, makro ihtiyati tedbirlerle dengelenmelidir. Yabancı sermayeden sağlanan teknoloji ve bilgi transferinin yerli bankacılık sistemine yayılmasını zorunlu kılacak teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir. Dijital bankacılık, siber güvenlik, yapay zekâ destekli kredi risk analizleri ve blokzincir tabanlı ödeme sistemleri gibi alanlarda yerli kapasitenin artırılması, Türkiye'nin yabancı teknolojiye bağımlılığını azaltacaktır. Ayrıca, yeşil finansman, sürdürülebilir bankacılık ve iklim risklerinin yönetimi gibi küresel ölçekte yükselen finansal eğilimler, yabancı sermaye ile işbirliği alanı olarak değerlendirilirken, stratejik sektörlerde yerli bankaların payı korunmalıdır.

Sonuç olarak, Türk bankacılık sisteminde yabancı sermaye, doğru yönetildiğinde finansal güçlenme, ürün çeşitliliği ve uluslararası rekabet gücü açısından önemli fırsatlar sunabilir; ancak kontrolsüz bırakıldığında ekonomik bağımsızlık üzerinde ciddi riskler doğurabilir. Bu nedenle Türkiye'nin, küresel finansal entegrasyonun sunduğu imkânlardan yararlanırken ulusal çıkarlarını ve stratejik sektörlerdeki karar alma yetkisini koruyan, dengeli, esnek ve uzun vadeli bir yabancı sermaye stratejisi benimsemesi, sektörün sürdürülebilirliği açısından hayati önemdedir. Böyle bir strateji, hem ekonomik büyümeyi destekleyecek hem de olası dış şoklara karşı finansal sistemin dayanıklılığını artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Afşar, M. (2004). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü. *Anadolu Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 4, 87-101.
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36, 10-17.
- Ata, A. (2001). Banka Yabancılaşmasının Türkiye'deki Yerli ve Yabancı Bankalar Açısından Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi, İİBF. Dergisi*, 23(4), 109-124 .
- Ataman Erdönmez, P. (2004). Finansal Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar. *TBB. Bankacılık ve Araştırma Grubu. Bankacılık Dergisi*, 51, 66-79.
- Ayaydın, H. ve Berberoğlu, M. (2010). Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişinin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 1, 57-73.
- Akçacı, İ. Y. (2003). *1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma* (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara.
- Akdiş, M. (1985). *Dünya’da ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler*. YASED Yayınları.
- Altay, N. O. (2006). *Türk Bankacılık Sistemi*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Alparslan, M. (2002). *Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Kriz (Meksika)*. Bankacılık Araştırma Grubu, TBB.
- Altunbaş, Y. ve Sarısu, A. (1996). *Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemine Entegrasyonu*. TC Basbakanlık Hazine Müstesarlığı, Ekonomik Arasurmalar Genel Müdürlüğü.
- Akdiş, M. (1998). *Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye*. İstanbul: Beta Basımevi.
- Artun, T. (1983). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*. 2. Basım, İstanbul: Tekin Yayınları.

- Artun, T. (2003). *Türkiye’de Bankacılık*, 2. Basım, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Akçacı, İ. Y. (2003). *1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi SBE., Ankara.
- Altay, N. O. (2006). *Türk Bankacılık Sistemi*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Akgüç, Ö. (1989). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*. 2. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36, 18-25.
- Akgüç, Ö. (2013) Türkiye’de Yabancı Bankalar, <http://journal.mufad.org>.
- Aksoy, T. (1998). *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık*. SPK Yayın No: 109.
- Aktaş, H ve Kargın, M. (2007). Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2), 31-45.
- Afşar, M. (2004). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü. *Anadolu Üniversitesi, İİBF. Dergisi*, 4.
- Afşar, M. (2011). Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 6(2), 143-171.
- Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*. Gerçek Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul.
- Akkılıç, M. E. (2005). Teknolojik Gelişmelerin Bankaların Dağıtım Kanallarının Yapısı Üzerine Etkileri. *Doğu Anadolu Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3(2), 110-114.
- Arabacı, H. (2018). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi (2000-2016). *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 24-42.

- Arıcan, E. ve Tanınmış-Yücememiş, B. (2016). *Ekonomik Gelişmeler ve Seçilmiş Göstergelerle Türkiye’de Bankacılık Sektörü*. İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Artun, T. (2003). *Türkiye’de Bankacılık*. 2. Basım, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Arslan, C. M. ve Aykutlu, F. (1999). *Off-Shore Bankacılığı ve Türkiye Uygulaması*, TÜRMOB Yayınları, Ankara.
- Arı, A. (2008). *Banka Birleşmeleri ve Satın Alınmalarının Ekonomik Olarak Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Arslan, M. (2001). IMF, Krizler ve Türkiye. *Stratejik Analiz Dergisi*, 14.
- Avcı, G. (2016). *Yeni Nesil Bankacılık Ürünlerinin Analizi. Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri*. Ed. Aysel Gündoğdu, Nobel Yayınları, İstanbul.
- Ayanoğlu, Y. (2013). *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Aydın, N. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi*. Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş, Ed. Metin Toprak, Metin Coşkun, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Aytar, O., Erdemir, N. K. ve Yeğen, İ. (2011). *E-Finans ve Bankacılık Uygulamalarının Avantajları ve Türkiye Uygulamaları*. Uluslararası 9. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri, Sarajevo-Bosnia ve Herzegovina.
- Ay, A. (2005). *İktisadi Gelişme Sürecinde Döviz Kuru Sistemlerinin Türkiye Şartlarına Göre Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya.
- Bain vd., (1999). *Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives*
- Balak, D. ve Seyman, D. (1996). *AB’ye Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri*. TBB Yayınları, Yayın No: 201.
- Boratav, K. (2006). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İmge Yayınları.

- Barışık, S. ve Şarkgüneşi, A. (2009). Yabancı Sermaye Hareketlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 20-33.
- Başak, L. (2007). Türkiye'de Yabancı Banka Hukuku ve Yabancı Bankalarla İlgili Bazı Hususların Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 63, 15-23.
- Başak, L. (2012). Türkiye'de Bankacılık Faaliyetinde Bulunan Dar Mükellefiyete Tabi Yabancı Bankaların Elde Ettiği Faiz Gelirleri ve Yabancı Bankaların Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerine Yönelik Makro Analiz. *Bankacılar Dergisi*, 81, 35-292.
- Benli, Y. K. (2005). Sektörel Farklılıkların Oranlar Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 14-30.
- Birdal, İ. (1993). *Banka işletmeciliği*. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Blanchard, R. F. ve Galloway, R. L. (1994). Quality in retail banking. *International Journal of Service Industry Management*, 5(4), 5-23
- Bolay, H. C. (1991). Türk Bankacılık Tarihi. *Bankacılık Dergisi*, 5, 51-63
- Bora, O. (2002). *Finansal Sistemlerin Ekonomik Kalkınma ve Krizler Üzerindeki Etkileri*. Türk Sermaye Piyasaları, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara.
- Bumin, M. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Buch, M. C. ve Golder, S. M. (2001). Foreign Versus Domestic Banks in Germany and the US: A Tale of Two Markets?. *Journal of Multinational Financial Management*, 11, 341-361.
- Bülbül, O. G. ve Emirmahmutoğlu, F. (2005). Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdama Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Örneği. *Gazi Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 1(12), 218-238.

- Bostan, A. ve Bölükbaş, M. (2011). Küresel Finansal Kriz ve Bankacılık Sektörüne Etkileri; Türkiye Örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 48(592), 101-116.
- Bumin, M. (2016). Yeniden Yapılandırma Sonrası 2004-2014 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü. *Maliye Finans Yazıları*, 105, 177-222.
- BDDK (2001). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Eylem Planı*. http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/yapilandirmaprogrami/bsyyp_eylem_plani.
- BDDK, (2003). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*. Gelisme Raporu VII.
- BDDK, (2011). *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Çarıkçı, E. (1991). *Türkiye’de Ekonomik Güçlükler ve Çözüm Yolları*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Candemir, A. (2006). *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Faktörler: Bir Uygulama*, Yased Yayınları.
- Cilli, H, T. (1988), *Türk Bankacılık Sistemi için Bir Erken Uyarı Modeli*. T.C. Merkez Bankası, Tartışma Tebliği, No: 8804
- Cimat, A. ve Taş, M. (2012) “Türkiye”de ve Dünyada Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Mevzuat Dergisi*, 80, 1-17.
- Cömert, F. (2004). İstihdam Sorunu ve Yabancı Sermaye. *Hazine Dergisi*, 13, 4-25.
- Claessens, S., Demirgüç-Kunt, A. ve Huizinga, H. (2001). How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?. *Journal of Banking and Finance*, 25, 891-911.
- Çağlar, C. (2001). *Batık Bankalar ve Türk Bankacılık Sistemi* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

- Çakar, V. (2003). *Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri*. TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Çelik, T. ve Ünveren, Ç. (2009). Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Rekabet Etkisi. *Niğde Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 2(2), 47-59.
- Çelik, T. (2006). Avrupa Birliği ve Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı. *Kocatepe Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 8(2), 209-224.
- Coşkun, M. N. vd. (2012) *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 280, İstanbul.
- Coşkun, M. (2006). *Dünyada ve Türkiye’de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Bankacılık Uygulamaları*. Ed. Nurhan Aydın, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Çondur, F. (2000). *Kamu Bankaları ve Özelleştirilmeleri*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Aydın.
- Çivi, H. (1985). *Türkiye’de Bankacılık; Teori, Uygulama ve Sonuçları*. Ankara: Fon Matbaası.
- Dages, B. (2000). Foreign and Domestic Bank Participation in Emerging Markets: Lessons from Mexico and Argentina. *Economic Policy Review*, 6(3), 17-36.
- De Paula L. F. (2008). The determinants and effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brasil: a comparative analysis. http://www.ie.ufrj.br/moeda/pdfs/andforbank_entry.pdf.
- Delikanlı, İ. U. (2012). *Bankacılık İşlemleri ve Banka Türleri, Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş*, Ed. Metin Toprak, Metin Coşkun, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Demir, E. (1999). *Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye* (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya, Sakarya.

- Demirhan, D. (2008). *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerine Etkileri*. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dinç, E. (1999). *Finansal Serbestleşme ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri* (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.
- Duran, A. R. (2005). *Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve BDDK'nın Rolü* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Delikanlı, İ. U. (2012). Bankacılık İşlemleri ve Banka Türleri, Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskisehir.
- Derbent, A. (2011). *Mobil Bankacılık, Mobil Yaşam ve Uygulamaları*, Ed. Gonca Telli Yamamoto, İstanbul.
- Demir, E. (1999). *Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye*. (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya.
- Demirhan, D. (2008). *Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerine Etkileri*. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Dinçer, A. (2006). *Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye için Öneriler*. Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2697, Ankara.
- Doğan, H. ve Burucuoğlu, M. (2018). Tüketicilerin Mobil Bankacılık Hizmet Kalitesi Algıları ve Tekrar Kullanma Niyetleri: Ampirik bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(4), 1183-1198.
- Erdönmez, P. (2004). Finansal Krizler Sonrası Geliismekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar. *Bankacılar Dergisi*, 51, 8-10.
- Ergin, A. & Aypek, N. (1997). *Ticari Bankalarda Etkinlik ve Verimlilik*. 3. Verimlilik Kongresi Bildiri Kitabı.

- Eğilmez, M. ve Kumcu, E. (2002). *Ekonomi Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul: Om Yayınevi.
- Erol, İ., Çınar, S. ve Duramaz, S. (2015). Bankaların Yeni Gelir Kaynağı: Elektronik Bankacılık İşlem Ücretleri, Türk Bankacılık Sektöründe Banka Kârlılığı Üzerindeki Etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 1-21.
- Esen, F. S. (2020). Dijital Bankacılık Kullanımına Teknoloji Kabulü Temelli Bir Yaklaşım. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 13(4), 401-410.
- Erol, İ. (2009). *Para, Banka, Teori ve Politika*, Emek Matbaacılık, 5. Baskı, Manisa.
- Garzaro, D. M., Varotto, L. F. ve Pedro, S. de C. (2020). Internet and mobile banking: The role of engagement and experience on satisfaction and loyalty. *International Journal of Bank Marketing*, 39(1), 1-23.
- Güvenç, D. ve Yücebalkan, B. (2017). Bankacılık sektöründe teknolojik gelişimin işgücüne yansımaları. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 30-43.
- Göçmen-Yağcılar, G. (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*. BDDK. Kitapları No:10, Ankara.
- Gökçe, H. ve Küçük Kaplan, İ. (2018). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Sağladığı Kredilerin Yapısı, Dağılımı ve Kârlılığa Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 153-169.
- Grubel, H. G. (2014). A theory of multinational banking. *PSL Quarterly Review*, 30(123)
- Gücenme, Ü. (1994). *Türkiye’de sermaye piyasasındaki son gelişmeler*. Türkiye Bankalar Birliği.
- Güloğlu, B. ve Altunoğlu, E. (2002). Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizleri: Latin Amerika-Asya ve Türkiye Krizleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasi Bilimler Dergisi*, 22.

- Günay, Ö. (2013). *İnternet Bankacılığında Yatırım Ürünlerinin Kişisel Yatırımları Artırmaya Etkisi ve Türkiye'de İnternet Bankacılığı Üzerine Bir İnceleme*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Güney, A (2010). *Banka İşlemleri*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Güney, A. (2011). *Banka İşlemleri*, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Günel, M. (1998). Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Sorunları. İstanbul: TBB Yayınları.
- Günel, M. (2001). *Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*. Ankara Ticaret Odası, Ankara.
- Güloğlu, B. ve Altunoğlu, E. (2002). Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizleri: Latin Amerika-Asya ve Türkiye Krizleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasi Bilimler Dergisi*, 22, 109-134.
- Gündoğdu, F. (1998). *Türkiye’de Bankacılık ve 1980 Sonrası Dönemin Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Günel, M. (1998). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Sorunları*. İstanbul: TBB Yayınları.
- Gündoğdu, F. (1998). Türkiye’de Bankacılık ve 1980 Sonrası Dönemin Değerlendirilmesi. (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Güney, A. (2012). *Banka İşlemleri*, 6.Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Gürbüz, R. (2006). *Finansal Serbestleşme Sürecinde Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri*. (Yüksek Lisan Tezi), Mersin Üniversitesi SBE., Mersin.
- Gündüz, A. Y. (2010). Türkiye’de Bankacılık Sektörü, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Atatürk Üniversitesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(3-4), 191-145.

- Fehér, P. ve Varga, K. (2019). Digital transformation in the Hungarian banking industry experiences with design thinking. *Society & Economy*, 41(3), 293-310.
- Fernandes, T. ve Pinto, T. (2019). Relationship quality determinants and outcomes in retail banking services: The role of customer experience. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 50, 30-41.
- Heshmati, E., Saeednia, H. ve Badizadeh, A. (2019). Designing a customer-experiencemanagement model for the banking-services sector. *Journal of Islamic Marketing*, 10(3), 790-810.
- Işık, M. (2006). *Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payı ve Ekonomik Gelişmeye Katkıları*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Işık, N. (2008). *Banka Birleşmeleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme*. (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Işın, F. B. (2006). Teknoloji Araçlarının Bankacılık Sektöründe Uygulanabilirliği ve Türkiye’deki Bu Doğrultudaki Bankacılık Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 107-120.
- İşeri, M. ve Uluşan, M. (2007). Ülkemiz Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankaların Yeri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 33, 132-138.
- İncekara, A. (2011). *Bankacılık ve Finansal Kurumlar*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını.
- Jamshidi, D., Keshavarz, Y., Kazemi, F. ve Mohammadian, M. (2018). Mobile banking behavior and flow experience: An integration of utilitarian features, hedonic features and trust. *International Journal of Social Economics*, 45(1), 57-81.
- Jansen, J. ve Van Schaik, P. (2018). Testing a model of precautionary online behaviour: The case of online banking. *Computers in Human Behavior*, 87, 371-383.

- Jun, M. ve Cai, S. (2001). The key determinants of Internet banking service quality: A content analysis. *International Journal of Bank Marketing*, 19(7), 276-291.
- Indriasari, E., Gaol, F. L. ve Matsuo, T. (2019). Digital banking transformation: Application of Artificial intelligence and big data analytics for leveraging customer experience in the Indonesia banking sector. *2019 8th International Congress on Advanced Applied Informatics (IIAI-AAI)*, 863-868.
- Kalkan, S. Ö. (2006). *Banka Birleşmeleri ve Devirlerinin Bankacılık ve Vergi Mevzuatı Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Karacaoğlu, Ç. (2011). *Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi* (Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Karakurt, R. (2007). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye ve Türkiye*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Ana Bilim Dalı,, İstanbul.
- Karaş, Z. (2016). 2008 Küresel Krizi Karşısında Merkez Bankalarının Etkinliklerinin Analizi. *Journal of International Social Research*, 9(47).
- Kaynarcalı, A. (1992). *Gelişimleri, Özellikleri ve Katkılarıyla Yabancı Bankalar ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Yabancı Bankalar* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakurt, R. (2007). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye ve Türkiye*. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi BSE, İstanbul.
- Kara, M. A. (2002). *Sermaye Hareketlerinin Yatırımlar ve Tasarruflar Üzerine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş.
- Kaya, A. (2008). *1980 Sonrası Dış Ticaretteki Gelişmeler ve Büyümeye Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya.
- Kaya, F. (2012). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*, İstanbul: Beta yayıncılık.

- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2007). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kesemen, M. (2009). *Bankacılık Sektöründe Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta.
- Küçüksönmez, A. (2010). *Küresel Yönetim Açısından Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi SBE, Adana.
- Karakaş, F. (2019). *Mobil Bankacılık Kullanım Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Y Kuşağı Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kaur, S. J., Ali, L., Hassan, M. K. ve Al-Emran, M. (2021). Adoption of digital banking channels in an emerging economy: Exploring the role of in-branch efforts. *Journal of Financial Services Marketing*, 1-15.
- Koyuncu, C. ve Şahan, D. (2011). Türkiye’de Yabancı Bankaların Varlığının Yatırım ve GSMH Üzerindeki Etkisinin Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 259-270.
- Kömürcü, A. (2007). *Basel II Çerçevesinde Standart Yöntem Açısından Derecelendirme Sistemi ve Bir Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi EBE, Ankara.
- Köse, S. (2002). 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması. *Planlama Dergisi*, Özel Sayı, 3.
- Köse, E. (2008). *Kamu Bankalarının Ülke Ekonomisi ve Finansal Sistem Üzerindeki Etkileri*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Khan, I., Rahman, Z. ve Fatma, M. (2016). The role of customer brand engagement and brand experience in online banking. *International Journal of Bank Marketing*, 34(7), 1025-1041.

- Kızılöz, B. ve Ceran, Y. (1991). 1923-1933: Cumhuriyet ve Ulusal Bankacılığın Doğuşu. *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, 30, 21-34.
- Koyuncu, C. ve Şahan, D. (2011). Türkiye'de Yabancı Bankaların Varlığının Yatırım ve GSMH Üzerindeki Etkisinin Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 263-279.
- Korkmaz, S. ve Gövdeli, Y. E. (2004). Dağıtım Kanalları ve Ürünleri Çle Bunların Gelişiminde ve Pazarlanmasında Eğitimin Önemi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 1-20.
- Larsson, A. ve Viitaoja, Y. (2017). Building customer loyalty in digital banking: A study of bank staff' s perspectives on the challenges of digital CRM and loyalty. *International Journal of Bank Marketing*, 35(6), 858-877.
- Lensink, R. (2006). The Impact of Foreign Bank Entry on Domestic Banks: Does Economic Development Matter?, *Journal of Banking and Finance*, 33, 39-44
- Mango, W., Muceldili, B. ve Erdil, O. (2017). An investigation of self-service technology (SST) of participation banking in Turkey. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 4(2), 145-153.
- Mercan, D. İ. (2006). *Basel II Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi BSE, İstanbul.
- Mishra, A. S. (2021). Exploring COBRAs, its antecedents and consequences in the context of banking brands. *International Journal of Bank Marketing*, Vol. ahead-of-print, No. ahead-of-print.
- Nasri, W. ve Charfeddine, L. (2012). Factors affecting the adoption of Internet banking in Tunisia: An integration theory of acceptance model and theory of planned behavior. *The Journal of High Technology Management Research*, 23(1), 1-14.
- Naimi-Sadigh, A., Asgari, T. ve Rabiei, M. (2021). Digital transformation in the value chain disruption of banking services. *Journal of the Knowledge Economy*, 1-31.

- Özdemir-Karaca, P. (2016). Kamu Çalışanlarının İnternet Bankacılığı Kullanma Durumları Üzerine Bir Araştırma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 77-86.
- Özdemir, Z. (2005). Bilanço Yapısı İtibarıyla Türk Bankacılık Sistemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 867-899.
- Öçal, T. ve Çolak, F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Nobel Yayıncılık.
- Okay, E. (2002). *Bankacılık Sektöründe Kriz ve Risk Yönetimi: Türkiye Uygulaması*. (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Oksay, S. (1998). Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi. *Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi*, 8.
- Özcan, M. E. & Hazıroğlu, T. (2000). *Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı*. Bereket Dergisi, Yıl, 3
- Özkan, T. ve İpekten, O. B. (2017). İnternet Bankacılığı Kullanımını Etkileyen Faktörler: Atatürk Üniversitesi Personeli Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 647-664.
- Özer, S. (2008). *Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özulucan, A. & Deran, A. (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11)
- Parasız, İ. (1992). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Parasız, İ. (2000). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Kusak Ofset.
- Parasız, İ. vd. (2001). *Dünya Ekonomisi*. Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

- Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulamaları*. Bursa, Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2011). *Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık*. Ezgi Kitabevi, İstanbul.
- Paçan, Ö. H., Çelik, Ş. ve Özer, A. (2019). Bireysel Müşterilerin Mobil Bankacılık Kullanım Niyetini Etkileyen Faktörler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 475-506.
- Pınar, A. (2011). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Reisoğlu, S. (2002). Bankalar Kanununda 4491 Sayılı Yasa İle Yapılan Başlıca Değişiklikler. *Bankacılar Dergisi*, 32.
- Savram, M. ve Karakoç, A. (2012). Bankacılık Sektöründe İtibar Riskinin Önemi. *International Conference On Eurasian Economies*, 328-332.
- Saraç, G. (2002). *Bankacılık Krizlerini Belirleyici Faktörler: Uluslararası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.
- Selçuk, B. (2010). Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2).
- Semra Ö. ve Aktaş, R. (2007). Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(1), 247-266.
- Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler; Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2).
- Suiçmez, H. (1990). *Türkiye’de kalkınma ve yatırım bankacılığında proje değerlendirme ve verimlilik*. Millî Prodüktivite Merkez.
- Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 485-508.

- Soyluoğlu, R. (2008). *Türkiye’deki Yabancı Banka Girişleri ve Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi SBE, Ankara.
- Sönmez S. (1998). *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*. Ankara, İmge Yayınları.
- Şahin, H. (2007). *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Şanlı, U. (2006). Türkiye’de Banka Alan Yabancılar Nereye Koşuyor?. *Aksiyon*.
- Takan, M. ve Acar-Boyacıoğlu, M. (2011). *Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yöntem*. Nobel Akademik Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.
- Tekinalp, Ü. (1998). *Banka Hukukunun Esasları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Temel, S. (1987). *24 Ocak İstikrar Tedbirlerinin Türkiye’nin Dış Ticareti Üzerindeki Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi SBE, Eskişehir.
- Timur, M. N. (2006). *Banka ve Sigorta Pazarlaması*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Toprak, M. (2001). *Yıllık Rapor 2000*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Anonim Şirketi.
- Tokgöz, E. (1997). *Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi*. 4.baskı, Ankara.
- Turan Z. ve Kaya, N. (2014). Yabancı Sermayeli Bankaların Örgütlenme Şekilleri ve Ev Sahibi Ülkede Oluşturabilecekleri Avantajlar ile Dezavantajlar. *Niğde Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 7(2), 39-49.
- Tunay, K. B., Uzuner, T. ve Yiğit, M. (1997). Adnan, Türkiye’de Kamu Bankacılığı ve Sektör Uzerindeki Etkileri, Ekonomik Arastirmalar Merkezi Yayınlan No: 7.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB, 2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958-2007*. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul.
- TBB, (2002). Türk Bankacılık Sistemi 2001. *Bankacılar Dergisi*, 42.

- TBB (2005). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Bankacılar Dergisi*, 52, 3-9.
- TBB, (2005). Türk Bankacılık Sistemi Eylül 2005. *Bankacılar Dergisi*, 55.
- TBB, (2005). Türkiye’de Yabancı Bankalar. *Bankacılar Dergisi*, 52.
- TBB, (2007). *Türkiye Bankacılık Sistemi, Seçilmiş Rasyolar*, Erişim Adresi: <http://www.tbb.org.tr/İstatistikîRaporlar/SeçilmişRasyolar>.
- TBB, (2007) *Bankalarımız 2006*. TBB Yayınları: İstanbul, <http://www.tbb.org.tr/v12/2006.asp>.
- TBB, (2008). *50.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Kesimi:1957-2007*. TBB Yayınları.
- TBB, (2009). *Bankalarımız 2008 Kitabı*. İstanbul: TBB Yayın No: 264.
- TBB, (2010). Türk Bankacılık Sistemi 2009. *Bankacılar Dergisi*, 73.
- TBB, (2011). *Bankalarımız 2010 Kitabı*. İstanbul: TBB Yayın No: 276.
- Uiboupin J. (2005). *Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Bank Performance in Selected CEE Countries*. Eesti Bank Papers, <http://www.eestipank.info>.
- Urgancı, H. (1982). *Para ve Banka*, Önder Matbaası, Adana.
- Ünlü, U. (2018). İnternet Bankacılığı Sisteminde Tüketicilerin Karşılaşacağı Olası Saldırıları ve Çözüm Önerileri. *Bankacılar Dergisi*, 104, 82-96.
- Ünver, M. (2007). *Türkiye’den Seçilmiş Makroekonomik Göstergelere Yabancı Banka Girişlerinin Olası Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Varol, M. (2003). Cumhuriyetimizin 80. Yılında 1923–2003 Türk Dış Ticaretinin Gelişiminin Kısa Tarihçesi. *Dış Ticaret Dergisi*, Özel Sayı.

- Uyanık, M. K. (2010). *Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Etkilerinin Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi SBE, Adana.
- Uygur, E. (2001). Krizden Krize Türkiye:2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri. *Türkiye Ekonomi Kurumu*.
- Varol A. (1997). Yatırım Bankacılığı, Bankacılar Dergisi, 97
- Yağcılar-Gökçmen G. (2011). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*, BDDK Kitapları, Ankara.
- Yazıcı, M. (2011). *Bankacılığa Giriş*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Yayla, M., Kaya, Y. T. ve Ekmen, İ. (2005). Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye. *BDDK ARD Çalışma Raporları*, No: 2005/6, Ankara.
- Yetiz, F. ve Ünal, A. E. (2018). Finansal Yeniliklerin Gelişimi ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 117-135.
- Yıldırım, O. (2004). Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları. *Dış Ticaret Dergisi*, 27.
- Yiğitoğlu, A. İ. (2005). 2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, 1.
- Yüzgün, A. (1982). *Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılık Sistemi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Yılmaz, E. (2006). *Türk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği ve Basel Standartları* (Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zeybek, H. (2018). Dijital Bankacılık. *Mali Çözüm Dergisi*, 150, 79-107.

Zarakolu, A. (1973). *Cumhuriyet'in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*. Ankara:
Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No: 61.

ÖZGEÇMİŞ

